

KARA HARP OKULU BİLİM DERGİSİ

ISSN : 1302 - 2741
E-ISSN : 2148 – 4945

CİLT: 29 SAYI:1

İÇİNDEKİLER

YÜKSEK İRTİFA FİZYOLOJİSİ VE ADAPTASYONUN ASKERİ FİZİKSEL HAZIR
BULUNURLUK SEVİYESİNE ETKİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....1
Mesut CERİT, Murat ERDOĞAN

ULUSLARARASI GEMİ VE LİMAN TESİSİ GÜVENLİK KODU (ISPS KOD)
ÇERÇEVESİNDE LİMANLARDA HAZIRLANAN DİĞER GÜVENLİK PLANLARI İLE
LİMAN TESİSİ GÜVENLİK PLANININ ENTEGRASYONU.....17
Özgür Köksal TOHUMCU, Hüseyin KAZAN

ENERJİ SEKTÖRÜNÜN GELECEĞİ: KARBON TİCARETİ.....65
Bülent YILMAZ

ENGLISH TEACHERS' BELIEFS AND ATTITUDES TOWARDS PROJECT BASED
LEARNING.....93
Kenan ACAROL

İKNA TEKNİKLERİ AÇISINDAN NUTUK.....111
Kemalettin DENİZ, Rasim TARAKÇI

YENİ SOL DALGADAN KÜRESEL DALGAYA TÜRKİYE'DE TERÖRİZM.....139
Engin AVCI

KARA HARP OKULU BİLİM DERGİSİ

YIL 2019 CİLT 29 SAYI 1

ISSN : 1302 - 2741
E-ISSN : 2148 - 4945

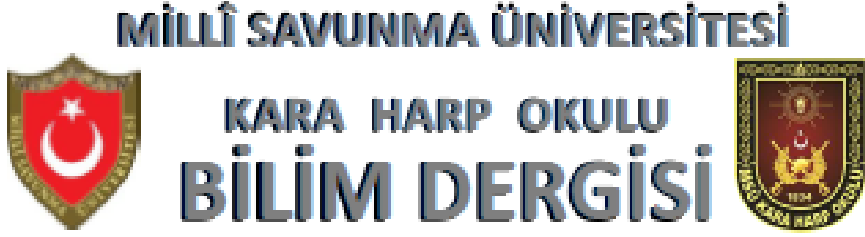
MİLLÎ SAVUNMA ÜNİVERSİTESİ
KARA HARP OKULU
BİLİM DERGİSİ
SCIENCE JOURNAL OF TURKISH MILITARY ACADEMY

YIL
2019
YEAR

CİLT
29
VOLUME

SAYI
1
NUMBER

SCIENCE JOURNAL OF TURKISH MILITARY ACADEMY

Cilt : 29
Sayı : 1
Yayın Dili : Türkçe, İngilizce

HAZİRAN 2019

MİLLÎ SAVUNMA ÜNİVERSİTESİ
KARA HARP OKULU BİLİM DERGİSİ
SCIENCE JOURNAL OF TURKISH MILITARY ACADEMY
ISSN (Basılı): 1302-2741 ISSN (Online): 2148-4945

MSÜ Kara Harp Okulu Bilim Dergisi İmtiyaz Sahibi / Licensee
Baş Editör / Editor-in-Chief
İsmail GÜZELLER

Genel Sorumlu / Responsible Editor
Önder YALÇINTAŞ

Editörler / Editors
Doç. Dr. Mustafa POLAT
Dr.Öğ. Üyesi Ali GÜRSOY
Muharrem KARADENİZ
Tamer KÖSEDAĞ

Türkçe Düzeltmen / Turkish Proofreader	İngilizce Düzeltmen /English Proofreader
Serdar UĞUR Murat YAVUZ	Tamer KÖSEDAĞ

Yayın Kurulu / Editorial Board	E-posta / E-mail
Doç Dr. Mustafa POLAT (<i>Milli Savunma Üniversitesi</i>)	mpolat@kho.edu.tr
Doç.Dr. Haluk GÖZDE (<i>Milli Savunma Üniversitesi</i>)	hgozde@kho.edu.tr
Doç. Dr. Efdal AS (<i>Milli Savunma Üniversitesi</i>)	eas@kho.edu.tr
Dr.Öğ. Üyesi Ali GÜRSOY (<i>Milli Savunma Üniversitesi</i>)	agursoy@kho.edu.tr
Prof. Dr. Cem Harun MEYDAN (<i>THK Üniversitesi</i>)	chmeydan@thk.edu.tr
Prof. Dr. Meltem ONAY (<i>Celal Bayar Üniversitesi</i>)	meltemonay@gmail.com
Prof. Dr. Atılhan NAKTİYOK (<i>Atatürk Üniversitesi</i>)	anakti@atauni.edu.tr
Prof. Dr. Burak BİRGÖREN (<i>Kırıkkale Üniversitesi</i>)	birgoren@kku.edu.tr
Prof.Dr. Nevin Güngör ERGAN (<i>Hacettepe Üniversitesi</i>)	nevine@hacettepe.edu.tr
Doç.Dr. Hakan TURGUT (<i>Başkent Üniversitesi</i>)	hturgut@baskent.edu.tr

Danışma Kurulu / Advisory Board

E-posta / E-mail

Prof. Dr. A.Kadir VAROĞLU (Başkent Üniv.)	kvaroglu@baskent.edu.tr
Prof. Dr. Hamdullah Nejat BASIM (Başkent Üniv)	nbasim@baskent.edu.tr
Prof. Dr. Mehmet Mete DOĞANAY (Çankaya Üniv.)	mdoganay@cankaya.edu.tr
Prof. Dr. Güner GÜRSOY (Okan Üniv.)	guner.gursoy@okan.edu.tr
Prof. Dr. Bilçin MEYDAN (Uludağ Üniv.)	btak@uludag.edu.tr
Prof. Dr. Azmi YALÇIN (Çukurova Üniv.)	azmiyalcin@mail.cu.edu.tr
Prof. Dr. Çetin BEKTAŞ (Gaziosmanpaşa Üniv.)	cetin.bektas@gop.edu.tr
Prof. Dr. Yavuz ERCİL (Başkent Üniv.)	yercil@baskent.edu.tr
Prof. Dr. Akif TABAK (İzmir Katip Çelebi Üniv.)	akif.tabak@ikc.edu.tr
Prof. Dr. Haldun YALÇINKAYA (TOBB ETÜ Üniv.)	haldun@etu.edu.tr
Prof. Dr.Serhat BURMAOĞLU (İzmir Katip Çelebi Ü.)	serhat.burmaoglu@ikc.edu.tr
Prof. Dr. Ramazan AKTAŞ (TOBB ETÜ Üniv.)	raktas@etu.edu.tr
Doç Dr. Asena Altın GÜLOVA (Celal Bayar Üniv.)	asena.gulova@cbu.edu.tr

Bu Sayının Hakemleri / Referees for This Issue

E-posta / E-mail

Prof. Dr. Metin KAYA(Gazi Üniversitesi)	mkaya@gazi.edu.tr
Prof. Dr. Mehmet GÜNAY(Gazi Üniversitesi)	mgunay@gazi.edu.tr
Dr. Kenan ORÇANLI(Milli Savunma Üniversitesi)	korcanli@kho.edu.tr
Doç. Dr. İsmail TOKMAK(Başkent Üniversitesi)	itokmak@gmail.com
Doç. Dr. Sedat YENİCE(Gazi Üniversitesi)	sedatyenice@gmail.com
Dr. Umut T.GÜMÜŞ (Adnan Menderes Üniversitesi)	ugumus@adu.edu.tr
Dr. Okan ÖNALAN(Milli Savunma Üniversitesi)	oonalan@kho.edu.tr
Dr. Öğ. Üyesi Nejat TÖNGÜR(Maltepe Üniversitesi)	nejattongur@maltepe.edu.tr
Doç. Dr. Mustafa POLAT (Milli Savunma Üniversitesi)	mupolat@kho.edu.tr
Doç.Dr. M. KURUDAYIOĞLU (Hacettepe Üniversitesi)	mehmetkurudayi@hotmail.com
Dr. Öğ. Üyesi Serdar ODACI (Hacettepe Üniversitesi)	sodaci@hacettepe.edu.tr
Doç.Dr. C. Korhan Demir (J. Sahil Güvenlik Akademisi)	ckdemir@gmail.com
Dr. Necmettin ÇELİK (Milli Savunma Üniversitesi)	ncelik@kho.edu.tr
Dr. Öğ. Üyesi Murat ATİK (Milli Savunma Üniversitesi)	matik@kho.edu.tr

KARA HARP OKULU BİLİM DERGİSİ
SCIENCE JOURNAL OF THE TURKISH MILITARY ACADEMY

ISSN: 1302-2741 E-ISSN: 2148-4945

DERGİ HAKKINDA

Milli Savunma Üniversitesi Kara Harp Okulu Dekanlığı tarafından 2006 yılından itibaren yayımlan Kara Harp Okulu Bilim Dergisi, yılda iki kez yayımlanan (Haziran-Aralık), sosyal bilimler ve fen bilimleri ile ilişkili bilimsel makalelere yer veren, hakemli bir dergidir. Dergiye gönderilen çalışmalar, alanında uzman iki hakeme isimsiz olarak gönderilmekte ve bu hakemler tarafından değerlendirilmektedir.

Dergi, Arastirmax Bilimsel Yayın İndeksi ve Google Scholar, tarafından taranmaktadır.

Dergide yayımlanan makalelerin bilim ve dil sorumluluğu yazarlarına aittir.

Dergide yayımlanan makaleler yazarların bireysel görüşünü yansıtmaktadır; Milli Savunma Bakanlığı ve Türk Silahlı Kuvvetlerinin görüşlerini yansıtmamaktadır.

ABOUT THE JOURNAL

Science Journal of Turkish Military Academy is an international, double-blind refereed journal, published semiannually (June-December) by the Dean's Office of Turkish Military Academy since 2006.

The Journal is indexed/abstracted by Arastirmax Scientific Publication Index and Google Scholar Services.

The scientific and linguistic content of the studies published in the Journal is under the authors' responsibility

The views expressed in the journal are solely of the authors and do not necessarily reflect the views of the Ministry of Defense or The Turkish Armed Forces.

KARA HARP OKULU BİLİM DERGİSİ

SCIENCE JOURNAL OF THE TURKISH MILITARY ACADEMY

AMAÇ VE KAPSAM

KHO Bilim Dergisinin amacı, sosyal bilimler ve fen bilimleri alanlarında araştırma ve uygulamalara yer vermek; araştırmacılar ve uygulamacılar arasındaki etkileşimi destekleyerek bilimsel gelişime hizmet etmektir.

Dergimizin ana hedefi; bilimsel normlara ve bilim etiğine uygun, nitelikli ve özgün çalışmaları titizlikle değerlendirerek, öncelikli dergiler arasında yer almaktır.

Türkçe ve İngilizce olarak yayınlanabilen makaleler, derginin son sayfasındaki ya da dergi internet adresindeki “Yazarlara Rehber” bölümüne göre hazırlanıp gönderilmelidir.

AIM AND SCOPE

The aim of the journal is to contribute to scientific development by providing a medium for researchers in social and physical sciences; and to strengthen the interaction among researchers and practitioners.

Our vision is to be cited among prestigious journals in social sciences, by maintaining a high standard in evaluating original and qualified research in line with scientific norms and ethics.

Articles, written either in Turkish or English, must follow the formatting rules (Author Guidelines) of the journal, which is outlined at the end of the journal or the Journal’s web site.

Yazışma Adresi / Correspondence:

Bilim Dergisi

Kara Harp Okulu Dekanlığı

06654 Bakanlıklar - ANKARA

Tel : 0312 - 417 51 90/5599

E-posta : khobilimdergisi@kho.edu.tr

Web : <http://www.kho.edu.tr/akademik/dergiler.html>

<i>İçindekiler/Contents</i>	<i>Sayfa/Pages</i>
YÜKSEK İRTİFA FİZYOLOJİSİ VE ADAPTASYONUN ASKERİ FİZİKSEL HAZIR BULUNURLUK SEVİYESİNE ETKİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ <i>Evaluation of the Effects of High Altitude Physiology and Adaptation on Military Physical Readiness Level, (Jel Kodu:I-10)</i> Mesut CERİT, Murat ERDOĞAN	1-15
ULUSLARARASI GEMİ VE LİMAN TESİSİ GÜVENLİK KODU (ISPS KOD) ÇERÇEVESİNDE LİMANLARDA HAZIRLANAN DİĞER GÜVENLİK PLANLARI İLE LİMAN TESİSİ GÜVENLİK PLANININ ENTEGRASYONU <i>Integration of the Port Facility Security Plan with Other Security Plans Prepared in Ports within the Framework of the International Ship and Port Facility Security Code (ISPS Code), (Jel Kodu: L99, R4)</i> Özgür Köksal TOHUMCU, Hüseyin KAZAN	17-64
ENERJİ SEKTÖRÜNÜN GELECEĞİ: KARBON TİCARETİ <i>The Future of Energy Sector: Carbon Trading, (Jel Kodu: E44, P34, P40, P45, O31.)</i> Bülent YILMAZ	65-91
ENGLISH TEACHERS' BELIEFS AND ATTITUDES TOWARDS PROJECT BASED LEARNING , (Jel Kodu:I-20) Kenan ACAROL	93-110
İKNA TEKNİKLERİ AÇISINDAN NUTUK <i>Nutuk in Terms of Persuasion Techniques, (Jel Kodu:Y-30)</i> Kemalettin DENİZ, Rasim TARAKÇI	111-138
YENİ SOL DALGADAN KÜRESEL DALGAYA TÜRKİYE'DE TERÖRİZM <i>T Turkey from the New Left Wave to theGglobal Wave, (Jel Kodu:F-52)</i> Engin AVCI	139-166
YAZARLAR İÇİN REHBER <i>Author Guidelines</i>	167-177

YÜKSEK İRTİFA FİZYOLOJİSİ VE ADAPTASYONUN ASKERİ FİZİKSEL HAZIR BULUNURLUK SEVİYESİNE ETKİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Mesut CERİT¹, Murat ERDOĞAN²

Öz

Fiziksel hazır bulunurluk ve askerî fiziksel hazır bulunurluk kavramları muharip personelin meslek yaşamında önemli bir yer tutmaktadır. Askerî personel görev alanı itibariyle zaman zaman yüksek irtifa olarak kabul edilen 1500 metre üzerinde konuşlanmakta ya da bu yüksekliklerden daha fazla olan rakımlar da geçici görev icra etmektedir. Bu görevler esnasında gerek hücresel gerekse fiziksel düzeyde ortaya çıkan değişiklikler personelin fiziksel efor düzeyini etkilemektedir. Yüksek irtifa operasyonlarının etkili bir şekilde yürütülebilmesi için, yüksek irtifa bölgelerinde uygulanması gereken hareket tarzı ve fiziksel yüklenme eşiklerinin göz önüne alınması faaliyetlerin etkili bir şekilde gerçekleştirilmesi açısından oldukça önemlidir.

Yüksek irtifa efor seviyesi (yüksekte yaşam, düşük şiddette fiziksel efor) deniz seviyesinde yapılan fiziksel eforla birleştirildiğinde kaslara transfer edilen oksijen miktarını artırarak dayanıklılık (endurans) performansını geliştirmektedir. Performans sporcularının yüksek irtifada 2100–2500 metrede kaldıkları optimal günlük süre 20 saatten fazladır. Bireyler arasında yüksek irtifada yüklenme etkileri farklılık göstermektedir. Beslenme problemleri sonucu kaybedilen kas kütlelerinin yetersiz enerji alımından kaynaklandığı düşünülmektedir. Demir eksikliği de yüksek irtifada elde edilen kazanımları azaltabilmektedir.

Anahtar sözcükler: Eritropoetin (EPO), hipoksi, yüksek irtifa antrenmanı.
Jel Kodu: I-10

Evaluation of the Effects of High Altitude Physiology and Adaptation on Military Physical Readiness Level

Abstract

Physical readiness and military physical readiness have an important place in the professional life of military personnel. As of the military personnel's duty field; personnel are sometimes deployed over 1500 meters, which is considered as high altitude, or carry out temporary tasks at altitudes higher than these heights. During these tasks, changes at the cellular level or the physical level affect the physical exertion level of the staff. For high-altitude operations to be carried out effectively, taking into account the course of action and physical loading thresholds that should be implemented in high-altitude regions is very important considering any operation activities.

High altitude exposure level (living high, low intensity training) enhances endurance performance when it is combined with training at sea level by increasing oxygen transport to muscles. The optimal time for athletes to be exposed to altitudes of 2100 to 2500 meters is more than 20 hours per day. The effects of high-altitude loading vary between individuals. Loss of muscle mass caused by nutritional problems is thought to be resulting from insufficient energy intake. Iron deficiency can also reduce the benefit of altitude exposure.

Keywords: Erythropoietin (EPO), hypoxia, high altitude training.
Jel Code: I-10

¹ Dr., Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi, mesutcerit@yahoo.com ORCID: 0000-0001-6910-4770,

² Doç.Dr., TSK, Spor Okulu ve Eğt.Mrk.K.lığı, muraterdogan97@gmail.com, ORCID: 0000-0003-2944-111X

GİRİŞ

Askerî personelin yüksek irtifanın fiziksel performans üzerindeki etkilerini bilmeleri gereksiz gibi görünse de, yüksek irtifaya konşlu bir birliğe geçici ya da atama gibi görevlendirilmelerini müteakip organizmada oluşan fizyolojik değışimlerle ilgili bilgilere ihtiyaç duymaları söz konusudur.

Askerî personelin farklı fiziki koşullarda iştirak edeceği görevler çerçevesinde ihtiyaç duyacağı fiziksel hazır bulunuşluk (FHB) ve askerî fiziksel hazır bulunuşluk(AFHB) kavramları son on yıl içerisinde dünyanın ileri orduları tarafından sıklıkla kullanılmaktadır. Fiziksel hazır bulunuşluk günümüzde fiziki yeterlilik değerlendirme testlerinin (FYDT) karşılığı olurken, askerî hazır bulunuşluk testleri ise daha çok askerî görevlerde gösterilen fiziksel eforun ölçülmesi ve değerlendirilmesi konularını kapsamaktadır. Personelin her iki görevde de fiziksel performans olarak üst düzeyde zorlanması söz konusudur. Bu yüklenmelerden kaynaklanan fiziksel ve fizyolojik stres, yüksek irtifa şartlarında daha da farklı olmaktadır.

Yüksek irtifanın olumsuz etkileri barometrik basıncın ve parsiyel (kısmi) oksijen basıncının azalmasından kaynaklanmaktadır. Atmosfer basıncı ve yoğunluğu dünya yüzeyinde yükseğe çıkıldıkça giderek azalmaktadır. Yüksek irtifada azalan havanın yoğunluğu ise nefes alma mekanizmasını etkilemektedir. Bu durum, soluk alıp verme ya da nefes alma sürecinin bir bölümünün hava yollarının direncine karşı havayı hareket ettirmesine neden olmaktadır. Bahse konu direnç, şiddeti yüksek, kısa, orta ve uzun süreli fiziksel efor esnasında oldukça yüksektir.

1968 Meksika (2300m) Olimpiyatları yüksek irtifanın fiziksel efor üzerindeki etkilerini ortaya çıkaran birçok araştırmaya vesile olmuştur. Adı geçen oyunlardan sonra sprint branşlarında birçok olimpiyat rekorunun kırılması, buna karşılık mesafe branşlarında ise istenen derecelerin elde edilememesi bilim adamlarının dikkatini çekmiştir. Günümüzde yaklaşık 140 milyon insan deniz seviyesinden 3000-5000m yukarıda yaşamaktadır. Bu irtifada parsiyel oksijen basıncı düşüktür ve insanlar fizyolojik uyum sağlamadan yaşamlarını sürdürürler.

Yüksek irtifa 1800-6000 m arasında kabul edilirken, daha yukarıdaki mesafeler ekstrem yükseklikler olarak tanımlanmaktadır. Havanın yoğunluğu deniz seviyesinden yukarılara çıkıldıkça yavaş yavaş azalır. Örneğin, deniz seviyesinde atmosferik basınç ortalama 760 mmHg iken, 3048m'de ise 510 mmHg'dır. Her ne kadar hava, deniz seviyesinde ve

yüksek irtifada % 20.93 oksijen içerse de, parsiyel oksijen basıncı (PO_2) yükseğe çıkıldıkça azalan atmosferik basınçla doğrudan ilişkilidir. Bu yüzden parsiyel oksijen basıncı deniz seviyesinde ortalama 150 mmHg, 3048m’de ise sadece 107mmHg’dir.

Yüksek irtifada hemen oluşan fizyolojik uyum, parsiyel oksijen basıncının ve arterial hipoksinin azalmasıdır. Vücudun fizyolojik uyum göstermesi ve metabolizmanın yüksek irtifa hipoksisine (oksijen azlığı) uyum göstermesine aklimitizasyon adı verilir. Yüksek irtifada hemen oluşabilen birçok uyumsal cevap olabileceği gibi (dakikalar ve saatler içinde) diğer uyumlar, haftalar, aylar, hatta yıllar alabilmektedir. Aklimitizasyon başarısı yüksek irtifanın yüksekliğine ve aynı zamanda bireysel özelliklere bağlıdır (Wolski et al 1996).Yüksek rakımlı bölgelerde söz konusu uyum sürecini tamamlayarak eğitimlere iştirak eden personelin fiziksel performans seviyesi, irtifaya yeni çıkan ya da uyum safhası periyodundaki personelden daha yüksek seviyededir.

Yüksek irtifa, dolaşım sisteminin kaslara transfer ettiği oksijen miktarını artırmasından dolayı fiziksel performansı (aerobik performans)ve yükseltideki hareket yeteneğini kolaylaştırmaktadır. Bu durum, kandaki kırmızı kan hücrelerinin sayıca artışından kaynaklanmaktadır. Yüksek irtifanın ilk üç haftasında eritropoetin (EPO) salınımındaki artış sonucu ekstra kırmızı kan hücresi üretilmektedir. Organizma azalan parsiyel oksijen basıncına ve sonucundaki oksijen azlığına uyum sağlayarak metabolizmayı tetiklemektedir. Yüksek irtifada özel iklim şartlarında (nem ve sıcaklıktaki değişiklikler, güneş radyasyonunun şiddeti, hava iyonizasyonu vb) uzun süre kalındığında organizma üzerinde (alyuvar hacmi, hemoglobin ve miyogloblin konsantrasyonu, kardiovasküler ve respiratör sistemler, hücre, mitokondri, kapiler, enerji metabolizması ve aerobik ve anaerobik enzimlerin sayısındaki artış, hormonal düzenlemeler ve asit toleransı)pozitif etkiler ortaya çıkarmaktadır.

Oksijen alımı artışının yüksek performans yeteneğine bağlı olan adaptasyonları oldukça önemlidir. Özellikle önemli olan performansı geliştiren adaptasyonlardır. Söz konusu uyumlar yükselti etkisini ve uygulanan eforu birleştirerek yüklenme şiddetinin esas önemini oluşturmaktadır. Yüksek irtifa şartlarında planlanacak operasyon, eğitim veya arama kurtarma vb. faaliyetlerden önce personelin adaptasyon süresi göz önünde bulundurulmalıdır. Bu çerçevede icra edilecek faaliyetlerde (operasyonlar, arama kurtarma vb.) yüksek irtifa şartlarına uyum sağlayan personelin yüksek hızda hareket etme ve uzun süreli efora direnç gösterme yeteneği diğerlerine oranla daha yüksek olacaktır. Ayrıca, uyum aşaması ve sonrasında gerek genetik faktörler gerekse yaşam biçimi ve çevresel

faktörlerin sağladığı pozitif kazanımlar, operasyonların tamamlanmasına da devamını etkileyen doğru karar verme ve uygulama yeteneğini de olumlu yönde etkileyen faktörlerdir.

Yükseltide hareket verimliliği kişilerin genetik yapısı, çevresel faktörler ve yaşam biçimlerine bağlıdır. Sadece normal sınırların üstündeki hemoglobin değerleri, yükseltide gösterilen efor için avantaj oluşturmaktadır(Saltin ve ark. 2000). Yeterli fiziksel gelişimi ve adaptasyonu olmayan acemi askerlerin yüksek irtifada gerçekleştirilen faaliyetlere katılımlarının geciktirilerek yüksek irtifaya uyum aşaması tamamlandığında faaliyetlere iştirak ettirilmesi sağlanmalıdır. Bu kapsamda, acemi askerin katıldığı birliğin hareket yeteneği ve rakımı bile önem kazanmaktadır. Sarıkamış'ta icra edilecek bir tatbikat için Sivas ilinden gelen bir askerin, Manisa ilinden gelen bir askere göre daha çabuk uyum sağlayacağı aşikârdır. Yüksek irtifaya uyum sürecinde bireyler arasında yaşam biçimi, aktivite düzeyi ve genetik yapılarından kaynaklanan önemli farklılıklar gözlenmektedir(Cerit 2018). Bazıları yükseklikte iken diğerlerine göre büyük oranda eritropoetin artışı sağlarken, bazıları ise düşük eritropoetin salınımından dolayı yüksek irtifada uzun süre yaşamaya ihtiyaç duymaktadırlar. Fiziksel performans artması kırmızı kan hücrelerinin yapımı sürdüğü müddetçe devam edecektir. Yüksek irtifanın yarattığı pozitif faydalar muhtemelen deniz seviyesine döndükten 4-6 hafta sonra sona erecektir (Pfitzinger 2000). Yani yüksek irtifa görevi dönüşünde deniz seviyesinde kalınan 4-6 haftalık süre içerisinde yüksek irtifanın sağladığı etkiler ortadan kalkacaktır. Yüksek irtifada antrenman yapan bisikletçilerin şiddetli aerobik egzersizlere verdikleri kardiyovasküler cevaplar deniz seviyesinden farklıdır. Bu da aklimitizasyon özelliği kavramını desteklemektedir (Anholmve ark.1996). Yüksek rakımda kalınan uzun süreler çok önemli fonksiyonel sistemlerin uyarılara adaptasyon derecesini etkilemektedir. Bu durum, özellikle yüksek rakımlı bölgelerde icra edilen faaliyetlerin performans durumunu olumlu ya da olumsuz etkileyebilmektedir.

Yüksek bölgelerde görev yapan personel için yapılan 3-4 haftalık efor, fizyolojik gelişmeyi %80 oranında maksimal seviyeye ulaştırabilir. Daha büyük oranda bir adaptasyon oluşabilmesi için 5-6 hafta daha fazla süre kalınmalıdır. Yüksek rakımlı bölgelerde görevlendirilen personelin adaptasyon süreci gerçekleştikten sonra uygulanacak eforda fizyolojik olarak bir kayıp beklenmemektedir. Ancak, yüksek şiddette icra edilen fiziki performans ya da fiziki yeterlilik ve değerlendirme testleri gibi efor sonrasında uzun süreli toparlanma zamanına ihtiyaç duyulacaktır. Personelin birliğine katılımının yapıldığı ilk günlerde yüksekliğe adaptasyonunu zorlaştıran yüksek şiddetli yüklenmelerden kaçınılmalıdır.

Yüksek irtifanın etkileri deniz seviyesinden yukarılara çıkıldıkça azalan atmosfer basıncından kaynaklanmaktadır. Aynı şekilde, uçakla seyahat ederken vücudun maruz kaldığı atmosfer basıncı da benzer etkiler göstermektedir. Her iki ortamda da kısmi oksijen basıncı azalır.

Yüksek irtifa yaşam biçimini ya da fiziksel performans verimliliğini, bireylerin sağlık durumu, temel dayanıklılık gelişim seviyesi, yüksek irtifa başlangıcındaki psikolojisi, yükseklik tecrübesi ve yükselti öncesindeki kondisyon seviyesi gibi faktörler belirlemektedir. Ülkemizde yükseklik açısından coğrafi olarak doğuya doğru gidildikçe rakım artmaktadır.

Tablo1: Bazı İllerimizin Rakımları. (<https://www.harita.gov.tr>)

Şehir	Yükseklik
Erzurum	1890 m
Ardahan	1870 m
Hakkâri	1720 m
Kars	1768 m
Van	1727 m
Ağrı	1632 m
Bayburt	1556 m
Bitlis	1500 m

Yüksek irtifaya adaptasyon gerekçesiyle planlanan/planlanacak askeri eğitimler bölgesel operasyonların başarısını etkileyebilmektedir. Yüksek rakımın personel üzerinde ortaya çıkaracağı baş ağrısı veya akut dağ hastalığı gibi rahatsızlıklar hem eğitimleri hem de muharebeyi olumsuz etkileyebilecektir. Orta düzeyde yüksekliklere çıkan personelin yaklaşık %25'inde akut dağ hastalığının belirtileri gözlenmektedir (Honingman ve ark.1993). Yüksekliğin etkilerinin olumsuz olduğu bilinen personelin faaliyetlere katılımı sınırlandırılmalıdır. Ayrıca sağlık durumunu geçici bir süre etkileyen rahatsızlıkları önleyici bazı ilaçların doktor tavsiyesi ile kullanılması önerilmektedir (McLaughlin 2017).

Yukarıda bahsedilen sağlıkla ilgili sıkıntılar yerleşik bir birlikte görev yapanlardan daha çok ani olarak yükselti değişikliğine maruz kalan operasyonel birliklerde gözlenebilmektedir. Örneğin, helikopterle 3000 metre yükseğe aniden çıkarılan bir tim personeline sağlıkla ilişkili bir dizi sorun yaşanabilir. Aşağıdaki tabloda ani olarak yüksek irtifaya çıkarılan bireylerde gözlenebilecek rahatsızlıklar gösterilmektedir. Akut dağ hastalığı olarak bilinen bu rahatsızlıklar hızlıca çıkılan 2500 metre ve üzerindeki yüksekliklerde gözlenmektedir. Norris ve arkadaşları (2012), dağ eğitim merkezine yeni katılan denizci personelin %14'ünde akut dağ hastalığı

belirtileri gözlemlemiştir. Yapılan bir başka çalışmada ise Afganistan'da yürütülen operasyonlarda görev alan personelin %15,9'unda akut dağ hastalığı (bulantı, kusma, vertigo, sersemlik, yorgunluk, baş dönmesi vb) bulgularına rastlanmıştır (Gerlinger ve ark. 2005). Aslında yüksek irtifada görev yapmak oldukça sık karşılaşılan bir durum değildir. Ancak personelin bu tip ortam ve uygulamalarla nadiren de olsa karşılaşması durumunda organizmanın sağlığını olumsuz etkileyecek zihinsel ve fiziksel performansla birlikte ruhsal yönden de oldukça zorlanacaktır.

Eğitim ve tecrübe ile yüksek irtifanın getirebileceği olumsuz etkilerin minimum seviyeye indirilmesini sağlayan faktörler tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2: Eğitim ve tecrübe ile yüksek irtifaya bağlı azaltılabilecek risk faktörleri:

Yüksek irtifada operasyonlarının zorluğu rakım yükseldikçe artmaktadır. Görevin gereksinimleri fiziksel olarak irtifadan etkilenmektedir. Faaliyet süresi uzadıkça yorgunluk direncinin azalmasının etkisiyle askerlerin tempoları düşecek, üzerlerindeki ağırlıkları azaltma eğiliminde olacaklardır.
Bazı askerlerde yüksekliğe bağlı rahatsızlıklar kısa sürede gelişebilir, bu tip personelin faaliyete katılımı engellenmelidir.
Personelin birçoğunda kesik kesik soluk alıp verme, kalp atım sayısında yükselme ve hiçbir ilişkisi olmayan rahatsızlıklar gözlemlenebilir.
Yüksekte metabolik ihtiyaçların artmasından dolayı besin ve sıvı gereksinimi artmaktadır, söz konusu desteğin geciktirmeden zamanında sağlanmasına dikkat edilmelidir.
Muharebeye bağlı yaralanmalardan daha çok yüksek irtifanın getireceği medikal şikâyetlerin artmasını önleyecek tedbirlerin alınması esastır.
Ayak bileği ve dizde meydana gelebilecek kas eklem rahatsızlıklarını azaltmak ya da ortadan kaldırmak için alt ekstremitte kas ve kemiklerinin kuvvetini artıracak egzersizlerin yapılması önemlidir.

İklim şartlarına ve yüksekliğe uyum (Aklimatizasyon) için yaklaşık 4-6 gün, kompleks seviyede performans dengeleme ve aktivite kazanımı için 8-10 gün hafif tempolu aerobik koşu ya da orta tempolu yürüyüş (temel dayanıklılık) programları yapılmalıdır.

Yüksek oranda laktik asitli yüklenmelerden kaçınılması oldukça önemlidir. Yani personelin nefes nefese kalacağı şiddeti yüksek çalışmalardan uzak durulmalıdır. Askerler, yüksek irtifaya çıkılan akut

dönemde solunum derinliğinde artış sağlayarak bu değişikliğe uyum sağlamaya çalışırlar. Periferdeki arterieal kemo reseptörler yardımı ile solunum artmaktadır. Hiperventilasyon sonucunda kandaki karbondioksit parsiyel basıncı (PCO₂) seviyesi de azalmaktadır. Bu çerçevede, bireyin sağlığı bozuk ve aerobik dayanıklılığı yetersiz iken yapılan uzun süreli efor, çok sık kullanılan intensif yüklenmeler (yüksek şiddetli efor özellikle de laktik asiti açığa çıkaran anaerobik yüklenmeler), aklimitizasyon ve reaklimitizasyona uyum ve yeniden uyum safhalarının spesifik ihtiyaçlarını göz ardı etmek tavsiye edilmemektedir. Sık sık yapılan yüksek eforlar arasındaki yetersiz yeniden yapılanma (rejenerasyon) ve hipoksik koşullar altında verilen yükü karşılayamayan yetersiz beslenme de fiziksel performans gelişimine olumsuz etki eden faktörlerdir.

Yüksek irtifanın yarattığı ekstra stres, beslenme hatalarına ve diğer yaşam biçimi faktörlerinin etkilenmesine de sebep olmaktadır. Yüksek irtifada belirli aralıklarla bulunan veya kısa süreli olarak faaliyet gösteren personel için durum daha da zor olup besin alımı konusunda daha hassas olunmalıdır. Demir eksikliği özellikle bayan personelin ilaveten dikkat etmesi gereken bir durum olup yüksek irtifanın yarattığı pozitif etkileri azaltmaktadır.

Yüksek irtifanın hipoksik şartları iştahı azaltmaktadır. Yükseltide daha küçük besinler alarak günlük kalori alımını yaklaşık 200-300 kcal azaltabilir. Bazal metabolizma özellikle ilk günlerde yüksekliğe bağlı olarak günde 100'den 200 kilo kaloriye kadar artış gösterebilir. Enerji alımının azalmasıyla birlikte harcanan kalori oranındaki artış neticesinde vücut ağırlığında giderek azalma olur. Kilo kaybındaki yağ ve kas oluşumları enerji kaybına bağlıdır. Enerji alımının yetersiz olduğu durumlarda, vücut tarafından ekstra enerji için proteinlerin devreye sokulması kas kaybına sebep olmaktadır. Yüksek irtifada orta ve uzun süreli faaliyet gösterecek personel için kas kaybını önlemek için yeterli miktarda enerjiyle birlikte B, E ve C vitaminlerini almak faydalı olacaktır. Ayrıca yüksek irtifa sıvı kaybına da neden olmaktadır. Bu yüzden kalınan süre içerisinde sıvı ihtiyacı sürekli olarak karşılanmalıdır. Yüksek irtifada yaşanan sorunlardan birisi de uykuda yaşanabilecek rahatsızlıklardır. Özellikle uykuda görülen rahatsızlıkların çoğu yüksekçe çıkılan ilk zamanlarda gözlenmektedir.

Yüksek İrtifaya Fizyolojik Uyumlar

Yapılan yüklenmeler ya da gösterilen efor esnasında alveolar havadaki parsiyel oksijen basıncının artması ve parsiyel karbondioksit basıncının azalması pulmoner ventilasyonu artırmaktadır. Pulmoner ventilasyon uyumu yaklaşık 4 hafta sürmektedir. Yüksek irtifada hipoksiye

bağlı olarak ventilasyonda meydana gelen ekstra artış aortik arkta ve boyundaki koroner arterlerin dallarında yerleşmiş olan periferik kemoreseptörler yolu ile gerçekleşmektedir (Astrand ve Rodahl 1986). Azalan parsiyel CO₂ basıncı, merkezi kemo reseptörlerin alkaloz (yüksek pH) oluşumundan ötürü faaliyetini azaltmaktadır. Söz konusu durum kan bikarbonatının azalması ile kompanse edilmektedir. Kan bikarbonatı aklimitizasyona uyum sağlayan bireyde normal pH oluşmasına olanak sağlamaktadır. Alkaloz azaldığında (azalan pH), pulmoner ventilasyonda artmaktadır.

Yüksek irtifada submaksimal eforda (maksimum kalp atımının %80-85 ile yapılan şiddeti yüksek kısa süreli yüklenmeler) kalp atımı ve kardiyak çıktı, deniz seviyesi değerinden % 50 daha yukarıda olmasına rağmen kalp atım hacmi sabit kalmaktadır. Yüksek irtifada kan akış hacmindeki artış, arterial kanda azalan oksijeni kısmen kompanse edebilmekten kaynaklanmaktadır. Metabolik ve kardiyorespiratör sistemlerin orta şiddetli eforda kardiyak çıktıyı artırarak kanda azalan oksijen içeriklerini kompanse ettiği anlaşılmaktadır (Saltin ve ark. 2000, McArdle ve ark.2000).

Yükseltide ortaya çıkan hiperventilasyon arteriyel CO₂'yi azaltmaktadır. Bu durum, pH'nin yükselmesine sebep olmakta ve kan alkaline seviyesini artırmaktadır. Böbreklerden salınan bikarbonat (HCO₃) ile sağlanan ayarlamalar bozulan asit baz dengesini normale getirmektedir. Kan bikarbonatı laktik asidin esas tamponlayıcısıdır. Yüksek irtifanın başlangıcında hipoksijenin açığa çıkardığı akut uyumlarda kandaki laktat oranı bikarbonat iyonu ile sağlanan düzenlemeler neticesinde azalmaktadır. Solunumsal alkaloz yolu ile metabolizmanın normal pH'nin oluşturulması, ventilasyonun irtifa hipoksijenine uyum için yüksek seviyelere çıkmasına sebep olmaktadır (Wolskive ark.1996). Yüksek irtifaya çıkıldığında glikolizin anaerobik reaksiyonlarıyla kırmızı kan hücrelerinde üretilen 2-3 diphosphoglisarat maddesinin konsantrasyonunun yükseldiği ve hemoglobin ayrışma kavisinin de sağa doğru kaydığı gözlenmiştir. Söz konusu kayma ile birlikte artan kırmızı kan hücresi ve hemoglobin miktarı, oksijenin hemoglobinden ayrışmasını tetiklemekte ve dokunun oksijen alımını arttırmaktadır (McArdle ve ark. 2000).

Yüksek irtifada uzun dönemde gözlenen en önemli uyum kanın oksijen taşıma kapasitesinin artışıdır. Bu da plazma hacminin azalması ve kırmızı kan hücrelerinin kütlelerinin artması ile gerçekleşmektedir. Yüksek irtifada ilk iki gün esnasında plazmadaki kırmızı kan hücreleri intravasküler boşluklardan hücrelerarası ve interstitial boşluklara sıvı akış değişiminden ötürü daha fazla konsantre olur. Plazma hacmindeki azalma anti diuretik hormon azalmasından ve kuru çevreden dolayı negatif etki yaratarak kalp

efor yükünün artmasına sebep olur. Hipoksik ortamda kalınan yaklaşık 4-7 gün içerisinde hemoglobinin artışı başlar. Berglund (1991), haftalık hemoglobinin artışının %1, deniz seviyesindeki ile deniz seviyesinden 2500m yükseklik arasındaki normal farkı ise %12 hesaplamıştır. Bu yüzden gerekli aklimitizasyon süresi 12 haftadır.

Yüksek irtifa ile ilgili olarak yapılan birçok çalışmada, hemoglobindeki büyük artışın 2-3 haftada gerçekleştiği, plazma hacminin azaldığı fakat hemoglobinin seviyesinin artmadığı ifade edilmektedir (Berglund1991). Artan kırmızı kan hücresi sayısı parsiyel oksijen basıncının azalmasından kaynaklanmaktadır. Bu duruma dolaşımdaki kanda eritrosit sayısının artışı (polisitemi) adı verilir ve böbreklerden salınan erythropoietin (EPO) hormonu ile gerçekleştirilir. Polisitemi'nin devamında uzun kemiklerin içindeki eritrositlerin üretim artışı, irtifaya çıkar çıkmaz başlar ve kalındığı sürece de artışa devam eder. EPO'daki bu başlangıç artışı bir hafta sonra doku oksijen alımı ve kırmızı kan hücresi kütlelerinin artışından dolayı azalır (Rusko 1996).

Araştırmalar kapilarizasyonda gerçekleşen artışın hücre ve kapiler arasındaki mesafeyi azaltarak düşük kapiler oksijen stresine rağmen hücreye oksijen akışının sağlandığı kayıt edilmiştir. Miyoglobinin konsantrasyonu ve aynı zamanda da mitokondri sayısının irtifa ile artarak kasların oksijen ihtiyacına ve oksijen taşıma sistemine olumlu katkılar sağladığı ifade edilmiştir(Astrand ve Rodahl 1986). Yüksek irtifada kalınan uzun süreler vücut kütlelerinde ve vücut yağında önemli düşüşlere sebebiyet vermektedir. Vücut kütlelerindeki düşmeler kas kaybından kaynaklanmaktadır. Vücut yağındaki azalmalar ise yüksek irtifada artan bazal metabolizmadan kaynaklanmaktadır(McArdle ve ark.2000).

Yüksek irtifada özel bir faaliyet ya da program çerçevesinde görev yapanların arazide hareket ederken düşük seviyede eforla (düşük şiddetli)hareket etmesi ve vücudu oksijen borcuna sokacak şiddeti yüksek anaerobik yüklenmelerden mümkün mertebe uzak durması gerekmektedir. Yüksek irtifada deniz seviyesinde yapılabilen uzun süreli yüksek efor gerektiren davranışlardan kaçınılmalıdır. Yüksek irtifaya uyum gösterebilen insanların büyük çoğunluğu anabolik yapıda olmayan zayıf bünyeli, kas lif oranı itibariyle endurans özellikleri yüksek, stres altında görev yapabilen sakın bireylerdir.

Tablo 3: İstirahat halinde ve yüksekliğe uyum sağlamamış askerin tipik değerleri.(O₂) akut dönemde oksijenin parsiyel basıncındaki azalma, (PO₂) atmosferik basınç, (PIO₂) solunan havadaki basınç, (PAO₂) alveolar düzeydeki basınç, (PaO₂) arterial kandaki basınç ve (SaO₂) arterial kandaki oksijenin saturasyon oranını göstermektedir (TBHM 2010).

Yükseklik (m)	PB (mmHg)	PO₂ (mmHg)	PIO₂ (mmHg)	PAO₂ (mmHg)	PaO₂ (mmHg)	SaO₂ (%)
0	760	159	149	104	96	96
1200	651	138	126	85	74	95
1600	627	131	121	80	69	64
2810	543	114	104	65	60	91
3050	523	110	100	62	58	90
3600	489	102	93	55	48	85
4050	463	97	87	49	42	81

Daha önce de bahsedildiği gibi yükseltide 0-1200 m arası düşük rakım olarak tanımlanırken, bahse konu yüksekliklerde sağlıklı bireylerde gözlemlenen oksijenin hemoglobinle saturasyonu %96 (SaO₂)’nin üzerindedir. Orta düzeyde yükseklik olarak kabul edilen 1200-2400 m arasında sağlıklı bireylerde gözlemlenen değer ise %92’nin üzerindedir. İstirahat halinde oksijenin saturasyonu (oksijenin parsiyel basıncının düşmesine ve oksijenin difüzyonla akciğerlerden kana, oradan da hücrelere geçişinde azalmaya neden olmasına rağmen) 2400 metreye kadar iyi seviyede korunabilmektedir. Ancak bu koruma durumu istirahat halinden fiziksel aktiviteye geçildiği durumlarda bozulmaktadır. Bunun sonucunda aerobik performans kapasitesinde (2 mil koşu, 12 mil yürüyüş gibi) 1200 metre üzerinde kayıplar olmaktadır (TBHM 2010, Telford 1996). Orta seviyeli yüksekliklerde zihinsel performans ve yüksekliğe bağlı rahatsızlıkların görülme sıklığının düşük olmasıyla birlikte, yüksekliğe psikolojik uyum için azalan oksijen parsiyel basıncının yeterli düzeyde olduğu gözlenmektedir.

2400 ile 4000 m arasında ise durum biraz farklılaşmaktadır. Oksihemoglobin eğrisi burada yaklaşık olarak %80-92 aralığında seyretmektedir. Aerobik iş kapasitesi giderek azalmaktadır. Yüksek irtifaya bağlı rahatsızlıklar genellikle bu yüksekliklerde gözlenmektedir.

Değişik iklim şartları veya çevresel faktörlerin etkisinde gerçekleştirilen aerobik veya anaerobik egzersiz yapma kabiliyeti, kısmen kas lifi bileşimine bağlı olarak bireyler arasında geniş farklılıklar göstermektedir. Tip I lifler (yavaş kasılan oksidatif lifler), yorulmaya karşı yüksek dirence sahip olmaları nedeniyle dayanıklılık performansı için daha

uygun lif tipleridir. Diğer hızlı kasılan oksidatif glikolitik lifler (tip II) orta vadeli anaerobik egzersiz yüklenmeleri için daha uygundur. Söz konusu lifler yüksek hızlı ve güçlü kısa süreli patlayıcı kuvvet gerektiren aktivitelerde baskın rol oynamaktadırlar. Dayanıklılık odaklı sporcuların kas gruplarında oldukça yüksek oranda tip I lifleri mevcuttur. Sprinterlerin ve vücut geliştirme sporu yapanların kasları ağırlıklı olarak Tip II liflerinden oluşmaktadır.

Genel bir kural olarak, hızlı kasılan lifler kısa süreli ve yüksek yoğunluklu performans için önemlidir. Yavaş kasılan lifler ise maksimum ve uzun süreli faaliyetler için daha uygundur. Belli bir kas veya kas grubundaki lif tiplerinin her birinin yüzdesi genetik olarak belirlenmiştir. Vücudumuzdaki kas liflerinin kombinasyonu genetik olarak kodlanmıştır (Plowman ve Smith, 2011; Kraemer ve ark., 2012). Elit endurans sporcularda tip I kas liflerinin yüzdesi oldukça yüksektir (% 70-85), elit sprinterlerde ise tip II kas lifleri yaklaşık % 65-70 oranındadır (Kraemer ve ark., 2012).

Yüksek irtifa sonucunda uzun süreli eforda meydana gelen gelişmeler aerobik enerji kullanımının derecesine bağlı olmaktadır. Tip I kas lifine sahip olan bireyler düşük şiddetli ve uzun süreli eforda aerobik enerji sistemini diğerlerine oranla daha verimli kullanabilmektedirler (Cerit, 2018). Genetik avantajlar veya dezavantajlar embriyonun oluşumu safhasında proteinlerin yapılandırılmasından kaynaklanan farklı gen dizilimlerin yarattığı etkilerden kaynaklanmaktadır. Genetik miras yoluyla mitokondri sayısı fazla olanlar, daha az olanlara oranla yüksek irtifa ortamında veya deniz seviyesinde gösterilen düşük şiddetli uzun süreli efora karşı daha fazla başarı elde edebilmektedirler. Ayrıca yüksek irtifada uzun süre yaşayanların göstermiş oldukları fiziksel performans seviyesinin, yüksek irtifada kısa süreli kalanlara oranla daha başarılı olduğu da gözlemlenmiştir (Sucec, 1996).

Yüksek irtifanın avantajlarından yararlanabilmek için metabolizmadaki enzimlerin işleyişinin uyumuna gereksinim duyulur. Aksi takdirde, uyum sağlamadan yapılan fiziksel yüklenmeler özellikle de fizyolojik kapasitenin üzerindeki yüklenmeler herhangi bir etki ya da olumlu bir gelişim sağlamayacaktır. Başka bir deyişle hücrel verimlilik kapasitesini ya da genetik adaptasyonu aşan ya da altında kalan eforlar personelin fiziksel performansını ileriye götürmeyecektir. Yüksek irtifa şartlarında icra edilen/edilecek askeri eğitimler ve operasyonlarda ortaya çıkabilecek fiziksel yüklenmelerin etkilerinin bilinmesi ve bu çerçevede hazırlıkların yapılarak faaliyetlere katılım sağlanması personelin fiziksel performansına olumlu katkılar sağlayacaktır.

SONUÇ

Yüksek irtifa koşullarında başarılı veya başarısız olmak planlanan eğitim programına bağlıdır. İyi organize olmuş, yıllık ve daha uzun süreli programları uygulayan birlikler yüksek irtifa etkilerinin kullanımını başarılı bir şekilde sonuçlandırabilecektir. Yüksek irtifa şartları altında icra edilen tüm bedeni faaliyetlerin ve uygulamaların bilimsel olarak desteklenmesi zorunludur. Söz konusu bilimsel destek, personelin kondisyon durumunu, yüksek irtifa öncesi ve sonrasında yaşanan etkilerinin muhakemesinin kontrollerini, programların gelişimini, yeniden yapılanmanın dinamiğini ve aynı zamanda beslenme durumlarını belirleyebilmelidir.

Sonuç olarak, yüksek irtifa şartlarında görev yapabilecek personel seçiminde dayanıklılık (endurans) özellikleri yüksek seviyede gelişmiş bireylerin alınmasının görevin ya da faaliyetlerin başarısına ya da devamlılığına olumlu katkılar sağlayabileceği değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

- Anholm J. D., Bonjour, S., Brayley, K., Blackburn, R., Conde, J., Eichman, W., Sanders, K., Hughes, W., & Pettis, J. L. (1996). Heart rate profile during prolonged high intensity cycling at low and moderate altitudes. *Medicine and Science in Exercise and Sports*, 28(5), Supplement abstract 413
- Astrand P-O, Rodahl K., (1986). *Textbook of work physiology*. McGrawHill, Singapore. pp.683-706.
- Berglund B., Ekblom B., (1991). Effect of erythropoietin administration on maximal aerobic power. *Scandinavian Journal of Medicine and Science in Sports*, 1, 88-93.
- Cerit M., (2018). Hypothetical approach to the location of genotypes (ACE & ACTN3) associated with energy system for the athletic performance. *Journal of Sport Science Researches*, 3(1), 97-105. ISSN: 2548-0723.
- Gerlinger T, Peoples GE, Craig R, Burlingame B., (2005). The 274th Forward Surgical Team experience during Operation Enduring Freedom. *Mil Med*. 170(6):451-9.)
- Honigman B., Theis MK, Koziol-McLain J, Roach R, Yip R, Houston C, (1993). Acute mountain sickness in a general tourist population at moderate altitudes. *AnnIntern Med*.;118(8): 587-92.

- Kraemer, W.J., Fleck, S.J., & Deschenes, M.R. (2012). Exercise physiology (1st ed). Baltimore: Lippincott Williams & Wilkins. pp. 75-78
- McArdle WD, Katch FI, Katch VL, (2000). Essentials of Exercise Physiology. 2th ed. Johnson E, Gulliver K, eds. Lippincott Williams and Wilkins;170-205.
- McLaughlin CW, Andrew JS, Amaya DG, (2017).,Impact of High Altitude on Military Operations JuneVolume 6,Issue2,pp 146–154.
- Norris JN, Viirre E, Aralis H, Sracic MK, Thomas D, Gertsch JH.(2012). High altitude headache and acute mountain sickness at moderate elevations in a military population during battalion-level training exercises. Mil Med. 177(8):917–23.
- Pfitzinger P., (2000). Highlights of the Third Annual International Altitude-Training Symposium Sportsmedicine.orgSportsmedicine 4(1), sportsmedicine.org/jour/0001/pp.html.
- Plowman, S.A., & Smith, D.L. (2011). Exercise physiology for health, fitness and performance (3rd ed). Baltimore: Lippincott Williams & Wilkins. pp.70-71.
- Rusko, H.R., (1996). New aspects of altitude training. American Journal of Sports Medicine, 24(6), S48-S52.
- Saltin, B., Bousel R., Secher N.,Mitchell J.(2000). Exercise and Circulation in Health and Disease., Human Kinetics; 1 edition.
- Sucec, A., (1996). The effect of moderate altitude on endurance running events in the Mexico Olympics. A paperpresented at The 1996 International Pre-Olympic ScientificCongress, Dallas, TX.
- Telford, R.D., Graham, K.S., Sutton, J.R., et al. (1996). Medium altitude training and sea-level performance. Medicine and Science in Sports and Exercise, 28, S124.
- Technical Bulletin Head quarters Medical 505*(2010). Department Of The Army Washington, DC, 30 September
- Wolski, L.A., McKenzie, D.C., &Wenger, H.A. (1996). Altitude training for improvements in sea level performance: is there scientific evidence of benefit? Sports Medicine, 22, 251-263.
- <https://www.sportsmedicine.org/traintech/altitude/wgh.htm>.22.10.2018.
- <https://www.harita.gov.tr>.26.11.2018.

EXTENDED SUMMARY

EVALUATION OF THE EFFECTS OF HIGH ALTITUDE PHYSIOLOGY AND ADAPTATION ON MILITARY PHYSICAL READINESS LEVEL

It is not necessary to know the effects of high altitude on physical performance for many soldiers, most of the time. Only the personnel who are stationed at a high altitude temporarily or due to the assignment task, need information about the physiological changes that occur in the body at high altitude.

Physical readiness (PR) and military physical readiness (MPR) concepts have been used by the world's advanced armies in the last decade. The physical readiness test corresponds to the tests we can call the Physical Performance and Fitness Assessment Tests, while the Military Physical Readiness Tests mainly cover the measurement and evaluation of physical exertions in military tasks.

In both missions, the personnel are subjected to high level of physical performance. The physical and physiological stress caused by these physical stresses is different at high altitude. Health problems at the altitude of up to 2000 meters in the training seem low. However, health problems increase significantly when the altitude exceeds 2500 meters.

The negative effects of high altitude result from the decrease of barometric pressure and partial oxygen pressure. The atmospheric pressure and density are gradually decreasing as the earth surface rises higher.

Part of the breathing process tries to move the air against the resistance of the airways. This resistance is very high during the exercises.

High Altitude Training to be Considered Issues for Military Personnel

High altitude means being above sea level terrestrial. The aircraft also shows similar effects on human body when it is higher than sea level. The partial pressure of oxygen decreases in both environments.

High altitude lifestyle or physical performance efficiency depends on factors such as the health status of the individuals, the level of development of basic endurance, the psychology at the beginning of high altitude, the experience of elevation and the level of fitness before the elevation.

In our country, altitude is increasing geographically towards east. Sub-maximal efforts (short-term loads with a maximum intensity of 80-85% of the maximum heart rate) at high altitude, heart rate and cardiac output, are 50% higher than sea level. However, heart rate remains constant. The increase in the volume of blood flow at high altitude can partially compensate for the decreasing oxygen in the arterial blood. It is understood that metabolic and cardio respiratory systems compensate for the decreasing oxygen content in the blood by increasing cardiac output in moderate effort.

Oxygen saturation is higher than 92% in healthy individuals between 1200 and 2400 meters, which is considered to be moderate height. For saturation of oxygen in rest, the partial pressure of the oxygen decreases due to the diffusion of oxygen from the lungs to the blood. There is a decrease in the passage of cells. However, it can be protection at a

good level up to 2400 meters. But this protection situation is impaired when resting during the physical activity. As a result, there are losses over 1200 meters in aerobic performance capacity.

Result

In order to benefit from the advantages of high altitude, the functioning of the enzymes in your body is needed. Otherwise, physical loading without adaptation, in particular physical trainings above the physiological capacity will not lead to any effect or positive development. Knowing the effects of physical loading at high altitude in military trainings will contribute positively to the physical performance of the personnel.

Success or failure in high altitude conditions depends on the planned training program. The units that make well-organized annual and longer-term training programs will successfully use the high-altitude effects.

It is imperative that scientific practices should be supported for the increase of physical performance in all physical activities shown under high altitude conditions. With this scientific support, the staff should determine the condition of the personnel before and after the high altitude controls, the development of the programs, the dynamics of the restructuring and also the nutritional status.

ULUSLARARASI GEMİ VE LİMAN TESİSİ GÜVENLİK KODU (ISPS KOD) ÇERÇEVESİNDE LİMANLARDA HAZIRLANAN DİĞER GÜVENLİK PLANLARI İLE LİMAN TESİSİ GÜVENLİK PLANININ ENTEGRASYONU

Özgür Köksal TOHUMCU¹, Hüseyin KAZAN²

Öz

Bugün dünya deniz ticaret hacmi 9 milyar tona ve parasal değer bakımından 9 trilyon \$'lık bir büyüklüğe ulaşmıştır. Deniz yoluyla taşınan ticari malların güvenli bir şekilde alıcılarına ulaştırılması ticari gemilerin ve ticari limanların güvenliğinin sağlanması ile mümkündür. Bu kapsamda oluşturulan gemi ve liman tesisi güvenlik kodu (ISPS Kod) uluslararası taşımacılık yapan gemilerin ve bu gemilere hizmet veren limanların güvenliğinin sağlanması hususunda kriterler belirlemiştir. Ayrıca ülkemizde ISPS Koda tabi limanlarda Acil Durum Planları ile Koruma ve Güvenlik Planları da hazırlanmaktadır. Hazırlanan planların birbiri ile entegrasyonunun sağlanmaması ve devlet kurumlarının bu konuda denetim eksikliği bulunması nedeniyle limanların güvenliğine yönelik zafiyetler ortaya çıkmaktadır. Çalışmada "Limanlardaki güvenlik zafiyetlerinin giderilmesi için neler yapılmalıdır?", "Muhtemel tehditlere karşı önceden alınması öngörülen tedbirleri içeren güvenlik planları", "Limanların risk analizinin metodoloji kapsamındaki yetersizliği", "Devlet kurumlarının denetim yönteminden kaynaklanan eksiklikler" ve "Bu konuda neler yapılması gerektiği?" başlıkları çerçevesinde uluslararası deniz limanlarının güvenliğinin sağlanması hususunda hazırlanan güvenlik planlarının etkinliğinin artırılması için neler yapılması gerektiği ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Betimsel analiz yöntemi kullanılarak hazırlanan çalışmada, idare, denetim ve liman işletmelerinden kaynaklanan eksiklerin olduğu bunun da güvenlik zafiyetine yol açabileceği sonucuna varılmıştır. Bu bağlamda yapılması gereken düzenlemeler detaylı açıklanarak hem limanların güvenliğin artırılması hem de literatüre katkı yapılması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Deniz Ticareti, ISPS Kod, Liman Tesisi Güvenlik Planı, İdare Denetimleri.

Jel Kodu: L99, R41

¹ İstanbul Aydın Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler ve Terörizm Araştırmaları Yüksek Lisans Bölümü, ozgurtohumcu@stu.aydin.edu.tr, ORCID : 0000-0003-2586-3892

² İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, kazan.hsyn@gmail.com., ORCID : 0000-0002-1458-2860

Integration of the Port Facility Security Plan with Other Security Plans Prepared in Ports within the Framework of the International Ship and Port Facility Security Code (ISPS Code)

Abstract

Today, the world trade volume reached 9 billion tons and 9 billion dollars in volume. The safe transportation of commercial goods transported by sea is possible by ensuring the safety of commercial vessels and commercial ports. In this context, the criteria of ensuring the security of the international transportation vessels and the ports serving these ships were established by the ship and port facility security code (ISPS code). In addition, Emergency Plans and Protection and Security Plans are prepared in the ports which are subject to ISPS code in our country. The weaknesses of the security of the ports arise because of the integration of the prepared plans and the lack of supervision of the state institutions. In the study, the following topics "What should be done to eliminate the security weaknesses in ports?", "Safety plans that include the measures to be taken in advance against possible measures", "The lack of methodology in the risk analysis of ports", "Deficiencies arising from the control method of state institutions" and "what should be done about this?", "what should be done in order to increase the effectiveness of the security plans?" were tried to be revealed in the context of ensuring the security of international maritime ports. In the study, which was prepared by using descriptive analysis method, it was concluded that there are deficiencies caused by ADMINISTRATION, inspection and port operations and this may lead to security weakness. In this context, it is aimed to both increase the security of ports and contribute to the literature by explaining the regulations required in detail.

Keywords: Maritime trade, ISPS code, Port Facility Security Plan, Administration Audits.

Jel Code: L99, R41

Giriş

Deniz taşımacılığı; hava yoluna göre 14, karayoluna göre 7, demiryoluna göre 3,5 kat daha ucuz olması nedeniyle dünyada en çok tercih edilen ulaşım şeklidir. Dünya ticaretinin yaklaşık %80'inin denizyolu ile gerçekleştiriliyor olması, uluslararası ticarete denizyolu taşımacılığının ne derece önemli olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Deniz yoluyla taşınan ticari malların güvenli bir şekilde alıcılarına ulaştırılması denizlerin ve limanların güvenliğinin sağlanabilmesi ile mümkündür. Yenedünya düzeninin ekonomik sistemler üzerine inşa edildiği günümüzde, ülkelerin ticareti hayati önem taşımaktadır. Bu nedenle deniz yoluyla gerçekleştirilen ticaretin aksaması ülkelerin çok büyük ekonomik zararlara uğramasına neden olabilmektedir.

Dünya ticaretinin %80'inin deniz yoluyla gerçekleştiği düşünüldüğünde deniz güvenliğinin önemi daha çok artmaktadır. Deniz limanlarında oluşabilecek tehlike ve tehditlere karşı, ticari limanların ve gemilerin güvenliğinin sağlanması ve bu kapsamda hazırlanan güvenlik planları arasında entegre bir yapının oluşturulması önem arz etmektedir. Deniz güvenliği konusundaki yaptırımların artırılması ve bunların ulusal

manada güvenlik politikası hâline getirilmesi gerekmektedir.

Türkiye’de faaliyet gösteren deniz limanlarında 6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu kapsamında Acil Durum Planı, 5188 Sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun Kapsamında Koruma ve Güvenlik Planı ile ISPS Kod Kapsamında Liman Tesisi Güvenlik Planı hazırlanmaktadır. Belirtilen güvenlik planları farklı Bakanlıkların sorumluluğunda yürütülmektedir. Güvenlik planları farklı bakanlıklar tarafından yayımlanan örnek formatlar çerçevesinde ilgili limanlar tarafından hazırlanarak onaya sunulmaktadır. Birçok güvenlik planı olması ve her birinin birbirinden farklı formatlarda hazırlanması uygulama aşamasında güvenlik zafiyetlerine neden olmaktadır.

ISPS Kod Uygulamalarına ilişkin mevzuat ve yerel otoriteler tarafından gerçekleştirilen denetimler analiz edildiğinde ise ISPS Kod kapsamındaki idare denetimleri ve 5188 Sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun kapsamındaki denetimlerin farklı bakanlıklar tarafından yürütüldüğü ve denetimlerde, limanlardaki güvenlik tedbirlerinin yeterliliği ve geçerliliği yerine kanuni usul ve prosedürlerin yerine getirilip getirilmediğinin incelendiği görülmektedir. Bu durumun da ülke ekonomisi açısından hayati önem taşıyan deniz limanlarının güvenliğini zafiyete uğratacağı değerlendirilmektedir. Türkiye’de, ISPS Kod, 5188 Sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun ve İş yerlerinde Acil Durumlar Hakkında Yönetmelik entegrasyonunun sağlanmamış olması ve bu konuda çözüm önerileri üzerinde durulması önem arz etmektedir.

Deniz Haydutluğu ve Deniz Terörizmi

Deniz güvenliğinin yanında en önemli bir diğer olgu da terörizmdir. Terörizm, sistemli bir biçimde siyasal amaçlar adına, örgütlü ve sürekli terör içeren ve terör olgusunu da içine alan bir kavramdır.³ Modern terör Fransız Devrimi’yle birlikte başlatılsa da aslında terör çok daha eski neredeyse insanlık tarihi kadar gerilere götürülecek bir süreçtir. Şiddetin olduğu her yerde terör ve terörizm de dönemin mevcut siyasi ve ekonomik şartlarına göre kendisini göstermiştir. Kimi zaman siyasi otoritenin baskıcı uygulamalarına karşı, kimi zaman dinsel sebeplerle, kimi zaman da fakirlik ve yoksulluğun tetiklediği sosyal patlamalarla ayaklanan halk içindeki radikal gruplar şiddetin dozunu artırıp bir çeşit terör uygulamaları yapmışlardır.⁴ Bu saldırıları da kara, hava ve denizden gerçekleştirmişlerdir.

³ Sertaç Başeren, *Terörizm: Kavramsal Bir Değerlendirme ve Mücadele*, Cilt: 1, No:4, Ankara, 1994, s. 164.

⁴ Hüseyin Kazan, *Türkiye’de 1980 Sonrası Bölücü Terör Faaliyetleri ve Basında Yer Alış Biçimi*, Doktora Tezi, İstanbul, 2015.

Dünyadaki terör saldırıları incelendiğinde karada gerçekleşen terör hadiselerinin denizde gerçekleşenlere kıyasla daha fazla olduğu görülmektedir. 2003 yılında Aegis Araştırma ve İstihbarat Veri Tabanı (Aegis Research and Intelligence Database) tarafından yapılan bir araştırmada, dünyada, denizde gerçekleştirilen terör hadiselerinin sayısının karada gerçekleştirilenlere kıyasla az olduğu sonucuna varılmıştır. Daha geniş kapsamlı bir çalışma yapan RAND Şirketi (RAND Corporation) ise 1968-2007 yılları arasında dünyada 40.126 terör olayı gerçekleştiği ve bunun sadece 136'sının (% 0.34) denizde cereyan ettiğini tespit etmiştir.⁵ Bu durum denizin kendine has özelliklerinin karadakilere farklı uzmanlık gerektirdiği sonucunu ortaya koymaktadır.

Bu çerçevede ABD'nin 2009 yılında açıkladığı terör örgütleri listesinde 44 örgütün ismi yer almakta olup bunlardan sadece 10 tanesinin denizde eylem gerçekleştirme kapasitesinin olduğu ya da en azından geçmişteki eylemlerinde böyle bir kapasitelerinin var olduğunu gösterdikleri not düşülmektedir.⁶

Uluslararası Denizcilik Bürosunun 2017 yılı 2. çeyreğinde yayımladığı rapora göre; 2016 yılının ilk altı aylık döneminde IMB Deniz Haydutluğu Raporlama Merkezine (IMB Piracy Reporting Centre) toplam 97 olay bildirilmiştir. 2017 yılının ilk altı aylık döneminde ise 87 olay bildirilmiştir. Son beş yıl baz alındığında deniz haydutluğu olaylarının azaldığı görülmektedir. Olaylar incelendiğinde haydutların 63 gemiye çıktığı, 12'sine ateş ettiği, 4'ünü kaçırdığı ve 8 gemiye saldırıda bulunduğu görülmektedir. 2017 yılı içerisinde toplamda 63 denizci esir alınmış, 41 denizci gemilerinden kaçırılmış, mürettebattan üç kişi yaralanmış ve iki kişi öldürülmüştür.⁷ 2018 yılında ise IMB Deniz Haydutluğu Raporlama Merkezine (IMB Piracy Reporting Centre) toplam 174 olay bildirilmiştir. Bu rakam 2017 yılında denizde gerçekleşen olaylara göre karşılaştırıldığında deniz haydutluğundan bir artış olduğunu göstermektedir.⁸ Bu artışın ülke ekonomilerine maliyeti milyarlarca doları bulmaktadır.

⁵ "Maritime Terrorism: How Real is the Threat?", <http://www.marsecreview.com/wp-content/uploads/2012/09/MSR-Viewpoint-02-Maritime-Terrorism-How-Real-is-the-Threat.pdf> (Erişim: 17.10.2018).

⁶ Cenk Özgen, *Rota Deniz Kuvvetleri ve Enerji Güvenliği*, Gece Kitaplığı, İstanbul, 2015.

⁷ Deniz Ticaret Odası, *Uluslararası Deniz Ticaret Odası (ICC) - Uluslararası Denizcilik Bürosu (IMB)'nun 2017 Yılı 2. Çeyrek Deniz Haydutluğu Raporu*, İstanbul, 2017.

⁸ "Piracy & Armed Robbery News & Figures", <https://www.icc-ccs.org/index.php/piracy-reporting-centre/piracynewsfigures> (Erişim: 17.03.2019).

Gemilerin ve Limanların Güvenliğinin Sağlanması Hususundaki Düzenlemeler

Dünyada deniz haydutluğu ve terör eylemlerinin deniz ticaretini hedef alması neticesinde BM nezdinde ülkeler de tedbir almak için çeşitli kurallar oluşturmuşlardır. Dünyada bu tür uluslararası sözleşmeler ülkeler nezdinde kabul edilmesine rağmen kendi iç hukukunda deniz haydutluğu suçunu kanuna bağlamayan pek çok ülke de bulunmaktadır.⁹

Türkiye’de de deniz haydutluğuna yönelik çıkarılan özel bir kanun bulunmamaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti, BM Deniz Hukuku Sözleşmesi’ne taraf olmamıştır. Ancak Denizde Seyir Güvenliğine Karşı Yasadışı Eylemlerin Önlenmesine Yönelik Sözleşme’ye taraftır. Bu nedenle deniz haydutluğu eylemlerine karşı iç hukukunda düzenleme yapma yükümlülüğü bulunmaktadır.

Deniz haydutluğu eylemlerine karışanların yargılanmaları ve cezalandırılmaları 2004 yılında kabul edilen yeni Ceza Kanunu’nun 13/1. maddesi evrensel yargı yetkisi prensibine tabi olan suçları saymaktadır. Buna göre belirtilen suçların, vatandaş veya yabancı tarafından, yabancı ülkede işlenmesi hâlinde, Türk kanunları uygulanabilecektir. Belirtilen suçlar içinde deniz, demiryolu veya havayolu ulaşım araçlarının kaçırılması veya alıkonulması (TCK m. 223/2, 3) veya bu araçlara karşı işlenen zarar verme suçları (TCK m.152) da bulunmaktadır.¹⁰

Deniz ticaretinin ve deniz yolunun güvenliği hususunda uluslararası alanda imzalanan sözleşmeler haricinde Türkiye’de özellikle limanların güvenliğinin sağlanmasına yönelik kanun ve yönetmelikler de bulunmaktadır.

Ulusal Kanunlar

Türkiye’de 618 Sayılı Limanlar Kanunu ve 31.10.2012 tarih, 28453 Sayılı Resmî Gazete’de yayınlanan Limanlar Yönetmeliği ile liman faaliyetleri düzenlenmiştir.¹¹ Ayrıca Türkiye’de Deniz Limanlarının 5188 Sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun ve Uygulanmasına ilişkin

⁹ “Deniz Haydutluğu: Somali Örneği”, http://acm.klu.edu.tr/dosyalar/birimler/acm/dosyalar/dosya_ve_belgeler/18273850.pdf (Erişim: 28.10.2018).

¹⁰ Kerem Batır, *Yirmi birinci Yüzyılda Deniz Haydutluğu ve Uluslararası Hukuk*, Usak Yayınları, Ankara, 2011. s.80-81.

¹¹ “Limanlar Yönetmeliği”, <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.16726&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch> (Erişim: 06.05.2018).

Yönetmelik kapsamında güvenliği sağlanmaktadır. Bunun haricinde stratejik öneme haiz bazı limanlar da Özel Güvenlik Bölgesi ilan edilmiştir. Bu maksatla bu tür limanlar 2565 Sayılı Askeri Yasak Bölgeler ve Güvenlik Bölgeleri Kanunu kapsamında faaliyet göstermektedirler.

Uluslararası Sözleşmeler

Ülkeler ekonominin can damarı olan deniz ticaretini kolaylaştırmak ve güvenli hâle getirmek için uluslararası düzeyde bazı anlaşmalar yoluna gitmek zorunda kalmıştır. Bu anlaşmalar sonucunda Uluslararası Deniz Hukuku'nun uygulanması gerektiği ortaya çıkmıştır. Bu bölümde deniz ticaretinin güvenli hâle getirilmesi için ortaya konulan uluslararası anlaşmalar incelenecektir.

Cenevre Açık Deniz Sözleşmesi ve Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi

Deniz hukuku sözleşmesi ilk olarak 1930 yılında karasularının genişliği konusunda Lahey’de gündeme gelmiştir. Daha sonra BM nezdinde 1947 yılında Uluslararası Hukuk Komisyonu oluşturulmuş ve “açık denizler”, “bitişik bölge”, “kıta sahanlığı” ve “karasuları” ile ilgili konular olarak birinci öncelik açık denizlere verilmiştir.

“Daha sonra 1958 yılında BM Genel Kurulu Uluslararası Hukuk Komisyonu Cenevre’de toplanmış olup 1. Deniz Hukuku Konferansında yapılan görüşmelerde “Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi”, “Kıta Sahanlığı Sözleşmesi”, “Açık Deniz Sözleşmesi” ile “Balıkçılık ve Açık Denizlerin Canlı Kaynaklarının Korunmasına Dair Sözleşme” olarak dört adet deniz hukuku sözleşmesi kabul edilmiştir. Deniz haydutluğu BM Deniz Hukuku Sözleşmesinin 101. maddesinde tanımlanmıştır.¹²

Denizde Seyir Güvenliğine Karşı Yasa Dışı Eylemlerin Önlenmesine Dair Sözleşme (Sua Sözleşmesi)

Dünya denizciliğinin belirlenmiş kurallar çerçevesinde yürütülmesini sağlamak ve uluslararası alanda düzenlemeleri yürütmek amacıyla Birleşmiş Milletler nezdinde 1948 yılında “Uluslararası Denizcilik Örgütü” (IMO) kurulmuştur.

Birleşmiş Milletlere bağlı kuruluş olan IMO tarafından gerçekleştirilen çalışmalar sonucunda “Denizde Seyir Güvenliğine Karşı

¹² “Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi”,
<http://denizmevzuat.udhb.gov.tr/dosyam/denizhukuku.pdf> (Erişim: 05.04.2018).

İşlenen Yasa Dışı Şiddet Eylemlerinin Bastırılması Hakkında Sözleşme” (Convention for the Suppression of Unlawful Acts Against the Safety of Maritime Navigation/SUA Sözleşmesi) ve “Kıta Sahanlığında Bulunan Sabit Platformların Güvenliğine Karşı Yasa Dışı Eylemlerin Önlenmesine Dair Protokol” (SUA Protokolü) 10 Mart 1988 günü imza altına alınmış olup, uluslararası alanda 1 Mart 1992 günü yürürlüğe girmiştir. Türkiye’de ise 27.09.1990 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanan 3662 Sayılı “Denizde Seyir Güvenliğine Karşı Yasadışı Eylemlerin Önlenmesine Dair Sözleşme ile Kıta Sahanlığında Bulunan Sabit Platformların Güvenliğine Karşı Yasadışı Eylemlerin Önlenmesine Dair Protokolün Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun”la uygulamaya konularak, 06 Ocak 1998 tarih ve 1998/10501 sayılı Bakanlar Kurulu kararı sonucu onaylanarak yürürlüğe girmiştir. Türkiye Cumhuriyeti bu protokolün 16. maddesinin 1. paragrafına yönelik çekincelerini belirterek sözleşmeyi imzalamıştır. Sözleşme, deniz haydutluğuna karşı deniz ticaretinin aksamasını önlemek ve gemilerin güvenli seyri için, yasa dışı eylemlerin önlenmesine yönelik hükümleri içermektedir.

11 Eylül 2001 tarihinde Amerika Birleşik Devletleri’nde yapılan terörist saldırıları sonrasında SUA Protokolü’nde değişiklik yapılmıştır.¹³ Bu kapsamda Londra’da bulunan IMO Merkezinde 10-14 Ekim 2005 tarihlerinde gerçekleştirilen diplomatik konferansta “Kıta Sahanlığında Bulunan Sabit Platformların Güvenliğine Karşı Yasa Dışı Eylemlerin Önlenmesine Dair Protokol” tadil edilerek suç kavramına eklemeler yapılmış ve yeni suç tipleri ihdas edilmiştir. Protokol’de eklemeler yapılan suçlara “özel kasıt” ifadesi ilave edilmiş olup, bu ifade ile “terör” kastı belirtilmiştir.

SOLAS 74 Sözleşmesi

Uluslararası alanda ticari gemilerdeki emniyet kurallarını düzenleyen en önemli sözleşme SOLAS sözleşmesidir. Denizde Can Emniyeti Uluslararası Sözleşmesi (SOLAS 74) “Titanic” gemi kazasının yaşanması sonrası gündeme gelmiş ve 1914 yılında kabul edilmiştir. Sözleşmeye 1929, 1948 ve 1960 yıllarında yeni düzenlemeler getirilerek kabul edilmiştir.

1974 Sözleşmesinin en önemli özelliklerinden birisi “zımni” (tacit) kabul yöntemini içermesidir. Bu usul sayesinde sözleşme hükümleri, belli bir sayıda taraf devlet itiraz etmediği takdirde belirlenmiş bir tarihte uluslararası alanda yürürlüğe girebilmektedir. Yani zımni kabul, değişikliğe itiraz edilmemesi hâlinde yürürlüğe girişi sağlayan bir usuldür. Bu sayede

¹³ “Türkiye Büyük Millet Meclisi”, <http://www2.tbmm.gov.tr/d22/1/1-1308.pdf> (Erişim: 08.04.2018).

SOLAS 74 Sözleşmesi denizcilik alanındaki gelişmelere paralel olarak her yıl 1 veya 2 kez güncellenebilmektedir. Sözleşmenin günümüzde yürürlükte olan şekline değiştirildiği şekli ile “SOLAS 74 Sözleşmesi” denilmektedir¹⁴

SOLAS 74 Sözleşmesi’ne 162 ülke taraf olmuştur. Bu sayı dünya denizcilik filosunun %99’undan fazlasını temsil etmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti 25 Mayıs 1980 günü Bakanlar Kurulunun aldığı kararla sözleşmeye taraf olmuş ve karar 16985 Sayılı Resmî Gazetede yayımlanmıştır.

Denizcilik alanında alınan tedbirler SOLAS Sözleşmesi’nde belirtilen emniyet kriterlerini karşılayacak şekilde yürütülmekte olup, güvenlik tehditleri açısından alınması gereken tedbirler ISPS Kod ile yürürlüğe girmiştir.

ISPS Kod

Amerika’da 11 Eylül 2001’de gerçekleşen terör saldırısı sonrası aynı yılın kasım ayında Türkiye’nin de üye olduğu IMO’nun 22. Genel Kurulunda bu konu gündeme alınmıştır. Yapılan görüşmelerde havadan gelen terör saldırısının denizden gelme ihtimaline karşı tedbirler alınması gerektiği belirtilmiştir. Bu nedenle denizden gerçekleşecek muhtemel terör eylemlerine karşı alınması öngörülen tedbirler hususunda yeni bir düzenleme getirilmesi teklif edilmiştir.

Denizden gelebilecek muhtemel terör eylemlerine karşı alınacak tedbirlere yönelik çalışma yapması maksadıyla IMO’nun alt kurulu olan Deniz Güvenlik Komitesi (Maritime Safety Committee) görevlendirilmiştir. Bu konuda Deniz Güvenlik Komitesi denizden gerçekleşecek muhtemel terör saldırılarına karşı alınacak tedbirlerin neler olabileceği hususunda yoğun çalışmalar yapmıştır.

Deniz Güvenlik Komitesi, yaptığı çalışmalar sonucunda gemilerde ve gemilere hizmet veren liman tesislerinde alınacak güvenlik önlemlerinin belirlenmesi, hayata geçirilmesi ve bir standart çerçevesinde sürdürülmesi amacıyla ISPS Kod’u (International Ship and Port Security Code) oluşturmuştur. Deniz Güvenlik Komitesi tarafından ortaya konulan yeni güvenlik tedbirlerinin zorunlu olması ve zaman geçirmeksizin uygulamaya konulabilmesi amacıyla ISPS Kodun SOLAS 74 Sözleşmesi’ne ilave edilmesi hususunda karar alınmıştır.

Bu maksatla 12 Aralık 2002 tarihinde SOLAS Diplomatik Konferansı,

¹⁴ “Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı”, <http://imo.udhb.gov.tr/TR/28solas74.aspx> (Erişim: 08.04.2018)

toplantı yapmıştır. Toplantıda denizden gelecek muhtemel terör saldırılarının önlenmesine dair tedbirlerin SOLAS 74 sözleşmesinin 11/2. bölümüne 01 Temmuz 2004 tarihinden itibaren “Uluslararası Gemi ve Liman Tesisleri Güvenlik (ISPS) Kodu” olarak eklenmesi kararı alınmıştır.

ISPS Kodun yürürlüğe girmesi sonucu denizcilik sektörü güvenlik (security) kavramı ile tanışmıştır. Gerçekleştirilen düzenleme ile gemilerin beraberinde limanlarda da güvenliğe yönelik uygulamalar yapılmaya başlanmıştır. Anlaşmaya taraf ülkelerin deniz güvenliğine dair uluslararası zorunluluklarını sağlayan ve SOLAS 74’te 11-2 bölümü olarak ilave edilen hükümler çerçevesinde uluslararası deniz taşımacılığı yapan limanlar ile bu limanları kullanan gemilere uygulanacak standartlar hüküm olarak kabul edilmiştir.

Limanların Korunmasına Yönelik Hazırlanan Güvenlik Planları

Türkiye’de ISPS Kod kapsamındaki deniz limanlarında tehlikeli yüklerin elleçlenmesi ve depolanmasına yönelik tedbirler, deniz kirliliğinin önlenmesine yönelik tedbirler vb. olmak üzere birçok yasal yükümlülük çerçevesinde hazırlanan ve uygulanan planlar bulunmaktadır. Bu kapsamda sadece deniz limanlarının güvenliğinin (security) sağlanmasına yönelik yapılan uygulamalar ve hazırlanan güvenlik planları ele alınacaktır.

Koruma ve Güvenlik Planı

Koruma ve güvenlik planları; Özel güvenlik kanunu kapsamında liman tesisinin bulunduğu il valiliğinden alınmış özel güvenlik izin belgesine sahip işletmeler tarafından hazırlanmakta olup, il emniyet müdürlüğü özel güvenlik şube müdürlüğü tarafından onaylanmaktadır. ISPS Koda tabi olan liman tesislerinde görev yapacak özel güvenlik personelinin sayısının belirlenmesi amacıyla liman başkanlıkları tarafından sorumluluk sahasındaki liman tesislerinin bilgilerinin mülki idare amirinin başkanlığında toplanan il özel güvenlik komisyonuna verilmesi ve görev yapacak özel güvenlik personeli sayısının belirlenmesi Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı’nın 18.09.2009 tarihli genelgesi ile tüm liman başkanlıklarına bildirilmiştir.

Liman başkanlıkları; sorumluluk sahası içinde kalan ISPS Koda tabi ve özel güvenlik personeli istihdam edilmesi gereken liman tesislerinin listesini belli periyodlarla toplanan il güvenlik komisyonuna sunmak ve bu komisyonda hangi kıyı tesisinde asgari kaç özel güvenlik görevlisi istihdam edilmesi gerektiği tespitinin yapılmasını sağlamak ve müteakiben bu kararın

takibatını yapmaktadır.¹⁵

Özel güvenlik izin belgesine sahip olan liman tesisleri özel güvenlik kanununun 12. maddesi ve özel güvenlik hizmetleri birleştirilmiş genelgesi 22. maddesi kapsamında güvenlik planı hazırlamaktadır. İçişleri Bakanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından 19/04/2005 tarih ve 2005/42 sayılı genelge ile 14/8/1997 tarih ve 23080 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren “Sivil Hava Meydanları, Limanlar ve Sınır Kapılarında Güvenliğin Sağlanması, Görev ve Hizmetlerin Yürütülmesi Hakkında Yönetmelik” hükümleri doğrultusunda hazırlanmaktadır. Tüm bu hususlar çerçevesinde hazırlanan koruma ve güvenlik planları liman tesisindeki özel güvenlik personeli tarafından uygulanarak güvenlik tedbirleri sürdürülmektedir.

Sabotajlara Karşı Koruma Planı

Sabotajlara karşı koruma planında hazırlık bakımından sabotaj yapmaya müsait yerler belirlenerek, bu yerlere ilgisiz kişilerin girmesini engelleyen tedbirler, giriş-çıkış kontrollerinin hangi sıklıkta ve ne şekilde yapıldığı, kimliğini ispat edemeyen kişilere karşı ne tür tedbirler alındığı ve komşu tesis ve binalardan korunan bölgeye uzaktan etkili olunabilme hususları incelenerek tedbirler ortaya konulmaktadır. Ayrıca teknik açıdan alınan tedbirler, teknik ve koruma ekibinin yeterliliği, patlayıcı-parlayıcı-yanıcı maddelere karşı alınan tedbirler, nükleer-biyolojik-kimyasal saldırılara karşı alınan tedbirler belirtilmektedir.

Koruma bakımından ise, koruma ekibinin yeterliliği ve sayısı, koruma ekibinin güvenlik araştırmalarının yapılması, güvenlik noktalarının yerleri ve işlevi, giriş noktaları ve giriş-çıkış kontrolleri, fiziki ve elektronik güvenlik sistemleri açısından alınan tedbirler, çevre aydınlatmalarının durumu ve ikaz-alarm sistemlerinin durumu belirtilmektedir. Ayrıca alınmış olan tüm tedbirler çerçevesinde sabotaj ihbarının alındığı veya habersiz sabotaj ihtimallerine karşı alınan tedbirlerin yeterliliği incelenerek belirtilmektedir.

Acil Durum Planı

6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu’nun yürürlüğe girmesiyle Kanun’da belirtilen istisnai kurum ve kuruluşlar hariç tüm işyerleri iş sağlığı ve güvenliği (İSG) çalışmaları yapmakla yükümlü tutulmuşlardır. Kanun’un ikincil mevzuatı olarak yürürlüğe giren yönetmeliklerden birisi olan İş

¹⁵ “Genelgeler ve Duyurular”, <http://www.didgm.gov.tr> (Erişim: 02.06.2018)

Yerlerinde Acil Durumlar Hakkında Yönetmelik’le acil durum planı hazırlanması da, söz konusu işyerleri için zorunlu hâle gelmiştir.¹⁶

İş Yerlerinde Acil Durumlar Hakkında Yönetmelik kapsamında hazırlanan acil durum planları, ortaya çıkabilecek muhtemel acil durum olaylarına karşı ortaya konulacak hareket ve eylem tarzları dâhil bilgi ve uygulamaya yönelik hareket tarzının ortaya konulduğu plandır.

Acil durum planı hazırlanırken çalışmaları yürütecek sorumlular belirlenmektedir. Acil durum planı hazırlanan tesiste risk değerlendirmesi yapılmakta olup, eksiklikleri içeren raporlar hazırlanmakta ve ilgili işveren yetkilisine sunulmaktadır. Acil durum ekipmanlarının temin edilmesi amacıyla ilgili birimlerle ortak çalışma yapılarak, acil durumlarda görevlendirilen ekiplerin eğitim almaları sağlanmaktadır. Ayrıca yılda bir kere olmak üzere tatbikatlar planlanmakta ve tatbikatlarda uygulanacak senaryolar oluşturulmaktadır.

Acil durum planı hazırlanırken ilgili tesislerin muhtemel riskleri belirlenmektedir. Muhtemel riskler neticesinde ortaya çıkacak muhtemel acil durumlar ortaya konulmaktadır. Acil durum planları hazırlanırken tespit edilen muhtemel risklere karşı önleyici ve sınırlandırıcı tedbirler ayrı ayrı olarak belirtilmektedir. Önleyici tedbir kapsamında olay olmadan önce alınması öngörülen tedbirler planda belirtilmekte olup, sınırlandırıcı tedbirler kapsamında ise olay olduktan sonra yayılmasını, büyümesini veya daha büyük tahribat yaratmadan müdahale edilmesini ortaya koyan tedbirleri içermektedir. Acil durum planlarında önleyici ve sınırlandırıcı tedbirler yangın, patlama, deprem, sabotaj vb. durumlar için ayrı ayrı olarak ortaya konularak uygulanmaktadır.

ISPS Kod Kapsamında Hazırlanan Liman Tesisi Güvenlik Değerlendirmesi (LTGD)

Liman Tesisi Güvenlik Değerlendirmesi (LTGD), Liman Tesisi Güvenlik Planını (LTGP) geliştirme ve güncelleme işleminin zorunlu ve ayrılmaz bir parçasıdır.¹⁷ ISPS Kod da LTGD’yi yapma zorunluluğu yetkili otorite olan devlet kuruluşuna verilmiş olup yetkili otorite, bu yetkisini başka kuruluşlara devredebileceğini belirtmiştir. Bu kapsamda Türkiye’de ISPS Kodun uygulanmasından sorumlu yetkili otorite, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı olup yetki devri sözleşmesiyle bakanlık LTGD hazırlama yetkisi başta olmak üzere ISPS Kod faaliyetlerinin icrasında birçok yetkisini

¹⁶ “Acil Durum Planı Hazırlama Rehberi”, <https://www.csgb.gov.tr/media/5435/acil-durum-plan%C4%B1-haz%C4%B1rlama-rehberi.pdf> (Erişim: 03.06.2018)

¹⁷ “Mevzuat, Genelge, Talimat, Duyurular”, <http://www.didgm.gov.tr/> (Erişim: 31.05.2018)

tanınmış güvenlik kuruluşlarına (RSO) devretmiştir.

RSO'lar tarafından hazırlanan LTGD'ler yetkili otorite tarafından yerinde denetlenerek ISPS Kodun belirlediği kriterleri karşılaması durumunda 5 yıl süreli olarak onaylanmaktadır. LTGD'ler ISPS Kodun B bölümündeki tavsiyeleri karşılayıp karşılamadığı yönünde yetkili otorite tarafından denetlenmektedir.

LTGD'lerde liman tesisinin kritik alt yapısı dâhil tüm stratejik öneme haiz bölümleri belirlenmekte ve alınan güvenlik tedbirlerinin yeterliliği değerlendirilmektedir. Bu belirtilen alanlara yönelik muhtemel tehditler belirlenmekte ve bu tehditlerin olma ihtimalleri derecelendirilmektedir. LTGD'ler "GİZLİ" gizlilik dereceli evraklar olduğundan dolayı ilgisiz kişilerin eline geçmemesi yönünde gerekli tedbirler alınması gerekmektedir. Ayrıca hazırlanan ve yetkili otorite (idare) tarafından onaylanan LTGD'ler "Kontrollü Kopya" olarak iki suret hazırlanmaktadır. Birinci Kontrollü Kopya yetkili otoritede (idare), ikinci kontrollü kopya liman tesisinde muhafaza edilmektedir.

İdare tarafından yapılacak olan onay denetiminde ilgili RSO LTGD'nin 3. kopya çıktısını alarak denetim tarihinden en az 1 gün önce ilgili Liman Başkanlığına teslim etmektedir. Liman Başkanlığı tarafından denetim tamamlanarak onayı alınan LTGD'nin 3. denetim kopyası beş yıl sonra imha edilmek üzere ilgili Liman Başkanlığınca muhafaza edilmektedir.

ISPS Kod Kapsamında Hazırlanan Liman Tesisi Güvenlik Planı (LTGP)

Liman tesisi güvenlik planı, her liman tesisi için, gemi/liman ara yüzüne uygun olarak, liman tesisi güvenliği değerlendirmesine göre geliştirilmekte ve sürdürülmektedir. Plan, kodun bu bölümünde tanımlandığı üzere, üç güvenlik seviyesi için kurallar koymaktadır.¹⁸

LTGP'de LTGD gibi RSO'lar tarafından hazırlanabilmektedir. Ancak ISPS Kod, LTGP'nin Liman Tesisi Güvenlik Sorumluları (LTGS) tarafından da hazırlanabileceği hususunda yetki vermiştir. Hazırlanan planlar LTGD onayında olduğu gibi İdare tarafından yerinde denetimi yapılarak ISPS Kodda belirtilen kriterleri karşılaması durumunda beş yıllığına onaylanmaktadır. LTGP ISPS Kod Bölüm B'de belirtilen tavsiyeleri karşılamak zorundadır.

LTGP'ler de tıpkı LTGD'ler gibi "GİZLİ" gizlilik dereceli evraklar

¹⁸ "Mevzuat, Genelge, Talimat, Duyurular", <http://www.didgm.gov.tr/> (Erişim: 31.05.2018)

olduğundan dolayı ilgisiz kişilerin eline geçmemesi yönünde gerekli tedbirlerin alınması gerekmektedir. Ayrıca hazırlanan ve İdare tarafından onaylanan LTGP “Kontrollü Kopya” olarak iki suret hazırlanmaktadır. Birinci “Kontrollü Kopya” idarede, ikinci “Kontrollü Kopya” liman tesisinde muhafaza edilmektedir.

İdare tarafından yapılacak olan onay denetiminde ilgili RSO LTGP’nin 3. kopya çıktısını alarak denetim tarihinden en az 1 gün önce ilgili Liman Başkanlığına teslim etmektedir. Liman Başkanlığı tarafından denetim tamamlanarak onayı alınan LTGP’nin 3. denetim kopyası beş yıl sonra imha edilmek üzere ilgili Liman Başkanlığınca muhafaza edilmektedir.

ISPS Koda Tabi Limanlarda Hazırlanan Güvenlik Planlarının Entegre Edilmemesinden Kaynaklanan Güvenlik Zafiyetleri

ISPS Kod kapsamındaki limanlarda ulusal kanunlar çerçevesinde muhtemel tehdit ve tehlikelere karşı; 6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu ve İş Yerlerinde Acil Durumlar Hakkında Yönetmelik kapsamında “Acil Durum Eylem Planı” hazırlanmaktadır. Ayrıca Özel Güvenlik Kanunu ve Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik kapsamında “Koruma ve Güvenlik Planı” hazırlanmaktadır. Ulusal kanunların haricinde Liman Tesislerinde ISPS Kod kapsamında “Liman Tesisi Güvenlik Değerlendirmesi” (LTGD) ve “Liman Tesisi Güvenlik Planı” (LTGP) hazırlanmaktadır.

Türkiye’de Acil Durum Planları; Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı sorumluluğunda, Koruma ve Güvenlik Planları; İçişleri Bakanlığı sorumluluğunda ve Liman Tesisi Güvenlik Planları ise Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı sorumluluğunda yürütülmektedir. Güvenlik Planlarının birbirinden bağımsız kurumların kontrolünde ve denetiminde hazırlanması nedeniyle planların birbiri ile entegrasyonu sağlanamamaktadır. Bu durum limanlardaki güvenlik uygulamalarında zafiyete neden olmaktadır.

5188 Sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun Kapsamında Hazırlanan Koruma ve Güvenlik Planlarının ISPS Kod Kapsamında Hazırlanan Liman Tesisi Güvenlik Planlarına (LTGP) Entegre Edilmemesinden Kaynaklanan Güvenlik Zafiyetleri

Türkiye’de ISPS Koda tabi uluslararası deniz limanlarında Özel Güvenlik Hizmetleri, Özel Güvenlik Kanunu ve Kanun’un Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik kapsamında yürütülmektedir. ISPS Koda tabi limanların 5188 Sayılı Kanun kapsamında Koruma ve Güvenlik Planı hazırlama

sorumluluğu bulunmaktadır.

Özel güvenlik birimleri veya özel güvenlik şirketleri, bu yönetmelik kapsamında güvenlik hizmeti verecekleri tesis ve alanlara ilişkin koruma ve güvenlik planlarının bir örneğini otuz gün içerisinde valiliğe vermektedir. Valilik, koruma ve güvenlik planlarında değişiklik yapılmasını veya plandaki yetersizliklerin otuz gün içerisinde giderilmesini isteyebilmektedir.¹⁹

Hazırlanan Koruma ve Güvenlik Planları aşağıda belirtilen hususları içerecek şekilde hazırlanarak valiliklere sunulmaktadır.

- Tesis veya alanların yerleşim planı.
- Yangınlara karşı alınacak önlemler ve yangın sonrası uygulanacak hareket tarzı.
- Doğalgaz kaçağı ve yangınına karşı alınacak önlemler ve hareket tarzı.
- Elektrik kaçağı ve yangınına karşı alınacak önlemler ve hareket tarzı.
- Hırsızlık eylemlerine karşı alınacak önlemler ve hareket tarzı.
- Deprem ve doğal afetlerde alınacak önlemler ve hareket tarzı.
- Sabotajlara karşı alınacak önlemler, sabotaj sonrası eylemcilerin kaçış yollarında alınacak önlemler ve ilgili mercilere verilecek bilgiler.
- Toplu eylemler karşısında uygulanacak hareket tarzı.
- Hava ve deniz limanlarında meydana gelebilecek olaylara karşı alınacak önlemler ve olay sonrası uygulanacak hareket tarzı.
- Kurum, kuruluş, tesis ve alanların cadde, sokak ve diğer yollarla bağlantılarının krokisi.
- İlgili kurum, kuruluş ve genel kollukla irtibat kurma usulleri.

Valilikçe, koruma ve güvenlik planında değişiklik yapılması veya plandaki görülen yetersizliklerin otuz gün içerisinde giderilmesi istenebilmektedir. Çok şubeli kurum ve kuruluşlar için şubelerde veya merkezden de hazırlanabilecek koruma ve güvenlik planları şubelerin bulunduğu il valiliklerine bildirilmektedir. Ancak mahallin ve işyerinin özelliğine göre, alınması gereken ilave tedbirler varsa, bunların plana dâhil edilmesi istenmektedir.²⁰

Koruma ve güvenlik planları, hizmet satın alınan özel güvenlik şirketleri veya limanın kendi bünyesinde oluşturulan güvenlik birimi tarafından hazırlanmaktadır. Hazırlanan koruma ve güvenlik planları üç

¹⁹ “Özel Güvenlik Hizmetleri Birleştirilmiş Genelgesi”, <http://www.ozelguvenlik.pol.tr/SiteAssets/Sayfalar/MEVZUAT/ÖZEL%20GÜVENLİK%20HİZMETLERİNİN%20BİRLEŞTİRİLMİŞ%20GENELGESİ.pdf> (Erişim: 30.06.2018).

²⁰ “Emniyet Genel Müdürlüğü Özel Güvenlik Daire Başkanlığı”, <http://sinavsonuc.ozelguvenlik.pol.tr/Teskilat/GenelTeskilatIstatistik.aspx> (Erişim: 27.05.2018).

suret olarak hazırlanmakta olup, bir sureti ilgili Emniyet Müdürlüğünde, bir sureti ilgili liman tesisinde ve bir sureti de ilgili güvenlik şirketi/biriminde muhafaza edilmektedir. İlgisiz kişilerin eline geçmemesi hususunda gerekli tedbirlerin alınması gerekmektedir.

Türkiye'deki limanlarda yapılan incelemelerde; liman işletmelerinin dökme yük, genel kargo ve akaryakıt elleçlemesine yönelik işletme iznine sahip oldukları ve bu kapsamda faaliyet gösterdikleri görülmüştür. Özellikle akaryakıt tankerlerinin elleçlenmesi nedeniyle muhtemel saldırı ve sabotaj eylemlerine karşı risk oluşturan liman tesislerinde 5188 sayılı yasa kapsamında koruma ve güvenlik planları hazırlanmış ve hazırlanan planlar bağlı bulundukları yetkili otoritelere (jandarma/emniyet) bildirilmiştir. Ayrıca ISPS Kod kapsamında LTGD ve LTGP hazırlanmış ve idare tarafından onaylanmıştır.

Limanlara yönelik geçmişte yaşanan terörist saldırı yöntemleri ve limanlarda vuku bulacak muhtemel olaylar incelendiğinde hazırlanan koruma ve güvenlik planlarının muhtemel saldırılar sonucu ortaya çıkacak yangına müdahale yöntemlerini ve sabotaj ihtimallerine yönelik alınması öngörülen tedbirleri içerdiği görülmektedir. Bu tür saldırı yöntemlerini engellemeye yönelik herhangi bir tedbir belirtilmemektedir. Ayrıca liman tesislerinden gemi kaçırılması veya geminin ele geçirilmesi eylemlerine yönelik alınması öngörülen tedbirler kapsamında Koruma ve Güvenlik Planlarında sadece muhtemel hırsızlık eylemlerine karşı alınması öngörülen tedbirler belirtilmektedir.

ISPS Koda tabi limanlar için hazırlanan koruma ve güvenlik planlarındaki tehdit değerlendirmesi ve risk analizinin liman tesisinin muhtemel saldırı ve sabotaj ihtimaline karşı yeterliliği herhangi bir kurum tarafından incelenmemekte ve denetlenmemektedir. Emniyet ve Jandarma'ya bağlı özel güvenlik şube müdürlükleri tarafından limanlarda icra edilen denetimlerde özel güvenlik faaliyet izninin ve güvenlik personelinin kimlik belgelerinin geçerliliği, görev yapan güvenlik personeli için mali sorumluluk sigortalarının yapılıp yapılmadığı, üçüncü kişilere sunulan güvenlik hizmetine yönelik sözleşmenin usulüne uygun düzenlenip düzenlenmediği ile bu sözleşmelerin zamanında valiliğe bildirilip bildirilmediği, özel güvenlik izninde belirtilen görev alanına uyulup uyulmadığı, silah ve teçhizatın ruhsatlı olup olmadığı ve bunların usulüne uygun korunup korunmadığı, kayıt ve defterlerin usulüne uygun tutulup tutulmadığı, eğitim hizmetlerinin yönetmelik hükümlerine uygun yürütülüp yürütülmediği, kanun ve yönetmeliğin diğer hükümlerinin uygulanıp uygulanmadığı ve amacı dışında faaliyet gösterilip gösterilmediği

denetlenmektedir.²¹

Ayrıca koruma ve güvenlik planlarında deniz tarafından (su üstü/su altı) gerçekleştirilecek muhtemel saldırılara karşı alınması öngörülen tedbirlere yönelik herhangi bir içerik bulunmamaktadır. Özellikle deniz tarafından gerçekleştirilecek muhtemel saldırıların özel güvenlik tarafından engellenmesi hususunda caydırıcılık ve önleyicilik faaliyetlerine yönelik 5188 Sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun kapsamında açıklayıcı herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Denizden devriye botlarıyla gerçekleştirilecek hizmetler ile seviye artışlarında gemi karinaları dâhil sualtı kontrollerinin özel güvenlik marifetiyle yürütülmesi hususunda yasal bir düzenleme yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu konuda özel güvenlik alanı ilan edilen bölgelerdeki limanlarda Özel Güvenlik Komisyon kararı alınarak özel güvenlik marifetiyle deniz devriyeleri uygulanabilmekte olup denizden gelecek muhtemel tehlikelere karşı tedbir amacıyla 5188 Sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun kapsamında bir düzenlemenin ISPS Koda tabi tüm limanları kapsayacak şekilde genişletilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Liman tesisi güvenlik planları “GİZLİ” gizlilik dereceli dokümanlar olması nedeniyle liman tesislerine hizmet veren özel güvenlik şirketleri tarafından incelenememektedir. Bu kapsamda koruma ve güvenlik planları liman tesisi güvenlik planı ile benzer başlıkları kapsıyor olmasına rağmen bağımsız olarak hazırlandığından dolayı birbiri ile entegrasyonu sağlanamamaktadır. Birbiri ile entegrasyonu sağlanmayan güvenlik planları nedeniyle acil durumlarda müdahale yöntemleri farklılık göstermekte ve liman tesislerine yönelik güvenlik zafiyeti oluşmasına neden olmaktadır.

İşyerlerinde Acil Durumlar Hakkında Yönetmelik Kapsamında Hazırlanan Acil Durum Planı’nın ISPS Kod Kapsamında Hazırlanan Liman Tesisi Güvenlik Planı’na (LTGP) Entegre Edilmemesinden Kaynaklanan Zafiyetler

6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu kamu ve özel sektöre ait bütün işler ve işyerlerine faaliyet konularına bakılmaksızın Acil Durum Planı hazırlanması yükümlülüğü getirmektedir. Fabrika, bakım merkezi, dikim evi ve benzeri işyerlerindeki hariç Türk Silahlı Kuvvetleri, Genel Kolluk Kuvvetleri ve Millî İstihbarat Teşkilatı Başkanlığının faaliyetleri, afet ve acil durum birimlerinin müdahale faaliyetleri, ev hizmetleri, çalışan istihdam etmeksizin kendi nam ve hesabına mal ve hizmet üretimi yapanlar, hükümlü ve tutuklulara yönelik infaz hizmetleri sırasında, iyileştirme

²¹ “5188 Sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanunun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik”.

kapsamında yapılan iş yurdu, eğitim, güvenlik ve meslek edindirme faaliyetleri²² kapsam dışında tutmuştur.

ISPS Koda tabi deniz limanları 6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu kapsamında Acil Durum Planları hazırlamak zorundadır. ‘Acil Durum Planları’ İşyerlerinde Acil Durumlar Hakkında Yönetmelik kapsamında hazırlanmaktadır. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı acil durum planlarının hazırlanmasına yönelik “Acil Durum Hazırlama Rehberi” yayımlamıştır. Hazırlanan rehber gere göre acil durum planları aşağıdaki hususlar çerçevesinde hazırlanmaktadır.²³

Acil durum planının tüm sayfaları kim tarafından hazırlanmışsa ilgili personel tarafından paraflanıp acil durumda mücadele görevi olan ekiplerin kolaylıkla ulaşabileceği şekilde ilgili tesiste muhafaza edilmektedir. Acil durum planı kapsamında hazırlanan krokiler görev yapılan tesis ve bina içinde tüm çalışanların ve ziyaretçilerin kolayca görebileceği yerlerde asılı olarak muhafaza edilmektedir. Acil durum planları tehlike sınıfına göre; çok tehlikeli sınıftaki işyerlerinde iki ay, tehlikeli sınıftaki işyerlerinde dört ay ve az tehlikeli işyerlerinde altı ayda bir gözden geçirilerek yenilenmektedir. Acil durum planları kapsamında her yıl düzenli olarak patlama, yangın, tehlikeli ve kimyasal madde yayılımı, doğal afet, gıda zehirlenmesi, ilk yardım gerektirecek kaza/olay veya başka senaryolara dayalı tatbikat icra edilmektedir.

Acil durum planları hazırlanırken meydana gelebilecek olaylar doğal sebebe dayalı olaylar (deprem, sel, fırtına vb.) ve insan unsurlu olaylar (yangın, patlama, terörizm, sabotaj vb.) olarak iki başlık altında incelenmektedir. Doğal sebebe dayalı olaylar insan etkenli olmamakla birlikte önlenmesi en zor olan felaketlerdir. İnsan unsurlu olaylar ise kasıtlı ve kazara olaylar olmak üzere iki başlık altında incelenmektedir.

Acil Durum Planları, meydana gelebilecek muhtemel doğal olaylar ve insan unsurlu (kasıtlı/kaza) olaylara karşı alınması öngörülen birçok tedbirleri karşılamaktadır. Ancak acil durum planları ISPS Koda tabi liman tesislerinde meydana gelebilecek muhtemel güvenlik olayları ve terör hadiselerine karşı yeterli ölçüde tedbirleri içermemektedir. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından yayımlanan Acil Durum Hazırlama Rehberi’nde yangın, patlama, ilkyardım, doğal afetler ve tahliye

²² “Mevzuat Bilgi Sistemi”,

<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.16726&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch> (Erişim: 18.10.2018).

²³ “İşyerlerinde Acil Durumlar Hakkında Yönetmelik”,

<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.18493&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch> (Erişim: 03.06.2018).

gerektirecek olay/kazalar, sabotaj, gıda zehirlenmesi ve tehlikeli kimyasal madde yayılımına yönelik önleyici ve sınırlayıcı tedbirlerin ortaya konulması tavsiye edilmektedir.

Ayrıca ISPS Koda tabi limanlar için hazırlanan Acil Durum Planlarındaki tehdit değerlendirmesi ve risk analizinin liman tesisinin muhtemel saldırı ve sabotaj ihtimaline karşı yeterliliği herhangi bir kurum tarafından incelenmemekte ve denetlenmemekte olup sorumluluk işverene bırakılmıştır. Bu durum acil durumların belirlenmesinde etkili risk analizi hazırlanıp olayın meydana gelmesi sonucu ortaya konulacak tedbirlerin yeterliliği hususunda güvenlik zafiyeti yaratmaktadır.

Acil durum planlarının içeriği incelendiğinde yangın, sabotaj, tahliye vb. durumların liman tesisi güvenlik planını kapsadığı görülmektedir. Birbiri ile bağımsız olarak hazırlanan güvenlik planları aynı senaryolar için farklı uygulama yöntemlerinin ortaya konulmasına sebep olabilmektedir. Ayrıca acil durum planları kapsamında her yıl icra edilen tatbikatların ISPS Kod kapsamında icra edilen tatbikatlardan bağımsız olarak yürütülmesine yine aynı uygulamalar sonucu olaylara farklı müdahale yöntemlerini ortaya koyduğundan dolayı liman tesisine yönelik güvenlik zafiyetine neden olduğu görülmektedir. Güvenlik Planlarının birbiri ile entegrasyonu ve uygulamaya yönelik icra edilen eğitim, talim ve tatbikatların bir bütünlük içerisinde yürütülmemesi güvenlik açısından zafiyetlerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Türkiye’deki ISPS Koda Tabi Limanlarda Yerel Otoriteler Tarafından Gerçekleştirilen Denetimler ve Denetimlerden Kaynaklanan Aksaklıklar

ISPS Koda tabi deniz limanlarında alınan güvenlik tedbirlerinin uygulama aşaması ile ilgili kanun, yönetmelik ve uluslararası kodlar kapsamında yürütülmesi İdare olarak devlet kuruluşları tarafından denetlenmektedir. Uluslararası deniz limanlarında ISPS Kodun uygulanmasından sorumlu yetkili otorite Türkiye’de Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı olup, yine limanlardaki özel güvenlik uygulamalarının icrasından sorumlu olarak yetkili otorite İçişleri Bakanlığı olarak belirlenmiştir. Ayrıca deniz limanlarının İş Sağlığı ve Güvenliği açısından 6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu’na tabi olması nedeniyle liman tesislerinde hazırlanan Acil Durum Eylem Planlarının uygulanışından sorumlu otorite olarak Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı belirlenmiştir.

Bahse konu tüm bakanlıklar kendi sorumluluğundaki faaliyetleri taşra teşkilatları vasıtası ile denetleyerek belirlenen standartların yerine getirilmesi faaliyetlerini yürütmektedirler.

Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı Tarafından Yürütülen ISPS Kod Kapsamındaki Denetimler

ISPS Koda tabi tüm liman tesislerinin hazırlamış oldukları LTGD ve LTGP yetkili otorite olarak Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı tarafından onaylanmaktadır. Güvenlik planı onaylanan liman tesisine beş yıl süreli olarak Liman Tesisi Uygunluk Beyanı Sertifikası düzenlenmektedir.

Liman tesislerinin yıllık periyodik denetimleri; beş yıllığına düzenlenen Liman Tesisi Güvenlik Sertifikası'nın düzenleme tarihinden itibaren birer yıllık periyotlar hâlinde iki (2) ay öncesi veya iki (2) ay sonrası içinde kalan dönemde gerçekleştirilmektedir.²⁴

ISPS Koda tabi liman tesislerinin her yıl denetlenmesinin amacı; gündelik uygulamalarda ISPS Kod kriterlerinin limanlarda ne ölçüde uygulandığını ve yeterlilik seviyesini görmektir. ISPS Kodun Türkiye'de uygulanmasından sorumlu yetkili otorite olan Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, taşra teşkilatı olan liman başkanlıkları tarafından bu yetkisini kullanmaktadır.

Liman tesislerinin denetim tarihleri bakanlık internet sitesinde yayımlanmış olup, denetim tarihlerinin takibi ilgili liman işletmelerinin sorumluluğundadır. Liman başkanlıkları, gerekli gördüğü zamanlarda ISPS Kod gereklerinin günlük uygulamalarda ilgili liman tesislerince ne ölçüde uygulandığını habersiz olarak da denetleme yetkisine sahiptir.

Periyodik denetim, bakanlık internet sitesinde yayımlanan (<http://www.didgm.gov.tr/>) “Liman Tesisi Güvenlik Değerlendirmesi Formu” çerçevesinde ISPS Kod kriterlerine uygun bir şekilde gerçekleştirilmektedir. Güvenlik Değerlendirmesi Formu, ISPS Kod kapsamında limanda gerçekleştirilen faaliyetler paralelinde uygulaması ve uygulanabilirliği denetlenerek liman başkanlıkları tarafından hazırlanmaktadır. Liman başkanlıkları denetim esnasında gerekli gördüğü hallerde limanın operasyonlarını aksatmayacak şekilde güvenliğe yönelik bir talimin icrasını da isteyebilmektedir.

Liman tesisinin denetimi sonucu ISPS Koda uygun olmayan ve güvenlik zafiyeti yaratacak şekilde eksikliklerin tespit edilmesi durumunda, vize onayı yapılmayarak durum Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığına bildirilmektedir. Bakanlık tarafından altı aya kadar eksikliğin giderilmesi için süre verilmektedir. Bakanlık tarafından verilen süre neticesinde zorunlu bir neden olmaksızın uygunsuzluğun giderilmemiş olduğu tespit edildiği

²⁴ “ISPS Kod Uygulamaları Kapsamında Periyodik Denetim Esasları”, <http://www.didgm.gov.tr/> (Erişim: 10.06.2018).

takdirde, uygunsuzluk ortadan kaldırılıncaya kadar bakanlık tarafından Liman Tesisi Güvenlik Sertifikası geçici olarak askıya alınmakta ve liman tesisi uluslararası trafiğe kapatılmaktadır.

ISPS Kod kapsamında icra edilen denetimlerden kaynaklanan eksiklikler

Liman başkanlıklarında görevli uzman personeller denizci kökenli olmalarından dolayı güvenlik kodunun yerine getirilmesi gereken hususlar da güvenlik açısından yeterli bilgiye sahip olmadıkları değerlendirilmektedir. Bu maksatla yetkili otorite olan Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı başta güvenlik değerlendirmesi hazırlama yetkisi olmak üzere birçok yetkisini yetki devri sözleşmesiyle aranan niteliklere sahip Özel Güvenlik Şirketlerine devretmiştir.

Millî ekonomiye önemli ölçüde katkı sağlayan deniz taşımacılığının güvenlik denetimlerinin uzman ekipler tarafından yürütülmesi önem arz etmektedir. ISPS Koda tabi limanlarda her yıl idare tarafından gerçekleştirilen denetimlerde bakanlık internet sitesinde yayınlanan “Periyodik Denetim Değerlendirme Formu” kullanılmaktadır. Denetim formunda limanın güvenliğinin etkinliğinden daha fazla güvenlik planındaki prosedürlerin güncelliği denetlenmektedir.

Ayrıca güvenlik kodu olan ISPS Kodun ulusal kanunlar nezdinde yürütülen 5188 sayılı kanunla entegre edilmemesi ülkemizdeki limanlarda yaşanan güvenlik zafiyetinin en önemli göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kapsamda Türkiye’de ISPS Kodun gerekliliklerinin yerine getirilmesi hususundaki denetimlerde Emniyet/Jandarma birimlerine ait Özel Güvenlik Şube personellerinin de olması, ayrıca Sahil Güvenlik Komutanlığından bir temsilcinin de denetim heyetinde bulunması tespit edilen zafiyetlerin asgari seviyeye indirilmesi açısından uygun olacağı değerlendirilmektedir.

İçişleri Bakanlığı Tarafından Yürütülen 5188 Sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun Kapsamındaki Denetimler

Uluslararası deniz limanlarında faaliyet gösteren güvenlik görevlileri özel güvenlik kanunu ve kanunun uygulanmasına ilişkin yönetmelik ile özel güvenlik hizmetleri birleştirilmiş genelgesi kapsamında denetlenmektedir. Uluslararası anlaşmalara ve kodlara tabi olması nedeniyle ISPS Koda tabi deniz limanlarında yürütülen özel güvenlik hizmetleri ayrıca sivil hava meydanları, limanlar ve sınır kapılarında güvenliğin sağlanması, görev ve hizmetlerin yürütülmesi hakkında yönetmelik kapsamında

denetlenmektedir. Denetim İçişleri Bakanlığı sorumluluğunda Polis ve Jandarma aracılığıyla sürdürülmektedir.

Denetim sırasında, faaliyet izninin ve personelin çalışma izinlerinin geçerli olup olmadığı; özel güvenlik görevlileri için mali sorumluluk sigortasının yaptırılıp yaptırılmadığı; üçüncü kişilere verilen koruma ve güvenlik hizmetlerine ilişkin sözleşmelerin usulüne uygun düzenlenip düzenlenmediği ve bu sözleşmelerin zamanında valiliğe bildirilip bildirilmediği; görev alanına uyulup uyulmadığı; silah ve teçhizatın ruhsatlı olup olmadığı ve bunların usulüne uygun korunup korunmadığı; kayıt ve defterlerin usulüne uygun tutulup tutulmadığı; eğitim hizmetlerinin bu yönetmelik hükümlerine uygun yürütülüp yürütülmediği, kanun ve bu yönetmeliğin diğer hükümlerinin uygulanıp uygulanmadığı ve amaç dışında faaliyet gösterilip gösterilmediği incelenmektedir.²⁵

Denetim esnasında Özel Güvenlik Birleştirilmiş Genelgesi'nde yayımlanan "Denetim Formu" kullanılmaktadır. Denetimde herhangi bir eksikliğin tespit edilmemesi durumunda formdan bir suret denetlenen limana teslim edilmektedir. Denetimde eksiklik tespit edilmesi durumunda ilgili liman işletmesine veya hizmet satın aldığı özel güvenlik şirketine yazılı şekilde bildirilerek eksikliğin giderilmesi için en az yedi gün süre verilmektedir. Verilen süre sonunda eksiklikler giderilmediği takdirde özel güvenlik kanunun 19'uncu ve 20'nci maddelerinde belirtilen cezai işlem uygulanmaktadır.

5188 Sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun Kapsamında İcra Edilen Denetimlerden Kaynaklanan Eksiklikler

ISPS Koda tabi deniz limanlarında yürütülen özel güvenlik hizmetleri 5188 Sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun kapsamında yürütülmektedir. Denetimler liman tesisinin bağlı bulunduğu Jandarma/Emniyet özel güvenlik şube müdürlükleri tarafından yerine getirilmekte olup, denetimlerde sadece 5188 sayılı yasa kapsamında yerine getirilmesi gereken hususlar incelenmektedir. Limanların güvenlik tedbirleri ve güvenlik planlarının uygulama yöntemlerine yönelik herhangi bir denetim bulunmamaktadır. ISPS Koda tabi limanlarda Emniyet/Jandarma Özel Güvenlik Şube Müdürlükleri tarafından gerçekleştirilen denetimlerde Birleştirilmiş Genelgede yayınlanan "Özel Güvenlik Hizmeti Alan Yer Denetleme Formu" kullanılmaktadır. Denetim formunda limanın güvenliğinin etkinliğinden daha fazla yasal süreler içerisinde gerekli

²⁵ "özel güvenlik hizmetlerine dair kanunun uygulanmasına ilişkin yönetmelik", <http://sinavsonuc.ozelguvenlik.pol.tr/Mobiles/5188y.htm> (Erişim: 10.06.2018).

bildirimlerin yapılıp yapılmadığı kontrol edilmektedir.

Bu durumun ülke ekonomisi açısından önemli bir yeri olan ve deniz taşımacılığının kalbi olarak nitelendirilebilecek liman tesislerinde güvenlik zafiyetine neden olduğu değerlendirilmektedir.

Ayrıca güvenlik uygulamalarının standartını belirleyen ISPS Kod faaliyetlerinin limanlarda görevli özel güvenlik personeli tarafından yürütülüyor olması ve Jandarma/Emniyet güçlerinin, idare denetimlerinde bulunmaması farklı bir güvenlik zafiyeti olarak karşımıza çıkmaktadır. ISPS Kod kapsamında icra edilen denetimlerde Jandarma/Emniyet güçlerinin de bulunarak alınan tedbirlerin her yıl yerinde incelenmesi muhtemel risklerin asgari seviyeye indirilmesi açısından uygun olacaktır.

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Tarafından Yürütülen İşyerlerinde Acil Durumlar Hakkında Yönetmelik Kapsamındaki Denetimler

ISPS Koda tabi olan limanlar “6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu” kapsamında belirtilen işyerleri arasında yer almaktadır. Bu kapsamda işyerlerinde acil durumlar hakkında yönetmelik kapsamında tüm limanlar acil durum planlarını hazırlamaları gerekmektedir.

Limanların “Acil Durumlar Hakkında Yönetmelik” kapsamında yerine getirmesi gereken yükümlülükleri bulunmaktadır. Bu yükümlülükler çerçevesinde acil durum planlarını hazırlamakta ve acil durum tatbikatlarının yapılmasını sağlamaktadırlar. Aynı zamanda limanların taşıdığı tehlikeler ve işin niteliği ölçüsünde önleme, koruma ve tahliye konularında uygun donanımına sahip ve bu konularda eğitilmiş yeterli sayıda personel görevlendirilmesi gerekmektedir. Ayrıca acil durum planlarının hazırlanması ve uygulanması işverenin sorumluluğunda yürütülmektedir.

Limanlarda ortaya çıkabilecek tehlikelere karşı acil durum planları kısmen veya tamamen işverenin sorumluluğunda yenilenmektedir. Yönetmelikte acil durum planları; tehlike sınıfına göre çok tehlikeli, tehlikeli ve az tehlikeli kategorilere ayrılarak işyerlerinde sırasıyla en geç iki, dört ve altı yılda bir yenilenmesi istenmektedir.²⁶

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Tarafından Yürütülen Acil Durum Planlarındaki Denetimlerden Kaynaklanan Eksiklikler

İşveren; çalışma ortamında kullanılan malzemeleri ve iş ekipmanı ile

²⁶ “6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu İş Yerlerinde Acil Durumlar Hakkında Yönetmelik”.

çevre şartlarını dikkate alarak meydana gelebilecek muhtemel acil durumları önceden değerlendirmek, çalışanların ve çalışma çevresinin olumsuz etkilerini önleyecek ve sınırlandıracak tedbirleri almakla yükümlüdür. Bu maksatla işverenler, Acil Durumlar Hakkında Yönetmelik kapsamında acil durum planlarını hazırlamak ve uygulamakla mükelleftir.

6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu çerçevesinde hazırlanan acil durum planlarının tüm sorumluluğu işverende olup, yetkili otorite olan Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından düzenli olarak herhangi bir periyodik denetim faaliyeti icra edilmemektedir. Bu durumda Acil Durum Planlarının diğer güvenlik planlarıyla entegrasyonunun sağlanamaması hususunda zafiyet oluşturmaktadır.

ISPS Kod Türkiye Uygulamaları ve Tespit Edilen Aksakhklar

Türkiye’de ISPS Kod uygulamaları mevzuat yönünden 01.12.2003 tarihinde yürürlüğe giren “ISPS Kod Uygulama Talimatı” ile uygulanmaya başlanmıştır. Daha sonra 20.03.2007 tarih ve 26468 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan “Uluslararası Gemi ve Liman Tesisi Güvenlik Kodu Uygulama Yönetmeliği” ile yürütülmüştür.

ISPS Kodun Türkiye’de uygulanmasına yönelik diğer kurumların katkısının sağlanması Uluslararası Gemi ve Liman Tesisi Güvenlik Kodu Uygulama Yönetmeliği madde 6’da düzenlenmiştir. Yönetmelikte idarenin (Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı) faaliyetlerinin belirlenen kurumlar tarafından takip edilebilmesi ve ISPS Kodun yeterli ölçüde uygulanmasına yönelik idare tarafından belirlenen konularda ilgili diğer kurumların tavsiyelerde bulunması amacıyla idare tarafından gerekli görülen hallerde, idarenin başkanlığında; Genelkurmay Başkanlığı, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, Sahil Güvenlik Komutanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü ve Gümrük Müsteşarlığı temsilcilerinin katılımından oluşan toplantılar yapılmaktadır.²⁷

ISPS Kod uygulamaları Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı Deniz ve İçsular Düzenleme Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmektedir. Türkiye’de ISPS Koda tabi toplam 183 liman bulunmaktadır. ISPS Kod faaliyetlerinin icrasına yönelik Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı tarafından yetki devri sözleşmesiyle kendi limanlarına yönelik 9 RSO, tüm limanlara yönelik olmak üzere Türkiye’de toplam 12 RSO yetkilendirilmiştir.

ISPS Kod ile birlikte uluslararası deniz limanlarında entegre güvenlik sistemi uygulamaya konulmuştur. Kod ve yönetmelik ile birlikte güvenlik

²⁷ “Uluslararası Gemi ve Liman Tesisi Güvenlik Kodu Uygulama Yönetmeliği”.

standartları ortaya konularak hazırlanan risk analizleri ve güvenlik planlarıyla alınan güvenlik tedbirleri sürdürülmüştür. Liman tesislerinde görevli personelin her yıl düzenli olarak eğitim, talim ve tatbikatlarla bilgi seviyeleri artırılmış ve acil durumlarda hareket tarzları ortaya konularak durumsal farkındalıkları artırılmaya çalışılmıştır.

Türkiye’de Akdeniz ve Marmara bölgesinde faaliyet gösteren ISPS Koda tabi 4 limandaki uygulamalar yerinde görülmüştür. Koruma ve Güvenlik Planları, Acil Durum Planları, Liman Tesisi Güvenlik Değerlendirmeleri ve Liman Tesisi Güvenlik Planları incelenmiştir. Güvenlik zafiyetlerinin ortaya konulduğu incelemede limanların herhangi bir terör saldırısına maruz kalmaması açısından hangi limanlar olduğu bu çalışmada isim olarak belirtilmemiştir. Yapılan incelemelerde;

Liman Tesisi Güvenlik Planındaki Uygulama Prosedürleri ile diğer planlarda (Acil Durum Planı, Koruma ve Güvenlik Planı, Acil Tahliye Planı) farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Özellikle ISPS Kod kapsamındaki acil durumların raporlanmasına yönelik prosedürler ve bu prosedürlerin sorumlularının belirlenmemiş olduğu görülmüştür.

Liman tesisinin tahliyesine ilişkin prosedürler İş Sağlığı Güvenliği Müdürlüğü/Çevre Müdürlüğü gibi departmanlar tarafından yayımlanan Acil Durum Müdahale Planı’na göre yürütülecek şekilde belirlenmiştir. Ancak Liman Tesisi Güvenlik Planı’ndaki ilgili prosedürler de doğrudan bu konuya atıfta bulunulmadığı görülmektedir. Bu durumun da acil durumlardaki tahliyeler esnasında uygulanacak hareket tarzlarının etkili yürütülememesine neden olacağı değerlendirilmiştir.

ISPS Kod kapsamında hazırlanan liman tesisi güvenlik planındaki yangın önleme söndürme prosedürlerinde liman sahaları birkaç bölgeye ayrılarak sorumluluklar bu bölgelerdeki yetkililere verilmiş olup, acil durum planlarında sorumluluklar bölge ayrımı yapılmaksızın acil durum liderlerine verilmiştir. Bu durum yangın anında görev dağılımı yapılmış etkili bir müdahale imkânının sağlanmadığını ortaya koymaktadır.

Liman tesisi güvenlik planlarında sabotajlara karşı korunma prosedürü genel bir bilgi olarak yansıtılmış olup, acil durum eylem planlarında sabotaj öncesi alınacak tedbirler olarak ifade edilmiştir. Liman tesisi güvenlik planındaki prosedür, koruma ve güvenlik planındaki sabotajlara karşı eylem bölümü ve acil durum planındaki ilgili bölümün birbiriyle entegre olmadığı ve aynı tesis için farklı uygulamalardan bahsedildiği görülmektedir.

Liman tesisi için farklı departmanlar tarafından hazırlanan koruma ve güvenlik planı, liman tesisi güvenlik planı, acil durum planı, yangın önleme ve söndürme planı vb. planların içeriğinde sabotajlara karşı hareket tarzı,

taahhüt işlemleri, yangınlara karşı hareket tarzı, ekiplere verilen görevler vb. başlıkların ortak olduğu ancak her planda müdahaleye yönelik farklılıklar bulunduğu görülmüştür.

Acil durum planlarındaki koruma ekibinin tehlikeli maddelerde muhtemel olarak karşılaşılabileceği akıntı/sızıntı durumunda etrafa yayılmaması için tedbir almaya yönelik görevi olduğu belirtilmiştir. Ancak yapılan incelemelerde tehlikeli maddelerin depolandığı alanlarda görev yapan özel güvenlik personellerine tehlikeli yüklerle ilgili herhangi bir eğitim verilmemiş olduğu ve akıntı/sızıntı durumunda ne yapacağını bilmeyen eğitim almamış personellerin sahalarda görevlendirilmiş olduğu görülmüştür.

Ayrıca mevcut planlarda belirlenen koruma ekibi, kurtarma ekibi, ilkyardım ekibi, söndürme ekibi vb. ekiplerde görevlendirilen personelin 7 gün 24 saat esasına göre liman tesislerinde bulunacak şekilde yedekli olarak belirlenmediği görülmüştür. Acil durum ekiplerinde görevli personellerin mesaide olmadığı zamanlarda göz önünde bulundurularak yedek personeller görevlendirilmesi sağlanarak muhtemel tehditlere karşı tedbir alınması gerekmektedir.

Limanlarda yapılan incelemelerde planlar arasındaki farklılıkların ortaya çıkmasının en temel nedeninin sorumlulukların farklı bakanlıklar tarafından yürütülüyor olmasından kaynaklandığı görülmektedir. ISPS Kod faaliyetleri dâhil olmak üzere stratejik öneme haiz tüm limanlarda ki güvenlik uygulamalarının ve yasal yükümlülüklerin devlet kurumları arasında entegrasyon sağlanacak şekilde yürütülmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca güvenlik planlarındaki entegrasyonun sağlanmamasının haricinde gerek devlet kurumlarının eksik yapılması ve gerekse limanların maliyet etkin çalışmalarından kaynaklanan daha birçok güvenlik zafiyeti olduğu tespit edilmiştir. Bu bölümde tespit edilen aksaklıklar ayrı ayrı olarak incelenecektir.

ISPS Kod Daimi İzleme Komitesinin Yapısından Kaynaklanan Zafiyetler

ISPS Kodun Türkiye’de uygulanmasına yönelik diğer devlet kurumlarıyla koordinasyon uluslararası gemi ve Liman Tesisi Güvenlik Kodu Uygulama Yönetmeliği madde 6’da belirtilmiş olup, idarenin gerekli gördüğü hallerde yönetmelikte belirtilen kurumların (Genelkurmay Başkanlığı, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, Sahil Güvenlik Komutanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü ve Gümrük Müsteşarlığı) temsilcilerinin katılımıyla toplantı yapılacağı hükme bağlanmıştır. Türkiye’de yaşanan gelişmeler ve terör örgütlerinin varlığı

deniz taşımacılığının ve deniz limanlarının güvenliğinin stratejik öneme haiz olduğunu göstermektedir. Deniz taşımacılığı ve deniz ticaretinin güvenliğinin etkin şekilde yürütülebilmesi için devlet kurumlarının sürekli irtibatla olması önem arz etmektedir.

Bu maksatla ISPS Kodun Türkiye’de uygulanması, alınan güvenlik tedbirlerinin yeterliliği ve muhtemel terör saldırılarına karşı etkili tedbirlerin sağlanabilmesi için yukarıda belirtilen devlet kurumu temsilcilerinin sadece İdare’nin talebi ile değil her ay düzenli olarak toplanıp denizlerin ve gemilerin güvenliğinin başlangıç noktası olan özellikle limanların güvenliği hususunda etkili bir koordinasyon mekanizması kurulması gerekmektedir.

Özellikle muhtemel saldırıların önceden belirlenmesi, karşı tedbirlerin etkili ve hızlı bir şekilde alınması amacıyla komisyona MİT yetkililerinin de dâhil edilmesinin uygun olacağı değerlendirilmektedir. Özellikle sahadaki durumun uygulayıcısı ve takipçisi olan RSO yetkililerinin de bu toplantılara davet edilmesi mevcut durumun tespiti ve alınması öngörülen tedbirlerin en kısa sürede alınması yönünde hızlı reaksiyon ortaya konulmasını sağlayacaktır. Ayrıca bu toplantılara gerekli hâllerde Türkiye’de stratejik öneme haiz LNG, LPG ve akaryakıt limanlarının Liman Tesisi Güvenlik Sorumluları da davet edilerek güvenlik uygulamalarına yönelik etkili bir mekanizma oluşturulması liman güvenliği açısından uygun olacaktır.

LNG, LPG ve Akaryakıt Limanlarındaki Güvenlik Zafiyetleri

Türkiye’de Akaryakıt, LNG ve LPG işletme izni alan toplam 76 adet liman tesisi bulunmaktadır. Bu limanların diğer yüklere yönelik işletme izinleri de mevcut olup, sadece akaryakıt limanı işletme izni olan 33 liman tesisi, LNG işletme izni olan 3 liman tesisi ve LPG işletme izni olan 11 liman tesisi bulunmaktadır.

Denizde kritik enerji altyapıları; kıyıdaki rafinerileri; LNG tesisleri, depolama tesisleri, dolum-boşaltım terminalleri, boru hatları ve açık deniz platformlarıdır. Ayrıca enerji taşımada kullanılan tankerler de kritik enerji altyapıları arasında sayılmaktadır. Bugün sıralanan tesis ve platformlara yönelik başlıca tehditleri deniz haydutluğu, deniz terörizmi ve savaşlar oluşturmaktadır.²⁸

Özellikle muhtemel bir terör saldırısı sonucu felaketlerin yaşanacağı değerlendirilen LNG, LPG ve akaryakıt limanlarında karasal güvenlik tedbirleri açısından alınan tedbirlerin deniz tarafından gelecek muhtemel saldırılara karşı alınan tedbirlerden daha yüksek olduğu görülmektedir.

²⁸ Cenk Özgen, *Rota Deniz Kuvvetleri ve Enerji Güvenliği*, Gece Kitaplığı, İstanbul, 2015.s.315.

Denizde kritik enerji altyapılarına yönelik saldırıların bir diğer riskli faktörü deniz kirliliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Büyük tankerlere karşı gerçekleştirilecek olan deniz güvenliği tehditleri sonucu yaşanacak olası petrol sızıntısı da büyük bir kirlilik oluşturacak ve deniz çevresine zarar verecektir. Yaşanabilecek bu kaza sonrası sızıntının gerçekleştiği bölgedeki turizm, balıkçılık gibi faaliyetler de etkilenecektir. Öte yandan deniz yoluyla gerçekleştirilen silah ve uyuşturucu kaçakçılığının etkileri karaya da yansıtacak ve sosyal yapıya zarar verecektir. Kaçakçılık faaliyetlerinden sağlanan kar ise suç örgütlerinin faaliyetlerini daha kolay gerçekleştirmesine imkân sağlayacaktır. Deniz güvenliği, ülkelerin iç güvenliklerine, sosyal ve ekonomik yapılarına zarar verebilecek çok boyutlu bir yapı olarak değerlendirilmelidir.²⁹

Bu maksatla denizde kritik enerji altyapılarının korunmasına yönelik ilave tedbirler alınması ve bu tedbirlerin ulusal güvenlik politikası haline dönüştürülmesi gerekmektedir. Özellikle bu tür tesislerde deniz tarafından gelecek saldırılara karşı alınan tedbirlerin tespiti yönelik olduğu ve saldırıyı engelleyici herhangi bir özelliğinin bulunmadığı görülmektedir. Bu maksatla deniz tarafından su üstü ve sualtından gelecek muhtemel tehditlere karşı elektronik güvenlik tedbirlerinin fiziki güvenlik tedbirleriyle desteklenmesi gerekmektedir.

Deniz tarafından gerçekleştirilecek muhtemel tehditlerin engellenmesi için denizde kritik altyapı tesislerinin deniz tarafındaki girişinin çok iyi şekilde kontrol edilmesi gerekmektedir. Liman içerisinde küçük teknelerin izinsiz dolaşmalarına müsaade edilmemelidir. Özellikle balıkçılık ve midyecilik amacıyla faaliyet gösteren küçük teknelerin liman sahalarına izinsiz girişleri güvenlik zafiyetine neden olmaktadır. Bu konuda Sahil Güvenlik Komutanlığının müdahaleleri de yetersiz kalmaktadır. Bomba yüklü sürat botları ile gemilere veya limanlara yönelik saldırı yöntemleri incelendiğinde hedef alınan gemi veya liman tesisine çarptırılarak veya bunların yakınında patlatılarak icra edildiği görülmektedir.

Su üstünden yapılacak muhtemel saldırıların önüne geçmek için bu tür limanların deniz tarafından fiziki engellerle mevcut güvenlik tedbirlerinin desteklenmesi önem arz etmektedir. Bu konuda dünyada uygulanmakta olan su üstü bariyerlerinin bu tür limanlarda zorunlu hâle getirilmesi deniz tarafından gelecek muhtemel saldırıların engellenmesi açısından uygun olacağı değerlendirilmektedir.

Teknelerle saldırı eylemlerinde tekneleri etkisiz hâle getirerek ve

²⁹ Taha Talip Türkistanlı, Barış Kuleyin, *Deniz Haydutluğu Çerçevesinde Deniz Güvenliği ve Özel Deniz Güvenlik Şirketleri*, Cinius Yayınları, İstanbul, 2017. s.5.

hayati öneme sahip deniz varlıklarını koruyan Denizcilik Savunma Sistemleri, gizli saldırıları önleyen, tekneleri etkili bir şekilde durduran ve stratejik deniz varlıklarının korunmasını sağlayan teknolojiye sahiptir.³⁰ Güvenlik bariyerleri mevcut yapılara monte edilebilmektedir. Koruma sistemi 60 metreye kadar uzanmaktadır. Korozyona dayanıklı olan bu tip bariyerler 2005 yılından beri İran Körfezi'nde kullanılmaktadır.³¹

Ayrıca sualtından dalgıç vasıtasıyla gemilere ve liman tesislerine yönelik saldırıların önlenmesi için saldırının önceden tespit edilebilmesini sağlayan sonar sistemleri kurulması önem arz etmektedir. Bu tür saldırıların önlenmesine yönelik alınması öngörülen tedbirlerin LNG, LPG ve akaryakıt limanlarında zorunluluk hâline getirilmesinin, tespit edilen güvenlik zafiyetlerinin asgari seviyeye indirilmesi açısından uygun olacağı değerlendirilmektedir.

Teknolojinin gelişmesi ile birlikte saldırı yöntemlerinde de farklılıklar olduğu görülmektedir. Denizde kritik enerji altyapılarının korunmasına yönelik karadan ve denizden saldırı yöntemlerine dair güvenlik tedbirleri uygulanırken artık günümüzde saldırı yöntemlerinin havadan da yapılabileceği görülmüştür.

İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğünün 01/12/2017 tarihli ve 9480 sayılı yazısında Türkiye'de faaliyet gösteren Bölücü Terör Örgütünün SİHA/İHA'lara yönelik eylem geliştirme gayretleri içerisinde olduğu ve Mavic Pro Phantom 4 model Drone'ları kullanmaya başladığı, bu kapsamda (6-8) adet 60 havan mühimmatı taşıyabilen daha büyük Drone'lar temin ettiği, Drone'ları gece şartlarında da kullanabilmek maksadıyla termal kameralar taktığı, örgüte sözde takım seviyesinde eylem maksatlı Drone dağıtacağı ve kullanacak teröristlere Irak'ın kuzeyinde eğitim verdiği kolluk kuvvetlerine bildirilmiştir.

Aynı yazıda BOTAŞ tesislerine de saldırı hazırlığı olduğu belirtilmektedir. Geçmişteki saldırı yöntemleri ve alınan istihbarat raporları incelendiğinde akaryakıt limanları, LNG ve LPG limanlarının su üstü ve sualtı yaklaşım alanları ile havadan gelecek muhtemel saldırılara karşı tedbir alınmasının önem arz ettiğini ortaya koymaktadır. Özellikle denizde kritik enerji altyapılarının bulunduğu limanlarda drone savar sistemlerinin kurulmasının zorunluluk hâline getirilmesi gerekmektedir.

³⁰ "HALO Maritime Defence System", <https://www.copybook.com/companies/halo-maritime-defense-systems> (Erişim: 10.06.2018).

³¹ Murat Selçuk Solmaz, *Deniz Güvenliği Kapsamında ISPS Code Uygulamalarının Liman Güvenliği Açısından Etkinliğinin Değerlendirilmesi ve Türkiye Uygulamaları*, Doktora Tezi, İstanbul, 2012.s.61.

Ayrıca LNG, LPG ve akaryakıt limanlarında ISPS Kod kapsamında icra edilen Tatbikatların sadece RSO'lar veya liman tesisi güvenlik sorumluları tarafından değil, ilgili kolluk kuvvetlerinin de katılımıyla İdare tarafından yaptırılmasının bu tür limanlarda etkili bir güvenlik sistemi kurulması açısından uygun olacağı değerlendirilmektedir.

Tanınmış Güvenlik Kuruluşlarının (RSO) Kadro Yapısındaki Eksikliklerden Kaynaklanan Zafiyetler

Tanınmış güvenlik kuruluşları olarak faaliyet gösteren RSO'lar idareden aldıkları yetki devri ile ISPS Kod faaliyetlerinin yürütülmesine yönelik çalışmalar yapmaktadırlar. Yetki devri alan RSO'lar bünyelerinde çeşitli güvenlik tehditlerini ve alınması öngörülen tedbirleri ortaya koyabilen idare tarafından yetkinliği onaylanmış güvenlik uzmanlarını kadrolarında bulundurmaktadırlar. Ayrıca gemi liman arayüzü hakkında bilgi sahibi olup bu sürece yönelik muhtemel riskleri ortaya çıkarabilecek personelle Liman Tesisi Güvenlik Değerlendirmesi ve Liman Tesisi Güvenlik Planı hazırlamaktadırlar.

Özellikle ISPS Koda tabi liman tesislerinde hazırlanan güvenlik planlarının entegrasyonunun sağlanmamış olmasından kaynaklanan güvenlik zafiyetlerinin önüne geçmek için acil durum planlarıyla liman tesisi güvenlik planlarının entegrasyonunu sağlamaya yönelik RSO'ların kadrosuna İş Sağlığı ve Güvenliği (İSG) Uzmanı dâhil edilmesi gerekmektedir. Alınacak bu tedbir ile acil durum planlarının liman tesisi güvenlik planlarıyla entegre edilmesi hedeflenmiş olup, bu şekilde entegre güvenlik sisteminin limanlarda hayata geçirilmesi sağlanmış olacaktır.

Ayrıca dünyada teknolojinin gelişmesiyle birlikte saldırı yöntemlerinde de değişiklikler ortaya çıkmıştır. Günümüzde ABD'de gerçekleşen seçimlere siber saldırı düzenlenerek seçimlere müdahale edildiği konusu dile getirilmektedir. "Rusya'nın devlet eliyle yetiştirdiği hackerların ABD başkanlık seçimleri ile ilgili operasyonları, DHS (Department of Homeland Security) ve FBI tarafından tespit edilmiştir. Hazırlanan rapora göre Rusların "Fancy Bear" olarak da bilinen APT 28 ve "Cozy Bear" olarak tanınan APT 29 adlı hacker grupları, 2015 yılından beri içine sızdıkları Demokrat Parti kampanyasını baltalamışlardır.³²

Siber teknoloji dünyada istihbarat örgütleri tarafından da kullanılmaktadır. Teknolojik hırsızlık vasıtasıyla şirketler ve devletler birbirlerine karşı üstünlük yarışına girmişlerdir. Bu süreç geçmişten günümüze teknolojinin gelişmesine entegre olarak devam etmektedir.

³² Deniz Ülke Arıboğan, *Duvar*, İnkılap Kitapevi, İstanbul, 2018. s.100.

Örneğin, Alman Hava Kuvvetleri 1939'daki seviyesine Nikolaus Ritter adlı bir ajanın Amerikan hava sanayinden yaptığı teknoloji casusluğu sayesinde ulaşabilmiştir. 2. Dünya Savaşı öncesinde Almanya dışında değişik ülkelerde çalışan 2500 Alman mühendis yaptıkları teknoloji casusluğu ile Almanya'nın hızlı teknolojik ilerlemeler gerçekleştirmesini sağlamışlardır.³³

Teknolojinin gelişmesi ile birlikte ortaya çıkan siber tehditlere karşı limanların da siber saldırı tehditlerini mevcut risklere ilave ederek bu tür saldırılara karşı güvenlik tedbirleri alınmasına yönelik hususlarda çalışma yapması gerekmektedir. Özellikle siber saldırılara karşı tehditlerin ve alınan tedbirlerin incelenmesi ve zafiyetlerin belirlenerek alınması öngörülen tedbirlerin ortaya konulması açısından RSO'ların bünyesinde siber güvenlik uzmanları bulunmamaktadır. Ayrıca bu kapsamda Bilgi Güvenliği Yönetim Sistemi standartlarının belirlendiği ISO 27001 kalite belgesine sahip olmak da RSO şirketleri tarafından zorunlu olmadığından dolayı bu belgeye sahip tüm limanlara hizmet verme yetkisine sahip RSO bulunmamaktadır.

LNG, LPG ve akaryakıt limanlarında ve bu konuda faaliyet izni almış diğer limanlarda tehlikeli yük elleçleme operasyonları gerçekleştirilmektedir. Tehlikeli yük operasyonları elleçleyen limanlar bu nedenle IMDG Kod kapsamında faaliyet göstermektedir. IMDG Kod kapsamında da Tehlikeli Madde Rehberi ve diğer planlar hazırlanmakta olup, bu planların Güvenlik Planlarıyla entegrasyonunun sağlanması amacıyla RSO kadrolarına Tehlikeli Madde Güvenlik Danışmanı uzman kadrosu bulunmamaktadır. Tehlikeli yük operasyonlarının herhangi bir güvenlik zafiyeti yaratmaması ve limanlarda alınan diğer güvenlik önlemleriyle entegrasyonunun sağlanmasına yönelik bu konuda uzman bir personelin RSO kadrosunda bulunmaması güvenlik zafiyeti olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tüm bu gelişmeler çerçevesinde idarenin RSO'lar da belirlediği yeterlilik kriterlerine İSG Uzmanı, Siber Güvenlik Uzmanı ve Tehlikeli Madde Güvenlik Danışmanı kadrolarını dâhil etmemesi nedeniyle limanlardaki güvenlik planlarının bu hususlarda entegrasyonunun sağlanamamasından kaynaklanan güvenlik zafiyetleri bulunduğu değerlendirilmektedir.

³³ Ümit Özdağ, *İstihbarat Teorisi*, Kripto Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 2016. s.107.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Dünya ticaretinin deniz yoluyla yürütülüyor olması deniz ticareti ve deniz taşımacılığının güvenliğini artırma yönünde birçok tedbir alınmasına neden olmuştur. Güvenlik tedbirlerinin artırılması sağlanırken deniz ticareti ve deniz taşımacılığının hareket kabiliyeti kısıtlanmamalıdır. Deniz ticareti yürütülürken güvenlik tedbirlerinin maksimum seviyede uygulanması sağlanmalı, ancak deniz ticaretinin hareket kabiliyeti engellenmemelidir. Alınan ve alınacak güvenlik tedbirleri ticari faaliyetleri sekteye uğratacak veya durduracak şekilde uygulanmayarak bu doğrultuda bir denge gözetilmelidir.

Deniz güvenliğinin sadece ilgili şirketler ve kurumların ayrı ayrı yaptığı faaliyetlerle değil, ilgili tüm şirket ve kurumların birbiri ile entegre olacak şekilde yürütülmesini önemli kılmaktadır. Özellikle deniz ve gemi güvenliğinin başlangıç noktası olan liman tesislerinde ki güvenlik planlarının ilgili Bakanlıklar ve liman işletmeleri tarafından entegre olacak şekilde hazırlanması gerekmektedir. Bu planların entegre edilmemiş olması bir güvenlik zafiyeti olarak ortaya çıkmaktadır.

ISPS Kod kapsamında liman güvenliği ile ilgili hususlar, Uluslararası Denizcilik Örgütü başkanlığında ISPS Koda tabi devlet otoriteleri sorumluluğunda yürütülmektedir. Türkiye’de ISPS Kodun uygulanmasına yönelik yetkili otorite Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı olarak belirlenmiştir. Türkiye’de ISPS Koda tabi toplam 183 Liman Tesisi (2 liman işletme izni alamadığından iptal edilmiş) bulunmaktadır.

“Türkiye’de Deniz Güvenliğinin Sağlanması hususunda ilgili mevzuatlar incelendiğinde; Limanlar Kanunu, Sahil Güvenlik Kanunu, Özel Güvenlik Kanunu, Denizde Can ve Mal Emniyeti Kanunu, Gümrük Kanunu, Denizcilik Müsteşarlığının Kuruluş ve Görevleri Hakkında KHK, Deniz ve Kıyılarında Görülecek Başboş Mayın, Patlayıcı Madde ve Şüpheli Cisimlerin Yok Edilmesi Hakkında Kanun, Serbest Bölge Kanunu, Askerî Yasak Bölgeler ve Güvenlik Bölgeleri Kanunu, Sivil Hava Meydanları, Limanlar ve Sınır Kapılarında Güvenliğin Sağlanması Görev ve Hizmetlerin Yürütülmesi Hakkında Yönetmelik, liman tüzükleri, yönetmelikler ve talimatlar olduğu görülmektedir” (Karamete, 2010:83).

ISPS Kodun Türkiye’de uygulanmasına yönelik diğer devlet kurumlarıyla entegre bir sistem kurulması Uluslararası Gemi ve Liman Tesisi Güvenlik Kodu Uygulama Yönetmeliği’nde belirtilmiştir. Yönetmelik’e göre yetkili otorite olan Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı gerekli gördüğü zamanlarda Genelkurmay Başkanlığı, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, Sahil Güvenlik Komutanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı,

Emniyet Genel Müdürlüğü ve Gümrük Müsteşarlığı temsilcilerinin katılımı ile toplantılar yapacağı ifade edilmektedir.

Deniz ticaretinin güvenliği sağlanırken ilgili devlet kurumlarının entegre bir şekilde güvenlik konularında görüşmesi sadece Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığının gerekli gördüğü zamanlarda yapılması Türkiye'deki uygulamalarda meydana gelen zafiyet olarak ortaya çıkmaktadır.

İlgili devlet kurumlarının deniz ticaretinin güvenliği ve ISPS Kod faaliyetlerinin yürütülmesinin takibi açısından her ay toplanması bu tür güvenlik zafiyetlerinin ortadan kaldırılmasını sağlayacaktır. ISPS Kodun uygulanmasına yönelik koordinasyon sağlanan devlet kurumlarına yetkili RSO'ların da katılmaması uygulamadan doğan aksaklık olarak değerlendirilmektedir.

ISPS Kodun uygulandığı sahalarda limanları en iyi bilen, çevreden kaynaklanan tehditleri yaşayan ve sahadaki uygulayıcısı olan RSO temsilcilerinin de bu toplantılarda tespit ettikleri aksaklıklar hakkında kurula rapor sunması alınan tedbirlerin uygulanabilirliği açısından önem arz etmektedir.

Ayrıca ISPS Kod'un limanlardaki uygulama şekilleri her yıl düzenli olarak ilgili liman başkanlıkları tarafından yürütülmektedir. Türkiye'deki tüm limanların güvenliği 5188 Sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun kapsamında yürütülmektedir.

Yasa kapsamındaki personeli güvenlik hizmetleri de ilgili Jandarma ve Emniyet Müdürlükleri tarafından denetlenmektedir. Devlet kurumlarının limanlardaki güvenliğe yönelik denetimlerini birbirinden bağımsız olarak yerine getirmesi ayrı bir güvenlik zafiyeti olarak ortaya çıkmaktadır.

ISPS Kod kapsamında icra edilen denetimler güvenlik planındaki prosedürlerin güncelliğini kontrol ederken, özel güvenlik görevlilerinin denetimleri yasal süreçlerde yapılması gereken kanuni zorunlulukların zamanında yapılıp yapılmadığını denetlemektedir. Güvenlik konusundaki denetimlerde devlet kurumlarının entegre olması ve ISPS Kod da dâhil tüm hususları inceleyecek şekilde limanların güvenliğine yönelik bir denetim mekanizması oluşturulması gerekmektedir.

Ayrıca limanlarda risk analizi açısından hazırlanan güvenlik değerlendirmelerindeki konu başlıklarının ve yeterliliğinin uzman ekipler tarafından tekrar gözden geçirilmesi gerekmektedir. Deniz, gemi ve liman güvenliği kapsamında hazırlanan güvenlik değerlendirmelerinde tehdit odaklı ve tehdit senaryolarına dayalı puanlama sistemi oluşturulması ve alınması gereken tedbirlerin bu senaryolar ışığında belirlenmesi muhtemel risklerin belirlenmesinde önem arz etmektedir.

Kapsayıcı ve etkili bir güvenlik değerlendirmesi ışığında hazırlanacak olan güvenlik planlarının uygulayıcısı olan liman çalışanlarının eğitim, talim ve tatbikatlar ile hazır hâle getirilmesi gerekmektedir.

Özellikle LNG, LPG ve akaryakıt limanlarındaki tatbikatların ilgili Liman Tesisi Güvenlik Sorumlusu veya RSO yetkilileri tarafından değil, diğer devlet kurumlarının ilgili temsilcileri nezaretinde bizzat Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı tarafından icra edilmesi gerekmektedir. Bu şekilde güvenlik planlarının etkili bir şekilde uygulanması ve çalışanların farkındalığının artırılması sağlanmış olacaktır.

ISPS Kod kapsamında her bir liman tesisi için bir liman tesisi güvenlik sorumlusu atanması gerekmektedir. Ayrıca ISPS Kod'da liman tesisi güvenlik sorumlusu olarak atanan kişinin bir veya birden fazla liman tesisleri için de, liman tesisi güvenlik sorumlusu olarak atanabileceği belirtilmektedir.

Bu durum da kodun eksikliği ve bu eksiklikten kaynaklanan güvenlik zafiyeti olarak ortaya çıkmaktadır. Limanların güvenlik planlarının uygulanmasından sorumlu olan liman tesisi güvenlik sorumlularının birkaç limandan sorumlu olacak şekilde görevlendirilmesi mevcut güvenlik tedbirlerinin zafiyete uğramasına neden olacaktır. Ayrıca güvenlik seviyesi artışlarında sorumlulukları daha fazla olan liman tesisi güvenlik sorumlusunun aynı anda birkaç limanın güvenliğindeki seviye değişikliklerinde alması gereken tedbirleri etkili şekilde uygulayabilme imkânı bulunmamaktadır. Bu durumda limanlara yönelik güvenlik zafiyetinin artmasına neden olacaktır.

24 saat esasına göre hizmet veren liman tesisleri incelendiğinde en az bir liman tesisi güvenlik sorumlusu bulundurulmadığı görülmektedir. Bu durumun da ayrı bir güvenlik zafiyetine neden olduğu değerlendirilmektedir. 24 saat esasına göre hizmet veren limanlarda 24 saat esasına göre en az bir liman tesisi güvenlik sorumlusu bulundurulması gerekmektedir. Liman operasyonlarının devam ettiği süre içerisinde güvenlik tedbirleri 24 saat devam etmektedir. Liman güvenliğinin 24 saat devam ettiği süre içerisinde liman tesisi güvenlik sorumlularının da görevinin başında olması gerekmektedir.

Liman tesisi güvenlik sorumlularının 7 gün 24 saat esasına göre görev yapması ve liman operasyonları devam ettiği sürece görevinin başında bulunması önem arz etmektedir. Bu kapsamda ilgili liman tesisi güvenlik sorumlularının da bu şekilde istihdam edilmesine yönelik Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı tarafından bir düzenleme getirilmesi gerekmektedir.

Türkiye'deki limanlarda görevlendirilen liman tesisi güvenlik sorumlularının genellikle liman operasyonlarından sorumlu bir yetkili olduğu veya liman güvenliğinden sorumlu bir yetkili olduğu görülmektedir.

Liman tesisi güvenlik sorumluluğu gibi önemli bir görevin limanda başka görevlerde çalışan personel tarafından ikinci bir iş olarak yapılıyor olması Kodun gerekliliklerinin yerine getirilmesinde zafiyetlerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Liman operasyonlarından sorumlu olan bir çalışanın aynı zamanda liman tesisi güvenlik sorumlusu olarak görevlendirilmesi limandaki güvenlik faaliyetleri kapsamında yeterli bilgiye sahip olmadığından zafiyet olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı durum limandaki güvenlik uygulamalarından sorumlu olan çalışanları ikinci bir görev olarak liman tesisi güvenlik sorumlusu olarak görevlendirilmesinde de ortaya çıkmaktadır. Bu personelin limandaki fiziki, elektronik ve personeli güvenlik konularında bilgi sahibi olduğu, ancak gemi liman ara yüzündeki faaliyetlerde alınması gereken güvenlik tedbirlerinden ve liman operasyonlarına yönelik bilgi sahibi olmadığı görülmektedir.

Bu maksatla liman tesisi güvenlik sorumlularının başka bir iş yapamayacağına dair bir talimatın Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı tarafından yayınlanmasının tespit edilen güvenlik zafiyetinin asgari seviyeye indirilmesi açısından uygun olacağı değerlendirilmektedir.

Liman tesisi güvenlik sorumluları Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı onayı ile atanmaktadır. Bakanlık tarafından liman tesislerinin güvenliğinden sorumlu olan kişilerde aranan nitelikler incelendiğinde güvenlik bilgisi ve tecrübesi olmasının esasen aranmadığı görülmektedir. Denizcilik ile ilgili lisans mezunu olmanın da yeterli olduğu belirtilmektedir.

Ülke ekonomisi ve güvenliği açısından stratejik öneme haiz limanların güvenliğinden sorumlu kişilerin güvenlik tecrübelerinin olmamaları en büyük güvenlik zafiyeti olarak karşımıza çıkmaktadır.

Liman Tesisi Güvenlik Sorumlularının yürüttüğü faaliyetler ve aranan kriterler incelendiğinde;

- Güvenlik Planında belirtilen tüm güvenlik uygulamalarının gerçekleştirilmesinden sorumlu oldukları ancak, liman tesisi güvenlik sorumlusunda aranan kriterler içerisinde herhangi bir güvenlik tecrübesinin kesin olarak aranmaması güvenlik uygulamalarına vakıf olmamaları durumunu ortaya çıkarmaktadır.

- Liman tesisi güvenlik sorumluları yetkili eğitim kurumlarından aldıkları 3 günlük eğitim sonunda liman tesisi güvenlik sorumlusu sertifikasına sahip olabilmektedirler. Bu eğitimlerin içeriği incelendiğinde sadece ISPS Kodun amaçları,

hedefleri, gereklilikleri ve uygulanişının anlatıldığı görölmektedir. Limanlarda gerçekteşecek muhtemel acil durumlarda anında müdahalenin gerçekteşirilebilmesi için çalışanlara verilmesi gereken eğitimler, liman tesisi güvenlik sorumlularının kendi konularına hakim olmamaları nedeniyle sadece evrak üzerinde gerçekteşirilebilmektedir.

•Eğitim, talim ve tatbikat hizmetlerinin uzman kadroları bünyesinde bulunduran RSO'lar tarafından verilmesinin zorunluluk hâline getirilmemiş olması ve bu hizmetlerin güvenlik tecrübesi olmayan liman tesisi güvenlik sorumluları tarafından icra edilmesi limanların güvenliğinin sağlanmasında zafiyete neden olmaktadır.

Özellikle LNG, LPG ve akaryakıt limanlarında alınan güvenlik tedbirleri incelendiğinde ise bu tür limanların deniz tarafından su üstü ve su altı yaklaşım alanlarında güvenlik zafiyeti olduğu görölmektedir.

Bomba yüklü teknelerin limanlara ve limanlardaki gemilere intihar saldırısı düzenlemesi senaryosuna karşı herhangi bir koruyucu tedbir alınmadığı tespit edilmiştir. Türkiye'de BOTAŞ, TÜPRAŞ gibi stratejik öneme haiz liman tesisleri başta olmak üzere tüm LNG, LPG ve akaryakıt limanlarının bu tür saldırı senaryolarına dayalı fiziki güvenlik tedbirleri de alması önem arz etmektedir.

Patlayıcı madde yüklü sürat botlarıyla gemilere veya liman tesislerine yapılacak muhtemel intihar saldırılarını engellemek için limanların deniz giriş noktalarının çok iyi şekilde kontrol altına alınması gerekmektedir.

Ayrıca muhtemel olaylara karşı özel güvenlik bünyesinde deniz devriyeleri ve sualtı arama ekipleri oluşturulması gerekmektedir. Bu konuda 5188 Sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun'da belirleyici bir madde bulunmadığından dolayı deniz devriyeleri ve sualtı aramalarının özel güvenlik marifetiyle yapılabilmesi için yasal mevzuat hazırlanarak bu boşluğun kapatılması gerekmektedir.

Deniz devriyeleri ve sualtı arama timlerinin stratejik öneme haiz limanlarda istihdamının sağlanması etkin güvenlik tedbirlerinin uygulanması ve muhtemel olaylara anında müdahale edilmesini sağlayarak bu boşluktan dolayı meydana gelecek risklerinin asgari seviyeye indirilmesini sağlayacaktır.

Bu tür limanlarda deniz bariyerleri ve sualtı sonar sistemleri konuşlandırılmasının ulusal güvenlik politikası hâline getirilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde bu tür limanlara yönelik denizden yapılacak saldırılara karşı ülke ekonomisini sarsacak ve yüksek oranlı can kayıpları yaşatacak terör saldırılarına maruz kalınabileceği değerlendirilmektedir.

Akaryakıt, LNG, LPG limanlarının haricinde terör saldırılarında kullanılan malzemeler başta olmak üzere insan kaçakçılığı, uyuşturucu madde kaçakçılığı, silah kaçakçılığı vb. birçok yasa dışı faaliyetlerin transferinin konteynerler vasıtasıyla yapıldığı bilinmektedir. Merkezi Stockholm'de bulunan Barış Araştırma Enstitüsü "Sipri" tarafından yapılan bir araştırmada, dünya genelinde mühürlü olarak gemilere yüklenen konteynerlerden sadece yüzde 2'sinin kontrol edildiği belirlenmiştir. Kontrolleri yapılmayan konteynerlerle kaçak malzemenin dünyanın birçok yerine ulaştırılabildiği tespit edilen sonuçlardan bir diğeri olarak karşımıza çıkmaktadır³⁴.

Kargo hırsızlığından kaynaklanan kayıpların yalnızca ABD'de milyarlarca dolar olduğu tahmin edilmektedir. Limanlarda uygulanacak bir güvenlik programı için fon harcaması yapmak gerekse de hırsızlıktan kaynaklanan zararlar göz önünde bulundurulduğunda bu fon harcamasının tasarruf sağlayacağı düşünülmektedir. Liman İşletmelerinin yetersiz kaldığı güvenlik tedbirleri nedeniyle iş kaybından kaynaklanan zarar daha büyük ölçülerde olmaktadır (U. S. Department of Transportation. 1997:14). Bu kapsamda limanların kara tarafında alınan güvenlik tedbirleri incelendiğinde ise özellikle konteyner limanlarında alınan güvenlik tedbirlerinin yeterli seviyede olmadığı değerlendirilmektedir.

ISPS Koda tabi limanlarda 5 yıl süreli liman tesisi güvenlik değerlendirmesi hazırlanmaktadır. Liman tesisi güvenlik değerlendirmesi, liman tesisi güvenlik planını geliştiren ve güncel kalmasını sağlayan ayrılmaz bir parçadır. ISPS Kod da liman tesisi güvenlik değerlendirmesi, taraf devlet tarafından yapılmasını belirtmektedir. Taraf devlet bu yetkisini tanınmış bir güvenlik kuruluşuna devredebilmektedir. Türkiye'de ISPS Kodun uygulanmasında sorumlu otorite olan Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı yetki devri sözleşmesiyle tüm limanlara yönelik liman tesisi güvenlik değerlendirmesi yapma yetkisini 3 güvenlik şirketine vermiştir.

OYAK Savunma ve Güvenlik Sistemleri A.Ş., TEPE Savunma ve Güvenlik Sistemleri A.Ş. ve ATEM Güvenlik şirketleri yetkili RSO olarak tüm limanlara yönelik liman tesisi güvenlik değerlendirmesi hazırlama ve onaya sunma yetkisine sahiptir. Bu RSO'ların haricinde kendi limanlarına yönelik yetki sahibi olarak dokuz RSO daha Türkiye'de faaliyet göstermektedir.

³⁴ Dünya Bülteni; Kontroller azaldı silah kaçakçılığı kolaylaştı. Bknz: <https://www.dunyabulteni.net/genel/kontroller-azaldi-silah-kacakciligi-kolaylasti-h194939.html>

Liman tesisi güvenlik değerlendirmesi hazırlayan RSO'lar hazırladıkları değerlendirmeyi yetkili otorite olan Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığına onaya sunmak zorundadır. Değerlendirme Kodun B bölümündeki kılavuzu dikkate alınarak hazırlanmaktadır. Liman tesisi güvenlik değerlendirmeleri limanın bulunduğu konumu ve yapısı itibarıyla değişen tehditler dikkate alınarak periyodik olarak gözden geçirilmek zorundadır. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı tarafından yayımlanan liman tesisi güvenlik değerlendirmesi formatında hazırlanması gerekmektedir.³⁵

Bakanlık tarafından yayımlanan format incelendiğinde limana yönelik önemli altyapı ve değerlerin korunmasına yönelik tedbirler, önemli değerler ve altyapıya karşı muhtemel tehditlerin neler olduğu ve gerçekleşebilme ihtimalleri, bu tehditlere karşı alınan önlemlerin neler olduğu ve yeterliliği, insandan kaynaklanan zafiyetler de dâhil altyapıda ve faaliyetlerdeki zayıflıkların neler olduğu tanımlanmakta ve risk analizi yapılmaktadır. Liman tesisi güvenlik değerlendirmesinin taslak şablonu incelendiğinde limana yönelik muhtemel risklerin tanımlanması puanlanmakta ve risk grubunun bu şekilde tespit edildiği görülmektedir.

Oysaki limana ait kritik alt yapı tesislerinin tanımlanmasının neticesinde limana yönelik muhtemel tehditlerin hangi senaryolar ışığında gerçekleştirilebileceğinin ortaya konulması gerekmektedir. Ortaya konulacak bu tehdit senaryolarının puanlanması sonucu riskin belirlenmesi daha gerçekçi bir tehdit analizinin yapılmasını sağlayacaktır.

Tehdit senaryolarının puanlanarak riskin ortaya konulması alınan güvenlik tedbirlerinin yeterliliğini de belirleyecektir. Ayrıca liman tesisi güvenlik değerlendirmesinin risk senaryolarına göre değerlendirme de belirtilen aralıklarla gözden geçirilerek ve tehdit senaryolarının geçerliliği test edilerek güvenlik değerlendirmesinin güncelliğinin sürdürülmesi gerekmektedir. Bu konuda Türkiye'de tüm limanlara yönelik yetki devri alan RSO'lar olan OYAK Savunma ve Güvenlik Sistemleri A.Ş., TEPE Güvenlik ve ATEM Güvenlik tarafından hazırlanan taslak Güvenlik Değerlendirmesi üzerinde ortak bir çalışma yapmıştır. Çalışma Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığına onay için sunulurken ISPS Koda tabi tüm limanlarda uygulanması planlanmıştır. RSO'ların ortak çalıştığı güvenlik değerlendirme taslağı 5188 Sayılı yasa kapsamında belirtilen hususlar ve siber güvenlik kapsamında alınması öngörülen tedbirlerle birlikte ortaya konulmuştur. Değerlendirme taslağı MSC 89-INF.13, ISO/PAS 20858 ve ISO 27001 standartlarında belirtilen kriterler ve 5188 sayılı özel güvenlik hizmetlerine dair kanun entegre edilerek oluşturulmuştur.

³⁵ Liman Tesisi Güvenlik Değerlendirmesi Formu. Bknz: <http://www.didgm.gov.tr/>

Liman tesisi güvenlik değerlendirmesinin Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı tarafından onaylanmasını müteakip değerlendirmenin ayrılmaz bir parçası olan liman tesisi güvenlik planları hazırlanmakta ve Bakanlık onayına sunulmaktadır. Liman tesisi güvenlik planı yetkili kuruluş olan RSO'lar tarafından hazırlanabilmekte olup, liman tesisi güvenlik sorumluları tarafından da hazırlanabilmektedir.

Türkiye'de faaliyet gösteren limanlarda ayrıca Koruma ve Güvenlik Planı ile Acil Durum Planları da hazırlanmaktadır. Bu planların haricinde tehlikeli yüklerin elleçlendiği limanlarda tehlikeli yüklere ilişkin planlar da hazırlanmaktadır.

Bu çalışmada ISPS Kodu tabi tüm limanlarda hazırlanan liman tesisi güvenlik değerlendirmesi, liman tesisi güvenlik planı, koruma ve güvenlik planı ile acil durum planları incelenmiş ve planların ilgili bakanlıkların kontrolünde hazırlanmasından dolayı birbirinden bağımsız olarak hazırlandığı tespit edilmiştir.

Oysaki güvenlik planlarının birbiri ile entegrasyonunun sağlanması ve ilgilileri tarafından uygulamaya konulması alınan güvenlik tedbirlerinin uygulanabilirliği açısından önem arz etmektedir. Bu maksatla Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığının İçişleri Bakanlığı ile Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı kadrolarındaki uzman personellerden faydalanarak ISPS Kod ve güvenlik/emniyet tedbirleri kapsamında ortak bir çalışma kurulu oluşturması ve planları bu kurul vasıtasıyla denetleyerek onaylaması gerekmektedir. Bu şekilde oluşturulacak olan denetim mekanizması limanlarda güvenlik planlarının birbirinden bağımsız hazırlanmasından kaynaklanan güvenlik zafiyetlerinin asgari seviyeye indirilmesini sağlayacaktır. Ayrıca devlet kurumları arasında gerçekleştirilen entegrasyon ISPS Kod faaliyetleri ile diğer güvenlik uygulamalarının entegrasyonunun işlerliğini de artıracaktır.

Yapılan incelemelerde İçişleri Bakanlığı ile Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığının limanlarda gerçekleştirdikleri denetimlerde ayrı formlar kullanıldığı görülmüştür. Özel güvenlik kanunu kapsamında yürütölen denetimlerde limanda görev yapan özel güvenlik görevlilerinin kanunda belirtilen hizmetleri denetlenmektedir.³⁶ ISPS Kod kapsamındaki

³⁶ Özel Güvenlik Hizmetleri Birleştirilmiş Genelgesi. Bknz:

<http://www.ozelguvenlik.pol.tr/SiteAssets/Sayfalar/MEVZUAT/%C3%96ZEL%20G%C3%99CVENL%C4%B0K%20H%C4%B0ZMETLER%C4%B0N%C4%B0N%20B%C4%B0RLE%C5%99ET%C4%B0R%C4%B0LM%C4%B0C5%99E%20GENELGES%C4%B0.pdf>

denetimlerde de liman tesislerinde özel güvenlik görevlilerinin içinde olduğu liman güvenlik uygulamaları denetlenmektedir.³⁷

Devlet kurumlarının entegrasyonunun sağlanması sonucu iki ayrı bakanlık tarafından yapılan denetimler limanın güvenliğine yönelik tek denetim hâline getirilmesi gerekmektedir. Liman güvenliğinin tek elden denetlenmesi alınan tedbirlerin işlerliğini artırarak güvenlik planlarının da entegrasyonunu da sağlayacaktır. 5188 Sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun ve ISPS Kod uygulamalarının birlikte denetlenmesine dair form, ilgili kurumların kullandığı form örnekleriyle birleştirilmiş, ilave kriterler eklenerek örnek olarak EK-3'te sunulmuştur.

Ayrıca tanınmış güvenlik kuruluşu olan RSO'ların devlet kurumları arasındaki entegrasyona uyum sağlaması açısından organizasyon şemasına iş güvenliği uzmanı dâhil etmesinin uygun olacağı değerlendirilmektedir. İş güvenliği uzmanlarının dâhil edilmesi ile limanlardaki acil durum planlarının güncelliği, diğer güvenlik planlarıyla entegrasyonu sağlanarak etkili bir güvenlik planı ortaya konulabilecektir. Ayrıca teknolojik gelişmeler çerçevesinde güvenlik tehditlerine siber güvenliğin de dâhil edilebilmesi ve liman tesisi güvenlik değerlendirmelerinin bu siber tehditleri de kapsayacak şekilde yürütülmesi, bu tür tehditlerden kaynaklanacak güvenlik zafiyetlerinin asgari seviyeye indirilmesini sağlayacaktır.

³⁷ Periyodik Denetim Değerlendirme Formu. Bknz: <http://www.didgm.gov.tr/>

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Arıboğan, Deniz Ülke, Duvar, İnkılap Kitapevi, İstanbul, 2018.
- Başeren, Sertaç, Terörizm: Kavramsal Bir Değerlendirme ve Mücadele, Avrasya Dosyası, Cilt 1, No: 4, 1994, Ankara.
- Batır, Kerem, Yirmi birinci Yüzyılda Deniz Haydutluğu ve Uluslararası Hukuk, Usak Yayınları, Ankara, 2011.
- Kazan, Hüseyin, Türkiye’de 1980 Sonrası Bölücü Terör Faaliyetleri ve Basında Yer Alış Biçimi, Doktora Tezi, İstanbul, 2015.
- Odası, Deniz Ticaret, Uluslararası Deniz Ticaret Odası (ICC) - Uluslararası Denizcilik Bürosu (IMB)'nun 2017 Yılı 2. Çeyrek Deniz Haydutluğu Raporu, İstanbul, 2017.
- Özgen, Cenk, Rota Deniz Kuvvetleri ve Enerji Güvenliği, Gece Kitaplığı, İstanbul, 2015.
- Özdağ, Ümit, İstihbarat Teorisi, Kripto Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 2016.
- Solmaz, Murat Selçuk, Deniz Güvenliği Kapsamında ISPS Code Uygulamalarının Liman Güvenliği Açısından Etkinliğinin Değerlendirilmesi ve Türkiye Uygulamaları, Doktora Tezi, İstanbul, 2012.
- Transportation, U. S. Deperment, Port Security: A National Planning Guide, 1997.
- Türkistanlı, Taha Talip ve KULEYİN, Barış, Deniz Haydutluğu Çerçevesinde Deniz Güvenliği ve Özel Deniz Güvenlik Şirketleri, Cinius Yayınları, İstanbul, 2017.

İnternet

- “Maritime Terrorism: How Real is the Threat?”, <http://www.marsecreview.com/wp-content/uploads/2012/09/MSR-Viewpoint-02-Maritime-Terrorism-How-Real-is-the-Threat.pdf> (Erişim: 17.10.2018).
- “Piracy & Armed Robbery News & Figures”, <https://www.icc-ccs.org/index.php/piracy-reporting-centre/piracynewsfigures> (Erişim: 17.03.2019).

- “Deniz Haydutluğu: Somali Örneği”, http://acm.klu.edu.tr/dosyalar/birimler/acm/dosyalar/dosya_ve_belgeler/18273850.pdf (Erişim: 28.10.2018).
- “LimanlarYönetmeliği”, <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.16726&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch> (Erişim: 06.05.2018).
- “Emniyet Genel Müdürlüğü Özel Güvenlik Daire Başkanlığı”, <http://sinavsonuc.ozelguvenlik.pol.tr/Teskilat/GenelTeskilatIstatistik.aspx> (Erişim: 27.05.2018).
- “Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi”, <http://denizmevzuat.udhb.gov.tr/dosyam/denizhukuku.pdf> (Erişim: 05.04.2018).
- “Türkiye Büyük Millet Meclisi”, <http://www2.tbmm.gov.tr/d22/1/1-1308.pdf> (Erişim: 08.04.2018).
- “Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı”, <http://imo.udhb.gov.tr/TR/28solas74.aspx> (Erişim: 08.04.2018).
- “Genelgeler ve Duyurular”, <http://www.didgm.gov.tr> (Erişim: 02.06.2018).
- “6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu”, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6331.pdf> (Erişim: 30.06.2018).
- “Acil Durum Planı Hazırlama Rehberi”, <https://www.csgeb.gov.tr/media/5435/acil-durum-plan%C4%B1-haz%C4%B1rlama-rehberi.pdf> (Erişim: 03.06.2018).
- “Mevzuat, Genelge, Talimat, Duyurular”, <http://www.didgm.gov.tr/> (Erişim: 31.05.2018).
- “Özel Güvenlik Hizmetleri Birleştirilmiş Genelgesi”, <http://www.ozelguvenlik.pol.tr/SiteAssets/Sayfalar/MEVZUAT/ÖZEL%20GÜVENLİK%20HİZMETLERİNİN%20BİRLEŞTİRİLMİŞ%20GENELGESİ.pdf> (Erişim: 30.06.2018).
- “Emniyet Genel Müdürlüğü Özel Güvenlik Daire Başkanlığı”, <http://sinavsonuc.ozelguvenlik.pol.tr/Teskilat/GenelTeskilatIstatistik.aspx> (Erişim: 27.05.2018).
- “Mevzuat Bilgi Sistemi”, <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.16726&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch> (Erişim: 18.10.2018).

- “İşyerlerinde Acil Durumlar Hakkında Yönetmelik”,
<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.18493&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch> (Erişim: 03.06.2018).
- “ISPS Kod Uygulamaları Kapsamında Periyodik Denetim Esasları”,
<http://www.didgm.gov.tr/> (Erişim: 10.06.2018).
- “Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanunun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik”,
<http://sinavsonuc.ozelguvenlik.pol.tr/Mobiles/5188y.htm> (Erişim: 10.06.2018).
- “HALO Maritime Defence System”,
<https://www.copybook.com/companies/halo-maritime-defense-systems> (Erişim: 10.06.2018).

EXTENDED SUMMARY

INTEGRATION OF THE PORT FACILITY SECURITY PLAN WITH OTHER SECURITY PLANS PREPARED IN PORTS WITHIN THE FRAMEWORK OF THE INTERNATIONAL SHIP AND PORT FACILITY SECURITY CODE (ISPS CODE)

The ISPS Code, which increased the security measures in maritime transport, was adopted at the international conference in 2002 and came into force in 2004 by the States Parties to the agreement. The security measures that had been implemented in the framework of the SOLAS 74 treaty were implemented as security measures with the ISPS Code.

The fact that most of the world trade is carried out by sea has caused many measures to increase the security of maritime trade and maritime transport. While increasing security measures, the mobility of maritime trade and maritime transport should not be restricted. The maximum level of security measures should be ensured during maritime trade, but the mobility of maritime trade should not be prevented. The security measures taken and to be taken should not be applied in a way to interrupt or stop the commercial activities and a balance should be taken in this direction

It is stated that the security measures taken in ISPS Code should be carried out in this direction. In this context, it is stated that ISPS Code Security measures and operations in port facility shall be applied to the passengers, ship, ship personnel and visitors, goods and services in such a way as to require the least intervention or cause a minimum delay.

In addition, it is necessary to review the topics and adequacy in the safety assessments prepared in terms of risk analysis at the ports by expert teams. In the security evaluations prepared within the scope of sea, ship and port security, it is important to establish a scoring system based on threat-based and threat scenarios and to determine the risks to be taken in the light of these scenarios.

The port employees who are the implementers of the safety plans to be prepared in the light of an inclusive and effective safety assessment need to be prepared with training and exercises.

In particular, the exercises in LNG, LPG and Fuel ports should not be performed by the relevant Port Facility Security Officer or RSO officials, but by the Ministry of Transport and Infrastructure itself under the supervision of the relevant representatives of other government agencies. In this way, effective implementation of security plans and awareness of employees will be ensured.

Within the scope of the ISPS Code, a port facility security officer must be appointed for each port facility. It is also stated in the ISPS Code that the person appointed as port facility security officer can be appointed as port facility security officer for one or more port facilities.

This situation occurs as a lack of code and the security weakness results from this deficiency. The assignment of the port facility security officers responsible for the implementation of the security plans of the ports to be responsible for several ports will cause the existing security measures to be weakened. In addition, the port facility security officer who has more responsibilities in increasing the security level does not have the opportunity to implement the measures that should be taken in the changing the level of the security of several ports at the same time. In this case, security vulnerabilities to ports will increase.

When the port facilities serving on a 24-hour basis are examined, it is observed that at least one port facility security officer was not present. This situation is considered to cause a separate security weakness. At least one port facility security supervisor is required to be provided on a 24-hour basis in ports operating on a 24-hour basis. Security measures continue for 24 hours during the period of port operations. During the 24-hour period of port security, port facility security officers should also be in charge.

It is important that the port facility security officers work on a 24/7 basis and that the port operations are to be in place as long as the port operations continue. In this context, a regulation should be introduced by the Ministry of Transport and Infrastructure for the employment of the relevant port facility security officers in this way.

The port facility security officers assigned at ports in Turkey are generally seen as a responsible authority or the officers in charge of port security and port operations.

The fact that an important task such as the security of the port facility is being performed as a second job by the personnel working in other posts at the port causes weaknesses in fulfilling the requirements of the Code. The fact that an employee responsible for port operations is also assigned as port facility security officer is a weakness as it does not have sufficient knowledge in the security activities at the port. The same situation also arises in the appointment of employees responsible for security practices at the port as a second duty as port facility security officer. It is clear that these personnel are familiar with the physical, electronic and personnel safety issues at the port, but do not have any knowledge of the security measures and port operations to be taken in the activities on the ship port interface.

For this purpose,for minimizing the identified security weakness,it is considered the port facility security officers cannot do any other work by a directive of the Ministry of Transport and Infrastructure.

Port facility security officers are appointed with the approval of the Ministry of Transport and Infrastructure. When the qualifications sought by the Ministry in the port facility, security officer are examined;

- To have ISPS Code training certificate for port facilities,
- To have at least a higher education certificate (graduation certificate from associate, bachelor or higher programs),
- To have a service certificate for at least 2 years at a security institution or at a port facility or for a maritime service or shipyard serving for at least 2 years who have graduated from the maritime related bachelor degree education institutions,
- To have a certificate confirming that they have enough knowledge of English to be able to provide verbal and written contact to ISPS Code application with foreign flagged ships coming to port facilities,

When the qualifications sought in the persons responsible for the security of the port facilities are examined, it is seen whether they have security knowledge and experience is not actually sought. It is stated that being a bachelor of maritime is sufficient. It is the greatest security weakness that the persons, who are responsible for the security of the ports of strategic importance in terms of country's economy and security, do not have security experiences.

Considering the activities carried out by the Port Facility Security Officers and the criteria sought;

- The fact that they are responsible for the implementation of all safety practices specified in the Safety Plan but no security experience that the port facility security officer must have is sought in the criteria reveals the fact that they are not familiar with security practices. In order to be able to perform immediate response in the possible emergency situations in the ports, trainings to be given to the employees can only be carried out on the documents as the port facility security officers do not have control over their own subjects.
- Port facility security supervisors can receive their certificate at the end of their 3-day training period. When the content of these trainings is examined, it is seen that the aims, objectives, requirements and application of ISPS Code are explained.

- The fact that training, practise and exercise services are not obliged to be given by RSOs, the specialized staff, and these services are performed by security personnel who do not have any security experience cause weakness in the security of harbors.

When the security measures taken in LNG, LPG and Fuel ports are examined, it is seen that there is a security weakness in the submarine and underwater approach areas of such ports. It was determined that no protective measures were taken against the scenario of the bomb-loaded boats to the ports and the vessels in the ports. It is important to take necessary physical security measures for such attacks at strategically important LNG port facilities like BOTAS, TUPRAS and all LPG and fuel harbors.

In order to prevent potential suicide attacks on ships or port facilities with explosive-laden speedboats, the sea entry points of the ports must be controlled very well. In addition, private patrols and maritime patrols and underwater exploration teams should be established. In this respect, as there is no determinant in the Law on Private Security Services numbered 5188, the legal regulations should be prepared in order to ensure that the sea patrols and underwater searches are carried out with special security. Ensuring the employment of marine patrols and underwater search teams in ports of strategic importance will enable effective security measures to be implemented and immediately intervene in possible events, thus minimizing the risks arising from this gap.

Apart from fuel oil, LNG, LPG ports, human trafficking, drug smuggling, arms smuggling, etc. it is known that the transfer of many illegal activities is done through containers. In a study conducted by the Peace Research Institute den Sipri. In central Stockholm, it was determined that only 2 percent of the containers loaded on ships were checked worldwide. It is one of the results that the leakage material can be delivered to many parts of the world with uncontrolled containers.

The losses due to cargo theft are estimated to be billions of dollars in the US alone. It is thought that this fund expenditure will provide savings when considering spending on funds for a security program to be implemented in ports and taking into account the damage caused by theft. The damage caused by the loss of the work due to the security measures that are inadequate by the Port Operations is much larger. In this context, the security measures taken at the land side of the ports are considered to be

insufficient.³⁸

The ports facility security assessment subject to ISPS code is being prepared for 5 years. Port facility security assessment is an integral part of the port facility security plan which ensures that it is up-to-date. The ISPS Code also states that the port facility safety assessment should be carried out by the State Party. The State Party may delegate this authority to a recognized security institution. In Turkey, the authority to make the port facility security assessment for all ports within the Ministry of Transportation and Infrastructure devolution agreement, gives the authorities responsibility for the implementation of the ISPS Code 3 security companies.

OYAK Defense and Security Systems Inc., TEPE Defense and Security Systems Inc. and ATEM Security companies are authorized as authorized RSO to prepare and submit port facility safety assessment for all ports. Besides these RSOs, there are 9 RSOs operating in Turkey which have their own port authority. RSOs preparing a port facility safety assessment must submit their evaluation to the competent authority, the Ministry of Transport and Infrastructure. The evaluation is based on the guidelines in section B of the Code. Port facility security assessments have to be reviewed periodically considering the changing position of the port and its location. The port facility issued by the Ministry of Transport and Infrastructure needs to be prepared in the form of a safety assessment.

When the format published by the Ministry is examined, the measures to protect the important infrastructure and values for the port are considered with the following topics: What are the possible values and possible threats to the infrastructure and what are the realization possibilities? What are the measures taken against these threats and their adequacy? What are the weaknesses in the infrastructure and activities including the weaknesses caused by human and risk analysis? When the draft template of the port facility security assessment is examined, it is seen that the identification of the possible risks to the port is scored and the risk group is determined in this way. However, as a result of the identification of the critical infrastructure facilities of the port, it is necessary to reveal the possible threats to the port in the light of the scenarios. Determining the risk as a result of the scoring of these threat scenarios will enable a more realistic threat analysis.

The scoring of the threat scenarios and determining the risk will determine the adequacy of the security measures taken. In addition, the

³⁸ U. S. Department of Transportation, *Port Security: A National Planning Guide*, 1997. s.14.

security assessment of the port facility security assessment should be reviewed in accordance with the risk scenarios and the validity of the threat scenarios should be tested and the safety assessment should be maintained. In this regard, the delegation of authority to the field RSO for all ports in Turkey OYAK Defense and Security Systems, Inc., TOP draft prepared by the Safety and Security Review ATEM is made on a joint study. The study was submitted to the Ministry of Transport and Infrastructure for approval and planned to be implemented in all ports subject to ISPS Code. The draft safety assessment, in which RSOs are working together, is set out in accordance with the provisions of the Law No. 5188 and measures to be taken under cyber security. The draft evaluation was established by integrating the criteria for MSC 89-INF.13, ISO / PAS 20858 and ISO 27001 standards and 5188 numbered private security services

In addition, it was observed that the Ministry of Interior and the Ministry of Transport and Infrastructure used separate forms in their inspections at ports. In the audits carried out under the private security law, the services of the private security officers working in the port are audited. In the scope of ISPS Code audits, port security applications are also supervised by private security officers in port facilities.

As a result of ensuring the integration of state institutions, the inspections carried out by two ministries need to be transformed into the control only for the security of the port. One-stop supervision of the security of the port will increase the operability of the measures taken and ensure the integration of the security plans. The form of the inspection of the Private Security Services Law No. 5188 and the ISPS Code implementations together with the forms used by the relevant institutions should be checked on a single form.

ENERJİ SEKTÖRÜNÜN GELECEĞİ: KARBON TİCARETİ

Bülent YILMAZ¹

Öz

Son yüzyılın en büyük problemlerinden olan iklim değişikliği ile dünya, enerji sektöründe yenilenebilir enerji gibi yeni alanlara yönelmiştir. İklim değişikliğine neden olan ve atmosfere yayılan sera gazlarının azaltımı konusunda ülkeler yeni çerçeve anlaşmaları yapmaya ve gaz emisyonlarını kontrol altında tutmak için çalışmaya başlamışlardır. İklim değişikliği konusunda mücadeleyi sağlamaya yönelik uluslararası tek çerçeve 1992 yılında düzenlenen zirvede Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (BMİDÇS)'nin eki olarak kabul edilen Kyoto Protokolü'dür. Söz konusu protokol gelişen teknoloji ve sürdürülebilir yatırım projeleri ile sera gazı emisyonlarını azaltma faaliyetlerini teşvik etmektedir. Bu kapsamda, büyük paya sahip karbon gazının azaltımı için piyasa oluşturulması, oluşan piyasanın işleyiş süreçleri ve piyasadaki alım satım işlemleri karbon ticareti olarak adlandırılmaktadır. Karbon ticaretiyle birlikte karbon finansmanı yeni bir finansman unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Karbon piyasalarının oluşması için ülkeler, kurum ve kuruluşların ekolojik ayak izlerini gündeme alıp hesaplamaları gerekmektedir. Hem küresel anlamda hem de ülkemizde söz konusu ayak izleri arasında en hızlı artış gösteren ve oransal olarak büyük bir paya sahip olan iz Karbon Ayak İzi'dir. Söz konusu ayak izi hesaplamalarında tek atık olarak görülen karbon diğer izlere göre farklı bir konumda ele alınmalıdır. Karbon Ayak İzi, insanın yaşamsal faaliyetleri sonucunda bilerek ya da bilmeyerek üretmiş olduğu karbondioksitin çevreye verdiği zarar olarak değerlendirilebilir. Bu çalışma ile karbon ticareti hakkında bilgi vererek söz konusu hususta ortaya çıkan veya çıkabilecek potansiyel durumu hem genel hem de Türkiye açısından değerlendirerek bir farkındalık yaratmak amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Karbon, İklim Değişikliği, Kyoto Protokolü, Karbon Piyasaları, Gönüllü Karbon Piyasası.

Jel Kodları: E44, P34, P40, P45, O31.

The Future of Energy Sector: Carbon Trading

Abstract

Most countries have had tendencies into new areas such as renewable energy, especially in energy sector because of the climate change, which is one of the biggest problems of the last century. In order to reduce greenhouse gases, which cause climate change and spread through the

¹Dr., MSÜ Kara Harp Okulu, İşletme Bölümü, byilmaz@kho.edu.tr, , ORCID:0000-0003-1114-2365 (Makale; "Yenilenebilir Enerji (Rüzgâr Enerjisi) Üreten İşletmelerin Türkiye Muhasebe Standartları Açısından Değerlendirilmesi" isimli doktora tezinden faydalanılarak üretilmiştir. Veriler yıl itibarı ile güncellenmiştir.)

atmosphere, and to keep the gas emissions in check, countries have started to form new framework agreements. In this respect, in the World Summit, taking place in Brazil in 1992, the only international framework, accepted as the appendix of United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC) and providing the challenge of global warming and climate change, is the Kyoto Protocol. In this context, carbon trading is defined as creation of a market for reductions of the carbon dioxide gas having the largest share, the market's processes of functioning and transactions in the market. Together with carbon trading, carbon financing has become a new financing element. With the rapid growth of carbon trade and emerging new market, carbon economy is seen as the most effective way to finance sustainable development. For the formation of carbon market, countries, institutions and foundations should take the ecological footprints into consideration and make calculations. Carbon footprint is the largest share in the total distribution of the world and Turkey's Ecological footprint, as well as showing the fastest increase. Evaluation of being only waste used in calculations (due to the acceptance of greenhouse gases released into the atmosphere as waste), requires to be examined on a different perspective from other footprints classified according to the type of terrain. Carbon footprint is the measure of damages of human activities to the environment in terms of the amount of greenhouse produced and measured from type of carbon dioxide gas. The most important condition of the functioning of the carbon stock emerged as a result of carbon trading is to determine of the carbon footprint. The aim of this study is to give awareness about carbon trade by evaluating the potential situation that occurs or may occur in terms of both general perspective and Turkey.

Key Words: Carbon, Climate Change, Kyoto Protocol, Carbon Markets, Voluntary Carbon Market.

Jel Codes: E44, P34, P40, P45, O31.

1.GİRİŞ

Küresel boyutta endüstrileşme süreci ile beraber hayvancılık ve tarım temelli ekonomiden üretime dayalı bir ekonomik hayata geçişe rastlanmaktadır. Endüstrileşme sürecinde üretim ve tüketim olgusunun birbirlerini tetiklediği görülmektedir. Bir döngü içerisinde işleyen bu sistemde en büyük ihtiyaç enerjidir.

Enerji üretmek için kullanılan birincil ve yenilenemeyen enerji kaynakları olarak adlandırılan doğal kaynakların arzı ile ilgili olumsuz bir durum yaşanmaz iken, günümüzde güvenlik ve yeterlilik açısından fosil kaynaklara (kömür, petrol ve doğalgaz) dayalı enerji üretimi sorgulanır hale gelmiştir.

Güvenlik ve yeterlilik açısından sorgulanan fosil kaynaklar artık doğaya ve çevreye verdiği zararlar açısından da sorgulanmaya başlamıştır. Fosil yakıtların iklim değişikliğine sebep olan başta sera gazları olmak üzere tüm zararları artık kabul edilebilir sınırların üzerindedir.

BP'nin Dünya Enerji İstatistikleri Raporu ve Uluslararası Enerji Ajansının (IEA) Dünya Enerji İstatistikleri 2017 yılı raporlarına göre, dünya birincil enerji talebi 2013 yılında 12,7 milyar TEP iken 2015 yılında 13,1 milyar TEP'e yükselmiştir. 2014 yılı itibari ile dünya birincil enerji talebinin %43'ünün Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD)'ne üye ülkeler

tarafından oluşturulduğu görülmektedir. Gelişmekte olan bir ülke olan Türkiye’de ise birincil enerji talebi 2013 yılına gelindiğinde %56,6 oranında artarak 122,8 milyon TEP seviyesine ulaşmıştır. Söz konusu rakam dünya talebinin %1’i seviyesindedir. 2019 yılı raporunda ise; enerji arzındaki artışın 2040 yılı itibarıyla yüzde 85’inin yenilenebilir enerji ve doğalgaz kaynaklarından karşılanacağı belirtilerek 2040 yılında küresel elektrik üretiminde yenilenebilir enerjinin en büyük paya sahip olmasının beklendiği vurgulanmaktadır.

Enerji talebi açısından ön plana çıkmaya başlayan teknolojik gelişmelerin yeterli seviyede olmaması, sanayinin ülke ekonomisinde önemli bir paya sahip olmaması gibi nedenler dolayısı ile Türkiye, BMİDÇS EK-1 listesinde kişi başı sera gazı salınımlarında en düşük değerlere sahiptir. Enerji üretimi sebebiyle oluşan sera gazı salınımları incelendiğinde 2011 yılında kişi başı CO₂ eşdeğeri salınımları, OECD ülkelerinde 12,8 ton olarak gerçekleşirken aynı dönemde Türkiye’de bu rakam 5,7 ton olarak kayıtlara geçmiştir. Bu rakamlar değerlendirildiğinde Türkiye OECD ülkeleri arasında kişi başı sera gazı emisyonunda salınımı en az yapan ülke konumundadır (<http://www.tuik.gov.tr>, 01 Aralık 2015).

Türkiye genç, hızlı gelişen ve ekonomik anlamda küresel piyasada değeri her geçen gün artan bir ülke konumundadır. 2017 yılında %1,5 olan nüfus artışı %0,6 olan OECD ortalamasının epey üzerindedir. Ancak bu yükseliş trendi diğer kriterler açısından aynı oranda olmasa da olumlu yöndedir. Türkiye, Birleşmiş Milletler tarafından yayımlanan (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı-UNDP) programda 2013 yılında kalkınmışlık ve gelişmişlik göstergesi olarak kabul edilen endekste (HDI) 186 ülke arasında 90’ıncı sırada yer almaktadır. Gelişmekte olan ve tüm göstergelerinin olumlu bir artış gösterdiği Türkiye’de bu gelişimin olumsuz olarak yansması ise çevreye yayılan sera gazı emisyon miktarıdır. Sera gazı emisyon miktarı 1990 yılında 187 milyon ton CO₂ eşdeğeri iken, 2009 yılında bu değer yaklaşık 200 milyon ton kadar artış göstermiştir. Aynı zaman dilimlerinde yutak alanlarının tutmuş olduğu sera gazı miktarları 44 milyon ton ve 82 milyon ton CO₂ eşdeğeridir. Türkiye İstatistik Kurumu tarafından Nisan 2019’da açıklanan verilere göre Türkiye’de toplam seragazı emisyonu 2017 yılında 526,3 milyon ton CO₂ eşdeğeri olarak gerçekleşmiştir. Hükümetlerarası İklim Değişikliği Panelinde (IPCC) 2007 yılında yayımlanan raporunda Türkiye’nin iklim değişikliğinden en çok etkilenecek bölgesi olarak Akdeniz Havzası gösterilmektedir.

Ekonomik büyüme ve nüfus artışı pozitif olduğu sürece artış gösteren diğer bir unsur olan sera gazı emisyonlarının başlıca sebebi enerji sektörüdür. 2009 yılı rakamlarına göre ülkenin toplam sera gazı emisyon

miktarının yaklaşık %75'inin yani 278,33 Mton CO₂ eşdeğeri sera gazının oluşum sebebi enerji sektörüdür. Sektördeki emisyonun çoğunluğu enerji sanayinde (%36,94), konutlarda (%20,39), imalat sanayinde (%19,91), ulaştırma hizmetlerinde (%17,04) kullanılan yakıtlardan kaynaklanmaktadır.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Coase (1960) ve Dales (1968)'e ait çalışmalar çevre kirliliği problemi ve bu problem ile ilgili çözüm yolları konusundaki ilk piyasa temelli çalışmalardır. Coase ve Dales'e ait çalışmalarda çevre kirliliğine yönelik çalışmaların ekonomik bir olgu olduğu vurgulanmıştır. Sorunun maliyet-fayda ilişkisi içerisinde değerlendirilebileceği açıklanmıştır. Bu değerlendirmelerde devletin rolü yasal gücü sayesinde gerekli düzenlemelerle kişi ve kurumlara sera gazı bırakabilmek maksadıyla emisyon izni vermektir. Mülkiyet hakkı olarak da adlandırılan emisyon izninin amacı, önceden belirlenen standartlar ölçüsünde sera gazı azaltımlarını gerçekleştirmek için teşvik etmektir.

Türkiye'de yapılan araştırmalar incelendiğinde ise, Çetinkaya ve Sokulgan (2009), Çikot (2009) ve Kadılar (2010)'ın yapmış olduğu çalışmalar görülmektedir. Çalışmalarda emisyon piyasaları ve işleyişi üzerinde durulmuştur. Ayrıca çalışmalarda Kyoto Protokolü'ne katılım aşamasında ortaya çıkabilecek gelişmeler de değerlendirilmiştir. 2008 yılında Peker ve Demirci tarafından yapılan çalışmada Coase ve Dales'e ait çalışmalarda olduğu gibi iklim değişikliği ekonomi penceresinden bakılarak incelenmiştir. 2008 yılında yapılan diğer bir çalışmada ise Alper ve Anbar finansal hizmet üreten şirketler açısından iklim değişikliğini ele almışlardır. 2010 yılında Yalçın tarafından yapılan bilimsel çalışmada da sürdürülebilir kalkınma ile iklim değişikliği incelenmiş, Türkiye'de yapılan çalışmaların karbon ekonomisine geçişte yetersiz kaldığı değerlendirilmiştir yapılarak belirlenen politikaların geliştirilmesi gerektiği ortaya konulmuştur.

3. İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ VE KYOTO PROTOKOLÜ

İklim Değişikliği, atmosferde bulunan sera gazlarındaki hızlı artışların kara ve okyanusların ısılarındaki yükselmelere neden olması olarak tanımlanmakta ve “insan faaliyetleri” ile açıklanmaktadır. İklim değişikliği probleminin en etkili çözüm yolu sera gazı salınımlarının azaltılmasıdır.

Günümüzde küresel olarak tüm ülkelerin çözmeye çalıştığı ve gelecekte de daha büyük sorunlara neden olacağı tartışılmaz bir gerçek olan sorunlardan belki de en büyüğü güvenli enerji tedarikidir. Dünyada hiçbir

ülkenin enerji üretme ve onu tüketme biçimi sürdürülebilir konumda değildir. Bunun en büyük nedenlerinden bir tanesi de iklim değişikliğidir. Özellikle tüm dünyada sanayileşmenin öne çıkması ile birlikte 1990-2008 yılları arasında artan enerji tüketiminde kullanılan yakıtların %80'i fosil kaynaklıdır. Fosil yakıt kullanımı veya diğer bir ifade ile fosil yakıt kullanımının bağımlılık haline getirilmesi atmosferde, iklim değişikliğinin en büyük nedenlerinden olan sera gazlarının miktarının artmasına neden olmaktadır. Dünya Doğayı Koruma Vakfı (WWF) tarafından yapılan araştırmada küresel ısınmanın 1,5 derecenin altında tutulması iklim değişikliğinin geri dönülemeyecek boyutlara ulaşmamasını sağlayacaktır (WWF Turkey Report, 2012, s.54).

OECD 2050 Çevre Tahmin Raporunda sera gazların küresel ısınmaya neden olduğu ve bunun da ortalama sıcaklığı 3-6°C yükseltmesi beklenmektedir. Aynı raporda söz konusu sıcaklık rakamlarının uluslararası kabul edilebilir sınır olan 2°C'lerde tutulmasının gerekliliğine ancak bunun en azından günümüz koşullarında mümkün olmadığı ve kabul edilebilir sınırlardan sapmalar olduğuna vurgu yapılmıştır. Küresel ısınmanın neden olacağı sonuçları şöyle sıralayabiliriz;

- Tarımsal verimin azalması,
- Deniz ve okyanusa kıyısı olan ülkelerin ve adaların sular altında kalması,
- Sıcaklığa bağlı olarak ortaya çıkan orman yangınlarında artış olması
- Küresel ısınmaya bağlı olarak kuraklık, toplu ölümler, çölleşme, erozyon vb. afetlerin artarak ülkeleri zor durumda bırakması,
- Canlı türlerinde azalma,
- Kullanılabilir ve yaşanılabilir alanların azalması
- Kuzey kutbundaki buzulların erimesi,
- Bulaşıcı hastalıkların tüm dünyayı sarması.

İklim değişikliği sonucu karbon ticareti ile ilgili çalışmalar; hava üzerinden ticaret olarak adlandırılan çalışması ile 1968 yılındaki John H. Dales ve 1972 yılında süreci formülize ederek karbon kotası ve ticaret fikrini ortaya koyan W. David Montgomery'dir. 1990 yılında karbon ticareti ilk kez dolaylı bir politik araç olarak kullanılmıştır. 1997 yılında ise Kyoto ile karbon ticareti ilk kez politik tartışmalara doğrudan dâhil edilmiştir.

Küresel ısınmaya ve iklim değişikliğine yönelik olarak uluslararası boyutta önemli iki sözleşme/protokol söz konusudur. Bunlardan ilki, 1994 tarihinde yürürlüğe giren ve sözleşmeye taraf ülkeleri yükümlülüklerine göre üç gruba ayıran İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesidir. Sözleşmede

1'inci grupta yer alan ülkeler emisyonlarını sınırlandırmak ve alınacak tedbir ve politikaları bildirmekle yükümlüdür (BMİDÇŞ, 1992, madde 4). İkinci grup ülkeler, birinci grupta yer alan ülkelerin sorumluluklarına ilaveten teknolojilerin geliştirilmesi ve bunların diğer ülkelere aktarılması, teşvik edilmesi ve finansal adımların atılmasından sorumludur (BMİDÇŞ, 1992, madde 4). Son grupta yer alan ülkeler ise herhangi bir yükümlülüğü olmayan ancak taraf olan ülkelerdir. Protokolde yükümlülük altına giren ülkeler için mekanizmalar geliştirilmiş ve karbon piyasaları oluşturulmuştur.

Ülkeler gibi işletmeler de sera gazları ile ilgili işlemlere tabi tutulmaktadır. Emisyon fazlası olmayan işletmeler prim kazanırken, diğer işletmeler ise emisyon kredisi almak durumundadır.

1997'de Japonya'da çerçevesi oluşturulan Kyoto Protokolü ise, 2001 yılında Marakeş'te (Fas) kabul edilmiştir. Protokolün geçerliliğinin sağlanabilmesi için iki şart söz konusudur:

- Protokolü kabul eden ülke sayısı (55)
- Protokolü kabul eden ülkelerin küresel emisyon miktarının belli bir yüzdesini oluşturması (%55).

Her iki koşulda, Rusya'nın protokolü kabulü (2005) ile sağlanmış ve uygulamaya geçilmiştir. Günümüzde geçerli olan uluslararası boyuttaki sözleşme/protokollerden BMİDÇŞ'de teşvik edici, söz konusu protokolde ise zorlayıcı yaptırımlar söz konusudur.

Ancak Kyoto Protokolü'nün etkinliği, gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkelerin 2020 yılına kadar azaltım yükümlülüğü bulunmaması ile tartışılır hale gelmiştir. Sanayisi ve güçlü ekonomisi ile salınım oranları yüksek olan Amerika ve Japonya gibi ülkeler ile hızlı bir gelişim sürecinde bulunan Çin, Hindistan ve Güney Afrika gibi ülkelerin protokole katılmaması ve 2020 yılından sonra da söz konusu ülkelerin çekincelerinin giderilmemesi durumunda da yükümlülük almayacakları ciddi bir tehlike oluşturmaktadır.

Ek-1 ülkeleri arasında yer alan Türkiye, henüz sanayileşmesini tam olarak istenilen seviyeye getiremediği için birincil enerji tüketimi, nüfusu ve nüfus artış oranı göz önünde bulundurulduğunda beklenen değerden düşüktür. Bu da doğal olarak emisyon sorunu olmadığı için emisyon sınırlaması olmayan ülkeler arasında yer almasını sağlamaktadır. Bu özel durumu ile Türkiye 2004 yılında İklim Değişikliği Sözleşmesine taraf olduktan sonra 2009 yılında Kyoto Protokolü'nü imzalamıştır (Çevre ve Orman Bakanlığı, 2011).

Türkiye protokole taraf olduktan sonra 2008-2012 yılları arasında iklim değişikliğine yönelik ulusal raporları hazırlamak ve sunmak ile sorumlu tutulmuştur (Çevre ve Orman Bakanlığı, 2011). Kyoto Protokolü kapsamında oluşturulan mekanizmalar aşağıdaki gibi açıklanabilir (Kyoto Protokolü, 1997.)

a) Temiz Kalkınma Mekanizması (CDM): Mekanizmanın temelde iki amacı bulunmaktadır (Türkeş, 2001, s.14-29). Birincisi Ek Tablo 1’de gösterilen EK-1 harici ülkelerin sürdürülebilir kalkınmasına yardımcı olmaktır. İkinci amacı ise Ek Tablo 2’de gösterilen EK-1 ülkelerinin sera gazı salınımlarının azaltılmasına yardımcı olmaktır.

b) Ortak Yürütme Mekanizması (JI): Proje tabanlı bir mekanizma olan JI’da Ek-1 ülkelerinin başka bir Ek-1 ülkesinde sera gazı azaltım projelerinin uygulamasına izin verilmektedir. Mevcut durumda söz konusu mekanizmanın geçiş ekonomileri olarak adlandırılan özellikle Doğu Avrupa ülkelerinde projelendirildiği görülmektedir (Türkeş, 2001: s.14-29).

c) Uluslararası Emisyon Ticareti (IET): Piyasa tabanlı olarak işleyen mekanizmada ülkeler arasında emisyon ticareti söz konusudur. Kyoto Protokolü gereği sera gazı emisyon azaltımı yükümlülüğü bulunan ülkeler, yükümlülüğü bulunan diğer ülkelere emisyon kullanım hakkı satın alabilmektedir. Bu maksatla Uluslararası Kayıt Sistemi (ITL) adı altında bir muhasebe sistemi de oluşturulmuştur. Ancak ülkelerin emisyon ticaretine katılabilmeleri için bazı standart kriterleri sağlamaları gerekmektedir (Türkeş, 2001: s.14-29).

Esneklik mekanizmalarına örnek vermek gerekirse: Herhangi bir EK-1 ülkesinde yer alan bir otomotiv fabrikasında 1 ton CO₂ azaltmak için katlanılacak 20 € maliyet ile, Ek-1 harici bir ülkede yatırım için finansal kaynak arayan bir yenilenebilir enerji santralinden (Örneğin: Rüzgâr Enerji Santrali) 200 ton CO₂ satın alınabilmektedir. Günümüzde şebeke bağlantısı gerçekleştirilmiş rüzgâr santrallerinin neredeyse tamamı, gönüllü karbon piyasalarında.

Türkiye’deki mevcut hukuki durum incelendiğinde ise: Sera gazı emisyonlarının tesis seviyesinde izlenmesini sağlamak maksadıyla 2012 yılında bir yönetmelik yürürlüğe girmiştir (Sera Gazı Emisyonlarının Takibi Hakkında Yönetmelik). Ancak dönem içerisinde sektörel ve kurumsal bir takım ihtiyaç ve gereklilikleri karşılamak üzere; değişiklik/güncelleme yapılarak, 2014 yılında yeni bir yönetmelik düzenlenmiş ve 2012 tarihli yönetmelik yürürlükten kaldırılarak yeni yönetmelik yürürlüğe girmiştir. 2014 yılında yürürlüğü giren yönetmelik kapsamında işletmeler 1 Ekim 2014 tarihine kadar emisyon izleme planlarını bakanlığa gönderecekler,

2015 yılbaşından itibaren yıllık sera gazı emisyonlarını takip edecekler ve 30 Nisan 2016 tarihine kadar da yıllık sera gazı emisyon raporlarını bakanlığa sunacaklardır.

4. KARBON TİCARETİ

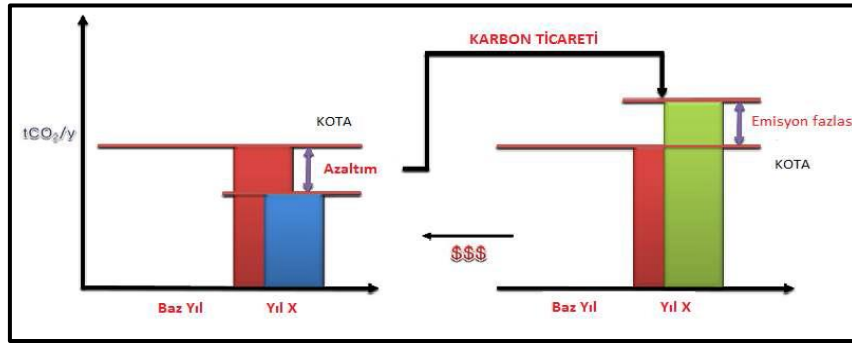
Karbon ticaretinin özünde sera gazı salınımlarını azaltma düşüncesi vardır. Gelişmiş ülkelerde sera gazı salınımları büyük maliyetlere ulaştığından karbon ticareti, yükümlü işletmelere üretimlerini azaltmadan karbon kotalarını genişletmeyi sağlamaktadır. Kyoto Protokolü'nün ülkelere vermiş olduğu emisyon kotaları gibi, protokole imza atan ülkeler de kendi bünyesinde yer alan sektörlerle kotalar belirlemekte ve bu kotaları aşan işletmelere maddi anlamda cezai müeyyideler uygulamaktadır. Taraf ülkelerdeki işletmeler cezai müeyyidelerle maruz kalmamak için aşım miktarlarına göre karbon azaltım kredisi satın almaktadırlar.

Herhangi bir taahhüdü olmayan ülkelerdeki işletmelerde markalarına artı bir değer katabilmek, yatırımlardan daha fazla pay alabilmek için karbon azaltım kredisi satın alabilmektedirler. Bu kredilerin alınıp satılması işlemi “Karbon Ticareti” olarak adlandırılmaktadır. Karbon ticaretinde satıcı belirlenen kotasına göre daha fazla sera gazı azaltımı yapan, yenilenebilir enerjiye veya ağaçlandırma projelerine yatırım yapan ülke/kurum olabilmektedir. Alıcı konumunda ise kotasını aşan ve bu aşımı azaltmak isteyen ülke, kurum veya kişiler olmaktadır. Satıcı pozisyonundaki unsurlar ellerindeki karbonu yakma hakkından vazgeçmiş, alıcı pozisyonundaki unsurlar ise satıcının vazgeçtiği hakkı satın almaktadır. Alım ve satım amacı ile oluşturulan karbon pazarı da bu işlemleri belli bir düzene oturtmak ve işlemleri kolaylaştırmak için oluşturulmuştur. Söz konusu ticarete alınıp satılan olgu ise CO₂'dir ve ton başına işlem yapılmaktadır. Uluslararası finansal piyasa tahminlerine göre karbon ticaretinin yıllık hacmi 2020'li yılların başında 3,1 trilyon dolar olacaktır (Uyar ve Cengiz, 2011, s. 47-68). Karbon ticaretinde de ortaya çıkan en önemli unsurun ise karbon finansmanı olduğu görülmektedir. Emisyon azaltım kredileri aynı zamanda iklim değişikliği ile mücadele amaçlı projeler için ülkeler/kurumlar tarafından da satın alınabilmektedir (Çevre ve Orman Bakanlığı, 2011).

Hızlı büyüyen ve uluslararası boyutta önemli bir pazar durumuna gelen ve gün geçtikçe de önemi artan karbon ticareti sera gazlarının kontrol altında tutulmasının ve aynı zamanda ülkelerin kalkınmalarını sürdürülebilir olmasını sağlayan önemli bir finansman unsuru olarak karşımıza

çıkılmaktadır. Bu çerçevede karbon artık, ekonomik bir değer olarak finansman dünyasında kendine bir yer bulmuştur.

Sermaye piyasası olarak görülen karbon piyasasında iki farklı sistem mevcuttur. Bunlar zorunlu ve gönüllü karbon piyasalarıdır. Zorunlu karbon piyasalarında fiyatlar gönüllü karbon piyasalarına göre daha yüksektir. Ancak gönüllü karbon piyasaları alıcı ve satıcıların birbirlerini bulmaları uzun zaman almaktadır ve daha fazla esneklik vardır.

Şekil I: Karbon Piyasasının İşleyişi

2005 yılından itibaren Kyoto Protokolü ile ülkeler karbon piyasalarında faaliyette bulunmaya başlamışlardır. Piyasalarda faaliyetlerin başlamasını müteakip alınıp satılan karbonun nasıl kayıt altına alınacağı sorunu ortaya çıkmıştır. Karbon muhasebesi olarak adlandırılan bu yeni alan; ayak izlerinin hesaplanması, bunların kayıt altına alınması, takip edilmesi ve raporlanmasının yanı sıra işlem maliyetlerinin hesaplanması ve muhasebeleştirilmesi alanlarını kapsamaktadır. Bu aşamada karbon ve ilişkili hesapların muhasebeleştirileceği de bir problem olarak görülmektedir. Bu aşamada hem ulusal hem de uluslararası muhasebe standartlarının düzenleyen yetkili kuruluşlar tarafından bir düzenleme yapılmamıştır.

Uluslararası boyutta karbon ticaretinin önemli bir büyüklüğü mevcuttur. Yapılan son araştırmalarda küresel karbon pazarının değeri 2014 yılında %15'lik bir değer artışı ile 45 milyar Euro'ya ulaşmıştır (Thomsonreuters, 2015). Sürekli gelişmekte olan pazarın etkili ve sistemli bir şekilde yürütülebilmesi maksadıyla Avrupa Birliği tarafından 2005 yılında işlem hacmi 362 MtCO₂ (7,2 milyar Euro) olan bir "Emisyon Ticaret Sistemi" oluşturulmuştur. 2008 yılında 30 Euro civarında olan karbonun birim fiyatı 2012 yılında 3 Euro seviyelerine kadar gerilemiştir. Söz konusu fiyatlardaki dengesizlikler AB ETS'nin en büyük eleştiri konusu olmuştur (İKV, 2014, s.2). AB ETS'de kurulan sisteme benzer işlemlerde Avustralya ve Amerika'daki İklim Borsalarında gerçekleştirilmektedir. Dünyada karbon

borsaları (Londra, Chicago vb.) incelendiğinde farklı endeks ve fiyatlar söz konusudur. İncelenen borsalarda fiyatlar 20 € seviyesindedir. Gönüllü borsalarda ise fiyatlar ton başına 2.5-3 € kadar düşmektedir (CCX: 15 \$/ton, Avustralya: 16 \$, AB: 10 euro/ton, Japonya: 1664 yen/ton) (Türe, 2015).

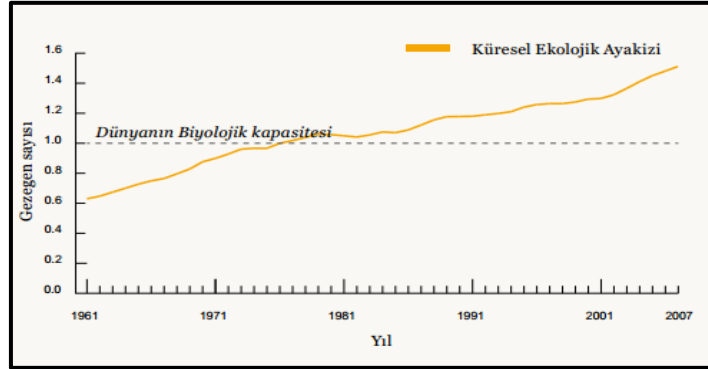
Karbon ticaretinde alım satım işlemlerinde fiyat basit bir ifade ile arz edilen karbon hisselerinin çokluğu ve azlığı ile belirlenmektedir. Örneğin, her yıl 100 bin ton CO₂ salımı yapan bir işletmeye 85 bin tonluk bir limit konulduğunu düşünün. Bu firma, yılsonunda CO₂ salınımlarını 70 binde tutmayı başarır, satabileceği 10 bin ton karbon hissesine sahip olmaktadır.

Karbon ticaretinin alım satım işlemlerinin oluşmasında, fiyatların belirlenmesinde, belli bir işlem hacminin oluşmasında öncelikli ve en önemli koşul ise karbon ayak izinin hesaplanmasıdır.

4.1. Ekolojik Ayak İzi

Ekolojik ayak izi basit bir ifade ile verimli ve suyun bulunduğu alanları hesaplamaktadır. Bitki örtüsü ile kaplı alanlar da hesaba dâhil edilmektedir. İnsana özgü talepler ile yaşanan çevrenin kendini yenileme kapasitesi birlikte değerlendirilerek hesaplanır. Hesaplamalardaki tek atık unsuru CO₂'dir.

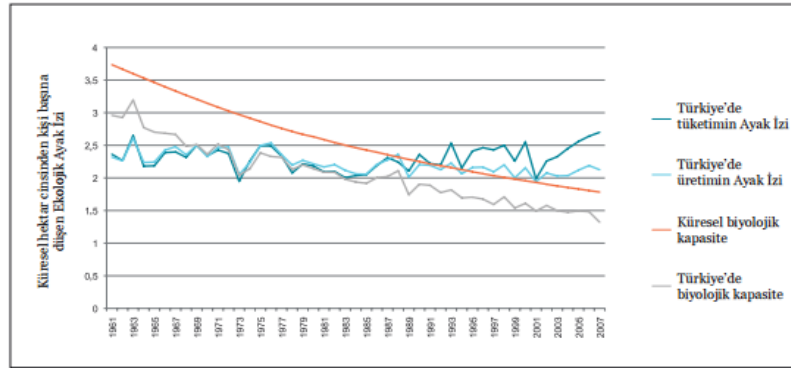
Yapılan hesaplamalarda Ekolojik Ayak İzi, 1961 ile 2007 yılları arasında iki katına çıkmıştır (Yaşayan Gezegen Raporu 2010). Çalışmamızın temelini oluşturan karbona ait ayak izi, ekolojik ayak izinin yarısından fazlasını oluşturmaktadır. 2007 yılında toplam ayak izi 18 milyar küresel hektar (gha)'dır. Bu rakamın kişi başı değeri ise 2,7 gha'dır. Bu rakamı değerlendirebilmek için küresel biyolojik kapasite rakamının 11,9 milyar gha olduğunu bilmek gerekmektedir (1,8 gha/kişi). Daha basit bir ifade ile söz konusu durum devam ettiği sürece 2030'lu yıllarda 2, 2050'li yıllarda ise 2,8 dünyaya ihtiyacımız olacaktır. Söz konusu kapasite açıklığı Türkiye açısından da özellikle son yıllarda giderek büyüyen bir risk içermektedir. Ülkemizde biyolojik kapasite açığı ekolojik ayak izinin yarısı kadar iken dünyada bu rakam üçte bir seviyelerindedir.

Şekil II: Küresel Ekolojik Ayak İzi Durumu

(Kaynak: Yaşayan Gezegen Raporu; 2010:7)

Biyolojik kapasite denilince akla tarım alanları, sulak alanlar ve ormanlık bölgeler gelmektedir. Biyolojik kapasite, arazinin hem yüzölçümünü hem de arazide hektar başına elde edilen ürün veya yetişen ağaç miktarına göre üretkenliğini hesaba katar. Ekolojik ayak izi ile biyolojik kapasite karşılaştırılarak kaynakların yenileme sınırları içerisinde olup olmadığı değerlendirilir.

Şekil III: Ekolojik Ayak izi ve Biyolojik Kapasite Durumu

(Kaynak: WWF Türkiye Raporu, 2012: 23)

1961 ile 2007 arasındaki kişi başına düşen ekolojik ayak izi ile küresel biyolojik kapasite rakamları değerlendirildiğinde, kişi başına düşen toplam biyolojik kapasitede azalma görülmektedir (Yaşayan Gezegen Raporu, 2010, s.7).

Kapasite açığı Türkiye'nin de içinde bulunduğu Akdeniz Havzası'nda giderek büyümektedir. Havzada yer alan ülkelere nazaran Türkiye için henüz açıklık düşük olsa da artan bir trend göstermesi risk boyutlarını gözler önüne sermektedir. Bölgedeki ekolojik açıklık dünya

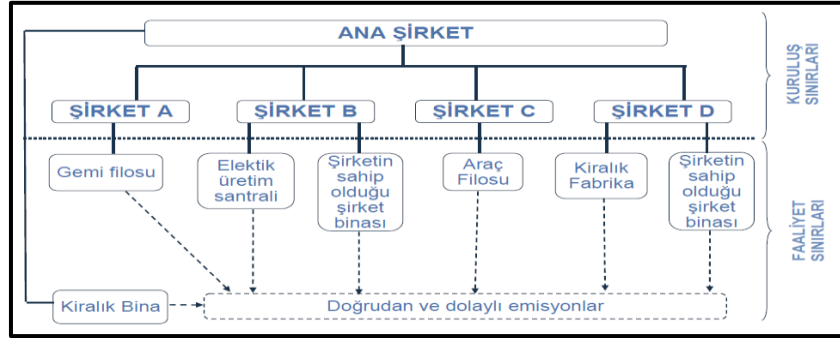
ortalamasının oldukça üzerindedir (WWF, 2012, s.7). Türkiye'deki ekolojik ayak izi ve biyolojik kapasite rakamları ile dünya genelindeki rakamlar aynı olsa idi (Ekolojik Ayak İzi 2,7 kha) 1,5 dünyaya ihtiyacımız olacaktır. Sanayileşmenin tamamlanmamasına rağmen kapasite açıklığının artmasının en büyük nedeni ise nüfus artışı olarak görülmektedir.

Ekolojik ayak izi; karbon, tarım, orman, otlak, balıkçılık sahası gibi unsurların oluşturduğu ayak izi bileşenlerinden oluşmaktadır. Türkiye'nin toplam ekolojik ayak izinin en büyük paydası %82'lik bir oranla kişisel tüketimdir (kişi başı 2,26 kha).

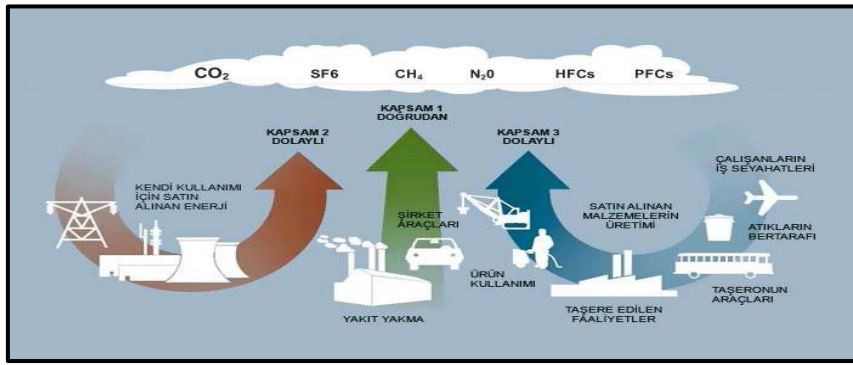
4.2. Karbon Ayak İzi

Ayak izi hesaplamasında en büyük orana sahip ve en hızlı artışı gösteren unsur ayak izi hesaplamalarında kullanılan tek atık olan karbona ait ayak izidir. Tek atık olarak değerlendirmelere katılan karbon diğer izlerden farklı bir konumda incelemeyi gerektirmektedir.

Birimi kg/CO₂ olan karbon ayak izi, fosil yakıt kullanımından kaynaklanan ve insansal faaliyetler sonucu oluşan sera gazlarının çevreye verdiği zararın ölçüsüdür. Sera gazı emisyonu azaltımı ve emisyon ticaret mekanizmalarına katılım gibi amaçlar için karbon ayak izi hesaplanmaktadır. Kişisel ve kurumsal anlamda karbon ayak izi iki kategoride incelenebilir. Kişisel karbon ayak izi doğaya salınan emisyonlardan kişisel olarak sorumlu tutulan miktarı göstermektedir. Karbon ayak izinin önemi emisyon azaltımında kişisel bilincin oluşturulmasıdır. Kurumsal karbon ayak izi de kurumsal olarak yıllık faaliyetler dolayısı ile atmosfere yayılan emisyonları gösteren kavramdır. Kurumsal karbon ayak izi; fosil yakıtların yaratmış olduğu emisyonlar (doğrudan karbon ayak izi), elektrik enerjisinin neden olduğu emisyonlar (dolaylı karbon ayak izi) ve diğer emisyonlar olmak üzere üç ana parçadan oluşmaktadır (Bekiroğlu,2011.s.6).

Şekil IV: Faaliyet Sınırlarının Belirlenmesi

Şekil : Emisyon Çeşitlerinin Belirlenmesi

Ülkelerin/kurumların sera gazı emisyon limitlerini azaltabilmeleri için izleyebilecekleri bazı yolları şöyle sıralayabiliriz:

- Enerji Verimliliği:** Kullanılan enerjinin optimal kullanımı ile ilgilidir. Kullanım biçim ve şekilleri ile enerjinin tasarrufu sağlanabilir ki bu da ne kadar az enerji tüketilirse o kadar emisyon azaltımı gerçekleşir mantığını doğuracaktır.
- Geri Dönüşüm:** Geri dönüşümle tekrar kullanılacak atıklar sayesinde hammadde tüketimi ve dolayısı ile enerji harcaması azalacaktır.
- Ağaç Dikmek:** Bitkiler fotosentez yolu ile CO₂'yi yok ettikleri için emisyon azaltımı için akla gelen ilk yollardan birisi de ağaçlandırma yapmaktır.
- Yenilenebilir Enerji Kullanımı:** Kullanılan fosil yakıt miktarını azaltarak yenilenebilir enerjiye önem verilmeli ve yatırımlar teşvik edilmelidir.

- d) Tasarruflu Cihazları ve Hizmetleri Tercih Etmek: Geri dönüşüme uygun ürünlerini kullanımı ve enerji tasarruflu cihaz kullanımlarının tercih edilmesi emisyonları azaltmak için uygun yollardan bir tanesidir.
- e) Ulaşım Tercihlerini Değiştirmek: Bireysel değil toplu ulaşım tercihi karbon ayak izi düşürülebilir.
- f) Yakıt Tercihini Değiştirmek: Araçlarda kullanılan yakıtların düşük emisyonlularını tercih etmek, araçlara bağlı emisyon azaltımını etkileyecektir.

5. KARBON PİYASALARI

Sera gazı azaltımı hususunda kurumların/ülkelerin standart sertifikaları alıp satmaları sonucunda oluşan piyasaya karbon piyasaları adı verilmektedir. Analistlerin değerlendirmelerine göre Kyoto Protokolü ile başlayan ve yıllar geçtikçe gelişim göstererek hacmini artıran karbon piyasaları 2012 yılında rekor kırarak 10,7 gigaton'a ulaşmış ve 2013 yılında 10,1 gigaton olarak gerçekleşmiştir. (http://www.theclimategroup.org/what-we-do/news-and-blogs/global-carbon-markets-to-rise-to-625-billion-in-2014/_E.T.:01.12.2015)

Düşük karbon ekonomisi modelinde önemli bir yer teşkil eden karbon finans, çevresel hedefleri gerçekleştirmede ve çevresel riskleri önlemede piyasa temelli mekanizmaların kullanılması ve uygunluğunun belirlenmesini ifade etmektedir. Geniş anlamda ise karbon finans, iklim değişikliklerine karşın yaratılan piyasa çözümleridir (Labatt ve White, 2007, s.1-2). 2016 yılında 50 milyar \$'lık hacmi olan karbon piyasalarının 2017 yılında Çin'in dâhil olması ile birlikte 100 milyar \$'a ulaşması beklenmektedir (<https://hidrokarbonadam.wordpress.com/2016/06/13/karbon-emisyon-bedeli-ve-karbon-piyasalari/>).

Esneklik mekanizmaları sonucunda oluşturulan piyasalarda işlem gören karbon sertifikalarının 2009 yılı itibari ile zorunlu piyasalardaki değeri 144 milyar dolar iken gönüllü piyasalardaki değeri ise 387 milyon dolardır (Hamilton vd., 2010, s.47). Gönüllü karbon piyasalarının işlem hacminin %56'sı henüz herhangi bir emisyon azaltım yükümlülüğü olmayan Amerika tarafından oluşturulmaktadır. Gönüllü piyasalardaki Türkiye'nin payı ise aynı tarih itibari ile %5'tir.

Kasım 2015'te Fransa'nın başkenti Paris'te yaklaşık 200'e yakın ülkenin katılımıyla iki hafta devam eden İklim Konferansı'nın, sonuç bildirgesinde; sera gazı emisyonunu azaltacak ve sürdürülebilir kalkınmaya destek verecek bir mekanizma kurulması da kabul edilmiştir. Böylelikle

lkeler arasında "kirlilik" hedeflerini belirleyecek gönüllülük esasına dayanan ortak çalışmalar yürütülecek. Bu piyasa mekanizmasının kuralları ise daha sonra belirlenecektir (<http://www.businessht.com.tr/guncel/haber/1166571-iklim-konferansinda-alinan-bes-onemli-karar>)

5.1. Zorunlu Karbon Piyasaları

Uluslararası karbon piyasalarındaki hızlı büyüme ve artış trendi zorunlu karbon piyasalarındaki istikrarlılığın bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. 2009 yılı itibari ile 144 milyar dolara ulaşan piyasa değerinin dağılımı aşağıdaki zet tabloda gösterilmiştir (World Bank, 2010).

Tablo I: İşlem Hacimleri ve Değerleri, Küresel Karbon Piyasası, 2008 ve 2009

(Kaynak: Bloomberg New Energy Finance, 2010.)

Piyasalar	Hacim (MtCo ₂ e)		Değer (milyon USD)	
	2008	2009	2008	2009
Gönüllü OTC	57	51	420	326
CCX	69	41	307	50
Diğer Borsalar	0,2	2	2	12
Gönüllü Piyasalar Toplamı	127	94	728	387
EU ETS	3.093	6.326	100.526	118.474
Birincil TKM	404	211	6.511	2.678
İkincil TKM	1.072	1.055	26.277	17.543
Ortak Uygulama	25	26	367	354
Kyoto (AAU)	23	155	276	2.003
New South Wales	31	34	183	117
RGGI	62	813	241	2.667
Albert SGER	3	5	34	61
Düzenlenen Piyasalar Toplamı	4.713	8.928	134.416	143.897
Toplam Küresel Piyasalar	4.840	8.719	135.143	144.284

5.2. Gönüllü Karbon Piyasaları

Gönüllü Karbon Piyasalarında işlem süreci zorunlu olarak uygulanan mekanizmalara benzemektedir. En önemli fark ülkelerin sera gazı emisyonlarını azaltmak üzere belirledikleri politika ve hedeflerden ayrı olarak gönüllülük esasına dayandırılmasıdır.

1989 yılında elektrik santralinin emisyon azaltımını sağlamak maksadıyla Guatemala’da çiftçilere ağaç dikimi (50 milyon ağaç) bedeli ödenmesi ile ilk gönüllü yatırım gerçekleştirilmiştir. Söz konusu ödeme herhangi bir yasal zorunluluk dolayısı ile yapılmamıştır.

Gönüllü piyasalar; ülkelerin sera gazı emisyonlarını azaltmak üzere belirledikleri politika ve hedeflerden bağımsız yasal zorunluluğu ve bağlayıcılığı olmayan, toplumun her türlü kesimini sistem dahil ederek karbon azaltımını hedefleyen piyasalardır. İklim değişikliğinin önemli bir küresel sorun haline gelmesi ile birlikte bu piyasaların gelişimi son yıllarda hızla artmaktadır. Piyasada geçerli emisyon sertifikasına “Gönüllü Misyon Azaltım Sertifikası” (Voluntary Emission Reduction- VER) adı verilmektedir. 2010 ve 2011 yıllarında gerçekleşen küresel gönüllü karbon piyasa değerleri Tablo 2’de gösterilmektedir (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2012, s. 1).

Tablo II: Küresel Gönüllü Karbon Piyasaları (2012)

Piyasalar	Hacim (MtCO ₂)		Değer (US\$ milyon)	
	2010	2011	2010	2011
Gönüllü (Tezgahüstü) Piyasa	128	93	422	572
CCX (Chicago Climate Exchange)	2	-	0,2	-
Diğer	2	2	11	4
Toplam	132	95	433	576

Katılım konusunda herhangi bir sınırlama bulunmayan piyasalarda oluşan başlıca standartlar Gold Standart, VER+, VCS, Green-e, CCB Standart, Plan Vivo, CCX, Climate Neutral Network, Greenhouse Friendly, CCAR, ISO14064, Defra ve Social Carbon’dur.

Gönüllü karbon piyasasından yararlanabilecek projeler yenilenebilir enerji projeleri, yakıt değişimi (endüstri, ulaşım, yerleşim merkezleri, vs.), atık yönetimi projeleri, karbon yakalama ve depolama teknolojileri, enerji verimliliği artırma projeleri, gelişmiş kömür teknolojileri ile enerji üretimi projeleridir.

Gönüllü piyasalarda talebin küçük olması nedeni ile karbon fiyatı zorunlu piyasalara göre daha düşüktür. Zorunlu piyasalarda fiyatın yüksek olması ülkelerin/kurumların yasal yükümlülüklerini yerine getirme

zorunluluğudur. Her iki pazardaki fiyat değişikliğinin yanı sıra bazı standartlar arasında da fiyat farklılıkları söz konusudur.

Gönüllü pazarda talep daha düşük olduğu için karbon fiyatı diğer piyasalara göre daha ucuzdur. Yükümlülüklerini yerine getirmek isteyen alıcı ve satıcının bulunduğu zorunlu piyasalar doğal olarak tonu 2.5-3 Euro'ya işlem gören gönüllü piyasalara göre daha yüksek bedellere sahiptir. Ayrıca karbon için belirlenmiş bazı standartlar vardır ve fiyat üzerinde oldukça etkilidir. Aynı zamanda farklı standartlar dolayısı ile borsalarda çeşitli karbon endeksleri oluşmaktadır.

5.3. Türkiye’de Gönüllü Karbon Piyasaları

Türkiye henüz bir yükümlülük altına girmediğinden zorunlu pazarda bulunmamaktadır. Türkiye “Gönüllü Karbon Kredileri” (VERs) üretmektedir. Sertifika satın alan kurumlar sosyal sorumluluk çerçevesinde ya da marka prestijlerini artırma düşünceleri vb sebeplerle VERs kredisi satın alırlar. Türkiye’nin uluslararası anlaşmalar çerçevesinde tabi olduğu durum itibarıyla gerçekleştirilen ve gönüllü piyasalarda işlem gören projeler türleri ve yıllık sera gazı emisyon azaltımları Tablo 5’te verilmektedir.

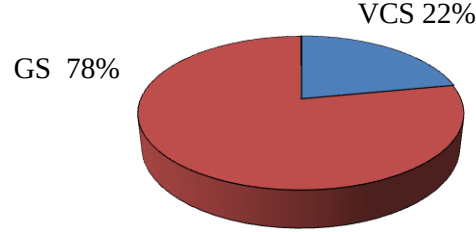
Tablo III: Türkiye’de Gönüllü Karbon Piyasalarında Geliştirilen Proje Türleri ve Emisyon Azaltımları (Nisan 2014)

(Kaynak: www.csb.gov.tr/projeler/iklim/index.php?Sayfa=sayfa&Tur=webmenu&Id=12461E.T.:25.06.2015)

Proje Türü	Proje Sayısı	Yıllık Sera Gazı Azaltımı (ton CO ₂ eşdeğeri)
Hidroelektrik	159	8.747.634
Rüzgâr	106	7.951.391
Atıktan Enerji Üretimi/ Biyogaz	24	3.069.273
Enerji Verimliliği	10	432.081
Jeotermal	6	405.309
Toplam	308	20.605.688

Tablodan da anlaşılacağı üzere Nisan 2014 itibarı ile gönüllü karbon piyasalarında işlem gören 308 adet projeden yıllık 20 milyon tCO₂ eşdeğerinde sera gazı emisyon azaltılması beklenmektedir.

Türkiye’deki çoğu proje Gold Standard’a göre geliştirilmektedir. VER+ ve VCS standartlarına göre geliştirilen projeler de mevcuttur.

Şekil VI: Gönüllü Piyasada Geliştirilen Projelerin VCS ve GS Dağılımı

Gönüllü karbon piyasasında işlem gören bir kamu kuruluşu henüz bulunmamaktadır. Ancak Enerji Bakanlığı-Elektrik Üretim A.Ş bünyesinde işletilen kamuya ait 14 adet termik santralden alınan atık ısılarla kentsel ısıtma yapılmak üzere TÜBİTAK ile ortak bir çalışma başlatılmıştır. EÜAŞ Genel Müdürlüğünce söz konusu TSAD (Termik Santrallerin Atık Isılarının Değerlendirilmesiyle Kentsel Isıtma) projesinden kazanılan emisyon azaltımının gönüllü karbon pazarında ticaretinin yapılabilmesi için “Gold Standart” tarafından sertifikalandırılması yönünde 2011 yılı sonunda çalışmalar başlatılmıştır.

Benzer şekilde yine Enerji Bakanlığı-EÜAŞ Genel Müdürlüğünce Birecik Hidroelektrik Santral sahasında Maliye Bakanlığı’na ait kamulaştırması yapılmış olan Hazine arazisinde, fizibilitesinde karbon azaltım amacının güdüldüğü pilot tesis çalışması başlatılan ve (Güneş Enerji Santrali- 15 MW Güç) 2016 yılında tamamlanan proje Enerji ve Tabii Kaynakları Bakanlığına devredilmiştir.

6. SONUÇ

Sera gazı emisyonlarının sınırlandırılması ile başlayan daha sonra da finansman unsuru olarak devreye girmeye başlayan piyasalar, iklim değişikliğine neden olabilecek boyutlarda ve sınırsızca karbon tüketimi gerçekleştiren sektörlerle kısıtlamalar getirirken, söz konusu tüketimi dengeli ve verimli şekilde kullanan sektörlerde de karbon finansmanından faydalanacak koşullar oluşturmaktadır. Organize veya tezgâh üstü piyasalarda işlem gören ERUs, CERs, EUAs, CFIs, AAUs ve VERs gibi ürünler, piyasalar için yeni bir enstrüman olmuştur. Ayrıca, bazı finansal borsalar bahsedilen karbon borsalarına ortak olurken, bu ürünlerin geliştirilmesine de katkı sağlamaktadır (Çikot, 2009, s. 24).

Türkiye enerji tüketiminin de fosil yakıtla dolayısı ile dışa bağımlılığını azaltmalı ve yenilenebilir enerji hedeflerini güncelleyerek toplam içindeki payının artırmaya yönelik stratejik hedefler doğrultusunda çalışmalıdır. Yenilenebilir Enerji Kanunu kapsamında belirlenen fiyatlandırma uygulanmasının (sabit fiyat tarifesı) Avrupa'nın çoğu ülkesinin altında olması Türkiye'nin enerji çeşitliliğine ve yenilenebilir enerjiye vermediği önemin bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu teşvikler statik değil dinamik bir unsur olarak ekonomide yerini almalıdır. Petrol fiyatlarındaki ya da diğer fosil kaynaklardaki fiyat değişimlerine paralel olarak sürekli güncellenmelidir. Hem fiyatlandırma mekanizmasının hem de diğer yasal düzenlemelerin teşvik edici ve yol gösterici kriterleri benimseyerek tüm yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelik olarak yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Ülkemizde güneş ve rüzgâr gibi potansiyeli yüksek olan kaynaklar göz ardı edilmemelidir. Karbon ticareti ile de yenilenebilir enerji sektöründe ortaya çıkan finansman sorunlarının aşılacağı, yenilebilir enerji ile uğraşan işletmelerin üretilen enerji dışında da bir gelir kaynağının olması Türkiye'nin sürdürülebilir ve çeşitlendirilmiş enerji problemini ortadan kaldıracak ve enerji koridoru olma yolundaki ilerlemesini de perçinleyecektir.

Sürdürülebilir bir kalkınma planı ve karbon ticaretinin önemli hâle getirilebilmesi için tüm kurumlarda ekolojik ayak izi hesaplamaları zorunlu hâle getirilmeli ve söz konusu husus kalkınma planlarına dâhil edilmelidir. Yeşil yatırımların önü açılmalıdır. Sürdürülebilir finansman kriterlerinin yasal çerçevesi oluşturulmalı, teşvik mekanizmaları bu yönde artırılmalıdır.

Tüm bu gelişmeler ışığında gelecekte oluşabilecek durumlarda göz önüne alınarak ülkede Karbon Yönetim Sistemi kurulmalı hatta kamuda bu bir zorunluluk haline getirilmelidir. Kurulacak sistem ile mevcut gönüllü karbon piyasası daha güvenilir, yatırımcıya daha cazip hale getirilecektir. Aynı zamanda gelecekte zorunlu piyasaya geçiş için gerekli düzenlemeleri hazırlayacaktır. Karbon yönetim sistemi ile mevcut karbon stokunu, karbon tutulum potansiyelini tespit edebilecek etkin bir sistem oluşturabilecektir. Bu aşamada tüm kurumlar karbon ayak izlerini belirleyerek kurumsal stratejilerini oluşturacak ve doğal olarak ülkenin stratejik enerji yaklaşımı da ana hatlarıyla belirlenecektir. Stratejik enerji yaklaşımı ile ülkenin enerji portföyü, yenilenebilir enerji potansiyeli, karbon hedefleri gibi unsurlar belirlenmeye çalışılacaktır.

Karbon sertifikalarının ilgili sektörlerle ve ülke kalkınmasına sağlayacağı katkılar göz ardı edilmemelidir. Fosil yakıtlara ve de dolayısı ile dışa bağımlı bir ülkede sertifikalar yenilenebilir enerji projelerini daha uygulanabilir kılmaktadır. Yenilenebilir enerji projeleri enerji birim

maliyetlerini azaltacağı gibi emisyon azaltımına dolayısı ile de iklim değişikliğine olumlu katkılar sağlayacaktır. Bu açıdan ülkedeki özel ve kamu ayrımı olmaksızın tüm sektörler hızla hareket ederek kurumsal yapıları içine karbon yönetimini almaları gerekmektedir.

Küresel anlamda üzerinde durulması gereken diğer bir husus ise; Çin ve Hindistan gibi çok hızlı gelişen ülkelere hala herhangi bir emisyon azaltma hedefi getirilmemiş olması. Söz konusu ülkeler gelişmiş ülkelerin sera gazı salınımlarına yetişmiş, hatta onları aşmış durumdadır.

Türkiye’de sağlam, denetlenebilir ve şeffaf bir karbon piyasasının oluşması pek çok alanda yeni düzenlemelerin yapılmasını gerektirmektedir. Oluşturulacak sağlam bir yasal düzenleme ile etkinliği yüksek olabilecek karbon piyasalarının dışında ele alınması gereken konulardan biri de karbon ve ilişkili varlıkların nasıl muhasebeleştirileceğidir. Ulusal ve uluslararası standartlar incelendiğinde hem ülkemizde hem de yurt dışında konunun muhasebeleştirme yönü ile ilgili henüz yeterli çalışma bulunmamaktadır. Konu bazı literatür çalışmalarında, çevre muhasebesi, yönetim muhasebesi, karbon finansmanı gibi farklı yönleriyle ele alınmıştır. Bu aşamada uluslararası standartlar çerçevesinde karbon ticareti ile uğraşacak işletmelere yön gösterecek bir muhasebe anlayışının da acilen devreye girmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Alper, D. , Anbar, A. , (2008). “İklim Değişikliğinin Finansal Hizmet Sektörüne Etkileri”. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi. C:7. S:23. 223-253.
- Bekiroğlu, Ozan (2011). “Sürdürülebilir Kalkınmanın Yeni Kuralı: Karbon Ayak İzi” 2. Elektrik Tesisat Ulusal Kongresi. 2011.
- BMİDÇŞ. (1992). T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı web sitesi. Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi. 08 Aralık 2015 tarihinde <http://iklim.cob.gov.tr/iklim/AnaSayfa/BMIDCS.aspx?sflang=tr> adresinden alındı.
- BP Statistical Review of World Energy. Haziran 2014.
- Coase, R. H. (1960). “The Problem of Social Cost”. Journal of Law and Economics,
- Capoor K., Ambrosi, P (2009). State and Trends of Carbon Market 2009. Washington: The World Bank Point Carbon. www.pointcarbon.com
- Çetinkaya, E., Sokulgan, K. (2009). “Kyoto Protokolü ve Karbon Emisyon Piyasası”. Vobjektif- 12.Uluslararası Emisyon Ticaret Sistemleri Özel İhtisas Komisyon Raporu. <http://iklim.cob.gov.tr/iklim/Files/Raporlar/03.pdf>
- Çevre ve Orman Bakanlığı (2011). Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı Türkiye web sitesi. Karbon Piyasalarında Ulusal Deneyim ve Geleceğe Bakış. 12 Kasım 2015 tarihinde http://www.undp.org.tr/publicationsDocuments/Karbon_Piyasalarinda_Ulusal_Deneyim_ve_Gelecege_Bakis.pdf adresinden alındı.
- Çikot, Ö. (2009). “Avrupa’da Karbon ve Enerji Borsaları”. Sermaye Piyasasında Gündem.
- Çevre ve Orman Bakanlığı (2008). Kyoto Protokolü Esneklik Mekanizmaları ve Diğer Uluslararası Emisyon Ticaret Sistemleri. Özel İhtisas Komisyon Raporu.

- GFN (Küresel Ayak İzi Ağı). (2010). The 2010 National Footprint Accounts. Global Footprint Network. San Francisco USA. (www.footprintnetwork.org).
- Dales, J. (1968). "Pollution, Property and Prices". University of Toronto.
- Dünya Bankası Grubu ECOFYS (2014). "The State and Trends of Carbon Pricing 2014". Washington DC.
- GFN, (2011). Future of the Mediterranean: Tracking Ecological Footprint Trends: Interim Report for Comment. Global Footprint Network. San Francisco USA. (http://www.footprintnetwork.org/images/uploads/MAVA_report_5.pdf).
- Hamilton, K., Sjørdin, M., Peters-Stanley, M., Marcelle T., (2010). Building Bridges: State of the Voluntary Carbon Markets. Ecosystem Marketplace & Bloomberg Energy Finance. <http://www.carbonfinance.org>.
- Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli (IPCC) 4. Değerlendirme Raporu.
- IEA Uluslararası Enerji Ajansı (2008) Outlook.
- İktisadi Kalkınma Vakfı (İKV) (2014). Avrupa'nın En Büyük Sınavlarından Biri "AB ETS" Olacak. İKV Değerlendirme Notu 94.
- Kadılar, R. (2010). "Karbon Fırsat mı, Tehdit mi?". İstanbul: Destek Yayınları. 279.
- Kyoto Protokolü. (1997). Birleşmiş Milletler web sitesi. Kyoto Protokolü 17 Ekim 2015 tarihinde http://unfccc.int/kyoto_protocol/mechanisms/items/1673.php adresinden alındı.
- Labatt, S. , White R. R. (2007). Carbon Finance: The Financial Implications of Climate Change. John Wiley&Sons. New Jersey.
- OECD (2015). Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütünün web sitesi. Enviromental Outlook to 2050, 04 Aralık 2015 tarihinde <http://www.oecd.org/env/indicators-modelling-outlooks> adresinden alındı.

- Peker, O. , Demirci, M. (2008). “İklim Değişikliğinin Bilim ve Ekonomi Perspektifinden Analizi”. SDÜ İİBF, 13- 1.
- Rahman, S. M. , Dinar, A. , Larson, D. F.(2010). “Diffusion of Kyoto's Clean Development Mechanism”. Technological Forecasting & Social Change 77 (2010) 1391– 1400.
- Stern, N. (2007). “The Economics of Climate Change: The Stern Review”. Cambridge University.
- Taşdan, F. (2008). “Kyoto Protokolü Finansal Destek Mekanizmaları Çerçevesinde Türkiye’de Gönüllü Salınım Ticareti”. 1. Ulusal Enerji Verimliliği Forumu. 15–16 Ocak 2009. İstanbul.
- T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. “ Karbon Piyasalarına İlişkin Not”. AB ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü.
- Thomsonreuters. (2015). Thomsonreuters web sitesi. 13 Ekim 2015 tarihinde <http://thomsonreuters.com/en.html> adresinden alındı.
- TÜİK. (2011). Türkiye İstatistik Kurumu web sitesi. Sera Gazı Emisyon Envanteri: 2009. 01 Aralık 2015 tarihinde http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?tb_id=10&ust_id=3 adresinden alındı.
- TÜİK. (2015). Türkiye İstatistik Kurumu web sitesi. 01 Aralık 2015 tarihinde http://www.tuik.gov.tr/basinOdasi/haberler/2014_22_20140408d.pdf adresinden alındı.
- Türe, C. (2012). Solar Akademi web sitesi. Karbon Borsası. 29 Nisan 2015 tarihinde <http://www.solar-academy.com/menuis/Karbon-Borsasi-Cengiz-Ture.011800.pdf> adresinden alındı.
- Türkeş, M. (2001). Küresel İklimin Korunması, İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi ve Türkiye. TMMOB Makina Mühendisleri Odası.
- Uyar S., Cengiz E. (2011). Karbon (Sera Gazı) Muhasebesi. İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası.
- UNFCCC. <http://unfccc.int>.

World Bank (2006). Carbon Finance at the World Bank. Frequently Asked Questions: What Is Carbon Finance?.
<http://www.carbonfinance.org>.

World Bank (2010). State and the Trends of the Carbon Market 2010, Kossoy A. ve Ambrosi P. (Ed.). Washington DC. USA.
<http://www.carbonfinance.org>.

World Wildlife Fund (WWF) (2012). Dünya Doğayı Koruma Vakfı web sitesi. 2012 yılı Türkiye Raporu 04 Aralık 2015 tarihinde
http://awsassets.wwftr.panda.org/downloads/turkiyenin_ekolojik_ayak_izi_raporu.pdf adresinden alındı.

Yalçın, A. Z. (2010). “Sürdürülebilir Kalkınma İçin Düşük Karbon Ekonomisinin Önemi ve Türkiye İçin Bir Değerlendirme”. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Cilt 13 Sayı 24.

Yaşayan Gezegen Raporu (2010), Küresel Ayak İzi Ağı.

<http://awsassets.wwftr.panda.org/downloads/yasayangezegengeraporu2010.pdf>

<http://www.csb.gov.tr/projeler/iklim/index.php?Sayfa=sayfa&Tur=webmenu&Id=12461>

<http://www.iea.org/publications/freepublications/publication/KeyWorld2014.pdf>

http://www.atig.com.tr/arastirma/raporlar/tr/enerji_sektorune_bakis_201522012015111505.pdf

<http://stats.oecd.org/>

<http://www.theclimategroup.org/what-we-do/news-and-blogs/global-carbon-markets-to-rise-to-625-billion-in-2014/>

<https://hidrokarbonadam.wordpress.com/2016/06/13/karbon-emisyon-bedeli-ve-karbon-piyasalari/>

<http://www.businessht.com.tr/guncel/haber/1166571-iklim-konferansinda-alinan-bes-onemli-karar>

EK

Tablo-1: BMİDÇS-Ülkelerin sınıflandırılması
(Kaynak:UNFCC)

Listeler	Ülkeler	Sorumluluklar
EK-1	OECD+AB+PEGSÜ (40 Ülke) Türkiye	Emisyon Azaltımı
EK-2	OECD+AB-15 (25 Ülke) Türkiye (hariç)	Teknoloji Transferi ve Mali Destek Sağlamak
EK-1 Dışı	Diğer Ülkeler İçin (Çin, Hindistan, Pakistan, Meksika, Brezilya....)	Yükümlülükleri Yok

Tablo 2: Kyoto Protokolü-Ülkelerin sınıflandırılması
(Kaynak:UNFCC)

Listeler	Ülkeler	Sorumluluklar
EK-1	OECD+AB+PEGSÜ (40 Ülke) Türkiye	Emisyon Azaltımı
EK-2	OECD+AB-15 (25 Ülke) Türkiye (hariç)	Teknoloji Transferi ve Mali Destek Sağlamak
EK-1 Dışı	Diğer Ülkeler İçin (Çin, Hindistan, Pakistan, Meksika, Brezilya....)	Yükümlülükleri Yok
EK-B	EK-1 Ülkeleri (38 Ülke) Türkiye ve Belarus Hariç	2008-2012 arası dönem için 1990 seviyesine göre sera gazı emisyonlarında %5 azaltım

EXTENDED SUMMARY

THE FUTURE OF ENERGY SECTOR: CARBON TRADING

Along with the global wide industrialization process, the transition from livestock and agriculture based economy to production based economic life has been observed. It is seen that production and consumption triggered each other in the process of industrialization. In this system, which operates in a cycle, the biggest need is energy.

While there is not any negative situation regarding the supply of natural resources, called primary and non-renewable energy sources used to generate energy, nowadays, energy production based on fossil resources (coal, oil and natural gas) has become questionable in terms of security and qualification.

Starting with the limitation of greenhouse gas emissions, carbon markets have started to be used as a financing element. While restricting the sectors that can cause unlimited carbon consumption which may lead to climate change, they also create conditions that will benefit from carbon finance in the sectors that use this consumption in a balanced and efficient way.

In order to make a sustainable development plan and to make carbon trade important, the ecological footprint calculations of all institutions should be made compulsory and the issue should be included in the development plans. Green investments should be led up. The legal framework of sustainable financing criteria should be established and incentive mechanisms should be increased in this direction.

In the light of all developments, a Carbon Management System should be established in the country and this should become a necessity. The existing voluntary carbon market will be made more reliable and more attractive to the investor with this system. It will also prepare the necessary arrangements for the transition to the compulsory market in the future. With the carbon management system, it will be able to form an effective system that can determine the carbon stock and carbon capture potential. At this stage, all institutions will form their corporate strategies by determining their carbon footprints and, naturally, the strategic energy approach of the country will be determined. With the strategic energy approach, factors as the country's energy portfolio, renewable energy potential, carbon targets will be determined.

In Turkey, formation of a durable, auditable and transparent carbon market requires the configuration of new regulations in many areas. Apart from the carbon markets which may be highly effective with the establishment of durable legal arrangement, one of the issues that should be addressed is how to account for carbon and related assets. When national and international standards are examined, there is not much study on the accounting aspect of the subject both in Turkey and abroad. In some literature studies, the subject has been dealt with in different aspects such as environmental accounting, management accounting and carbon finance. At this stage, an accounting approach that will guide the enterprises dealing with carbon trade within the framework of international standards should be urgently engaged.

ENGLISH TEACHERS' BELIEFS AND ATTITUDES TOWARDS PROJECT-BASED LEARNING

Kenan ACAROL¹

Abstract

Since the implementation of the constructivist approach in 2004, student-centered learning models such as Project-Based Learning have started to gain importance. Project-Based Learning is a method which promotes students to discover information by project works and group works based on themes or topics unlike specific language tasks. Project-Based Learning creates a cooperative learning environment for learners and allows students to participate the process actively. A product emerges at the end of the project. Although there are many studies about Project-Based Learning, the number of studies investigating teachers' beliefs and attitudes towards Project-Based Learning are limited. Therefore, this research aims to explore the attitudes and beliefs of English teachers towards Project-Based Learning. A total of 25 English teachers from Turkey participated in this study. A qualitative research design was employed by the researcher and the data was collected through semi-structured interviews. In data analysis part, content analysis method was used. According to the research results, it was found that participant teachers have positive beliefs and attitudes towards Project-Based Learning. It has also been revealed that participants find Project-Based Learning more effective when it is compared to traditional methods, prefer to use it and want it to be implemented in Turkish schools.

Key words: project-based learning, foreign language learning, teachers' beliefs and attitudes, learning models

Jel Code: I-20

İngilizce Öğretmenlerinin Proje Tabanlı Öğrenmeye Yönelik İnanç ve Tutumları

Öz

Yapılandırmacı yaklaşımın 2004 yılında benimsenmesi ile birlikte, Proje Tabanlı Öğrenme gibi öğrenci merkezli öğrenme modelleri önem kazanmaya başlamıştır. Proje Tabanlı Öğrenme, öğrencileri proje çalışmaları ve grup çalışmaları ile bilgi keşfetmeye teşvik eden bir yöntemdir. Proje Tabanlı Öğrenme, öğrenciler için işbirliğine dayalı bir öğrenme ortamı yaratarak sürece aktif olarak katılmalarını sağlayan, proje sonunda bir ürünün meydana geldiği bir öğrenme yöntemidir. Proje Tabanlı Öğrenme ile ilgili birçok çalışma olmasına rağmen, öğretmenlerin Proje Tabanlı Öğrenmeye yönelik inançlarını ve tutumlarını araştıran çalışmaların sayısı sınırlıdır. Bu nedenle, bu araştırma, İngilizce öğretmenlerinin Proje Tabanlı Öğrenmeye yönelik tutum ve inançlarını araştırmayı

¹ Öğr. Gör., Milli Savunma Üniversitesi, Kara Harp Okulu, kacarol@kho.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-0803-8711

amaçlamaktadır. Bu çalışmaya toplamda 25 İngilizce öğretmeni katılmıştır. Çalışmada nitel bir araştırma deseni kullanılmış ve veriler yarı yapılandırılmış görüşmelerle toplanmıştır. Veri analizinde bölümünde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, katılımcı öğretmenlerin Proje Tabanlı Öğrenmeye ilişkin olumlu inanç ve tutumları olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca katılımcı öğretmenlerin Proje Tabanlı Öğrenmeyi, geleneksel metotlarla kıyaslandığında daha etkili buldukları, sınıflarında kullanmayı tercih ettikleri ve Türk okullarında uygulanmasını istedikleri de ortaya çıkarılmıştır.

Anahtar sözcükler: proje tabanlı öğrenme, yabancı dil öğrenimi, öğretmen inanç ve tutumları, öğrenme modelleri

Jel Kodu: I-20

1. INTRODUCTION

The most important feature that distinguishes developed countries from other countries is that they give importance to education. Because education is essential in the development of countries and individuals. Turkey is one of the leading countries supporting education. The education program, which is implemented in Turkey, is based on the constructivist approach since 2004. This approach which aims to reach developed countries' educational level is a student-centered approach. According to this approach, students should be able to discover new information on their own and solve the problems they may face in real life (Asım, 2012:82). In other words, the constructivist approach allows students to construct, interpret and develop the new information (Açıkgöz, 2009:51).

Since the implementation of the constructivist approach in 2004, student-centered learning models have started to gain importance. In this respect, Göçer (2007:41) stated that “to achieve success in teaching English, it has become a necessity to get rid of traditional methods’ way of rote learning.” Project-Based Learning is a suitable learning method for constructivist approach as it promotes students to discover information by project works and group works. Unlike traditional methods which are teacher-centered, Project-Based Learning is a student-centered learning model in which a product emerges as a result of the process, which encourages students to investigate and carry out research to find solutions to real life problems (Thomas, 2000:30-45).

There are various researches which imply that teachers are not well-informed about Project-Based Learning in Turkey (Baki and Bütüner, 2009). The opinions of English teacher candidates towards Project-Based Learning were also investigated in Turkey, and it was revealed that half of the teacher candidates participated in the study could not find an opportunity to use Project-Based Learning in their teaching process (Baysura, Altun and

Yücel-Toy, 2015). However, there are not so many researches which deal with English teachers' views on Project-Based Learning in Turkey. Therefore, investigating the beliefs and attitudes of teachers towards Project-Based Learning is an important issue and more research in this area should be conducted.

2. REVIEW OF LITERATURE

The term, Project-Based Learning was defined by Sarwar (2000:4) as "A voluntary collaborative or individual process initiated by the teacher to provide EFL learners a meaningful use of the target language outside the classroom." Even though there are many different variations of Project-Based Learning, such as "project-oriented approach, project work/method", the main purpose of this learning system is the same (Beckett, 2002:54). Project-Based Learning is based on problems and finding solutions. It is a learning system that ensures learning through project works. Thanks to various projects, it gives learners responsibility and thus learners are able to decide the process of their own project (Thomas, 2000:30-45). In Project-Based Learning, learners work collaboratively to find a solution to a real problem. Individual differences are also taken into consideration in project-based learning. Besides, Project-Based Learning addresses different learning styles (Wrigley, 1998).

Projects are based on themes or topics unlike specific language tasks. Haines (1989:1) states that various skills are used during the project work, so Project-Based Learning provides many opportunities for learners in a natural context. According to Stoller (1997:4) basic characteristics of project work are these: Learners shape their project in accordance with their interest, teacher guidance is supported to learners while dealing with a problem. Learners are able to work individually or in a group. Cooperation instead of competition is encouraged. Project-Based Learning is learner-centered and various tasks, regarding real-life issues, are carried out by learners. At the end of the work, a product (such as a report, a poster or a presentation) is shared with other learners. Motivation, challenge, and stimulation are the basic characteristics of project work. Thanks to project works, learners gain autonomy, self-esteem, content knowledge as well as language improvement.

Project-Based Learning is a recent and incomplete area of studies which need further research and attention. Beckett (1999) indicated that Project-Based Learning is an important issue and more and more research should be conducted in this area. Eyring (1997), regarding this issue,

investigated the attitudes of teachers and learners towards Project-Based Learning. As a result of her study, it was revealed that although some students enjoyed project works, others were dissatisfied as there is no specific linguistic aspect in their work. Wilhelm (1991) investigated the attitudes of students towards Project-Based Learning and according to the result of the study, it was found that most of the learners felt satisfaction during the project works as they had chance to take responsibilities of their own learning. In Turkish educational context, Subası-Dinçman (2002) investigated the perceptions of teachers and found that teachers support Project-Based Learning as an alternative assessment. Similarly, Kemaloglu (2006) stated that according to learners, Project-Based Learning is quite helpful as it helps students to improve their language skills as well as various skills, such as presentation skills and writing. Gökçen (2005), in his study, declared that many teachers find Project-Based Learning as an effective and alternative assessment tool. In another study, Yıldız (2009) investigated the effectiveness of Project-Based Learning on learner achievement in vocabulary learning and it revealed that students who worked with project works learn better thanks to Project-Based Learning. As there is not extensive research in this area, this study aims to reveal the perceptions and attitudes of teachers in Turkey towards Project-Based Learning.

3. METHODOLOGY

3.1. Research Questions

Based on the literature review, this study examines the following research questions:

1. What does the concept of Project-Based Learning mean to teachers?
2. According to the teachers, what are the advantages and disadvantages of Project-Based Learning?
3. Do teachers prefer to use Project-Based Learning in their lessons?
4. Which one is more effective according to teachers: Project-Based Learning or traditional methods?
5. Do teachers want Project-Based Learning to be implemented in Turkish schools?

3.2. Research Design

A qualitative research design for this study is selected by the researcher. Qualitative research can be defined as a scientific method to collect non-numerical data and it refers to the concepts, meanings, definitions, metaphors, description, symbols, features of things unlike counts and measures (Babbie, 2014). Interview technique was employed as the source of data and questions, in this research, were prepared by using semi-structured interview forms. Wragg (1999) indicates that semi-structured interviews give an opportunity to researchers to collect more in-depth data which cannot be observed directly.

3.3. Participants

This research was conducted with the participation of 25 teachers, 17 females (68%) and 8 males (32%) in total. Descriptive statistics of participants related to their age, experience, and work place is shown below.

Table 1. Descriptive Statistics for Participants' Workplace

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	High School	7	28,0	28,0
	Primary School	7	28,0	28,0
	Secondary School	5	20,0	20,0
	University	6	24,0	24,0
	Total	25	100,0	100,0

Table 2. Descriptive Statistics for Participants' Ages and Experiences

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Age	25	23	43	27,16	5,344
Experience	25	0	20	4,16	4,776
Valid N (listwise)	25				

3.4. Data Collection, Analysis and Procedure

The following questions were used in semi-structured interviews. Questions: "1) What does the concept of Project-Based Learning mean to you?"; 2) What are the advantages and disadvantages of Project-Based Learning?; 3) Would you use Project-Based Learning in your lessons?; 4) Which do you think is more effective: Project-Based Learning or traditional methods?; 5) Do you think Project-Based Learning should be implemented in Turkish schools?" The interviews were conducted in Turkish language to make the participants feel more comfortable. Participants' responses were noted and content analysis method which is described by Patton (1990) as examining and labeling, was used to analyze the data.

4. RESULTS

4.1. Project-Based Learning for Teachers

The first research question explores what teachers think about Project-Based Learning. Accordingly, the question "What does the concept of Project-Based Learning mean to you?" was asked to teachers. Most of the teachers who participated in the research stated that they had previously heard the concept of Project-Based Learning, while few stated that they were not aware of this concept. The concept of Project-Based Learning has been defined by teachers in various ways.

In my understanding, Project-Based Learning is that students learn how to learn and rather than giving theoretical information to the students, they learn by doing various researches and project works.

Project-Based Learning is a technique that students try to solve real-life problems in the classroom environment.

Project-Based learning is a method in which students actively participate and produce a product at the end of the learning process.

I think it is a system that focuses on critical thinking and finding solutions.

I have heard the Project-Based Learning. I think, it is process and product-oriented method which evaluates students according to their works.

In my opinion, Project-Based Learning is a student-centered learning method which includes real-life problems which students try to solve through project works.

I have heard the concept of Project-Based Learning before. It is a method that allows students to learn through projects.

The concept of Project-Based Learning has been defined by the teachers as a student-centered method in which students learn by doing projects. However, expressions such as problem solving, group work, product-oriented method have also been used by teachers to define this concept. Based on these results, it can be said that teachers have general knowledge rather than detailed knowledge about Project-Based Learning.

4.2. Advantages and Disadvantages of Project-Based Learning

The second research question examines the beliefs and attitudes that teachers have about Project-Based Learning. Accordingly, the question "What are the advantages and disadvantages of Project-Based Learning?" was asked to the teachers. The advantages of Project-Based Learning expressed by teachers are listed below.

In my opinion, Project-Based Learning leads students to be autonomous and it also teaches students how to conduct a research by using their cognitive abilities.

Project-Based Learning requires students to use foreign language not only in the classroom but also outside the classroom. Therefore, students' communication skills are developed through various works. Besides, the process is important as much as the product.

As Project-Based Learning is a group activity, students' communication skills are improved. The importance of cooperation is emphasized. Because the problems are associated with real life, some questions, such as: "Where will I use what I have learned?" are not asked by students.

Students actively participate in the learning process; therefore, they learn more effectively.

Project-Based Learning can contribute to the development of a sense of responsibility, time management, writing and speaking skills, social skills and cooperation.

It helps students to develop critical thinking, problem-solving skills, collaborative work, and communication.

Thanks to Project-Based Learning, students can more easily solve the problems they may face in everyday life.

On the other hand, teachers' ideas about the disadvantages of Project-Based Learning are as follows.

It may not be easy to find projects for each topic and it may be challenging for the teacher to use in a crowded classroom.

Students may experience difficulties in some stages, the teacher should be a good guide. It can also be a problem in terms of time and money.

There may be minor problems in classroom management in the primary school group.

I think, sometimes students may copy things from each other during project works and this is actually what we call as plagiarism.

The workload of the teacher may increase and if the problem is not defined properly, misunderstanding among students may occur.

As the student types are different from each other, there may be problems such as disagreement among students, non-fulfillment of duties, and unequal distribution of work.

The selection of subjects that are not appealing to students' interests can make the learning process difficult. This may be one of the disadvantages of Project-Based Learning.

It may be difficult for the teacher to coordinate larger groups. Materials which are expensive and difficult to reach may cause students to have difficulty in the process. If the teacher does not plan well, the process can

become a challenge for the students. Therefore, realistic, appropriate projects should be selected.

4.3.Applicability of Project-Based Learning for Teachers

The third research question investigates whether teachers prefer to use Project-Based Learning in their courses or not. It is also aimed to find the reasons for their preference. Therefore, the participants were asked the interview question: "Would you use Project-Based Learning in your lessons?" While 24 of the participants (96%) stated that they preferred to use Project-Based Learning in their lessons. One participant (4%) stated that she did not prefer to use Project-Based Learning. Here are some reasons stated by the teachers during the interview:

I would use Project-Based Learning because I want my students to learn on their own, to be researchers and to think critically.

I would use because it makes students eager to learn as they are active learners.

Yes, because students are actively involved and learning becomes more effective in this way. Students are more willing as they are involved. However, I suppose, students must have prior knowledge and the process should be planned in detail.

Of course, I would. If the subject is appropriate, activities related to this will enable students to participate more actively. This creates a more effective learning environment. While working on a real-life problem, students also develop in terms of English and self-expression. English is a course that can be learned with experiences.

I would use. Innovative approaches rather than traditional ways always allow us to go one step further in education.

Yes, because as creativity among students increases, they learn better.

I would prefer to use Project-Based Learning in my classroom as long as enough facilities are provided. Because, English is a language which is improved by practicing. And Project-Based Learning gives that chance to students to practice.

I would use. Because group work, organization, writing and speaking skills of students can contribute to the development of a sense of responsibility.

4.4. Project-Based Learning and Traditional Methods

The fourth research question addresses the teachers' beliefs and perspectives on Project-Based Learning and traditional learning. Therefore, teachers were asked this question: "Which do you think is more effective: Project-Based Learning or traditional methods?" 21 (%84) of the participants found Project-Based Learning more effective. 2 (%8) participants stated that it depends on the class level. 2 (%8) participants claimed that traditional methods are more effective. Teachers' answers are as follows:

I think Project-Based Learning is more effective because it is not only product-oriented but also process-oriented.

Which is more effective depends on the level of the class.

Project-Based Learning is definitely better. Because students take responsibilities for their own learning. This makes it easier to learn. Besides, group works which are in synthesis and analysis levels in Bloom's Taxonomy, help students to improve themselves.

I think traditional methods are more effective. Because in group work activities, students only learn the part of their own and they do not give the same importance to other parts of the project.

While traditional learning methods are sometimes easier to use, new learning methods required by the modern education system are more effective. Not only the product but also the process is important in Project-Based Learning. This is more useful in terms of following students' skills and development.

Project-Based Learning is more effective in terms of measurement and evaluation but if we consider the implementation process, classical methods are more useful.

I think Project-Based Learning is more effective because in traditional learning, students just learn the subject for a while, then they generally forget. However, in Project-Based Learning, as students experience and discover new information through project works, Project-Based Learning enables more permanent learning for students.

I think Project-Based Learning is more effective when I compared to traditional methods, but measurement and evaluation may be a disadvantage for Project-Based Learning.

4.5.The Turkish Education System and Project-Based Learning

The last research question examines whether Project-Based Learning should be implemented in the Turkish education system or not. Therefore, the interview question "Do you think Project-Based Learning should be implemented in Turkish schools?" was asked to participants. 21 of the participants (84%) in the study stated that it should be implemented in Turkish schools. On the other hand, while 3 participants (%12) stated that it should not be implemented because the Turkish education system is not ready for this, 1 participant (%4) stated that she is not sure. Here are some responses stated by participant teachers during the interview:

We need to use Project-Based Learning in Turkish schools so that students can achieve to evaluation level in Bloom's taxonomy.

I think it would be difficult for crowded classes in Turkish schools.

Yes. In today's technology age, students lose their creativity and real-life skills (like social relations) because of the opportunities they can reach. Students' creativity can be encouraged by such methods.

Definitely, it should be implemented. Because, if children love something, they do it, and I believe that thanks to Project-Based Learning they will have the opportunity to learn everything easily.

It should be implemented as long as the necessary facilities are provided. This allows for more permanent learning than traditional learning.

It can be implemented depending on the student profile and degree. Curriculum and other factors must be taken into account. If students have potential, it can be implemented easily. Besides, a pilot study can be helpful before implementation.

It should be implemented. But it should be well planned. The students should not have the responsibilities they cannot cope with. Project topics must be linked to daily life. Because if the implementation process is well planned, Project-Based Learning can be beneficial for students.

In my opinion, Project-Based Learning should be implemented in Turkish schools because it enables permanent learning for students. It also makes students to have different skills such as critical thinking and communications through project works.

It may be implemented. If we consider the education system in Turkey, we can see that there are many deficient implementations. But if we consider the Project-Based Learning, it may help. Last of all, for this system to be

efficient we need to explain to the students why they are learning a topic and raise their awareness and finish off teacher-centered education.

CONCLUSION & DISCUSSION

The Turkish education system, with the implementation of constructivist approach in 2004, has been more student centered. Therefore, many teaching techniques have changed with this approach. Project-Based Learning is one of the methods which is student-centered, and it has great importance in today's education system. The fact that Project-Based Learning has recently started to be implemented in the Turkish education system requires more detailed researches in this area. Therefore, in this study, teachers' attitudes and beliefs towards Project-Based Learning were investigated.

The first research question aims to explore how well Project-Based Learning is known by teachers. According to the answers, most of the teachers have some knowledge about Project-Based Learning, yet only few of teachers have knowledge in detail. Therefore, it is a requirement that in teacher education, the subject "Project-Based Learning" should be included in detail. In the second research question, which explores the advantages and disadvantages of Project-Based Learning, teachers have often stated that Project-Based Learning will be of great benefit to students as it promotes cooperation and active learning in the classroom environment. However, applicability for every topic, classroom management, unequal distribution of work, are the disadvantages stated by teachers. Consequently, although teachers think that Project-Based Learning contributes to the student, the factors that make the application difficult are crowded classes and classroom management problems for teachers. In the third research question that investigates the applicability of Project-Based Learning, teachers were asked whether they want to use Project-Based Learning in their classroom. 96% of the participants stated that they wanted to use Project-Based Learning in their classrooms which means that this application, is mostly seen useful by teachers. Accordingly, it can be said that English teachers who participated in the research are not only eager to use Project-Based Learning in their lessons, but also have positive attitudes towards Project-Based Learning. In the fourth research question which seeks the teachers' beliefs and perspectives on Project-Based Learning and traditional learning, it was asked to teachers which application they find more useful. 84% of the participants stated that they found Project-Based Learning more useful. Hence, it can be said that in terms of effectiveness, teachers have more positive attitudes towards Project-Based Learning. The last research

question which examines whether Project-Based Learning should be implemented in the Turkish education system or not, was asked to the teachers. 84% of the participants stated that they want Project-Based Learning to be implemented in Turkish schools. The other participants stated that due to school facilities and student profile, it would be difficult to implement Project-Based Learning.

As a result of the research, it has been found out that Project-Based Learning is seen useful and effective by teachers. It was also revealed that teachers have positive beliefs and attitudes towards Project-Based Learning. The limited number of teachers and inadequate researches conducted in this area are the limitations of the research. Thus, more research should be conducted to understand the perceptions and attitudes of teachers towards Project-Based Learning.

5. REFERENCES

- Açıkgöz, K.Ü. (2009). *Aktif Öğrenme*. İzmir: Eğitim Dünyası Yayınları
- Asım, A. R. I. (2012). Öğretmen Görüşlerine Göre İsviçre (Basel) ve Türkiye İlköğretim Programlarının Karşılaştırılması: Bir Durum Çalışması. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(1), 119-139.
- Babbie, Earl (2014). *The Basics of Social Research (6th ed.)*. Belmont, California: Wadsworth Cengage. pp. 303–04. ISBN 9781133594147. OCLC 824081715.
- Baki, A., & Bütünler, S. Ö. (2009). Kırsal kesimdeki bir ilköğretim okulunda proje yürütme sürecinden yansımalar. *İlköğretim Online*, 8 (1), 146-158.
- Baysura, O. D., Altun, S., & Yucel-Toy, B. (2016). Perceptions of Teacher Candidates Regarding Project-Based Learning. *Eurasian Journal of Educational Research*, 62, 15-36.
- Beckett, G. H. (1999). *Project-based instruction in a Canadian secondary school's ESL classes: Goals and evaluations* (Doctoral dissertation, University of British Columbia).
- Beckett, G. H. (2002). Teacher and student evaluations of project-based instruction. *TESL Canada journal*, 52-66.
- Eyring, J. L. (1997). Is project work worth it? (ERIC Document Reproduction Service No. ED407838)
- Göçer, A. (2007). Türkçe öğretiminde ölçme ve değerlendirme. *İlköğretimde Türkçe Öğretimi*, Ankara: Pegem A Yayınları
- Gökçen, R. A. (2005). Instructors' and administrators' attitudes towards project work as an alternative assessment tool and as an instructional approach at Karadeniz Technical University School of Foreign Languages Department of Basic English. *Unpublished Master's Thesis, Bilkent University, Ankara, Turkey*.
- Haines, S. (1989). *Projects for the EFL Classroom: Resource Material for Teachers*. Walton-on-Thames Surrey, UK: Nelson.
- Kemaloğlu, E. (2006). Project work: How well does it work? Assessments of students and teachers about main course project work at Yıldız Technical University School of Foreign Languages Basic English Department. *Unpublished Master's Thesis, Bilkent University, Ankara, Turkey*.
- Patton, M. Q. (1990). *Qualitative evaluation and research methods*. SAGE Publications, inc.

- Sarwar, Z. (2002). Research on Project-based learning to facilitate learner autonomy. *Unpublished draft. Revised for Publication (forthcoming, 2009). In English Language Education in South Asia: From Policy to Pedagogy, edited by L. Ferrel, UN Singh, and RA Giri.*
- Stoller, F. (2002). Project work: A means to promote language and content. *Methodology in language teaching: An anthology of current practice*, 107-119.
- Subaşı-Dinçman, P. (2002). Teachers' understandings of projects and portfolios at Hacettepe University School of Foreign Languages Basic English Division. *Unpublished master's thesis, Bilkent University, Ankara, Turkey.*
- Thomas, J. W. (2000). *A review of research on project-based learning*. San Rafael, California: Autodesk.
- Wilhelm, K. H. (1999). Collaborative dos and don'ts. *TESOL journal*, 8(2), 14-19.
- Wragg, E. C. (1999). *An introduction to classroom observation*. London: Routledge.
- Wrigley, H. S. (1998). Knowledge in action: The promise of project-based learning. *Focus on Basics*, 2(D), 13-17.
- Yıldız, F. (2009). *The effects of project-based learning on student achievement in vocabulary learning on 6th grade students* (Doctoral dissertation, DEÜ Eğitim Bilimleri Enstitüsü).

GENİŞLETİLMİŞ ÖZET

İNGİLİZCE ÖĞRETMENLERİNİN PROJE TABANLI ÖĞRENMEYE YÖNELİK İNANÇ VE TUTUMLARI

Giriş

Gelişmiş ülkeleri, diğer ülkelerden ayıran en önemli özellik eğitime verdikleri önemdir. Çünkü, eğitim bireylerin gelişiminde ve ülkelerin kalkınmasında esastır. Türkiye, bu açıdan eğitimi destekleyen ülkelerin başında gelmektedir. Türkiye'de uygulanan eğitim-öğretim programı 2004 yılından beri Yapılandırmacı yaklaşıma dayanmaktadır. Bu yaklaşıma göre, öğrenciler yeni bilgileri kendi başlarına keşfedebilmeli ve gerçek hayatta karşılaşabilecekleri problemlere çözümler getirebilmelidirler (Açıkgöz, 2009:51). Yapılandırmacı yaklaşımın benimsenmesi ile öğrenci merkezli öğretim yöntemleri, eğitim-öğretim sürecinde önem kazanmaya başlamıştır. Bunlardan biri olan Proje Tabanlı Öğrenme yöntemi, öğrencileri proje çalışmaları ve grup çalışmaları yolu ile bilgi keşfetmeye teşvik ettiği için uygun bir öğrenme yöntemidir. Geleneksel yöntemlerin aksine, Proje Tabanlı Öğrenme, öğrenci merkezli sonucunda bir ürünün ortaya çıktığı ve öğrencilerin gerçek hayatta karşılaşabilecekleri problemlere çözümler getirdiği bir öğrenme yöntemidir (Thomas, 2000:30-45). Literatürde Proje Tabanlı Öğrenme konusunda birçok araştırma bulunmasına rağmen öğretmenlerin tutum ve inançlarını araştıran araştırma sayısı oldukça kısıtlıdır. Bu nedenle, öğretmenlerin Proje Tabanlı Öğrenmeye yönelik inanç ve tutumlarının araştırılması büyük bir önem teşkil etmektedir.

Çalışmanın Amacı ve Yöntem

Bu çalışma, İngilizce öğretmenlerinin Proje Tabanlı Öğrenmeye yönelik inanç ve tutumlarını araştırmaktadır. Çalışma, farklı öğretim kademelerinde görev yapmakta olan, 25 İngilizce öğretmenin katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmada nitel araştırma deseni kullanılmış olup, veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme tekniği araştırmacı tarafından seçilmiştir. Görüşmeler katılımcıların kendilerini daha rahat ifade edebilmesi için Türkçe olarak yapılmıştır, katılımcıların yanıtları araştırmacı tarafından yazılarak içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. Bu çalışmada aşağıdaki araştırma sorularına cevap aranmaktadır.

1. Proje Tabanlı Öğrenme kavramı öğretmenler için neyi ifade etmektedir?
2. Öğretmenlere göre Proje Tabanlı Öğrenme yönteminin avantajları ve dezavantajları neler olabilir?
3. Proje Tabanlı Öğrenme yöntemi öğretmenler tarafından öğretim süreçlerinde tercih ediliyor mu?
4. Öğretmenler Proje Tabanlı Öğrenmeyi mi yoksa geleneksel yöntemleri mi daha etkili bulmaktadır?
5. Proje Tabanlı Öğrenmenin Türk okullarında uygulanması öğretmenler tarafından istenmekte midir?

Bu araştırma sorularına cevap bulmak için kullanılan yarı yapılandırılmış görüşmede kullanılan sorular ise şu şekildedir.

1. Proje Tabanlı Öğrenme kavramı sizin için neyi ifade etmektedir?
2. Sizce Proje Tabanlı Öğrenme yönteminin sahip olabileceği avantajlar ve dezavantajlar neler olabilir?
3. Proje Tabanlı Öğrenmeyi derslerinizde kullanmayı tercih eder miydiniz? Neden?
4. Kıyasladığınızda Proje Tabanlı Öğrenmeyi mi yoksa geleneksel yöntemleri mi etkili buluyorsunuz?
5. Sizce, Proje Tabanlı Öğrenme Türk okullarında uygulanmalı mıdır? Neden?

Bulgular ve Sonuç

Araştırma sonuçlarına göre, birkaç katılımcı harici diğer tüm öğretmenlerin Proje Tabanlı Öğrenme kavramını bildikleri görülmüştür. Birkaç katılımcı öğretmen Proje Tabanlı Öğrenme kavramını detaylı bir şekilde tanımlayabilmiştir. Genel olarak Proje Tabanlı Öğrenme, öğretmenler tarafından öğrenci merkezli, proje ve grup çalışması odaklı bir öğrenme olarak tanımlanmıştır. Proje Tabanlı Öğrenmenin avantaj ve dezavantajlarının neler olabileceği öğretmenlere sorulduğunda Proje Tabanlı Öğrenme çoğunlukla öğretmenler tarafından avantajlı olarak bulunmuştur. Birçok katılımcı öğretmen, Proje Tabanlı Öğrenmeyi öğrenci odaklı olması, öğrenciye kendi öğrenme sorumluluğunu vermesi, farklı becerileri içermesi, grup aktivitesi olması ve süreç odaklı olması nedeniyle avantajlı olarak

görmektedir. Öte yandan, her konu için uyumlu olmaması, uygulama yaparken sınıf yönetiminde problemler yaşanabilmesi, öğrenciler arasında adaletsiz iş dağılımı olması riski, kullanılan materyallerin ekonomik boyutlarının öğrenci için zor olması Proje Tabanlı Öğrenmenin öğretmenler tarafından ifade edilen dezavantajlardır. Katılımcılara derslerinde Proje Tabanlı Öğrenme yöntemini kullanmayı tercih edip etmedikleri sorulduğunda katılımcıların büyük çoğunluğu (%96) kullanmayı tercih ettiklerini belirtmiştir. Öğretmenler tarafından verilen gerekçelerden bazıları, Proje Tabanlı Öğrenmenin öğrenciyi süreç içerisinde aktif kılması, etkili bir öğrenme ortamı oluşturması, öğrencilerin yaratıcılığını arttırması, öğrencilerin farklı becerilerini (konuşma, dinleme vb.) geliştirmesidir. Proje Tabanlı Öğrenmeyi geleneksel yöntemlerle kıyasladıklarında, öğretmenlerin büyük çoğunluğu (%84) Proje Tabanlı Öğrenmeyi geleneksel yöntemlerden daha etkili bulmuşlardır. Öğretmenler tarafından belirtilen bazı gerekçeler, Proje Tabanlı Öğrenmenin süreç odaklı olması, öğrencilerin kendi sorumluluklarını alması, Bloom taksonomisinde bulunan üst düzey basamaklarını kullanmaya teşvik etmesidir. Öğrenci profili ve ölçme değerlendirme zorluğu ise Proje Tabanlı Öğrenme yönteminin katılımcılar tarafından eleştirilen noktalardandır. Son araştırma sorusu, öğretmenlerin Proje Tabanlı Öğrenmenin Türk okullarında uygulanması hakkındaki görüşlerini araştırmaktadır. Bu bağlamda katılımcıların %84'ü, Proje Tabanlı Öğrenmenin Türk eğitim sisteminde kullanılması gerektiğini belirtmiştir. Katılımcı öğretmenler tarafından belirtilen bazı sebepler, Proje Tabanlı Öğrenmenin güncel yaklaşımlardan biri olması, öğrenciyi yaratıcılığa teşvik etmesidir, öte yandan Proje Tabanlı Öğrenmenin okullardan uygulanabilmesi için bazı koşulların gerekliliği de öğretmenler tarafından belirtilmiştir. Bunlar, gerekli olanakların sağlanması, proje konularının özenle seçilmesi ve planlama sürecinin detaylı olarak belirlenmesidir. Araştırma sonucu olarak katılımcı İngilizce öğretmenlerinin Proje Tabanlı Öğrenmeye karşı olumlu inanç ve tutumlara sahip olduğu görülmüştür. Araştırmanın kapsamı ve katılımcılarının sınırlı olması, literatürde konu ile ilgili yeterli çalışma olmaması nedeniyle, Proje Tabanlı Öğrenmeye yönelik öğretmenlerin inanç ve tutumlarını araştıran daha fazla araştırmanın yapılması gerekmektedir.

İKNA TEKNİKLERİ AÇISINDAN NUTUK¹

Kemalettin DENİZ², Rasim TARAKCI³

Öz

Bu araştırmayla, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu ve ilk cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'ün halkına hesap vermek ve yeni bir devleti nasıl kurduğunu anlatmak için söylediği Nutuk'ta kullandığı ikna tekniklerini belirlemek amaçlanmıştır.

Araştırma, nitel araştırma özelliği taşımaktadır. "Doküman analizi modeli" kullanılmıştır. Buna göre Mustafa Kemal Atatürk'ün "Nutuk" adlı eseri araştırmanın amacı doğrultusunda ikna teknikleri açısından taranmış, doküman analizi esaslarına göre elde edilen veriler düzenlenmiş ve veriler analiz edilmiştir. Araştırmanın örneklemini aynı zamanda araştırmanın evrenini oluşturmaktadır.

Verilerin toplanmasında bir standardın oluşturulmasını sağlamak amacıyla bir form kullanılmıştır. Bu form araştırmanın amacı doğrultusunda ikna tekniklerinin Nutuk'ta nasıl yer aldığını sistematik bir şekilde kaydetmeye yaramıştır.

Formda yer alan 76 ikna tekniği birer tema olarak değerlendirilmiş ve Nutuk bu temalar açısından taranmıştır. Tarama esnasında tekniklerle ilgili Nutuk'ta yer alan her bilgi, bu başlıklar altına yazılmıştır. Taramalarda elde edilen bilgilerin, başlıkların altına yazılması tamamen bittikten sonra bu bilgiler her teknik açısından kendi içinde değerlendirilmiş ve farklı kodlar oluşturulmuştur. Nihayetinde her teknik ayrı ayrı ele alınmış ve veriler yazıya aktarılmıştır.

İkna teknikleri ile ilgili Nutuk'ta yapılan analizlere göre Mustafa Kemal'in 76 teknikten 67'sini kullandığı, 5'ini hiç kullanmadığı, 4 teknikte tavsiye edilenlerin zıddını yaptığı görülmüştür. Bu da Mustafa Kemal'in birçok ikna tekniğinden yararlandığını, Nutuk'ta kendini ifade ederken insanları anlatıtlarına inandırmak için çeşitli yollara başvurduğunu ve Mustafa Kemal'in ikna edici bir lider olduğunu göstermektedir.

Anahtar kelimeler: ikna, ikna teknikleri, iletişim, Nutuk, Mustafa Kemal Atatürk.

Jel Kodu: Y-30

Nutuk in Terms of Persuasion Techniques

Abstract

In this study, it is aimed to define Mustafa Kemal Ataturk's persuasion techniques in his book of Nutuk to give an account for his folk and to explain how he founded a new country.

Qualitative research model and document analyse was used for this study. Therefore, Nutuk was browsed in terms of persuasion techniques. The data obtained was arranged and analysed according to principles of document analyse. Sample of this study also constitutes the universe of the study.

¹ Doç. Dr. Kemalettin Deniz danışmanlığında hazırlanan "Nutuk'un İkna Teknikleri Açısından İncelenmesi" adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

² Doç. Dr., Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, kemalettindeniz@hotmail.com, ORCID: 0000-0001-7531-490X

³ Doktora Öğrencisi, Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, rasimtarakci@gmail.com, ORCID: 0000-0001-6379-2736

A form is used to construct a standard in the process of obtaining data. This form is composed of persuasion techniques that could be defined from written expressions by related literature scanning and was generated by the opinion of experts. 76 persuasion techniques was taken place in this form. It served to record sistematically how this techniques had taken place in Nutuk in line with the purpose of this study.

Each of the 76 persuasion techniques in the form were considered as a theme and Nutuk was scanned in terms of these techniques. All the quotations in Nutuk were written below the headings among these 76 techniques. After this process, these quotations were evaluated in the light of all these techniques and different codes was given to each of them. Finally, each technique was semitized and data was transformed to script

In the scope of the analyses that related to persuasion techniques and derived from Nutuk, 67 of 76 techniques were used by Mustafa Kemal and 5 of them were never used. He did the opposite of 4 techniques that are recommended. This shows that Mustafa Kemal benefited from many persuasion techniques, appeared to different ways to persuade people and is a persuasive leader. Techniques that are rarely used or used reversely can be that these are not necessary in the conditions required or he didn't need them. With this regard, Mustafa Kemal preferred to use the persuasion techniques when they are necessary and he is a persuasive leader.

Keywords: persuade, persuasive techniques, communication, Nutuk, Mustafa Kemal Atatürk.

Jel Code: Y-30

Giriş

İletişim, insanoğlunun yaratılışından bu yana duygularını, düşüncelerini, isteklerini toplum içinde ifade etmesini sağlayan ve diğer canlılardan farklı olarak düşünce ve bilgilerini kuşaklar boyunca aktarmasına yarayan doğal bir süreçtir. İnsan, toplum içinde iletişim kurarak var olur. İletişim sayesinde çevresinde bulunmayan olay, olgu veya nesnelerin bilgisine ulaşır. Geçmişte olup bitmiş olayları da bu sayede öğrenir. Böylelikle iletişim, insanoğlunu zamanın ve mekânın da ötesine taşır. İletişim sayesinde insanlar birbirlerini sözlü ve yazılı olarak etkilemeyi de amaçlarlar. Bu sayede başarılar elde ederler. İletişim sayesinde insanlar, çevrelerindeki insanları etkilemekle kalmamış, varlığını sürdürebilmek için çeşitli kurallar ve değerler üretmişlerdir. Bunlar sayesinde toplumsal ve kültürel kurumlar oluşmuştur. Bu kurumların devamlılığı da yine iletişimle sağlanmıştır. İletişim, toplumu meydana getiren insanlar arasında sağladığı etkileşimle düşüncelerde, davranışlarda, değerlerde ve amaçlarda benzerlik ve uzlaşma olasılığını artırmada da son derece önemli bir rol oynar (Yatkın, 2003, s. 44).

Türkçe Sözlük'te iletişim, "Duygu, düşünce ve bilgilerin akla gelebilecek her türlü yolla başkalarına aktarılması, bildirişim, haberleşme, iletişim." tanımıyla yer alır ki bu, dilimizdeki ifadesiyle bir ortaklığa işaret etmektedir (TDK, 2009, s. 954).

İletişim bir ortaklık kurma süreci olmakla birlikte bu ortaklığın sağlanabilmesi için etkili bir iletişimin kurulması gerekir. Bu noktada

insanların birbirini anlaması, günlük hayattaki isteklerini diğer insanlara kabul ettirebilmesi, fikirleriyle veya duygularıyla diğer insanları etkilemesi için etkili bir iletişim kurması gerekir ki bu iletişimin amacı da iknadır.

İlişkilerle örülü insan yaşamında iknanın önemli bir yeri vardır. Zira insan, amaçlarına ulaşmak için diğer insanları ikna etmek zorundadır. İletişim, insanları ikna etmek için bir araçtır (Paksoy ve Acar, 2000, s. 12). Başkalarıyla iletişim kuran herkes, elde edemese bile karşısındakini yönlendirmeyi amaçlamaktadır (Lazar, 2001, s. 69).

İknanın sözlükte “İnandırma, razı etme, kişinin tutum ve davranışlarını zorlama olmaksızın etkilemeyi hedefleyen iletişim süreci, bir konuda birinin inanmasını sağlama, kandırma.” (TDK, 2009) gibi açıklamaları vardır. Ancak genel bir tanım yapmak gerekirse “İkna; kişi veya grubun tutum ve davranışlarını, dil becerileri ve çeşitli etkilene unsurları aracılığıyla zorlama olmaksızın bilinçli bir şekilde yönlendirmeyi hedefleyen iletişim sürecidir.” (Deniz, 2011, s. 561).

Günümüzde ikna birçok alanda kendini göstermektedir. Bu alanlardan biri siyasettir. Siyaset sözcüğü Türkçe Sözlük’te “Politika, devlet işlerini düzenleme ve yönetme sanatıyla ilgili özel görüş ve anlayış” olarak tanımlanmıştır (TDK, 2009). Günümüzün demokratik yönetim anlayışında yöneticiler, güçlerini halktan almaktadır. Belirli aralıklarla yapılan seçimlerle halk, kendi yöneticisini seçmektedir. Durum böyle olunca siyaset sahnesinde yer almak isteyen kişiler halkı, kendilerine oy verme konusunda ikna etmek durumundadırlar. Bu sebeple iyi bir siyasetçi aynı zamanda iyi bir iknacı olmak zorunda kalmaktadır.

Yönetimlerin demokratikleşmesi ve halkın yönetime oylarıyla katılmaya başlamasıyla, yöneticilerin halkı ikna etme gereklerinin ortaya çıkışı yeni bir kavramı da ortaya çıkarmaktadır. Bu kavram günümüzde “siyasal iletişim” olarak adlandırılmaktadır. “Belli ideolojik amaçları toplumda belli gruplara, kitlelere, ülkelere ya da bloklara kabul ettirmek ve gerektiğinde eyleme dönüştürmek, uygulamaya koymak üzere siyasal aktörler tarafından çeşitli iletişim tür ve tekniklerinin kullanılması ile yapılan iletişim” olarak tanımlanan siyasal iletişim bugün insanlığı çepeçevre sarmaktadır (Aziz, 2003, s. 4). Siyasetçiler çeşitli ikna teknikleriyle halka yaklaşmakta, halk ise bunları kendi süzgecinden geçirip yöneticisini seçmektedir.

Türkiye’de demokratikleşme sürecinin ilk aktörü şüphesiz ki Mustafa Kemal Atatürk’tür. Büyük ve kanlı bir savaşın ardından fakir ve bitkin bir milleti özgürlüğünü kazanmak için örgütlenmeye ve tekrar savaşıya ikna eden, ardından halkın alışık olmadığı bir yönetim şekli olarak cumhuriyeti kuran ve halkın buna uyumunu sağlayan, ölümüne kadar

siyaset sahnesinde kalıp cumhurbaşkanlığı yapan Mustafa Kemal, şüphesiz ki iyi bir lider, etkili bir iletişimci, başarılı bir iknacıdır.

Mustafa Kemal, 1927 yılında kendi kurduğu Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)'nin ikinci büyük kongresinde, 1919 yılında Samsun'a çıkışından başlayarak içinde bulunulan 1927 yılına kadar yapılanları kendisi bizzat 36,5 saatte anlatmıştır (Yıldız, 2006, s. 112). Bu metin şüphesiz ki bir yöneticinin halka hesap vermesi, yaptıklarının doğruluğu konusunda halkı ikna etmeye çalışmasıdır. Nutuk'un metninde Mustafa Kemal'in 16 defa ikna sözcüğünü kullanması da bunu doğrular niteliktedir. Sonradan Nutuk adı verilen bu eserin ikna yönüyle ilgili yapılmış bilimsel bir çalışma yoktur. Bu sebeple araştırmanın temel amacı Mustafa Kemal Atatürk'ün Nutuk'unda kullandığı ikna tekniklerini tespit etmektir. Bu amaç doğrultusunda, çalışmada aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Mustafa Kemal'in yararlandığı ikna teknikleri hangileridir?
2. Mustafa Kemal'in ikna tekniklerinin zıddını kullandığı durumlar nelerdir?

Çalışma, bugüne kadar Mustafa Kemal Atatürk ve Nutuk'uyla ilgili ikna açısından herhangi bir bilimsel çalışma bulunmamasından dolayı önem arz etmektedir.

Yöntem

1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışma bir nitel araştırma özelliği taşımaktadır. Veriler doküman analizi yoluyla toplanmıştır. Doküman analizi, “araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgiler içeren yazılı materyallerin analizini kapsar” (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 217). Buna göre Mustafa Kemal Atatürk'ün “Nutuk” adlı eseri araştırmanın amacı doğrultusunda ele alınan ikna teknikleri açısından taranmış, doküman analizi esaslarına göre elde edilen veriler düzenlenmiştir.

2. İnceleme Nesnesi

Mustafa Kemal tarafından yazılan “Nutuk” bu araştırmanın inceleme nesnesini oluşturmaktadır. Araştırmada Nutuk'un Türk Tarih Kurumu tarafından yayımlanan 2010 yılı baskısı kullanılmıştır.

3. Verilerin Toplanması

Araştırma verilerinin toplanması doküman incelemesi gerçekleştirilerek yapılmıştır. Buna göre araştırmaya tâbi tutulan Nutuk incelenerek veriler kaydedilmiştir.

Verilerin toplanmasında bir standardın oluşturulmasını sağlamak amacıyla veri toplama aracı olarak ikna teknikleri formu kullanılmıştır. Bu form ilgili literatür taranarak oluşturulan ikna tekniklerinin yazılı anlatımında tespit edilebilenlerinden müteşekkil olup, alan uzmanlarının görüşleri doğrultusunda oluşturulmuştur. Formda 76 ikna tekniği yer almaktadır. Bu form araştırmanın amacına yönelik olarak ikna tekniklerinin Nutuk'ta nasıl yer aldığını sistematik bir şekilde kaydetmeye yaramıştır. Buna göre formda her ikna tekniği bir tema olarak yer almış, bunlarla ilgili elde edilen her bir bulgu da bir kod olarak temalar altına sistematik bir şekilde kaydedilmiştir. Araştırmada temalar olarak yer bulan ikna teknikleri ilgili alanyazını incelenerek belirlenmiştir. Buna göre yapılan çalışmalardan alınan ikna teknikleri aşağıda tablo şeklinde verilmiştir (Deniz, 2011; Hogan, 2007; Hogan ve Speakman 2012; Hale ve Whitlam, 1997; Rocha'dan aktaran Karadoğan, 2003):

Tablo 1. İkna Teknikleri

Sıra No	Tekniğin Adı
1	Bilimsel Kanıt
2	Duygusal Kanıt
3	Ahlaki Kanıt
4	Uyum
5	Empati Kurma
6	Hediye Vererek Ortaklık Kurma
7	Kusur, Hata Belirtme
8	Zayıf ve İnsani Yönünü Belirtme
9	Yardımcı ve Paylaşıcı Olma
10	Az Söz Verip Çok İş Yapma
11	Ortak Düşman, Ortak Sorun Yaratma
12	İddia ve Bilgilerle Şaşırtma
13	Saygı Gösterme
14	İnsanlara Onlara Benzeyen İnsanların Hikâyesini Anlatma

15	Kendi Hayatından Hikâyeler Anlatma, Örnekler Verme
16	Alçak Gönüllü Olma
17	Net ve Kesin İfadeler Kullanma
18	Hızlı, Kolay ve İyi Çözümler Üreterek Uygulama
19	Sözde Sorular Sorma
20	Karşısındakinin Değer, İhtiyaç, Tutumlarını ve Onu Motive Edecek Unsurları Bilme
21	Kıtlık
22	Tutarlılık
23	Bilinmeyeni Bilinenle Bağlantı Kurarak Anlatma
24	Konuyu Daha Önceki Konularla İlişkilendirme
25	Aktarılan Bilginin Günlük Yaşamda Nasıl, Nerede Kullanılacağını Belirtme
26	Anlatılanı Güncel Bir Konuyla İlişkilendirme
27	Mesajda Zıtlıklardan Yararlanma
28	Karşıdakine Bir Grubun Parçası Olduğunu Hissettirme
29	Sosyal Kanıt
30	Sonuca Odaklanıp Kafada Canlandırma
31	Önce Amacı, Sonra Amaca Götürecek Planı Belirleme
32	Planladıklarıyla İlgili Olumlu Beklenti İçinde Olma
33	Engeller Karşısında Hedefi Değiştirmeden Farklı Yollar Kullanma
34	Seçenek Sınırlama
35	Üçlü Yapılar
36	Karşıdakine Olumlu İş Yaptırıp Onu Sürece Katma
37	Sebeup Cümleleri Kullanma
38	Rica, Nezaket ve Teşekkür İfadeleri Kullanma

39	“Bildiğiniz gibi” İfadesini Kullanma
40	Hırslı Olma
41	İyilik Yapıp Kendine Borçlu Hissettirme
42	Kazanacakları Konusunda Olumlu Hayaller Kurdurma
43	Tekrar
44	Özet
45	Sorulara Yeterince Açıklayıcı Cevap Verme
46	Karşıdakinin Soru Sormasına Fırsat Verme
47	Övgü
48	Beklenen Davranışlar Konusunda Açıklama ve Tarif Verme
49	Korku Çekiciliği
50	Karşıdakinin Öğrenme Kanalını Tespit Edip Buna Göre Konuşma
51	Demagoji Yapma (Muğlak Konuşma)
52	Müzik
53	Kanıtların Kimseyi Yanıltmadığını Kabul Etmek Zorunda Bırakmaması
54	Önce Duyguya Sonra Mantiğe Seslenme
55	Kanıtların Kesinliğe Dayanması
56	Zamanı Dikkatli Kullanarak Kişilerin Sabırlarını Zorlamama
57	Kişinin, İkna Etmek İsteddiği Konuyla İlgili Kendine Güveninin Tam Olması
58	Rahatça Anlaşılabilir Cümleler Kurma
59	Anlamı Açıkça Verebilecek Kelimeler Kullanma
60	Kişisel İfadeler Yerine Genel İfadeler Kullanma
61	Konuşmaya Başlarken Eleştiri, Emir Kullanmama
62	Hazırlık Yapma

63	Konuşma Planını Belirtme
64	Farklı ve Zengin Materyaller Kullanma
65	Geri Bildirim Alma
66	Karşıdakini Küçük Düşürücü Sözler Kullanmama
67	Merak Uyandırma
68	Anlatılan Konuyla İlgili Dinleyicilerin Harekete Geçmeye İstekli Olmasını Sağlama
69	Güvenilir Olma
70	Kendine Güvenme
71	Dürüstlük
72	Samimiyet
73	Açıklık
74	Birikim
75	Dedikodu Yapmama
76	Alanında Uzman Olma

4. Verilerin Analizi

Araştırmada içerik analizi tekniğinden yararlanılmıştır. Veri toplamak için hazırlanan ve 76 ikna tekniğinden oluşan formda her teknik birer tema olarak yer bulmuştur. Daha sonra Nutuk, bu temalar doğrultusunda taranmıştır. Tarama esnasında temalarla ilgili Nutuk'ta yer alan her bilgi ilgili temanın altına bir kod olarak yazılmıştır. Taramalarda elde edilen bilgilerin temaların altına yazılması tamamen bittikten sonra bu bilgiler her tema açısından kendi içinde değerlendirilmiştir ve sonuçlara ulaşılmıştır.

Bulgular

1. Mustafa Kemal'in Yararlandığı İkna Teknikleri

Mustafa Kemal, çalışmaya konu olan 76 ikna tekniğinden 67'sini Nutuk'ta kullanmıştır. Mustafa Kemal'in kullandığı teknikler Tablo-2'de listelenmiştir:

Tablo 2. Mustafa Kemal'in Yararlandığı İkna Teknikleri

Sıra No	Tekniğin Adı
1	Bilimsel Kanıt
2	Duygusal Kanıt
3	Ahlaki Kanıt
4	Uyum
5	Empati Kurma
6	Kusur, Hata Belirtme
7	Zayıf ve İnsani Yönünü Belirtme
8	Yardımcı ve Paylaşımçı Olma
9	Az Söz Verip Çok İş Yapma
10	Ortak Düşman, Ortak Sorun Yaratma
11	İddia ve Bilgilerle Şaşırtma
12	Saygı Gösterme
13	İnsanlara Onlara Benzeyen İnsanların Hikâyesini Anlatma
14	Kendi Hayatından Hikâyeler Anlatma, Örnekler Verme
15	Net ve Kesin İfadeler Kullanma
16	Hızlı, Kolay ve İyi Çözümler Üreterek Uygulama
17	Sözde Sorular Sorma
18	Karşısındakinin Değer, İhtiyaç, Tutumlarını ve Onu Motive Edecek Unsurları Bilme
19	Kıtlık
20	Tutarlılık
21	Bilinmeyenle Bilinenle Bağlantı Kurarak Anlatma

22	Konuyu Daha Önceki Konularla İlişkilendirme
23	Anlatılanı Güncel Bir Konuyla İlişkilendirme
24	Mesajda Zıtlıklardan Yararlanma
25	Karşıdakine Bir Grubun Parçası Olduğunu Hissettirme
26	Sosyal Kanıt
27	Sonuca Odaklanıp Kafada Canlandırma
28	Önce Amacı, Sonra Amaca Götürecek Planı Belirleme
29	Planladıklarıyla İlgili Olumlu Beklenti İçinde Olma
30	Engeller Karşısında Hedefi Değiştirmeden Farklı Yollar Kullanma
31	Seçenek Sınırlama
32	Üçlü Yapılar
33	Karşıdakine Olumlu İş Yaptırıp Onu Sürece Katma
34	Sebeup Cümleleri Kullanma
35	Rica, Nezaket ve Teşekkür İfadeleri Kullanma
36	“Bildiğiniz gibi” İfadesini Kullanma
37	Hırslı Olma
38	İyilik Yapıp Kendine Borçlu Hissettirme
39	Kazanacakları Konusunda Olumlu Hayaller Kurdurma
40	Tekrar
41	Özet
42	Sorulara Yeterince Açıklayıcı Cevap Verme
43	Karşıdakinin Soru Sormasına Fırsat Verme
44	Övgü
45	Beklenen Davranışlar Konusunda Açıklama ve Tarif Verme

46	Korku Çekiciliği
47	Demagoji Yapma (Muğlak Konuşma)
48	Önce Duyguya Sonra Mantığa Seslenme
49	Kanıtların Kesinliğe Dayanması
50	Zamanı Dikkatli Kullanarak Kişilerin Sabırlarını Zorlamama
51	Kişinin, İkna Etmek İsteddiği Konuyla İlgili Kendine Güveninin Tam Olması
52	Rahatça Anlaşılabilir Cümleler Kurma
53	Anlamı Açıkça Verebilecek Kelimeler Kullanma
54	Konuşmaya Başlarken Eleştiri, Emir Kullanmama
55	Hazırlık Yapma
56	Konuşma Planını Belirtme
57	Geri Bildirim Alma
58	Merak Uyandırma
59	Anlatılan Konuyla İlgili Dinleyicilerin Harekete Geçmeye İstekli Olmasını Sağlama
60	Güvenilir Olma
61	Kendine Güvenme
62	Dürüstlük
63	Samimiyet
64	Açıklık
65	Birikim
66	Dedikodu Yapmama
67	Alanında Uzman Olma

Çalışmanın hacmini artıracığından dolayı Mustafa Kemal'in kullandığı bütün ikna teknikleri tek tek ele alınmayacaktır. Bu tekniklerden

en çok kullanılanları “bilimsel kanıt, duygusal kanıt, ahlaki kanıt” teknikleridir. Bu sebeple bu tekniklerin nasıl kullanıldığına değinilecektir.

1.1. Bilimsel Kanıt

Bilimsel kanıt sunma ikna edici iletişimdeki tekniklerden biridir. Mantığa seslenen veriler sunmayla gerçekleşir. Araştırmalara göre sayısal verilere dayalı mesajlar, rapor, alıntı, uzman görüşü, belge sunma, bilimsel kıyaslama ve veriler, tarih verme gibi kanıtlar alıcıda etki yaratmaktadır. Deniz (2011, s. 619)’e göre “mesajlardaki mantığa seslenen kanıtlar, dinleyicileri gerçekçi düşünmeye yöneltir.”

Mustafa Kemal, Nutuk’un anlatımında belgelere oldukça sık yer vermektedir. Anlattıklarını kanıtlamak amacıyla Nutuk’taki olayları belgelerle desteklemiştir. Ayrıca bu belgeleri ilgilenenlerin okuması için Nutuk’un asıl metniyle birlikte yayına sunmuştur.

Mustafa Kemal, Nutuk’ta birçok farklı kaynaktan ve türden belgeyi kullanmıştır. Bunların büyük bir çoğunluğu o günün temel haberleşme kaynağı olan telgraf metinleridir. Bunun yanında kongre tutanakları, CHP grup toplantısı tutanakları, Heyeti Temsiliye kararları, TBMM’nin açık ve gizli oturum tutanakları, raporlar, mektuplar, Amasya Görüşmeleri kararları, gazeteler, bildiriler, kitapçıklar, tüzükler, konferans ve mülakat metinleri de vardır.

Çalışmada yararlanılan Nutuk’un Türk Tarih Kurumunun 2010 yılı baskısında bu belgeler ayrı bir cilt olarak basılmış olup 300 belgeyi barındırır. Vesikalar cildinde yer alan bu belgeler kimi zaman Nutuk’un asıl metninde doğrudan kullanılmış, kimi zaman özetlenmiş, kimi zaman da asıl metinde yer almamış yalnız vesikalar içerisinde yer aldığı ifade edilerek ilgilenenlerin yayımlandığı zaman oradan okuyabileceği belirtilmiştir. Mustafa Kemal’in Nutuk’ta söylediği şu sözler, belge kullanımına örnek olması bakımından verilmiştir:

Efendiler, o müsvedde işte aynen şu kağıtlardır. (Göstererek) dört maddeyi ihtiva ediyor, muhteviyatını beyan ettim (s. 44).

23 Haziran 1919 gün ve 84 sayılı olan bu şifre muhteviyatı, şayan-ı dikkat bir zihniyeti gösterir bir vesika olduğu için aynen arz edeceğim (s. 48).

O tarihlerde ve ondan sonraki zamanlarda, en hafif tabirle safdilliklerini mukteza-yı kiyaset ve tedbir göstermeğe çalışmış olanlar hakkında, bir fikir vermiş olmak için, müsaade buyurursanız, şu vesikayı aynen ıttılınıza arz etmek isterim (s. 64).

Bu telgrafa orada verdiğim cevabı aynen arz edeceğim (s. 106).

Mustafa Kemal anlattıklarını belgelerle desteklemeye o denli önem verir ki bazı olayların anlatımında önemsiz gibi görünse bile özellikle belge kullanarak anlatmayı tercih etmesi bunun bir göstergesidir. Kuvayi Milliye

çetesi lideri Yahya Kaptan'ın şehit edilmesi durumunda söylediği şu sözler durumu örnekler niteliktedir:

Muhterem Efendiler, hükûmeti ve İstanbul'daki teşkilatımız rühasasını, böyle çirkin bir cinayetin irtikâp olunmasına delâlete saik olan esbap ve müessiratin, tetkikinin cidden şayan-ı ibret netayice münce olacağına kani bulunduğum cihetledir ki, zâhiren ehemmiyetsiz gibi görülebilecek olan bir vak'ayı delâile ve vesaika istinat ettirerek izah ettim. Bu izahatımda enzar-ı millette vazıh bir zemin-i tetkik husulüne yardım edebildiysem vicdanî vazifelerimden birini yapmış olduğuma kani ve müsterih olacağım (s. 438).

Nutuk'ta bilimsel kanıt olarak uzman görüşüne de yer verilmiştir. Damat Ferit Hükûmetinin Heyet-i Temsiliyeyi din ve halife düşmanlığı ile suçlayıp halkı kıskırtması üzerine Heyet-i Temsiliye de din adamlarından fetvalar alarak böyle bir durumun olmadığını kanıtlama yoluna gitmiştir:

İstanbul'da Damat Ferit Paşa, derhal yeniden mevki-i iktidara getirildi. Damat Ferit Paşa Kabinesi ve İstanbul'da bütün menfi ve hain teşekkülâtın vücuda getirdiği blok ve bu blokun Anadolu dahilindeki tek mil isyan teşkilâtı ve bilcümle düşmanlar ve Yunan ordusu, müştereken aleyhimize faaliyete geçtiler. Bu müşterek tecavüz politikasının talimatı da, padişah ve halifenin, düşman tayyareleri de dahil olduğu halde, her türlü vasıtalarla memlekete yağdırdığı "huruç alessultan" fetvası idi.

Bu umumî, mütenevvi, ve hainane savletlere karşı, biz de, daha Meclis açılmadan evvel, Afyon Karahisar'ında, Eskişehir'de ve bütün hat boyunca bulunan ecnebi kıtaatını Anadolu'dan çıkarmakla Geyve, Lefke, Cerablus köprülerini tahrip etmekle ve Meclis içtima eder etmez Anadolu ulema-yı kiramının fetvasını almakla mukabil tedabire geçtik (s. 592, 594).

Sayısal verilerin kullanılması zihinlerde kesin bilgilerin oluşmasını sağlamaktadır. Bu da inandırıcılığı artırmaktadır. Mustafa Kemal Nutuk'ta sayıları çok değişik konu alanlarında kullanmıştır. Bunlar kişi sayıları, bir olay veya durumla ilgili yazılı kaynakların sayfa sayıları, düşman birliklerinin ve isyancıların sayıları, milis güçlerin veya ordunun asker sayısı, oylama sonuçlarının sayılarla ifade edilmesi, askerî alanda yol, uzunluk veya alan hesaplamaları ve parasal harcamalar, savaş teçhizatlarının sayılarıdır. Aşağıda bu konu alanlarına ait kullanımlara örnekler verilmiştir:

Ben, bu hususta müdavele-i efkâr eylemek üzere, Fethi Bey, Fevzi Paşa, Fuat Paşa, Kâzım Paşa, Ali Bey, Celâl Bey, İhsan Bey ve Heyet-i Vekile arkadaşları ve sair on, on beş arkadaşı ve bu meyanda Kâzım Karabekir Paşa'yı Çankaya'da nezdime davet etmiştim (s. 298).

Üç safhaya ayrılabilen bu muharebemiz, eser-i cedid denilen büyük tabaka kağıtlardan yirmi beş sahife doldurdu (s. 236).

Bu esnada Anzavur, 11 Mayıs 1920 tarihlerinde top ve mitralyözlerle mücehhez beş yüz kişilik bir kuvvetle, üçüncü defa olarak Adapazarı ve Geyve havalisinde zayıf bir millî müfrezemize, nizamiye kıtaatımıza mütemadiyen saldırdı (s. 596).

Kuvvetim, iki yüz elli kişi çıkarır bir tabur, ve dört tüfekli bir mitralyöz bölüğünden ibarettir (s. 220).

19 reye karşı 148 rey ile İsmet Paşa Hükûmeti'ne itimat edildi. Bir rey de müstenkif idi (s. 1180).

Meydan muharebesi, 100 kilometrelik cephe üzerinde cereyan ediyordu. Sol cenahımız, Ankara'nın elli kilometre cenubuna kadar çekilmişti (s. 824).

10 Eylül'de maiyetlerinde birkaç jandarma ve müsella Kûrt olduğu halde, hükûmet dairesinde toplanıyorlar, sandık emininin odasına giriyorlar, sandığı açıyorlar, beraber almak üzere altı bin lira sayıp bir kenara koyuyorlar ve sandığa vazetmek üzere de şu senedi yazıyorlar... (s. 168).

O günlerde İzmir'e yeniden bir piyade alayı ile teçhizatı tam bir süvari alayı ve yirmi dört adet yük otomobiliyle külliyyetli nakliye arabası ve altı adet top ve birçok mühimmat çıkarıldığı ve cephelere küllî miktarda cephaneye sevk edilmekte olduğu anlaşılmıştı (s. 510).

Akbaş deposunda sekiz bin Rus tüfeği, kırk Rus mitralyözü, yirmi bin sandık cephaneye tahmin ediliyordu (s. 524).

Tarih kullanımı bilimsel kanıtı sağlayan verilerden biridir. Nutuk Atatürk'ün Samsun'a çıkış tarihi olan 19 Mayıs 1919 ile Nutuk'un sunulmaya başlandığı tarih olan 15 Ekim 1927 tarihleri arasındaki olayları kapsar. Yalnız, olayların anlaşılması için 19 Mayıs 1919 tarihinden önce yaşanmış olaylara da değinilir. Mustafa Kemal, Nutuk'ta anlattığı her olayı tarihiyle birlikte vermeye çalışmıştır. Bu tarihlerin ise beş farklı şekilde kullanıldığı tespit edilmiştir. Bunlar çok net verilen (gün/ay/yıl/saat) tarihler, net verilen (gün/ay/yıl) tarihler, muallak tarihler, bir süreci içeren tarihler ve anlatılan olaylarla bağ kurularak verilen tarihlerdir. Nutuk'tan alınan örnekler aşağıda sırasıyla verilmiştir:

İstanbul, benim, o dakikada resmî memuriyetime hitam vermiş oldu. Ben de aynı dakikada 8/9 Temmuz 1919 gecesi saat 10.50 sonrada Harbiye Nezaretine, saat 11 sonrada padişaha vazife-i memuremle beraber silk-i askerîden istifamı müş'ir telgrafları vermiş oldum (s. 64).

1919 senesi Mayısının 19'uncu günü Samsun'a çıktım (s. 2)

Erzurum'a muvasalatımın ilk günlerinde Erzurum Kongresinin in'ikadını temin için ittihaz-ı tedabir ile iştigale ehemmiyet verildi (s. 62).

Bir hafta kadar Samsun'da ve 25 Mayıs'tan 12 Haziran'a kadar, Havza'da kaldıktan sonra Amasya'ya gittim (s. 30).

Bu tarihten on beş gün sonra idi, Kâzım Karabekir Paşa'dan 17 Teşrinievvel 1919 tarihli şu telgrafi aldım... (s. 216).

1.2. Duygusal Kanıt

İnsanların tutum ve davranışlarının bir kısmının altında duygular vardır. Bu sebeple ikna edici iletişimde kullanılan kanıt türlerinden biri duygusal olanlardır. İkna edici iletişimde kaynağın, mesajına duygusal ifadeler yüklemesi hedefi etkilemektedir (Can, 1991, s. 45). Birçok insanın

davranışlarını belirleyen faktörler, akılcı ve mantıklı olmaktan çok, kişisel veya duygusal (sevinç, kızgınlık, namus, cesaret vb.) etkenlerdir (Kirschner, 1994, s. 157). Bu sebeplerle duygusal kanıtlar sunma, insanları etkilemede kullanılan bir yoldur.

Mustafa Kemal Nutuk'ta duygusal kanıtları sıkça kullanmıştır. Bu kullanım iki şekilde ele alınmaktadır. Birincisi Mustafa Kemal'in kelime, kelime grupları ve cümleleri kullanarak Nutuk'ta geçen kişi, grup, çeşitli kuruluş ve cemiyetler, milletler, topluluklar, çeteler, hükûmetler adına yargıda bulunmasıdır. Kullanılan bu yargılar zihinlerde sevgi, nefret, hayranlık, ret, sevinç, acı, üzüntü, güven, bağlılık, özentî, özveri, hiddet, teslimiyet, cesaret gibi pek çok duyguyu harekete geçirir. İkincisi ise bir olayı duygusal öğeleri öne çıkararak hikâye etme yoluyla gerçekleşir.

Mustafa Kemal'in kelime, kelime grupları ve cümleleri kullanarak duygusal kanıtlar oluşturmaya Nutuk'tan örnekler verilmiştir. Buna göre Millî Mücadele'yi destekleyen Abdulkerim Paşa hakkında söyledikleri olumlu duygusal kanıtlar oluşturmaya bakıldığında; Millî Mücadele'ye karşı olan Vahdettin ve Damat Ferit Paşa Hükûmeti hakkında söyledikleri ise olumsuz duygusal kanıtlar oluşturmaya bakıldığında örnek olarak aşağıya alınmıştır:

Abdulkerim Paşa / çok namuslu, hamiyetli ve temiz kalpli bir vatanperverdi (234), muhterem ve mahbup (234), saffet-i kalbinden ve necabet-i ahlakiyesinden (236), tatlı sözlerinin ve mutantan cümlelerinin (236), nezih kalpli (238), zat-ı necibaneleri gibi kalbi cidden vatan ve millet aşkıyla ve padişaha muhabbet ve sadakatle memlû olan ve hatıra-i uhuvvetini daima hürmetle muhafaza eylediğim kardeşim Abdulkerim Paşa Hazretleri (242), erbab-ı hamiyet ve vatanperveranın (246), sessiz sedasız, liveçhilvatan çalışılan ve tek başına bir azm-i naçiz-i nezahetperverî ile başarılan vak'a-i muazzama (250).

Vahdettin / Saltanat ve hilafet mevkiini işgal eden (2), mütereddi (2), şahsını ve yalnız tahtını temin edebileceğini tahayyül ettiği deni tedbirler araştırmakta (2), hayat ve rahatını kurtarabilecek çareden başka bir şey düşünmüyor (14), hıyanet (184), zat-ı şevketsimat-ı tacdar-ı azami (250), bende (302), alçak bir padişahın deni fikirleri (308), devlet riyasetini telvis etmekte olan hain (320), hainane salvetler (594), ...bu zat haindir. Düşmanların vatan ve millet aleyhinde vasıtasıdır (758), düşmanların elinde bazı bulunan Vahdettin (810), büyük bir makam, tantanalı bir unvan ihraz edilmiş bir sefil, aciz, adi, his ve idrakten mahrum bir mahluk, kıymetsiz hayatlarını iki buçuk gün fazla, sefilane sürükleyebilmek için her türlü mezelleti mübah gören, alçak, adi bir mahluk (924).

Damat Ferit Paşa ve Hükûmeti / aciz, haysiyetsiz, cebin (2), esir ve aciz (28), menfi tebligat (yapan) (58), milleti jurnal (eden) (90), mani tedabir (102), hıyanet (184), bedbahtlar, gafiller, cahiller, zavallılar, hainler, biasıl ve millet ile alakasız bir heyet-i acize (240), zat-ı gafil, hırs-ı menfaatle ve amâ-yi cehil ve gaffetle, her türlü hasabet ve hıyanet ve acz ü meskenet mevkiinde (242), cinayet ve ihaneti mertebeye-i sübuta varan bir kabine erkânının müdafaat-ı gayrimeşruası (244), mukadderat-ı atiyemiz için, yeni bir sebep-i felâket

ihzarından başka bir semereye intizar olunmayan (246), ahval-i gayritabiye ve gayrikanuniyenin amil ve müsebbibi, gayrimeşru ef'al ü hareket (274), ihanetkerane (276), miras-ı seyyiatı (466), şerefsiz, haysiyetsiz, suflî (478), menfi ve hain (592).

Mustafa Kemal duygusal kanıt oluşturmak için bazen de olayları duygusal bir şekilde hikâye etmiştir. Kuvayi Milliye çetesi liderlerinden biri olan Yahya Kaptan'ın, İstanbul Hükûmeti tarafından şehit edilmesi olayını anlatırken söyledikleri ve kullandığı Yahya Kaptan'ın eşinden kendisine gönderilen telgraf, bunu kanıtlar niteliktedir:

Şimdi Efendiler, vicdan ve şefkat sahibi olanları, cidden dilhun eden bir telgrafi daha nazargâh-ı rikkatinize vaz ederek, bu meseleye dair beyanatıma hitam vereceğim:

4960

İstanbul, 14/1/1920

Ankara'da: Kuva-yi Milliye Reisi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

Zevcim Yahya Kaptan, mahza Zat-ı Samilerine olan münasebeti dolayısıyla, bir cürm-i kanunisi olmaksızın, arz-ı teslimiyet ettiği halde, Gebze Jandarma Yüzbaşı Nail ve Mülâzimievvel Abdurrahman Efendiler tarafından alçakçasına şehit edildi. Bütün Tavşancıl ahalisi, vak'anın şahididir. İhkak-ı hak için Adliye ve Dahiliye Nezaretlerine müracaat edildi. İki nefer yetim ile perişan bir halde bulunuyoruz. Bu bapta teşebbüsât ve muavenet-i Samilerine muntazırız ferman.

Karagümrük'te Keçecilerde
Karabaş Mahallesinde 19
numaralı hanede sakın Yahya
Kaptan zevcesi

Şevket Hanım (s. 440).

1.3. Ahlaki Kanıt

Ahlaki kanıt din kurallarının ve toplumun geleneğinin insanlar üzerindeki etkisinden yararlanan bir ikna tekniğidir. Hogan ve Speakman (2012)'a göre insanlar var olan inançlarına ters düşen görüşlere hemen tepki gösterirler.

Mustafa Kemal Nutuk'ta dinin ve geleneğin gereklerine uygun hareket etmiştir. Nutuk'ta sıklıkla dinî terimleri kullanması, İslam dünyasının sevgisini kazandığını ifade etmesi, günün gereklerine uygun olarak dinin getirdiklerine uyması, dini siyasete ve insanları kullanmaya alet edenleri şiddetli bir şekilde eleştirmesi ve konukseverlik ile yaşa hürmet gösterme gibi geleneğin getirdiği durumlara saygı göstermesi bundan kaynaklanmaktadır.

Mustafa Kemal Nutuk'ta dinle ilgili birçok sözcük kullanmıştır. Nutuk boyunca 91 defa din, 222 defa İslam, 46 defa Hristiyan, 1 defa Yahudi, 49

defa Müslüman, 36 defa merhum ve 121 defa da mukadderat dinî terimlerini kullanması bunu kanıtlar niteliktedir. Bunun yanında birçok İslamî terim kullanmıştır. “inşallah, elhamdülillah, maazallahü teâla, elhamdülillahi teâla, ahsen ve karip olan Allah’ın tecellisiyle, Allah muhafaza, Allah’ın inayetiyle” gibi ifadeler bu kullanımları örnekler niteliktedir:

Hamit Bey’in bu telgrafına 21 Temmuz 1919 tarihinde verdiğimiz bir cevapta: “İnşallah her şey olacaktır...” (s. 76).

Pek muhterem ve nezih kalpli kardeşim Abdulkerim Paşa Hazretlerine: Elhamdülillah afiyetim berkemaldır (s. 238).

Bu esas-ı metîn ve meşrudan zerretüma inhıraf, maazallahü teâla, devlet ve millet ve vatanımız için hüsrân-ı elîmî mucip olur (s. 238).

Elhamdülillahi teala,, bu gayenin temin-i istihsalinde, artık milletimiz her türlü âsar-ı bedhahaneyi kırmış ve bütün celâdetiyle hatve-i azimkâranesi atmıştır (s. 240).

Ahsen ve karip olan emr-i Huda’nın tecellisiyle bedbaht ve mazlum millet-i necibemizin mazhar-ı necat ve selamet olmasını, derya-yı rahmet-i izzetten tazarru ve afakı daima (bir dud-ı muannitle) sarılı olan İstanbul’daki bazı zevatın hakikati görmekteki hiss-i hasis-i temerrütlerinin zevaline intizar eyleriz (s. 248).

Ancak bu sayede ve Allah’ın inayetiyle şahsıma tevcih buyurduğunuz ve buyuracağınız vezaifi hüsn-i ifaya muvaffak olabileceğimi ümit ederim (s. 1084).

Mustafa Kemal, söylemlerinde ve yaptığı işlerde günün şartlarına uygun şekilde hareket etmiştir. Halk dinî ritüellere önem verdiği için Mustafa Kemal de önem vermiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılışı için Nutuk’ta söyledikleri ve o dönemde Meclisin açılışını haber vermek için çeşitli devlet dairelerine gönderilen telgraf bunu göstermektedir:

Tel. Gayet müstaceldir.
21/4/1920

Ankara,

Ankara’ya acele tezkere

Kolordulara (K. O. 14 Vekâletine)

Fırka 61 Kumandanlığına Refet Beyefendi’ye

Bilûmum Vilayata, Müstakil Livalara, Müdafaa-i Hukuk Heyet-i
Merkeziyelerine,

Belediye Riyasetlerine

1- Bimennihilkerim Nisanın 23. Cuma günü, Cuma namazını müteakip Ankara’da Büyük Millet Meclisi küşat edecektir.

2- Vatanın istiklali, makam-ı refi-i hilafet ve saltanatın istihlası gibi en mühim ve hayatî vezaifi ifa edecek olan bu Büyük Millet Meclisinin yevm-i küşadını cumaya tesadüf ettirmekle yevm-i mezkûrun mebrukiyetinden istifade ve bilumum meb’usin-i kiram hazaratı ile Hacı Bayram-ı Veli cami-i şerifinde cuma namazı eda olunarak envâr-ı Kuran ve sâlattan da istifaza

olunacaktır. Badasetat, lihye-i saadet ve sancak-ı şerif-i hamilen daire-i mahsusaya gidilecektir. Daire-i mahsusaya dahil olmazdan evvel bir dua kıraatıyla kurbanlar zeph olunacaktır. İşbu merasimde cami-i şeriften bed'ile daire-i mahsusaya kadar Kolordu Kumandanlığınca kıtaat-ı askeriye ile tertibat-ı mahsusa alınacaktır.

3- Yevm-i mezkûrun teyid-i kutsiyeti için bugünden itibaren merkez-i vilayette Vali Beyefendi hazretlerinin tertibiyle hatim ve buhari-i şerif tilavetine bed'olunacak ve hatm-i şerifin son aksamı teberrüken cuma günü namazdan sonra daire-i mahsusa önünde ikmal edilecektir.

4- Mukaddes ve mecruh vatanımızın her köşesinde her suretle bugünden itibaren buharî ve hatemat-ı şerife kıraatine şuru edilerek cuma günü ezandan evvel minarelerde salâvat-ı şerife okunacak ve esna-yi hutbede hilâfetmaabımız padişahımız efendimiz hazretlerinin nam-ı hümayunu zikredilirken zatı şevketsimat-ı padişahilerinin ve memalik-i şahaneleriyle bilumum tebaa-i mülûkânelerinin bir an evvel nail-i halâs ve saadet olmaları duası ilaveten tezkâr olunacak ve cuma namazının edasından sonra da ikmal-i hatmedilerek makam-ı mualla-yi hilafet ve saltanatın ve bilcümle aksam-ı vatanın halâsı maksadiyle vuku bulan mesai-i milliye'nin emniyet ve kutsiyeti ve her ferd-i milletin kendi vekillerinden mürekkep olan bu Büyük Millet Meclisinin tevdi eyleyeceği vazâif-i vataniyeyi ifaya mecburiyeti hakkında mev'izeler irat olunacaktır. Bادهu halife ve padişahımızın, din ve devletimizin, vatan ve milletimizin, halâsı, selameti ve istiklali için dua edilecektir. Bu merasim-i diniye ve vataniyenin ifasından ve camilerden çıkıldıktan sonra bilâd-ı Osmaniye'nin her tarafında, makam-ı hükûmete gelinerek, Meclisin küşadından dolayı resmen tebrikât icra edilecektir. Her tarafta cuma namazından evvel münasip surette mevlid-i şerif okunacaktır.

5- İşbu tebliğin hemen neşr ü tamimi için her vasıtaya müracaat olunacak ve serian en uca köylere, en küçük kıtaat-ı askeriye, memleketin bilumum teşkilat ve müessesatına iblağı temin edilecektir. Ayrıca, büyük levhalar halinde her tarafa talik ve mümkün olan mahallerde tabı ve teksir ve meccanen tevzi edilecektir.

6- Cenab-ı haktan muvaffakiyet-i kâmile tazarru olunur.

Heyet-i Temsiliye namına

Mustafa Kemal (s. 576).

Mustafa Kemal yaptığı işlerle yalnız Türk milletinin değil İslam dünyasının da sevgisini kazanmıştır. Bu, şu konuşmasından anlaşılmaktadır:

Zannediyorum ki, ondan sonraki mesaim cümle'nin malûmudur. Hiçbir yerde, beş sene oturamayacak kadar sarf-ı mesai etmiş bulunuyorum. Ben zannediyordum ki, bu hidematımdan dolayı milletimin muhabbetine ve teveccühüne mazhar oldum. Belki bütün âlem-i İslam'ın muhabbet ve teveccühüne mazharım. Binaenaleyh, bu teveccühata mukabil, vatandaşlık hukukundan ıskata maruz kalacağımı asla hatıra getirmezdin (s. 966).

Mustafa Kemal, dini siyasete alet edenleri eleştirmektedir. Nutuk'ta birçok defa bunun ne kadar yanlış olduğundan bahsetmiştir. Ayrıca insanların dinî duygularını sömürerek onları kullananları da ağır bir şekilde eleştirmektedir. Aşağıya alınan kısımlar bunu örnekler niteliktedir:

Muhterem Efendiler, bu kadar eçhel ve ahval ve hakayik-ı cihandan bu derece bihaber Şükrü Hoca ve emsalinin milletimizi iğfal için, Ahkam-ı İslamiye, diye neşrettikleri safsataların esasen tekrara değeri yoktur. Fakat, bunca asırlarda olduğu gibi, bugün dahi, akvamın cehlinden ve taassubundan istifade ederek bin türlü siyasî ve şahsî maksat ve menfaat temini için dini alet eden ve vasıta olarak kullanmak teşebbüsünde bulunanların, dahil ve hariçte mevcudiyeti, bizi, bu zeminde söz söylemekten, maatteessüf, henüz müstağni bulundurmuyor. Beşeriyette, din hakkındaki ihtisas ve vukuf, her türlü hurafeden tecerrüt ederek, hakikî ulûm ve fûnun nurlariyle musaffa ve mükemmel oluncaya kadar, din oyunu aktörlerine, her yerde tesadüf olunacaktır (s. 942).

Nurettin Paşa “Irak cephesinde iken ahali-i mahalliye tarafından kendisine tevdi edilmiş bulunan, Kerbelâ’da metfun hafid-i Hazret-i Peygamberî İmam Hüseyin Hazretlerinin seyf-i mübaretkini hâmil bulunmakla müşerref.”

Efendiler, bu ne laftır?!

Kerbelâ, hafid-i Peygamberî, imam, seyf-i mübarek, müşerref, bu gibi avampesendane laflarla milleti iğfal mesleğinde bulunanlar, artık insaf etsinler!... Millet de dikkat ve basiretini arttırsın!... (s. 998).

Diyanet-i İslamiye’yi, asırlardan beri müteamil olduğu veçhile bir vasıta-i siyaset mevkiinden tennzih ve ilâ etmek elzem olduğu hakikatini de müşahade ediyoruz (s. 1130).

Yemin etmek dinî ve geleneksel bir ritüeldir. Mustafa Kemal gerekli gördüğü durumlarda yemin ederek insanları kendine inandırmaya çalışmıştır:

Gaye-i istiklalin istihsaline kadar tamamiyle milletle birlikte, fedakârane çalışacağıma mukaddesatım namına yemin ettim. Artık benim için Anadolu’dan hiçbir yere gitmemek kat’îdir. (s. 28).

Mustafa Kemal Nutuk’ta zaman zaman konukseverlik, yaşa saygı ve el öpme gibi geleneksel durumlardan da bahsetmiştir:

Üçüncü Kolordu Kumandanı olan Selahattin Bey, Sivas’ta bulunuyordu. Vali Paşa ile birlikte, kongreye gelen murahhasların yerleştirilmesinde ve Heyet-i Temsiliye için lise binasının ve kongreye mahsus salonun ihzarında ve her türlü tertibat ahzinde mihamnüvazlığa misal olacak surette fevkalade çalışmışlardı (s. 114).

Cereyan-ı millî aleyhinde, hareket-ı hainanede bulunduğu tahakkuk eden Ankara Valisi Muhittin Paşa, maksad-ı mahsusla devre çıkmış idi. 13 Eylül’de Çorum’da bulunuyordu. Muhittin Paşa’nın derdestiyle mahfuzen Sivas’a sevki Ankara’da kolordu kumandanına ve Samsun’da beşinci Kafkas Fırkası Kumandanına emir verildi. Muhittin Paşa mevkufen Sivas’a getirilmiştir. Kendisiyle bizzat görüştüm. Nasayih ve ihtarat-ı lazimedede bulunduktan sonra sinnine hürmeten Samsun üzerinden İstanbul’a gönderdim. Çorum Mutasarrıfı Semih Fethi Bey de üç, dört gün sonra hususî tarzda Sivas’a davet olundu (s. 218).

“Emin Bey’i biraz anlatır mısınız?” sualine: “318 neş’etli Üsküplü Emin, tanırırsınız. Mahsus ellerinizden öpüyorlar.” (s. 222)

2. Mustafa Kemal'in İkna Tekniklerinin Zıddını Kullandığı Durumlar

Mustafa Kemal'in çalışma kapsamında ele alınan tekniklerden dördünde tavsiye edilenlerin zıddını kullandığı görülmektedir. Bunlar “alçak gönüllü olma, sunulan kanıtların kimseyi yanıldığını kabul etmek zorunda bırakmaması, kişisel ifadeler yerine genel ifadeler kullanma ve karşıdakini küçük düşürücü sözler kullanmama” teknikleridir.

Mustafa Kemal Nutuk'un sunumunda oldukça alçak gönüllüdür ve bunu ifadelerine de yansıtmıştır. Ancak Nutuk içinde anlatılan olaylar sırasında kimi zaman yaşanan olaylardan ve kendisine yapılan saldırılardan dolayı alçak gönüllülüğünü koruyamamış ve buna karşıt ifadeleri söylemekten de çekinmemiştir. Mecliste Başkomutanlık meselesinde yapılan tartışmalar sırasında yaptığı şu konuşma bunu kanıtlar niteliktedir:

Mesela, Salih Efendi (Erzurum Meh'usu), benim, Meclisin hakkını gaspettiğimi, gaspetmek istediğimi söyleyerek hakk-ı sarihimizi vermeyiz! diye feryat etmiş.

Efendiler, açık ifade edeceğim, beni mazur görünüz; her birinizin salâhiyet-i fevkâlade ile intihap olunmasına ve salâhiyet-i fevkâladeye malik bir meclisin teşekkülüne ve bu, meclisin, memleketin mukadderatına vâzıulyet bir mahiyet iktisap etmesine çalışan, benim! Bunda muvaffak olmak için en yakın arkadaşlarımla fikir mücadelesi yaptım. Bütün hayatımı, mevcudiyetimi, bütün şeref ve haysiyetimi mehalike ilka ettim. Binaenaleyh bu, benim eserimdir. Ben, eserimi tezlil ile değil ilâ ile muvazzafım. Salih Efendi'den hiç olmazsa, beni de kendisi kadar olsun, bu meclisin hukukuyla alakadar farzetmesini rica ederim. Fazla bir şey istemem. Bu mütaleadan sonra meclisin hakkını gasbetmek sözünü tamamen Salih Efendi'ye ret ve iade ederim. Böyle bir şey mevzu-i bahs değildir ve olamaz (s. 874).

Buradan hareketle denilebilir ki Mustafa Kemal, durumlara ve yaşananlara göre bazı zamanlarda alçak gönüllü olmakla birlikte bazen bunu sağlayamadığı da olmuştur.

Mustafa Kemal, Millî Mücadele döneminde, gerektiği durumlarda karşıdaki kişilerin yanıldığını kabul etmesini sağlamıştır.

Mustafa Kemal, Mecliste Başkomutanlık meselesinin tartışıldığı zaman, kendisine ağır ve gereksiz eleştirilerde bulunan bazı milletvekillerinin eleştirdikleri konularda yanıldıklarını gözler önüne serebilmek için kürsüden uzun bir konuşma yapmıştır. Bu konuşmasında muhataplarının yanıldıkları noktaları bir bir örneklerle anlatmıştır. Duruma örnek olması bakımından Mustafa Kemal'in Selahattin Bey'e verdiği cevap aşağıya alınmıştır:

Efendiler, söz söyleyen bir zat da Selahattin Bey'dir. Selahattin Bey, bize taarruz edip edemeyeceğimizi sormuş imiş... Biz de edeceğiz demişiz... Kendisi de edemeyeceksiniz! demiş. Ve en nihayet edememiştir!.. Kendi sözü olmuş.

Halbuki, taarruzun esbab-ı tehirini lüzumu kadar muhtelif vesilelerle, izah ettiğimizi zannediyorum. Tekrar edeyim ki taarruz edeceğiz. Düşmanı vatanımızdan tart ve teb'it edeceğiz. Bu kararımızda sabit bulunuyoruz. Tereddüdü müstelzim hiçbir sebep, mutasavver değildir. Bundan başka Selahattin Bey demiş ki, ordu hadd-i azamisine varmıştır. Evet, ordumuz mükemmeldir, fakat hadd-i azamisine varmamıştır. Kendisi gibi bir asker arkadaşın, heyet-i celileye bu tarzda beyanatta bulunabilmesi için, ordunun içyüzünü bilmesi lazımdır. Halbuki Selahattin Bey, bundan çok uzaktır. Ordu ile yakından alakadar olanların sözü, yalnız benim sözüm değil, bütün kumandanların sözü, kendisini tekzip etmektedir. Fakat şüphesiz, ordumuzu hadd-i layıkına isal edeceğiz. Selahattin Bey'in mühim sözlerinden biri de, bizim en mühim vazifemiz, siyaset yapmaktır tarzındaki mütaleasıdır. Hayır Efendiler, bizim mühim ve asıl olan vazifemiz, siyaset yapmak değildir. Bizim ve bütün memleket ve milletin bugün, yegâne vazifesi, topraklarımızda bulunan düşmanı süngülerimizle taretmektir. Bunu yapamadıkça, siyaset bir lafz-ı bimanadan ibaret kalır. Maahaza, bir dakika için Selahattin Bey'in sözlerini kabul edelim! Buna, ben mâni miyim? Başkumandan mâni midir? Bu sözün Başkumandanlık Kanuniyle ne münasebeti vardır? Anlaşıyor ki bir mümanaat ve bir mübayenet muhasavverdir. Ben, millî maksadın temini için yegâne çarenin, muharebe ve muhaberede muvaffakiyet olduğunu söylüyorum. Bütün kudretimizi, bütün menabiiimizi, bütün varlığımızı orduya vereceğiz. İktidarımızı, dünyaya tanıtacağız ve ancak ondan sonra, milleti, insan gibi yaşatmak mümkün olacaktır! diyorum (s. 876-878)

Bulgulardan hareketle Mustafa Kemal'in bu tekniği zıt şekilde kullandığı açıktır. Birine yanıldığını söylemek onu ikna etmeyi zorlaştırır. Mustafa Kemal zaman zaman bazı kişilere yanıldığını doğrudan söylemiştir. Ardından yetkisini kullanarak veya diğer kişilere bu yanılgıları göstererek kendi istediğini yaptırma yoluna gitmiştir. Nutuk'ta bu kişilerin yanıldıklarını yüzlerine söylediği durumları anlatarak da dinleyicileri kendi tarafına çekmek istemiştir.

Mustafa Kemal Nutuk'ta zaman zaman dinleyicilere genel ifadelerle açıklamalarda bulunmuştur. Ancak Nutuk'un geneline ve yaşanan olaylarda Mustafa Kemal'in konuşmalarına bakıldığında kişisel ifadelerin daha ağırlıkta olduğu görülmektedir. Mustafa Kemal Millî Mücadele'nin anlatımında kendi varlığını, kullanmış olduğu teklik birinci kişi zamiri ve bu zaminin çekimli şekilleriyle gösterir. Nutuk'un metninde 197 kez "ben" zaminini, 164 kez "benim", 101 kez "bana", 50 kez "beni", 21 kez "benimle", 20 kez "benden" 9 kez "bendeniz", 5 kez "bende" çekimli şekillerini kullanmıştır. Mustafa Kemal, Nutuk'ta kendi varlığını ve liderliğini ön plana çıkarmak istemektedir.

Mustafa Kemal'in kişisel görüşlerini gösteren ifadelere örnek olması bakımından aşağıdakiler alınmıştır:

...ben, evvela, hakikaten boğazın tutulduğuna kani olmadım. Bunu, hükûmet-i merkeziyenin mümaşatkârı olabileceğini tahmin ettiğim bazı kimseler tarafından, mahza, beni tevakkufa mecbur etmek için tasni edilmiş bir plan telakki ettim. Saniyen, Dersim Kürtleri boğazı tutmuşlarsa, bunların alabilecekleri tertibatın, uzak tepelerden yola ateş etmekten ibaret kalması, bence, çok muhtemel idi (s. 114).

Bence en mühim mesele, her nevi müşkülât ve mehalike rağmen Sivas Kongresinin niticeli mukarreratla müzakeratını bir an evvel ikmal etmiş olmak ve bu mukarreratı memlekete tatbik girişmek idi (s. 156).

Efendiler, bizzat Eskişehir'e ve oradan ileri mıntıkalara gittim. Gerek orada gerek diğer menatıkta bulunan kuvvetlerimizin tensik ve tanzimini emrettim. Yeniden, düşman karşısında, muntazam kumandaya tâbi cepheler tesisini temin eyledim (s. 618-620).

Mustafa Kemal Nutuk'ta genel ifadeler kullanmıştır. Ancak Nutuk'un geneline bakıldığında Mustafa Kemal'in kendi kişisel görüşlerini ön plana çıkardığı görülmektedir. Zaten Nutuk da Mustafa Kemal'in kendi bakış açısını yansıtmak için yazdığı bir eserdir. Bu sebeple Nutuk'un genelinde Mustafa Kemal'in kişisel görüşlerinin yer alması normaldir. Buradan hareketle Mustafa Kemal Nutuk'ta genel ifadelerden çok, karşındakileri kendi kişisel görüşleriyle etkilemeyi yeğlemiştir.

Mustafa Kemal, Nutuk'ta adı geçen yüzlerce kişi arasından yalnızca Millî Mücadele karşıtı olanlar ile kendisine muhalif olanlara küçük düşürücü ifadeler kullanmıştır. Bu küçük düşürücü ifadelere "Duygusal Kanıt" başlığında örnekler verildiğinden burada tekrar ele alınmamıştır. Ancak örnek olması bakımından burada Mustafa Kemal'in Başkomutanlık meselesinde Mecliste kendisini ağır bir şekilde eleştiren bazı milletvekillerine verdiği yanıtlarda geçen onları küçük düşürücü ifadeler alınmıştır:

Salih Efendi'den hiç olmazsa, beni de kendisi kadar olsun, bu meclisin hukukiyle alakadar farz etmesini rica ederim. Fazla bir şey istemem. Bu mütaleadan sonra meclisin hakkını gasp etmek sözünü tamamen Salih Efendi'ye ret ve iade ederim (s. 874).

Görüyorsunuz ki meselenin celse-i hafiyede müzakeresinden maksat, Mehmet Şükrü Bey'in dediği gibi, hiçbir vakit hakikatleri milletten gizlemek nokta-i nazarına matuf değildir. Keşke, alenen müzakerede bir mahzur olmasaydı da Mehmet Şükrü Bey'in sözlerindeki manayı, muzmerrati, millete izah ve tefsir etseydim. Şükrü Efendi bilsin ki, onun dediği gibi komedya oynamıyoruz. Biz, buraya, komedya oynatmak için toplanmadık. Efendiler, komedya oynayan ve oynatan Şükrü Efendi'nin kendisidir (s. 876).

Efendiler, Hüseyin Avni Bey, ikide birde, birtakım manasız sözlerle beyanatımı kesiyordu. Kendisine ağır ihtarda bulundum. Meclisin, mahalle

kahvesi olmadığını söyledim. Milletin kâbesi olan kürsüye, kendisinden hürmet ve riayet talep ettim (s. 876).

Bu sözüme itiraz eden bir zata cevap verdim, alenen dedim ki:

Sen yalan söyleyebilirsin, müstaitsin!.. (s. 932).

Sonuç ve Öneriler

Nutuk, ikna etmek amacıyla yazılmış bir siyasetname olduğundan dolayı birçok ikna tekniğini barındırır. Mustafa Kemal, Nutuk boyunca birçok ikna tekniğinden yararlanmış, bazı tekniklerde tavsiye edilenleri zıt şekilde kullanmış, bazı tekniklere ise hiç yer vermemiştir.

Çalışma kapsamında ele alınan 76 ikna tekniğinden 5'ine Nutuk'ta hiç rastlanmaz. Bunlar “hediye vererek ortaklık kurma, aktarılan bilginin günlük yaşamda nasıl ve nerede kullanılacağını belirtme, karşısındakinin öğrenme kanalını tespit edip buna göre konuşma, müzik kullanma, farklı ve zengin materyaller kullanma” teknikleridir. Mustafa Kemal'in çalışma kapsamında ele alınan tekniklerden 4'ünde tavsiye edilenlerin zıddını kullandığı görülmektedir. Bunlar “alçak gönüllü olma, sunulan kanıtların kimseyi yanıltmadığını kabul etmek zorunda bırakmaması, kişisel ifadeler yerine genel ifadeler kullanma ve karşıdakini küçük düşürücü sözler kullanmama” teknikleridir. Çalışmaya konu olan diğer 67 tekniği ise Mustafa Kemal Nutuk'ta sıklıkla kullanmıştır. Bu tekniklerden en çok kullanılanları “bilimsel kanıt, duygusal kanıt, ahlaki kanıt” teknikleridir.

Mustafa Kemal, Nutuk'ta bilimsel kanıtlar kullanmaya önem vermektedir. Bilimsel kanıtlar kapsamında anlatımın objektifliğini sağlamak amacıyla belgelerden, uzman görüşlerinden, istatistiki verilerden ve tarihlerden sıklıkla yararlanmıştır. Bu, Nutuk'u bilimsel bir zemine oturtmaktadır. Yıldız (2006) da çalışmasında Nutuk'un tamamının kanıtlayıcı bir metin olduğunu, Nutuk'ta anlatılanların belgelere dayandırıldığını ortaya koymaktadır.

Duygusal kanıtlar Nutuk'ta iki şekilde kullanılmıştır. Bunlardan birincisi kelime, kelime grupları ve cümleleri kullanarak Nutuk'ta geçen kişi, grup, çeşitli kuruluş ve cemiyetler, milletler, topluluklar, çeteler, hükûmetler adına yargıda bulunulması şeklindedir. Bu yargılar kişilerin zihinlerinde olumlu ve olumsuz duygular oluşturacak şekilde meydana getirilmiştir. Mustafa Kemal, Millî Mücadele yanlıları için olumlu duygusal ifadeler kullanırken Millî Mücadele karşıtları içinse olumsuz duygusal kanıtları tercih etmiştir. İkinci kullanım ise duygusal olaylar anlatılarak oluşturulan duygusal kanıtlardır. Nutuk'ta sıklıkla duygusal olayların anlatımına yer verilmiştir. Yıldız (2006)'ın yaptığı araştırmada da Nutuk'un duygusal bölümler içerdiği ortaya konmaktadır.

Ahlaki kanıtlar din boyutuyla Nutuk'ta Mustafa Kemal'in dinî terimleri kullanması, günün şartlarına uygun bir şekilde dinî açıklamalarda bulunması, İslam dünyasının sevgisini kazandığını belirtmesi, dini siyasete alet edenleri ağır bir şekilde eleştirmesi şeklinde kullanılmıştır. Mustafa Kemal, geleneğin gerektirdiklerini de vurgulayarak ahlaki kanıtın gelenek boyutuyla iknayı da kullanmıştır. Uzun (2005) da "Atatürk'ün Nutuk'unun İçerik Analizi" adlı doktora tezinde Mustafa Kemal'in Nutuk'ta dinî ifadeleri sıkça kullandığından bahsetmektedir. Ayrıca Mustafa Kemal'in özellikle dinî nitelikli kelimelerin halkın duygularını istismar etmek için siyasette kullanılmasına karşı olduğunu ortaya koyması da bu çalışmanın bulguları ile örtüşmektedir.

Görüldüğü üzere Mustafa Kemal, Nutuk'ta çalışma kapsamında ele alınan 76 teknikten 67'sini kullanmış, 4 teknikte tavsiye edilenlerin zıddını yapmış, 5'ini hiç kullanmamıştır. Buna göre Mustafa Kemal çalışma kapsamında ele alınan tekniklerin %88'ini kullanmış, %5'inde tavsiye edilenlerin zıddını yapmış, %7'sini ise hiç kullanmamıştır. Bu da Mustafa Kemal'in birçok ikna tekniğinden yararlandığını, Nutuk'u söylerken, insanları anlattıklarına inandırmak için çeşitli yollara başvurduğunu ve ikna edici bir lider olduğunu göstermektedir. Mustafa Kemal'in kullanmadığı veya zıt yönde kullandığı teknikler ise şartlar gereği gerekliliğini sağlayamadığı veya gerekliliğine inanmadığı teknikler olabilir. Bu bakımdan Mustafa Kemal'in gerekli olduğu ölçüde ikna tekniklerini kullanmayı tercih ettiği ve ikna edici bir lider olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmada ulaşılan bulgu ve sonuçlardan hareketle aşağıdaki öneriye yer verilmiştir:

Literatür tarandığında Mustafa Kemal Atatürk'ün ikna tekniklerini kullanmasıyla ilgili bu güne kadar herhangi bir çalışmanın yapılmadığı görülmektedir. Bu çalışma ise yalnızca Mustafa Kemal'in Nutuk'unda ikna tekniklerini nasıl kullandığı üzerine bilgi vermektedir. Bu sebeple Mustafa Kemal'in diğer söylev ve konuşmalarında kullandığı ikna teknikleri bilimsel çalışmalara konu edilebilir.

KAYNAKÇA

- Atatürk, M. K. (2010). *Nutuk-Söylev (I.Cilt)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Atatürk, M. K. (2010). *Nutuk-Söylev (II.Cilt)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Aziz, A. (2003). *Siyasal iletişim*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Can, B. (1991). *İkna edici iletişimde duygu ve mantık kullanımı*. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Deniz, K. (2011). Etkili iletişim. Salih Gülerer (Ed.), *Üniversiteler için dil ve anlatım* içinde (s. 549-635). Ankara: Gazi Kitabevi
- Hale, R., Whitlam, P. (1997). *İnsanları etkileme gücü*. (T. Topuzoğlu, Çev.). İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Hogan, K. (2007). *Başkalarını sizin gibi düşünmeye nasıl ikna edersiniz? İkna etmenin psikolojisi*. (T. S. Güneş, E. Karanimoğlu, Çev.). İstanbul: Yakamoz Yayınları.
- Hogan, K., Speakman, J. (2012). *Gizli ikna taktikleri*. (T. Gezer, Çev.). İstanbul: Yakamoz Yayınları.
- Karadoğan, E. (2003). *Kişiler arası iletişim sürecinde güven unsuru, güven ve ikna ölçeği örneği*. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kirschner, J. (1994). *Manipülasyon ama nasıl? İnsanları etkilemenin ve kullanmanın sekiz ana kuralı*. (A. Arıtan, Çev.). İstanbul: Arıtan Yayınevi.
- Lazar, J. (2001). *İletişim bilimi*. Ankara: Vadi Yayınları.
- Paksoy, M., Acar, A. C. (2000). *İletişim ve iletişim modelleri*. Örgütsel iletişim. Özalp, İ. (ed.). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Türk Dil Kurumu. (2009). *Türkçe sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Uzun, H. (2005). *Atatürk'ün Nutuk'unun içerik analizi*. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara.
- Yatkın, A. (2003). *Halkla ilişkiler ve iletişim*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, B. (2006). *Nutuk'un fıkri ve edebî açıdan incelenmesi*. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

EXTENDED SUMMARY

NUTUK IN TERMS OF PERSUASION TECHNIQUES

Today, persuasion manifests itself in many areas. One of these areas is politics. The word "politics" is defined as "Policy, special opinion and understanding related to the art of organizing and managing state affairs" in Turkish Dictionary (TDK, 2009). In today's democratic administration, the rulers take their power from their public. By elections made at certain intervals public choose their own managers. Under these circumstances, the people who want to take part in the political scene must convince the public to vote for them. For this reason, a good politician also has to be good at persuading people.

Undoubtedly, Mustafa Kemal Atatürk is the first actor of the democratization process in Turkey. Mustafa Kemal convinced a poor and exhausted nation to fight again for gaining their freedom after a great and bloody war. Then founded the Turkish Republic as a form of governance that people were not accustomed to and ensured the people to conform it by remaining in the political scene and running president until his death. He is undoubtedly a good leader, an influential communicator and a successful persuader.

Mustafa Kemal himself told the actions in the second major congress of the Republican People's Party (CHP) founded by him in 1927 starting from setting his foot in Samsun in 1919 to 1927 the current year, in 36,5 hours. This text is undoubtedly about an administrator's accountability to his public and an endeavour to persuade his public to the accuracy of his actions. The fact that Mustafa Kemal's using the word "persuasion" 16 times in the text of Nutuk confirms that. Despite the fact that this work, which was later called Nutuk, was subject to examination in many fields, there is no scientific study on persuasion, which is the main purpose of the work. For this reason, the main purpose of this research is to determine the persuasion techniques used in Mustafa Kemal Atatürk's Nutuk. In accordance with this purpose, the research questions given below are searched for an answer:

1. What are Mustafa Kemal's techniques of persuasion that he benefited from?
2. What are Mustafa Kemal's techniques of persuasion that he applied the opposite of what was recommended?

This study has importance since there are no scientific studies regarding persuasion related to neither Mustafa Kemal Atatürk nor his Nutuk.

This study has the feature of a qualitative research. The data has been analyzed by document analysis method. Document analysis method covers "the analysis of the written materials including the data related to the fact or facts which are aimed to be researched" (Yıldırım & Şimşek, 2013, p. 217). In this context, Mustafa Kemal Atatürk's work, named as "Nutuk", has been reviewed related to the persuasion methods which are approached in the light of the purpose of this study and the obtained data have been reorganized according to the the principles of document analysis method.

A form of persuasion techniques has been used for providing a standard in data collection. This form has been composed of the ones which are determined in written expression among the persuasion techniques which are formed by reviewing the literature and it has been created in the light of the opinions of the field experts. This form includes

76 persuasion techniques. This form has served the purpose of systematically recording how persuasion techniques related to the aim of this study, take place in the Nutuk.

Mustafa Kemal used 67 techniques among the 76 persuasion methods which are mentioned in the study in Nutuk. The techniques used by Mustafa Kemal are: scientific evidence, emotional evidence, moral evidence, harmony, empathy, stating fault-error, stating weak and human aspects, being contributor and participative, giving little promise and doing a lot of work, creating common enemy-common problem, astonishing with arguments and information, respecting, telling the public the story of the people like them, telling stories from their own life-giving examples, using clear and precise expressions, practicing fast, easy and good solutions after producing them, asking pseudo-questions, knowing the value-need-attitude and the factors motivating the one in front of him, famine, consistency, expressing the unknown by linking with the known, associating the subject with the previous issues, linking the narrating subject to a current issue, benefiting from contrasts in the message, making the one in front of him feel himself as a part of a group, social evidence, focusing on the result and envisaging it in his mind, determining primarily the aim then the plan to achieve the aim, having positive expectations about what he has planned, using different ways without changing the target against the obstacles, option restriction, triple structures, incorporating the one in front of him to the process by making him/her do positive works, using courtesy and appreciation expressions, using “as you know” expression, being ambitious, making the ones feel indebted by doing favours, making the ones imagine positive dreams about winning, repetition, summary, giving explicit answers sufficiently, letting the ones ask questions, praise, making explanations and descriptions about expected behavior, fear attractiveness, engaging in demagoguery (vague speech), appealing primarily to the emotion then to logic, evidences’ basing on certainty, not trying one’s patience by using the time carefully, being fully confident about the subject which he wanted to persuade someone, using easily understandable sentences, using the words that can clearly give the meaning, not using criticism and imperatives when starting to speak, making preparations, giving a speech plan, getting feedback, arousing curiosity, ensuring to make the audience willing to take action related to the explained subject, being trustworthy, self-reliance, honesty, sincerity, openness, accumulation, not gossiping, being an expert in his field.

The most commonly used persuasion techniques are scientific evidence, emotional evidence and moral evidence.

Mustafa Kemal put emphasis on using scientific evidence in Nutuk. He frequently used documents, expert opinions, statistical data and dates to ensure the objectivity of his narration within the scope of scientific evidence. This puts Nutuk on a scientific basis. In her study, Yıldız (2006) stated that the whole of Nutuk is a probative text, and that what is described in the Nutuk is based on documents.

In Nutuk, emotional evidence is used in two ways. The first one by using words, phrase groups and sentences, is making judgements on behalf of the people, groups, various organisations and societies, nations, communities, gangs and governments whom are mentioned in Nutuk. These judgments are created in a way that they form positive and negative feelings in the minds of the people. While Mustafa Kemal used positive emotional

expressions for the supporters of the National Struggle, he preferred negative emotional evidence for the opponents of the National Struggle. The second use is the emotional evidence that is made by explaining emotional events. In Nutuk, the expressions of emotional events are frequently given place. Also in the research done by Yıldız (2006), it is revealed that Nutuk contains emotional parts.

Moral evidence used in Nutuk as Mustafa Kemal's using religious terms, using religious explanations in accordance with the conditions of the day, stating that he gained the love of Islamic world, criticising heavily the ones who exploit religion for political gain. Mustafa Kemal also used persuasion by stating above and beyond the tradition with the traditional scope of moral evidence. In his doctoral thesis, titled "Content Analysis of Atatürk's Nutuk", Uzun (2005) also mentioned that Mustafa Kemal frequently used religious expressions in Nutuk. In addition, the fact that Mustafa Kemal was opposed to the use of religious words in politics in order to exploit the feelings of the public is also consistent with the findings of this study.

Of the 76 persuasion techniques discussed in the study, 5 are never seen in Nutuk. These are "creating a partnership by giving a gift, stating the imparted knowledge's how and where is used in daily life, identifying, determining the learning channel of the one in front of him and talking according to this, using music, different and rich materials". It is observed that Mustafa Kemal used 4 of the techniques discussed in the study as opposite of those recommended. These techniques are "being humble, the fact that presented evidence does not force anyone to admit that they are mistaken, use general expressions rather than personal expressions, and not use humiliating words against others.

In Nutuk, of the 76 techniques discussed in the scope of this study, Mustafa Kemal used 67 of them, 4 of them he used were the opposite ones of those recommended and never used 5 of them. Accordingly, Mustafa Kemal used 88% of the techniques discussed in the study, used 5% of them as the opposite of those recommended and never used 7% of them. This shows that Mustafa Kemal benefited from many persuasion techniques, while he was declaiming Nutuk he used various ways to make people believe what he told them and so he was a convincing leader. The methods that Mustafa Kemal did not use or used in the opposite direction may be the techniques that he did not provide or believe in the necessity. In this respect, it is concluded that Mustafa Kemal preferred to use persuasion techniques as necessary ways and he is a persuasive leader.

Within the context of the findings and the results obtained from this research, the following proposal is given:

When the related literature is reviewed, it is seen that there is no scientific study related to the use of persuasion techniques of Mustafa Kemal Atatürk. This study only gives information about how the persuasion techniques are used in Mustafa Kemal's Nutuk. For this reason, the persuasion techniques used by Mustafa Kemal in other discourses and speeches can be the subject of scientific studies.

YENİ SOL DALGADAN KÜRESEL DALGAYA TÜRKİYE'DE TERÖRİZM

Engin AVCI*
Öz

Dünyada 1960'ların sonunda yükselişe geçen siyasal şiddet hareketleri Türkiye'yi de etkilemiştir. O dönemlerde Yeni Sol Dalga olarak adlandırılan terörizm dalgası ile birlikte sol ideoloji temelli terörist örgütler ile etnik ayrılıkçı/milliyetçi terörist örgütlerin sayısı hızla artmıştır. Ayrıca, 1980'lerde başlayan ve 2001 yılından itibaren küresel boyuta evrilen dinî dalganın da etkisiyle Türkiye, terörizmin bütün türlerinin hedefi olmuştur. Küresel Terörizm Veritabanı (GTD)'na göre, Türkiye 1970-2017 döneminde 70'e yakın örgüt veya grup tarafından gerçekleştirilen 4.387 şiddet eylemine sahne olmuştur. Bu çalışmanın amacı, 1960'lardan günümüze Türkiye'de terörizmin tarihsel gelişimini incelemektir. Bu kapsamda, öncelikle GTD'deki verilere dayanarak Türkiye'de terörizm olaylarına ilişkin genel bir çerçeve sunulmuştur. Müteakiben Türkiye'de faaliyet göstermiş/göstermekte olan terörist örgütler dikkate alınarak sol ideoloji temelli terörizm, etnik milliyetçi/ayrılıkçı terörizm, din temelli terörizm ve küresel terörizm şeklinde bir sınıflandırma yapılmıştır. Bu sınıflandırma çerçevesinde, ön plana çıkan terörist örgütler açık kaynaklardan edinilen bilgiler ışığında incelenmiştir. Türkiye'de rejim veya sınır değişikliği paydasında benzer özellikler taşıyan örgütlerin, bölgesel ve uluslararası gelişmelere göre dönemsel olarak strateji değiştirdikleri, çoğunlukla dış desteğe bağımlı oldukları ve tarihsel olarak devamlılık gösterdikleri, ulusal ve uluslararası yasa dışı oluşumlara işbirliğine açık oldukları sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Terörizm, Türkiye, Yeni Sol Terör Dalgası, Sol İdeoloji Temelli Terörizm, Din Temelli Terörizm, Etnik Milliyetçi/Ayrılıkçı Terörizm, Küresel Terörizm, Küresel Terörizm Veritabanı
Jel Kodu: F52

Terrorism in Turkey from the New Left Wave to the Global Wave

Abstract

The rise of political violence in the world at the end of 1960s affected Turkey as well. Along with the New Left Wave, which is a wave of terrorism erupted at that time, the number of left-ideological and ethnic separatist/nationalist terrorist organizations increased rapidly. Additionally, with the effect of the religious wave started in 1980s and evolved to a global dimension after 2001, Turkey has been the target of all types of terrorism. According to the Global Terrorism Database (GTD), Turkey became the target of 4.387 violent actions carried out by nearly 70 terrorist organizations or affiliated groups between 1970 and 2017. The aim of this study is to examine the historical development of terrorism in Turkey from the 1960s to the present. In this context, a general framework is drawn with this study primarily related to terrorism incidents in Turkey, based on data retrieved from the GTD. Subsequently, based on the information about the terrorist organizations which have been active in Turkey, a classification was generated as left-ideology-based, ethnic nationalist/separatist, religious-based and global terrorism. Within the framework of this classification, the prominent terrorist organizations were examined in the light of information obtained from open source. The results show that terrorist organizations in Turkey have similar aims in terms of the regime and the border changes; that they are mostly dependent on foreign support and

* Dr., Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi, Araştırma Merkezleri Müdürlüğü,
engavci@gmail.com; eavci@jandarma.gov.tr , ORCID: 0000-0002-5881-1530

open to the cooperation with the national and international illegal entities; that they revise their strategies periodically based on the regional and international developments; and show continuity historically.

Key words: *Terrorism, Turkey, New Left Terror Wave, Left-Ideology-Based Terrorism, Religious-based Terrorism, Ethnic Nationalist/Seperatist Terrorism, Global Terrorism, Global Terrorism Database*

Jel Code: F52

Giriş

Günümüzün en önemli güvenlik sorunlarından biri olan terörizm, neden olduğu birçok can kaybının yanında ekonomik, sosyal ve kültürel hayata tespiti imkânsız zararlar vermektedir. Terörizm alanında yapılan birçok araştırma, bu tehdidin tamamen yok edilmesinin mümkün olmadığına, farklı zaman ve mekanlarda, farklı türlerde yeniden ortaya çıktığına işaret etmektedir.

Modern anlamda terörizm, 1789 Fransız İhtilali'nden sonra ya da 1880'lerde Rusya'daki anarşist hareketlerle ortaya çıkmıştır. Öte yandan M.S. 66-73 yıllarında Filistin'de Roma İmparatorluğuna karşı faaliyet gösteren *Sicariiler*, 11'inci yüzyıldan itibaren Hasan Sabbah liderliğinde Selçuklulara karşı mücadele eden Haşhaşinler ya da Hindistan'daki *Thug* örgütü geleneksel anlamda ilk terörizm hareketleri olarak ele alınabilir. Modern ve geleneksel terörizm tartışması bir yana bırakılırsa, kökeni çok eskilere dayanan bu güvenlik sorununun taktik ve strateji değiştirerek günümüze kadar intikal ettiği söylenebilir.

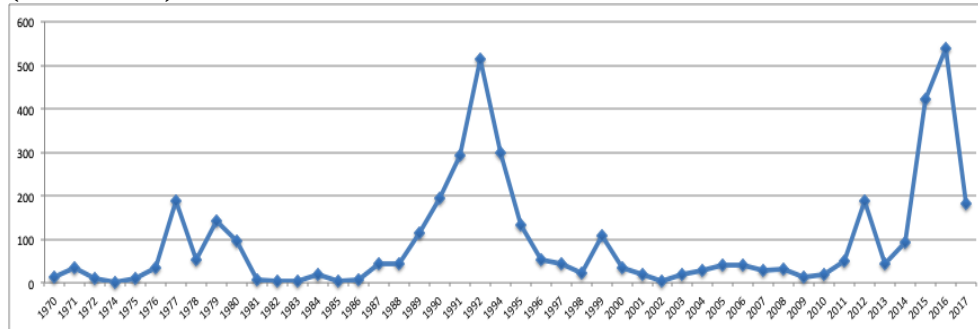
Türkiye'de terörizm çalışmaları genellikle 20'nci yüzyılın ikinci yarısında başlayan siyasal şiddet hareketleriyle başlatılır. Osmanlı İmparatorluğu'nun egemenliğindeki topraklarda veya Kurtuluş Savaşı döneminde ve Cumhuriyet'in ilanından sonra Anadolu'da görülen birtakım isyan ve ayaklanmalara genellikle terörizm çalışmaları içinde yer verilmemektedir¹. Bununla birlikte Osmanlı döneminde etkili olan Celali İsyanları'nın² Anadolu'daki ilk terörizm hareketi olarak değerlendirenler de vardır (Ortaylı, 2002: 7). Tarihi veya kökeni ne olursa Anadolu, tarih boyunca birçok savaşa, siyasi çekişmeye, ayaklanmaya, eşkıyalığa ve terörist harekete ev sahipliği yapmıştır.

Cumhuriyetin kurulmasından önce ve sonra terörizmin birçok farklı türüyle mücadele eden Türkiye, bu alanda en önemli tecrübeye sahip ülkeler arasında yer almaktadır. Çok ağır bedellerle edinilen bu tecrübelerin küresel bir boyuta evrilen terörizm tehdidiyle mücadelede kullanılan stratejilere yansıtılması çok önemlidir. Bu çalışmanın amacı,

1960'lerden günümüze Türkiye'de terörizmin tarihsel gelişimine ilişkin genel bir çerçeve sunmaktır. Bu kapsamda, öncelikle Küresel Terörizm Veritabanı'ndan derlenen verilere dayalı olarak hazırlanan veriseti üzerinden Türkiye'de terörizm olaylarına ilişkin genel bir çerçeve sunulmuştur. Müteakiben Türkiye'de faaliyet göstermiş/göstermekte olan terörist örgütler dikkate alınarak sol ideoloji temelli terörizm, etnik milliyetçi/ayrılıkçı terörizm, din temelli terörizm ve küresel terörizm şeklinde bir sınıflandırma yapılmıştır. Bu sınıflandırma çerçevesinde, ön plana çıkan terörist örgütler açık kaynaklardan edinilen bilgiler ışığında tarihsel olarak incelenmiştir.

Türkiye'de Terörizm

Bilimsel veri açısından sorunlu bir araştırma alanı olan terörizm konusunda, Türkiye'de terör olaylarının kaydedildiği bir veritabanı bulunmamaktadır. Bununla birlikte, ABD Maryland Üniversitesi tarafından açık kaynaklardan derlenen verilerle 1970'lerden itibaren dünyadaki terör olaylarının kaydedildiği Küresel Terörizm Veritabanı (*Global Terrorism Database, GTD*) terör olaylarına ilişkin tarih, olay yeri, kullanılan silah, hedefin özelliği, kayıp sayısı ve terörist grup hakkında genel bilgiler sunmaktadır. GTD'ye göre 1970-2017 yılları arasında Türkiye'de toplam 4.287 terör eylemi gerçekleşmiştir. Örgüt bazında 1.393'ü faili meçhul, 1660'sı faili şüpheli, 1.053'ü faili belli olan bu olaylar, 67 farklı terörist örgüt veya bu örgütlerle iltisaklı gruplar tarafından gerçekleştirilmiştir (GTD, 2019).

Şekil 1 Türkiye'deki Terör Olaylarının Yıllara Göre Dağılımları (GTD, 2019).

Olayların yıllara göre dağılımı Şekil-1'dedir. 1990'lı yılların ilk yarısı ile 2015 ve 2016 yılları yüksek olay sayıları ile dikkat çekmektedir. Faili belli olmayan olaylar dışında kalan 2.868 terör olayı incelendiğinde, bu eylemlerin % 76'sının etnik ayrılıkçı/milliyetçi, %16'sının sol ideoloji temelli, %3'ünün din temelli, %3'ünün küresel terörizm ve % 1'inin birden fazla örgüt işbirliğinde gerçekleşen olaylardan oluştuğu görülmektedir.

Modern anlamda sistematik terörizmin 1960’larda başladığı kabul edilirse, Türkiye’de terörizmi Tablo-1’de gösterilen başlıklar altında incelemek mümkündür.

Tablo-1 Türkiye’de Terörizm Türleri ve Terörist Örgütler.

Terörizm Türü	Başlıca Terörist Örgütler
1. Sol İdeoloji Temelli Terörizm	Devrimci Halk Komünist Partisi Cephesi (DHKP/C), Türkiye Komünist Partisi / Marksist Leninist (TKP/ML), Maoist Komünist Parti (MKP), Marksist Leninist Komünist Parti (MLKP), Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu (THKO)
2. Etnik Milliyetçi/Ayrılıkçı Terörizm	Kürdistan İşçi Partisi (Partiyê Karkerên Kurdistanê, PKK), Ermenistan’ın Kurtuluşu İçin Gizli Ermeni Ordusu (Armenian Secret Army for Liberation of Armenia, ASALA), Ermeni Soykırımı için Adalet Komandoları-Ermeni Devrimci Ordusu (Justice Commandos for Armenian Genocide-Armenian Revolutionary Army, JCAG-ARA)
3. Din Temelli Terörizm	Türkiye Hizbullahı, İslamî Büyük Doğu Akıncıları Cephesi (IBDA/C), İslamî Hareket Örgütü, İslamî Cemaatler Birliği ve Anadolu Federal İslam Devleti, Tevhid-Selam (Kudüs Ordusu), Fetullahçı Terör Örgütü/Paralel Devlet Yapılanması (FETÖ/PDY)
4. Küresel Terörizm	El Kaide, DAESH (Irak ve Şam İslam Devleti, IŞİD)

Sol İdeoloji Temelli Terörizm

Terörizmin tarihsel gelişimini belirli bir zaman dilimindeki eylem süreci olarak tanımladığı “dalga kavramı” çerçevesinde ele alan Rapoport (2004: 48-65) Anarşist, Sömürge Karşısı, Yeni Sol ve Dinî Dalga olmak üzere dört farklı terör dalgasından bahseder. 1960’ların sonu ve 1970’ler dünyada siyasal şiddet hareketlerinin arttığı dönemlerdir. Rapoport’un Üçüncü Terör Dalgası ya da Yeni Sol Dalga olarak adlandırdığı bu dönemin ideolojik arka planında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)’nde ortaya çıkan Marksizm, Leninizm ve Komünizm ile Çin’de ortaya çıkan Maoizm yer almaktadır. 1967’de Orta Doğu’daki Altı Gün Savaşları ile Bolivya’da Ernesto Che Guevara’nın öldürülmesi, 1968’de Paris’teki öğrenci olayları ile Vietnam Savaşı Yeni Sol Dalga’yı etkileyen önemli gelişmelerdir (Guelke, 1995; Rapoport, 2004: 58). Günümüzde etkisi azalmakla birlikte hâlâ varlığını devam ettiren terörizmin bu türü sol ideoloji temelli terörizm olarak adlandırılabilir. Genel olarak sosyalist devrimin amaçlandığı bu türde; teknik, taktik ve strateji açısından farklı fikirlerin savunulduğu örnekler mevcuttur. Eski SSCB modeli (Lenin, Stalin, Troçki), Çin modeli (Mao Zedung) ve Arnavutluk (Enver Hoca

Sosyalizmi) modeli sıklıkla tercih edilen modellerdir. Sol ideoloji temelli örgütler öncelikle devrim için gerekli koşulların hazırlanması gerektiğini, demokratik yollarla iktidarın ele geçirilemeyeceğini, sadece silahlı güçlerle amaca ulaşılacağını savunurlar. 1959 Küba Devrimi'nin bu örgütler üzerinde önemli etkisi olmuştur. SSCB'nin savunduğu işçi devriminin aksine halk devrimi olarak görülen Küba Devrimi, SSCB'ye bağlı kalmadan ve silahlı mücadeleyle devrimin gerçekleşebileceği fikrini güçlendirmiştir. Devrimin öncülerinden Ernesto Che Guevara sol ideoloji temelli terörizmin idolü olmuştur (Çağlar, 2009: 47-48).

Türkiye'de sol ideoloji temelli terörizm Yeni Sol Dalga ile birlikte yükselişe geçmiştir. Bu dönemde dünyanın çeşitli bölgelerindeki siyasal şiddet hareketleri Türkiye'yi de etkilemiş ve ülkedeki sol ideoloji temelli örgüt sayısı artmıştır. Bölünme ve alt gruplar dâhil, 1980'lere kadar Türkiye'de 100 civarında sol ideoloji temelli örgütün faaliyet gösterdiği ileri sürülmektedir (Çağlar, 2009: 47-48). Bu örgütlerin nihai amacı, Türkiye'de sosyalist bir rejim kurmaktır. Devleti, egemen sınıfın (burjuva) baskı aracı olarak gören bu örgütler sosyalist rejimi getirmek için işçi sınıfının (proletarya) iktidara gelmesini hedeflerler. Bunun için öncelikle kitleleri politize ederek harekete geçirmek ve askerî bir örgütlenmeyi sağlamak üzere “devrimci öncü birlikler” adı verilen birimler teşkil ederler. Bu birliklerde “gerilla”³ adını verdikleri kırsalda ve kentlerde örgütlenerek eğitilen elemanlar yer alır. Psikolojik savaş ve propaganda gibi yöntemlerle politize edilen ve mutsuzlaştırılan halkın, silahlı propaganda yoluyla şiddete zorlanması ve mevcut rejimden umudunu keserek alternatif rejime yönelmesi amaçlanır. Son aşamada işçi sınıfının siyasi bir parti altında örgütlenmesi, düzenli bir halk ordusunun kurularak mevcut rejime karşı devrimci bir savaşın başlatılması, rejimin yıkılması ve sosyalist bir rejimin kurulması amaçlanır (Çağlar, 2009: 49).

Türkiye'de faaliyet göstermiş/gösteren sol ideoloji temelli terörist örgütlerden bazıları şunlardır: Devrimci Halk Kurtuluş Partisi/Cephesi (DHKP/C)⁴, Türkiye Komünist Partisi/Marksist-Leninist (TKP/ML)⁵, Maoist Komünist Parti (MKP)⁶, Marksist Leninist Komünist Parti (MLKP)⁷ ve Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu (THKO)⁸'dur (Çağlar, 2009: 48; Terör Örgütleri, 2015; Karabudak, 2000; Sayarı, 1987: 22-27).

Sosyalist devrim paydasında ortak bir stratejiyi benimseyen bu örgütler, uygulanan taktik ve teknikler bağlamında farklı özellikler gösterirler. Örneğin; TKP/ML'nin askerî kanadı olan Türkiye İşçi Köylü Komünist Ordusu (TİKKO), Türkiye'nin kırsal bir topluma sahip olduğunu ileri sürerek hareketin kırsaldan başlatılması ve buralarda “kurtarılmış

bölgeler” oluşturulması gerektiğini (kır gerillası) savunurken, MLKP ve THKO Türkiye’nin kentleştiğini, bu nedenle hareketin kentlerden başlaması gerektiğini belirterek kentlerde örgütlenme fikrini (kent gerillası) savunurlar (Çağlar, 2009: 48-49).

Eleman temini için üniversite öğrencileri, işsiz veya hapse düşmüş gençler ile sivil toplum kuruluşlarının üyelerini hedef alan bu örgütler, sosyal faaliyet görünümündeki toplantılarda sol ideolojiye sempati uyandırmaya çalışırlar. Geliştirilen yakın ilişki sayesinde örgüte sempati besleyen gençler, verilen ideolojik altyapıyla birlikte örgütsel doküman ve broşür dağıtma, toplumsal olaylarda yer alma gibi yasa dışı faaliyetler içine çekilerek aşama aşama örgüt üyesi hâline getirilirler. Kolluk kuvvetleriyle çatışmaları teşvik edilen ve karakola düşmeleri sağlanan gençler, hem devlete karşı kin duygusu beslemeleri yönünde kışkırtılmakta hem de karakollardaki davranışlarına göre bir tür güvenilirlik testine tabi tutulmaktadır. Bu süreç sonunda bireylerin aktif örgüt üyesi olmaları ve üst kadrolarda görevlendirilmeleri sağlanmaktadır (Çağlar, 2009: 51).

Sol ideoloji temelli terörizmin genel hedefleri kapitalizmin öncüsü olarak görülen ABD ile müttefiklerinin askerleri, vatandaşları, diplomatik kişileri ve kuruluşları ile bunlara ait tesisleri ve özel şirketlerdir (Çağlar, 2009: 50). İstanbul’da 1996 yılında işadamı Özdemir Sabancı ile 2015 yılında Cumhuriyet Savcısı Mehmet Selim Kiraz’ın DHKP-C üyelerince öldürülmesi yakın geçmişte gerçekleştirilen en dikkat çekici eylemlerdir (Anadolu Ajansı, 2019). Ayrıca, sol ideoloji temelli örgütlere mensup teröristlerin İstanbul’da Gezi Olayları olarak bilinen toplumsal olaylarda kitleleri provoke edici girişimlerde bulundukları konusunda bilgiler mevcuttur (İçişleri Bakanlığı, 2017: 10; Star, 2018). 12 Eylül 1980’deki askerî müdahaleden sonra Türkiye’deki etkinliği azalan sol ideoloji temelli terörizm SSCB’nin yıkılması ve Doğu Bloku’nun dağılmasına paralel olarak ciddi oranda güç kaybetmiştir. Bununla birlikte yurt içinde ve yurt dışında varlıklarını devam ettiren ve silahlı eylem kapasitelerini kısmen koruyan bu örgütler son dönemlerde özellikle toplumsal olaylarda oynadıkları kışkırtıcı rol ile küresel terör örgütleri ile yaptıkları işbirliğiyle dikkat çekmektedirler.

Etnik Milliyetçi/Ayrılkçı Terörizm

Etnik bir kimliğe dayanarak belirli bir bölgede bağımsız, federal ya da otonom bir yapıda devlet kurmak amacıyla başvuru terörizm türü etnik milliyetçi/ayrılkçı terörizm olarak tanımlanabilir. Türkiye’de kendilerini Kürt veya Ermeni kimliği üzerine inşa eden terörist örgütler bu grupta yer almaktadır. Amaçları doğrultusunda sağ veya sol ideolojiyi benimseyebilen bu örgütler dinî bir çizgiyi de seçebilirler. Kimi zaman da

çelişen ideolojileri aynı anda veya dönemsel olarak benimsedikleri gözlemlenebilir. Örneğin; Türkiye, Irak, İran, Ermenistan, Azerbaycan ve Suriye topraklarının bazı bölgelerini içine alan bağımsız bir Kürt devleti kurmak çoğu örgütün ortak amacıdır. Bununla birlikte, Kürt kimliğine ve kültürüne ilişkin daha fazla hak elde etmek, Türkiye içinde federal ya da otonom bir yapıda yer almak şeklindeki amaçlara da rastlanılmaktadır (Çağlar, 2009: 55-57). Marksist bir ideolojiyi benimseyen PKK'nın dinine bağlı kitleleri etkilemek adına zaman zaman dinî motifleri kullanması; Ermeni terörizminin nüveleri olan Hınçakların Marksist, Taşnakların ise milliyetçi ideolojiye bağlı olması bu konudaki örnekler arasındadır. GTD verilerine göre Türkiye'de gerçekleşen terörist eylemlerin %75'i etnik milliyetçi/ayrılıkçı terörist örgütler tarafından gerçekleştirilmiştir (GTD, 2019). Türkiye'de etnik milliyetçi/ayrılıkçı terörizmin en önemli iki örneği Ermeni terörizmi ve PKK terörizmidir.

Ermeni Terörizmi: ASALA ve JCAG-ARA

19'uncu yüzyılın sonlarında Anarşist Dalga ile ortaya çıkan ve tarihsel olarak farklı ideoloji, strateji ve taktikler kullanan Ermeni terörizminin son yıllarda tespit edilen bir eylemi olmasa da tamamen yok olduğunu söylemek zordur. Kökleri Osmanlı İmparatorluğu dönemine kadar uzanan Ermeni terörizmi, 19'uncu yüzyılda Balkan Yarımadası'nda ortaya çıkarak Osmanlı'ya karşı faaliyet gösteren terörist örgütlerden farklı bir özellik sergilemiştir. Balkan devletlerinin bağımsızlıklarını kazanmasından sonra yok olan terörist örgütlerin aksine Ermeni terörizmi, bağımsız Ermeni devletleri kurulduktan sonra da yeni misyonlar edinerek yaşamaya devam etmiştir (Karaca, 2015: 221). Ermeni terörizmi tarihsel olarak üç kuşak şeklinde incelenebilir. Bunlar; Osmanlı dönemi (1890-1896), Nemesis eylemleri (1921-1922) ile ASALA ve JCAG-ARA eylemleridir (1973-1994) (Karakoç, 2008: 97).

Osmanlı devletinin son dönemlerinde 1880'lerden sonra Ermeniler siyasi içerikli cemiyet, parti ve komiteler kurmuşlardır. Dağınık bir görüntü çizen bu grupların ortak amacı Osmanlı Devleti'nden ayrılmaktır (Günay, 2012: 39). Ermeni terörizminin vücut bulduğu bu grupların başlıcaları Armenakan ve Hınçak partileri ile Taşnak veya Taşkantsutyun olarak bilinen Ermeni Devrimci Federasyonu'dur. Bağımsız bir Ermenistan devleti kurma konusunda birleşen bu örgütler arasında Marksist ideolojiyi, radikal milliyetçiliği, hatta liberal görüşü savunanlar vardır (Karaca, 2015: 222). 1885'te Van'da kurulan Armenakan Komitesi ayaklanma yoluyla kendi kendini yönetme hakkına kavuşmayı amaçlar. Milliyetçi bir çizgide olan komite "Kan dökmeden hürriyet olmaz" sloganıyla şiddete başvurmuştur (Gürün, 1983'ten akt. Halaçoğlu, 2001: 16). 1887'de Cenevre'de kurulan ve

Marksist ideolojiyi benimseyen Hınçak Partisi'nin amacı Doğu Anadolu'da bağımsız bir Ermeni devleti kurarak bunu Rusya ve İran Ermenistanı ile birleştirmektir (Günay, 2012: 24). Sasun ve Zeytun İsyanları, Kumkapı ve Babıâli gösterileri ve Osmanlı Bankası saldırısı örgütün önemli eylemlerindendir. Marksist Hınçakların aksine milliyetçi bir ideolojiyi benimsemeyen ve bağımsız Ermenistan fikrini savunan Taşnak partisi ise isyan çıkarmayı, ihtilalci çeteler kurmayı, halkı silahlandırmayı, hükûmet yetkililerine ve kurumlarına karşı eylem yapmayı amaçlamıştır (Halaçoğlu, 2001: 17).

İlk dalgada başarılı olamayan Ermeni terörizminin ikinci girişimi Ermeni Devrimci Federasyonu tarafından düzenlenen ve Eski Yunan mitolojisinde “adalet ve intikam Tanrısı” olarak yer alan Nemesis adıyla başlattığı eski Osmanlı yöneticilerine yönelik suikast kampanyasıdır (Gunn, 2012: 125). 1915 yılındaki Tehcir'in (zorunlu göç) intikamı olarak başlatılan Nemesis'in hedefleri arasında Osmanlı yöneticileri, İttihat ve Terakki'nin ileri gelenleri, Azerbaycan devlet adamları ve bazı Ermeniler yer almıştır (Karaca, 2015: 225). Talat Paşa, Said Halim Paşa, Bahattin Şakir ve Cemal Azmi Bey ve Cemal Paşa gibi Osmanlı Devleti'nin üst düzey yöneticileri örgütün hedef aldığı isimler arasındadır (Karakoç, 2008: 76-96). 15 Mart 1921 tarihinde Talat Paşa'yı Berlin'de bir sokakta öldüren Sogomon Tehlirian isimli Ermeni teröristin yargılandığı mahkemede, suçunu itiraf edip pişmanlık duymadığını ifade etmesine rağmen jürinin Tehlirian'ı suçsuz bulması, gelecekteki Ermeni terörizmine de şiddeti meşru göstermek için fırsat vermiştir (Gunn, 2012: 132-135).

Nemesis hareketinden sonra 1970'lere kadar Tehcir ve I. Dünya Savaşı nedeniyle dünyanın farklı coğrafyalarına dağılan ve asimilasyon sorunu ile karşı karşıya kalan Ermeniler, Türk düşmanlığına dayalı bir kimlik inşası ile bu sorunu çözmeye çalışmışlardır. Bu süreçte terörizmi onaylamamasına rağmen Ermeni Kilisesi, Ermeni ulusunun kendini tanımlamasında merkezî bir rol oynamıştır (Tololyan, 1987: 89-90). Yukarıda özetlenen tarihsel altyapı, Ermeni Kilisesi'nin gayretleri ve Türkiye'den toprak talep eden SSCB lideri Stalin ile Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Kesimi'nin Ermenilere verdiği destek 1970'lerde yükselen terörizm dalgasıyla birleşince, yarım yüzyıl fırsat kollayan Ermeni terörizmi yeniden güç kazanmıştır. Ermeni terörizmini canlandıran ilk olay 22 Ocak 1973'te ABD Los Angeles'ta Türkiye Başkonsolosu Mehmet Baydar ve Bahattin Demir'in George Yanikian adlı bir Ermeni tarafından öldürülmesidir. Rusya ve İran'da yaşadıkdan sonra ABD'ye göç eden 78 yaşındaki Yanikian Baydar'a telefon ederek Türkiye'yi çok sevdiğini ve çok değerli bir tablo hediye etmek istediğini söylemiş, kendisini davet ettiği Santa Barbara'da bir otelde öldürmüştür.

Yanikian amacının Türklerin öldürdüğünü iddia ettiği kardeşinin intikamını almak olduğunu ifade etmiştir (Çitlioğlu, 1998: 13). Bu cinayetin işleniş şekli 1970 ve 1980’li yıllarda Ermeni terörizmine esin kaynağı olmuş ve en çok başvurulan eylem türü olarak benimsenmiştir.

1973 sonrası Ermeni terörizminin önemli iki örgütü Ermenistan’ın Kurtuluşu İçin Gizli Ermeni Ordusu (*Armenian Secret Army for Liberation of Armenia*, ASALA) ve Ermeni Soykırımı İçin Adalet Komandoları-Ermeni Devrimci Ordusu (*Justice Commandos for Armenian Genocide-Armenian Revolutionary Army*, JCAG-ARA)’dır. Gizemini hâlâ koruyan ASALA’nın 20 Ocak 1975’te Lübnan’da kurulduğu ve Filistinli bir Hristiyan olan George Habbaş’ın liderliğini yaptığı Filistin’in Kurtuluşu için Halkçı Cephe¹⁰ (*Popular Front for the Liberation of Palestine*, PFLP)’den lojistik destek ve eğitim aldığı ileri sürülmektedir (Çitlioğlu, 1998: 15). ASALA’nın kurucusu Agop Agopyan, Mihran Mihrian, Vahram Vahramian ve İran İrmian takma adlarını kullanan, gerçek ismi bilinmeyen Lübnan asıllı olduğu sanılan bir Ermenidir (Çitlioğlu, 1998: 21). ASALA’nın ilk eylemi 22 Ekim 1975’te Viyana’da Türkiye’nin Avusturya Büyükelçisi Daniş Tunagil’in Nubar Sofuyan ve Keyork Kekigyan isimli teröristler tarafından öldürülmesidir (Savcı, 1985: 43). Kuruluşundan itibaren Türk hedeflerine saldıran ASALA, 1979 Kasım ayından sonra üyelerini tutuklayan Batılı ülkeleri de hedef almaya başlamıştır.¹¹ Bu strateji değişikliği ile kendisi de hedef hâline gelen örgüt aynı zamanda sonunu hazırlamıştır (Çitlioğlu, 1998: 26-27). Milliyetçi Taşnaklar tarafından kurulan JCAG-ARA ise Sovyet yanlısı ASALA’nın aksine, Sevr Antlaşması doğrultusunda komünist olmayan, bağımsız bir Ermenistan kurmayı amaçlamış ve antlaşmayı imzalayan devletlerden destek beklemiştir (Çitlioğlu, 2002: 24-25). 1973-1994 yılları arasında etkili olan ASALA, JCAG-ARA ve bağlantılı diğer Ermeni terörist örgütler tarafından 36 Türk diplomat öldürülmüş (Uluçevik, 2015), 200’den fazla eylemde onlarca kişi hayatını kaybetmiş ve yaralanmıştır (Savcı, 1985: 42-47). Ermeni terörizmi, amaçları doğrultusunda PKK başta olmak üzere, diğer terörist örgütlerle işbirliği yapmaktan kaçınmamıştır. Özellikle PKK içindeki Ermeni kökenli teröristlerin sayıca çokluğu ASALA’nın PKK’nın taşeronu ve devamı olduğuna ilişkin iddiaları ispatlar niteliktedir (Karakoç, 2008: 129-138).

Ermeni terörizmi Büyük Ermenistan Devleti’ni kurmak için Türkiye’den Kars ve Ardahan gibi kuzeydoğu illerini kapsayan bölgeyi ele geçirmek gayesiyle ortaya çıkmıştır (Çağlar, 2009: 55). Bu amaca ulaşamamış olsa da gerçekleştirdiği eylemlerle Türk düşmanlığına dayalı bir Ermeni kimliği ve bazı çevrelerde mağduriyet algısı yaratmıştır. Günümüzde şiddete başvurmayan Ermeni hareketi, tehcirin uluslararası

platformda soykırım olarak kabul edilmesi ve Türkiye'nin tazminat ödemeye mahkum edilmesi için propaganda faaliyetlerine devam etmektedir.

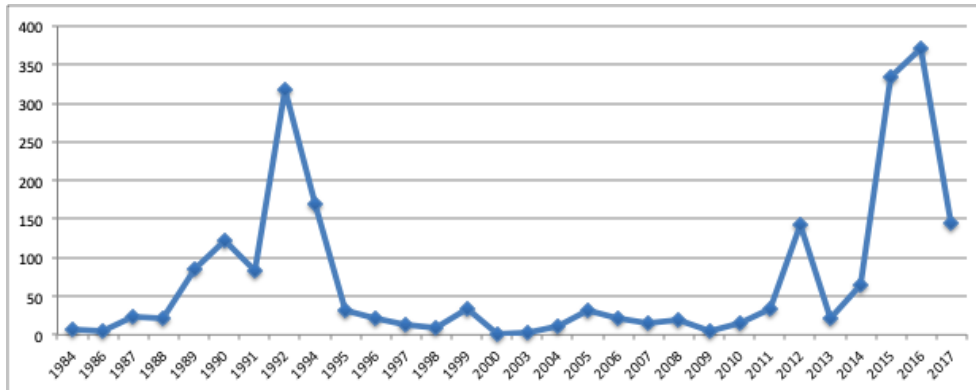
PKK Terörizmi

Türkiye'ye karşı faaliyet gösteren en etkili etnik milliyetçi/ayrılıkçı terörist örgüt Kürdistan İşçi Partisi (*Partiyî Karkerên Kürdistane* PKK)'dir.¹² PKK dışında Kürt etnik kimliğine dayanan diğer terörist örgütler; Kürdistan Devrim Partisi, Kürdistan Demokrat Partisi/Kuzey (PDK/*Bakur*), Kürdistan Özgürlük Şahinleri (TAK, *Teyrêbazên Azadiya Kurdistan*), Kurtuluş Bayrağı Örgütü (*Ala Rızgari*), Kürdistan Ulusal Kurtuluşçuları (KUK), Kürdistan Öncü İşçi Partisi'dir. Bunlara ilave olarak dinî bir çizgi benimsemekle birlikte Kürt kimliğini savunan Türkiye Hizbullahı (Kürt Hizbullahı), Kürdistan İslam Hareketi ve Kürt İslam Birliği Partisi gibi örgütler de vardır (Terör Örgütleri, 2015; Törelî, 2002: 33-35).

PKK'nın ortaya çıkışı ve Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde sosyal hayatı ve kamu düzenini bozmaya başlaması 1973-1981 döneminde olmuştur. Markist-Leninist ideoloji üzerine kurulan PKK, Türkiye'de devletin Kürtleri sömürdüğü, Kürt vatandaşların yaşadıkları bölgelerdeki ağalık sistemi ve dinî yapının bir iç sömürü düzeni kurduğu iddialarıyla ortaya çıkmıştır (Özcan, 2002: 107). 1970'lerin başında Ankara'da Abdullah Öcalan'ın da aralarında bulunduğu sol görüşlü üniversite öğrencileri tarafından çeşitli derneklerin çatısı altında yürütülen Kürtçülük hareketleri 1973'te Çubuk'ta, 1974'te Tuzluca'yır'da ve 1976'da Dikmen'deki toplantılarla aşama aşama örgütlü hâle gelmiştir. Dikmen toplantısı sonrasında "Apocular" olarak anılan örgüt, 1978 yılında Diyarbakır'ın Lice ilçesi Fis Köyü'nde 25 kişinin katıldığı 1'inci Kongre ile partileşmiş, 30 Temmuz 1979 tarihinde ağalık sisteminin ve devletle işbirliğinin temsilcisi olarak gördüğü Bucak Aşireti lideri ve milletvekili Mehmet Celal Bucak'a suikast girişiminde bulunarak kuruluşunu duyurmuştur (Demir, 2010: 266-267). PKK'nın ortaya çıkışında Türkiye'nin sınır komşuları Ermenistan, İran, Irak ve Suriye'nin politik talepleri; coğrafi koşullar nedeniyle ulaşım, iletişim ve enerji kaynaklarının yetersizliği; devlet gücünün bu bölgelerdeki zayıflığı; bölgedeki toplumsal yapı (aşiret sistemi) ve destek veren devletler ile örgütlerin çıkarları gibi bölgesel koşullar etkili olmuştur (Özcan, 2002: 107-108).

1980'lerin başında Türkiye'deki siyasi, sosyal ve ekonomik problemler nedeniyle yapılabilecek askerî bir müdahalenin örgüt açısından

olumsuz sonuçlar doğuracağını düşünen Öcalan ve üst düzey yöneticilerin çoğu Suriye'ye geçmiştir. Beyrut'ta Naif Havatme'nin Filistin Demokratik Kurtuluş Cephesi (FDKC) örgütü ile irtibat kurularak örgüt Bekaa Vadisi'ne yerleştirilmiş; Helve kampında 1992'ye kadar eğitim alan örgütün eleman sayısı ve etkinliği artırılırken, Irak'taki Kürdistan Demokrat Partisi (KDP) ile ilişki kurulmuştur. Bu süreçte Türkiye-Irak "Sınır Güvenliği ve İşbirliği Antlaşması" uyarınca Türkiye Irak'ın kuzeyine operasyonlara başlamıştır. PKK-KDP ilişkilerinin geliştiği bu dönemde Lübnan'daki örgüt elemanları Irak'ın kuzeyinde oluşturulan kamplara ve bölgelere kaydırılmıştır. 1984'te Kürdistan Kurtuluş Birliği (*Hezen Rızgariye Kurdistan*, HRK) adıyla askerî kanadını faaliyete geçiren PKK, 15 Ağustos 1984'te Siirt'in Eruh ve Hakkari'nin Şemdinli ilçelerine yaptığı baskınlarla silahlı direnişi başlattığını ilan etmiştir. Bu tarih daha sonra, PKK tarafından kuruluş tarihi olarak anılmaya ve kutlanmaya başlanmıştır. 1986'tan sonra terör örgütünün askerî kanadı Kürdistan Halk Kurtuluş Ordusu (*Arteşe Rızgariya Gele Kurdistan*, ARGK) adını almıştır (İmset, 1993'ten akt. Demir, 2010: 267-268). Eruh ve Şemdinli saldırıları sonrasında devletin gösterdiği tepkiye bağlı olarak hareketliliği azalan örgüt stratejisini değiştirmek zorunda kalmış, bir taraftan silahlı çatışmaları devam ettirirken diğer yandan yerel isyanlar çıkarmaya çalışmıştır. Bu kapsamda işçi, köylü ve aydınların oluşturacağı bir cepheyle mücadele ederek uluslararası alanda meşruiyet kazanabilmek amacıyla, Kürdistan Ulusal Kurtuluş Cephesi'ni (*Eniya Rızgariya Netewayî Kurdistan*, ERNK) kurmuştur (İmset, 1993'ten akt. Demir, 2010: 269).

Şekil 2 PKK Terör Örgütünün Türkiye'deki Eylem Sayıları (1984-2017) (GTD, 2019).

Kuruluşundan itibaren PKK'nın gerçekleştirdiği eylem sayıları Şekil-2'dedir. Görüldüğü üzere, eylem sayılarında dönemsel artış ve azalışlar dikkat çekmektedir. 1984 yılındaki ilk eylemden sonra saldırıların o dönem zirve yaptığı 1993 yılına kadar yoğun gerilla savaşına ve sivillere yönelik terör saldırılarına devam eden (Kurum,

2018: 720) örgütün eylem sayısı, güvenlik kuvvetlerinin de etkin mücadelesi karşısında, azalmaya başlamıştır. 1994 yılından itibaren Türk ordusunun Güneydoğu bölgesindeki baskısını azaltmak amacıyla, eylem alanını kırsaldan şehirlere kaydırarak ülke geneline yaymayı amaçlayan (Kurum, 2018: 722) örgüt, 1990'ların sonunda üst düzey iki liderini kaybetmiştir. 1998'de KDP'ye sığınan Şemdin Sakık Türkiye'ye teslim edilmiş, 1999'da Abdullah Öcalan Kenya'da yakalanmıştır. Bu tarihten sonra silahlı grupların ülke dışına çıkmasını isteyen Öcalan'ın isteğini yerine getiren PKK, "serhildan" olarak adlandırılan "sivil itaatsizlik" kavramını ortaya atmış ve 1999-2005 döneminde silahlı saldırılar en düşük seviyeye inmiştir (Demir, 2010: 269). Kürt toplumunun siyasi ve kültürel haklarının anayasal olarak tanınmasının talep edildiği ve şiddetin görece az kullanıldığı bu dönemde (Kurum, 2018: 723-724) örgüt Kongra-Gel (Halk Kongresi) adlı yeni bir yapılanmaya geçmiş; uzun süreli ateşkes ilan ederek kendini savunma dışında şiddete başvurmayacağını açıklamıştır. ARGK'nın yerine Halk Savunma Güçleri (*Hezen Parastina Gel*, HPG) kurulmuştur (Kurum, 2016: 171).

Sivil itaatsizlik eylemlerinden beklediğini bulamayan PKK, 04-21 Mayıs 2005 tarihlerindeki 12. Kongre'de Kürdistan Demokratik Konfederalizmi (*Koma Komalen Kurdistan*, KKK) sözleşmesini kabul ederek alternatif bir devlet sistemine geçmeyi amaçlamıştır. 16-22 Mayıs 2007'de gerçekleştirilen 14. Kongre'de KKK ismi Kürdistan Halklar Topluluğu (*Koma Ciwaken Kurdistan*, KCK) olarak değiştirilmiş ve "demokratik özerklik" isteği vurgulanmıştır. Bu strateji değişikliği çerçevesinde bir taraftan sözde "(aktif) meşru müdafa" adı altında kırsalda eylemlere devam ederken, diğer taraftan demokrasi söylemi ile kitlesel şiddet eylemleri gerçekleştirerek siyasi ve toplumsal alanda, hem meşruiyet kazanma hem de güçlü olduğu mesajı verme çabası içerisine girmiştir (Kurum, 2018: 723-724). 2010'dan itibaren "Topyekûn Savunma Aşaması" ve devamında "Devrimci Halk Savaşı" söylemine dayandırılan şiddete devam ederken, Aralık 2012'den itibaren başlatılan "çözüm süreci" ile birlikte bazı silahlı gruplar sözde eylemsizlik kapsamında Türkiye'den çekilmeye başlamıştır (Kurum, 2016: 172).

Öte yandan 2011 yılından itibaren iç siyasi sistem üzerinde baskı kurmak isteyen PKK, Irak'taki istikrarsızlık ve Suriye'de başlayan krizi de fırsat bilerek eylemlerini artırmaya başlamıştır. Bununla birlikte, kamuoyunda "Demokratik Açılım Süreci", "Çözüm Süreci" veya "Millî Birlik ve Kardeşlik Projesi" olarak bilinen süreç, 2013 Nevruz kutlamalarında Öcalan'ın silahlı eylemlere son verileceğini duyurmasıyla olumlu bir hava yaratmıştır. Çözüm sürecinde inisiyatifi elinde bulundurma çabasına dayalı bir strateji benimseyen örgüt, özellikle Türkiye'nin Suriye

sınırındaki gelişmeleri lehine kullanmaya çalışmıştır. Ekim 2014'te Suriye'de Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı Kobani kentinin DAESH tarafından kuşatılması ve Türkiye'nin kendi topraklarından müdahaleye izin vermemesi üzerine, Şekil-2'de görüldüğü gibi terörist saldırıları yeniden tırmandırmıştır (Demir, 2017: 340-342).

11 Temmuz 2015 tarihinde sözde ateşkesin bozulduğunu açıklayan PKK'nın şiddet eylemleri bu süreçten sonra önemli oranda artmıştır. PKK, eylemlerini şehir merkezlerine taşıma amacıyla kentlerde örgütlemiş olduğu Yurtsever Devrimci Gençlik Hareketi (YDG-H) ile Sivil Savunma Kuvvetleri (YPS) adını verdiği yapıyı kullanarak 2015 yılı sonunda sokak ve mahalle ölçeğinde "öz yönetim" ve "öz savunma" adı altında bir tür alan hâkimiyeti kurma ve silahlı çatışma sürecini derinleştirmeyi hedeflemiştir (Yeşiltaş ve Özçelik, 17). Güvenlik kuvvetlerinin harekât kabiliyetini kısıtlamak amacıyla PKK, Cizre, Silopi, Sur, İdil, Nusaybin ilçelerinde hendek ve barikatlar oluşturmaya başlamıştır. 2015 sonunda operasyonlara hız veren güvenlik kuvvetleri hendek ve barikatlara yönelik faaliyetlerini Haziran 2016'da tamamlamış; PKK'nın eylem kapasitesini önemli oranda sınırlandırmıştır (Kurum, 2018: 728-729).

Kuruluşundan günümüze taktik ve stratejisinde dönemsel olarak birçok değişikliğe giden PKK genel olarak silahlı saldırı, bombalama, intihar saldırısı ve mala zarar verme türünden eylemler gerçekleştirmiştir. Bu saldırılar çoğunlukla devlet kurumlarına yönelik olmakla birlikte özel şahıs ve kuruluşlar da ayırım gözetmeksizin hedef alınmıştır (Demir, 2010: 272-273). PKK Marksist-Leninist ideoloji üzerine kurulmasına rağmen dinî hassasiyeti yüksek olan halktan destek almak amacıyla İslamiyet'i kullanmayı da denemiştir. Bunun yanında propaganda faaliyetlerine de önem veren terör örgütü, yurt dışında ve yurt içinde her türlü iletişim aracını kullanarak devlet aleyhine yoğun propaganda faaliyetlerinde bulunmaktadır.

Örgütlenme ve eleman temini açısından sol ideoloji temelli terörist örgütlerinin benimsediği yöntemleri izleyen PKK, hem Türkiye'de hem de yurt dışında bölge, il, mahalle, köy, üniversite gibi isimler altında örgütlenmiş veya temsilcilikler kurmuştur. Batı Avrupa ülkelerinin terörist örgütler listesinde yer almasına rağmen PKK'nın bu ülkelerde sivil toplum faaliyeti görünümünde örgütlenerek faaliyet yürüttüğü bilinmektedir (Çağlar, 2009: 58).

Din Temelli Terörizm: Türkiye Hizbullahı ve FETÖ/PDY

Günümüzde din temelli terörizm¹³ denilince öncelikle İslam dinini referans alan terör örgütleri akla gelmektedir. Bunun nedeni, 11 Eylül saldırılarından sonra Batı'da ve özellikle ABD'de güçlenen İslam karşıtlığı

ve İslam dini ile terörizmin doğrudan ilişkilendirilmesidir. Tarihsel örnekler terörizmin dininin olmadığını göstermektedir. Tarihin ilk terörist hareketlerini anlatan *Zealot*, *Assasin* ve *Thug* kelimeleri sırasıyla Yahudi, Müslüman ve Hindu inançlarını referans alan terörist gruplarla ilişkilidir (Rapoport, 1984: 658; Hoffman, 1995: 658; Daftary, 2008: 61-62). ABD’de Hristiyan Kimlik Hareketi, *The Covenant*, *The Sword*, *The Arm of The Lord*, *The Order*, *Aryan Nations* gibi örgütler de Hristiyanlığı referans alan terörist örgütler arasında yer almaktadır (Hoffman, 1995; Juergensmeyer, 2003: 19-36; Al-Khattar, 2003: 29; Stern, 2004: 9-31).

Din temelli terörist örgütlerin ortak özelliği, kutsal metinleri kendi siyasi ideolojileri çerçevesinde yorumlayarak şiddeti meşru göstermektir. Çalışmasında din motifli terörizm kavramını tercih eden Terzi (2016: 11), “kendini meşrulaştırmak için dinî kaynaklara ve mukaddesata yani kutsal değerlere referansta bulunan politik şiddet” şeklinde bir tanımlama yapmaktadır. İslam dinini referans alarak şiddete başvuran din temelli terörist hareketler radikal İslamcı terörizm olarak adlandırılabilir. Birçok ülkede farklı isimlerle faaliyet gösteren radikal İslamcı terörizmin ortak amacı mevcut rejimlerin yıkılarak şeri kurallara, yani İslam Hukuku’na göre yönetilen İslam Devleti kurmaktır. Terörizmin bu türünün ortaya çıkışında ve yükselişinde SSCB’nin Afganistan’ı işgalinin, 1979 İran İslam Devrimi’nin ve Mısır’daki radikal gruplardan kaynaklı siyasi gelişmelerin önemli rolü olmuştur. O dönemlerde köktenci İslam adıyla anılan ve İslam dininin modern toplum değerlerinden arındırılarak “Asr-ı Saadet” olarak nitelendirilen İslamiyet’in ortaya çıktığı dönemi tekrar yaşamayı hayal eden dinî hareketler aşama aşama radikalleşmiş ve şiddet ön plana çıkarılmıştır. Bu radikalleşme sürecinde Mısır’da Hasan El-Benna ve Seyyid Kutup ile Pakistan’da Ebu’l A’la El-Mevdudi gibi din adamlarının şiddeti meşrulaştıran aşırı radikal söylemlerinin Müslümanlar ve dinî örgütler üzerinde önemli etkisi olmuştur (Avcı, 2011: 79-101).

Türkiye’deki din temelli terörist örgütlerin yükselişi 1979 İran İslam Devrimi’nden sonra başlamıştır. Bunların nihai amacı; Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin mevcut sosyal, siyasi, kültürel, hukuki ve ekonomik yapılarını tamamen ortadan kaldırarak yerine her yönüyle şeri kurallara dayalı bir İslam Cumhuriyeti kurmaktır. Bunun yanında Orta Doğu ülkelerini içine alan ve federal bir yapı içerisinde örgütlenmiş Birleşik İslam Devleti kurmayı amaçlayan örgütler de vardır. Örgütlerin çoğunun Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde ortaya çıktıkları ve varlıklarını o bölgelerde sürdürdükleri ileri sürülmektedir. Dolayısıyla bazı etnik milliyetçi/ayrılıkçı grupların İslam dinini kendi siyasi amaçlarını maskelemek için kullandıkları da söylenebilir. Radikal İslamcı terörizmin ayırt edici özelliği tebliğ¹⁴, davet, cemaat¹⁵ ve cihat¹⁶ olarak ifade edilen

aşamalı strateji doğrultusunda, hedef aldıkları bireylere kendi yorumladıkları şekliyle dini tanıtmaya (tebliğ) çalışmaktır. Daha sonra bireyler İslam’a davet adı altında yasal görünümlü cemaat ve benzeri yapılanmalara katılmaya ikna edilmeye çalışılır. Davete olumlu karşılık verenler ilk başta sıradan dinî bir topluluğun üyesi olduklarını düşünürler. Dinî eğitim görünümündeki teorik bilgilendirme sürecinde bireyler aşama aşama radikalleştirilerek şiddete başvurmak için hazır hâle getirilirler. Bu süreçte Kuran’daki bazı ayetlerin ve “cihat” kavramının şiddeti meşru gösterdiği konusu vurgulanır. Son aşamada tamamen radikalleşen bireyler Allah adına her türlü eylemi gerçekleştirebilecek teröristler hâline getirilirler (Avcı, 2011: 202-217).

Türkiye Hizbullahı¹⁷, İslami Büyük Doğu Akıncıları-Cephesi (İBDA-C)¹⁸, İslami Hareket Örgütü, İslami Cemiyet ve Cemaatlar Birliği (Anadolu Federal İslam Devleti, Kaplancılar), Tevhid-Selam (Kudüs Ordusu) ve Fetullahçı Terör Örgütü/Paralel Devlet Yapılanması (FETÖ/PDY) Türkiye’de faaliyet gösteren örgütlere örnek olarak verilebilir (Çağlar, 2009: 61, 66; Terör Örgütleri, 2015; HSKY Genel Kurul Kararı, 2016). Bu örgütlerden en etkililerinden biri Türkiye Hizbullahı’dır. Türk Hizbullahı, Kürt Hizbullahı, Hizbullah veya İlim Grubu gibi isimlerle de anılan örgütün Lübnan’da kurulan Şii inancına dayanan Hizbullah Örgütü ile organik veya ideolojik bağı yoktur.

Kendi kaynaklarına göre 1979 yılında (Bagasi, 2004) Hüseyin Velioğlu ve arkadaşları tarafından Diyarbakır, Batman ve İstanbul’da yapılan toplantılar sonucu kurulan Türkiye Hizbullahı, 1991 yılına kadar tebliğ, davet, cemaat şeklindeki örgütlenme ile eğitim faaliyetlerine ağırlık vermiştir. 1991-2000 yılları şiddet yanlısı İlim Grubu ile şiddete karşı olan Menzil Grubu arasında güç mücadelesine sahne olmuş; Menzil Grubu tasfiye edilerek “cihat” safhasına geçilmiş ve şiddet eylemlerine başlanmıştır. Müteakiben Menzil Grubu, PKK¹⁹ ve güvenlik kuvvetleri ile çatışmaya giren örgüt, üyelerini “hicret”²⁰ adı altında batı illerine göç ettirerek hareket alanını genişletmeye başlamıştır. Bu süreç 17 Ocak 2000 tarihinde örgüt lideri Velioğlu’nun İstanbul’un Beykoz ilçesinde güvenlik güçlerince yapılan operasyonda ölü olarak ele geçirilmesi ile son bulmuştur. 2000 yılında başlayan yargılama ve tutuklamalar sonucu yok olma noktasına gelen ve yeniden toparlanma çalışmalarına başlayan örgüt yasal görünümlü gruplar aracılığıyla propaganda faaliyetlerine ağırlık vermiştir (Avcı, 2011: 177-192). 2001 yılında Diyarbakır Emniyet Müdürü Gaffar Okkan’a suikast olayından sonra şiddet eylemi görülmeyen örgüt Mustazaflarla Dayanışma Derneği (Mustazaf-Der), Peygamber Sevdalıları Platformu ile Hak ve Özgürlükler Platformu gibi yasal veya yasal görünümlü sivil toplum faaliyetlerine devam etmiştir (Çelen, 2016: 121-

123). Düzenlediği toplantı ve faaliyetlerle tabanda önemli sayıda kitleye sahip olduğunu ispat eden örgüt, zaman içerisinde partileşme faaliyetleri çerçevesinde siyasi yapısını güçlendirerek 2013 yılında Hür Dava Partisi'ni (Hüda-Par) kurmuştur (Çelen, 2016: 123; Koç ve Palabıyık, 2016: 507-508). Çelen'e göre örgüt, "Allah'ın partisi" anlamına gelen Hizbullah yerine Farsça'da Allah anlamındaki Huda sözcüğünü getirerek aynı anlama gelen bir isim kullanmaktadır (2016: 123).

Din temelli terörizmin Türkiye için oluşturduğu son tehdit 17-25 Aralık 2013'te "yolsuzluk soruşturması" adı altında gündeme gelen ve 15 Temmuz 2016'da başarısız darbe girişimiyle ortaya çıkan Fethullahçı Terör Örgütü/Paralel Devlet Yapılanması (FETÖ/PDY)'dir. Uzun süre şiddete başvurmadan, güvenlik kuvvetleri başta olmak üzere devletin bütün kurumlarında gizlice kadrolaşan FETÖ/PDY, siyasi iktidarı ele geçirmek için denediği gayri nizami yöntemler başarılı olmayınca geleneksel askerî darbe yöntemine başvurmuş ve gerçek yüzünü ortaya koymuştur. Dinî bir cemaat görünümünde, askerî ve sivil bürokrasi, sivil toplum, eğitim, iş hayatı, medya ve spor gibi birçok alanda, Mesihçi dinî bir ideoloji etrafında yüzden fazla ülkede örgütlenmiş olan FETÖ/PDY, ABD'nin Pensilvanya Eyaleti'nde yaşayan Fetullah Gülen tarafından yönetilmektedir (Köse, 2016).

Örgütün temelleri Gülen tarafından 1966 yılında atılmıştır. Bir süre Yeni Asya Grubu içerisinde kalan Gülen 1970'li yıllarda İzmir Kestanepazarı Kuran Kursu'nda görev yaptığı dönemde, çevresindeki arkadaşları ve sohbet toplantıları aracılığıyla ulaştığı sempatican grubu ile birlikte kendi adıyla anılan bu örgütü kurmuştur. Örgüt "Din, siyaset ve para" üçgeninde gelişimini tamamlamıştır. Amacı, toplumun dinî duygularını istismar ederek "himmet" adı altında topladığı maddi kaynakları, yurt içi ve yurt dışındaki eğitim kuruluşlarında kendi ilkeleri doğrultusunda yetiştirdiği insan kaynağını ve siyasi gücünü kullanarak devletin anayasal kurumlarında kadrolaşmak ve uluslararası platformlarda etkin bir güç hâline gelmek, gayri hukuksal yöntemlerle tasfiye ettiği kamu görevlilerinin yerine örgüt elemanlarını yerleştirerek siyasi iktidarı tamamıyla ele geçirmektir (HSYK Genel Kurul Kararı, 2016: 6).

İdeolojisi dinî bir temele dayanan FETÖ/PDY, izlediği melez strateji ile diğer din temelli terörist örgütlerden farklı özellikler sergilemektedir. Mutlak gizlilik ve sadakate dayanan bu stratejide dört konu ön plana çıkmaktadır. Birincisi, üyelerinin sadakatini ölçmek ve takip etmek üzere "imam", "ağabey" ve "abla" adıyla yapılan görevlendirmelerdir. Bu yöntem, SSCB'de Kızılordu'daki askerlerin ideolojiye olan sadakatini ölçmek üzere oluşturulan "siyasi komiserlik" kurumuna benzemektedir. İkincisi tüm

terörist örgütlerin başvurduğu “çocuk asker” ve “hızlı radikalleşme” metotlarıdır. FETÖ/PDY bu metodu 11-12 yaşlarındaki öğrencileri askerî liselere hazırlamak, yerleştirmek ve mesleki kariyerlerini takip etmek suretiyle uygulamıştır. Üçüncüsü, teröristlere psikolojik rahatlık sağlayan mafya ve terörist örgütlerin kullandığı suç ortaklığı metodudur. Son metot ise istihbarat alanında çift taraflı çalışan casusların içinde bulundukları psikolojiyi yansıtan çift kimlikli yaşama biçimi olarak ortaya çıkmaktadır (Özcan, 2016).

Yukarıda özetlenen strateji ile 1960’lı yılların sonundan günümüze büyük bir gizlilik içerisinde kamu kurumlarında örgütlenen ve askerî darbe yapabilecek güce erişen FETÖ/PDY amacına ulaşamamış fakat darbe girişimi sonucu birçok can ve mal kaybına yol açmış, turizmden ekonomiye birçok alanda ülkeye büyük zararlar vermiştir. Darbe girişiminde 251 kişi hayatını kaybetmiş, 125.000’den fazla kamu görevlisi ihraç edilirken 31.000’den fazla kişi tutuklanmış veya hüküm giymiştir (Anadolu Ajansı, 2019; TRT, 2019; Basın İlan Kurumu, 2019).

Küresel Terörizm ve Türkiye

Rapoport’un “dinî dalga” olarak tanımladığı dördüncü terörizm dalgası 11 Eylül’den sonra boyut değiştirerek küresel terörizm olarak anılmaya başlamıştır. Küresel terörizm, radikal İslamcı terörizmi dünyanın birçok ülkesine taşımış ve şiddetin ne kadar tehlikeli boyutlara varabileceğini ortaya koymuştur (Kongar, 2005: 95-96). Türkiye de küresel terörizmden etkilenen ülkeler arasında ilk sıralarda yer almıştır. Tarihsel olarak bir önceki başlıkta incelenen terörizm türleri ile mücadele etmek zorunda kalan Türkiye, 11 Eylül’den sonra küresel bir tehdit hâline gelen El-Kaide ve DAESH gibi ülke dışında faaliyet gösteren radikal dinci terörist örgütler ile yabancı terörist savaşçıların kendi topraklarındaki eylemlerine de hedef olmuştur.

El-Kaide, Türkiye’deki Batılı ülkelerle ilişkili kişi ve kuruluşları hedef alırken, DAESH metropollerde hedef gözetmeksizin intihar saldırıları düzenlemiştir. El-Kaide’nin 15-20 Kasım 2003 tarihinde İstanbul’da eş zamanlı olarak gerçekleştirdiği bombalı saldırılarda 63 kişi ölmüş 750 kişi yaralanmıştır (Karaağaçlı, 2009). Yabancı terörist savaşçılarla ilgili yapılan bir çalışmaya göre, 20 Mart 2014-19 Mart 2016 tarihleri arasında Türkiye’de gerçekleşen DAESH bağlantılı 12 saldırıda 158 kişi hayatını kaybetmiş ve 763 kişi yaralanmıştır (Yalçınkaya, 2017: 38). Bu araştırmadan sonra Şanlıurfa ve Gaziantep ve İstanbul’da gerçekleşen DAESH saldırılarında da 173 kişi hayatını kaybetmiş, 476 kişi yaralanmıştır (Haberturk, 2016; Ağralı, 2019). Türkiye, Suriye kaynaklı DAESH tehdidini

sınır ötesinde bertaraf edebilmek maksadıyla, 24 Ağustos 2016 tarihinden itibaren Fırat Kalkanı Harekâtı'nı icra etmek zorunda kalmıştır (Ağralı, 2019).

Sonuç

Tarihî kökeni M.S. birinci yüzyıla kadar uzanan terörizm konusundaki araştırmalar genellikle 1789 Fransız İhtilali ile 1880'lerde Çarlık Rusyası'nda ortaya çıkan anarşist hareketlerle başlatılmaktadır. Terörizmin küresel boyutta bir tehdit olarak algılanması ise 11 Eylül 2001'de din temelli bir terörist örgüt olan El Kaide'nin ABD'deki saldırılarından sonraki döneme tekabül etmektedir. 1979 İran İslam Devrimi'nden sonra yükselen ve çoğunlukla İslam dinini referans alan din temelli terörizm 11 Eylül saldırıları ile küresel bir boyuta evrilmiştir.

Türkiye'de terörizm olgusu ise dünyadaki örneklerinden bazı konularda farklılıklar sergilemektedir. Dünyanın 11 Eylül'den sonra farkına varmaya başladığı bu tehdit, Türkiye için yeni bir sorun değildir. Küresel Terörizm Veritabanı'na göre 1970-2017 yılları arasında Türkiye 70'e yakın terörist örgüt tarafından gerçekleştirilen 4.287 saldırının hedefi olmuştur. Türkiye'nin sol ideoloji temelli, etnik ayrılıkçı/milliyetçi, din temelli ve küresel terörizmin hedefi olması ülkeyi bu konuda farklı bir konuma taşımaktadır.

Cumhuriyetin kuruluşundan sonra Anadolu'daki ayaklanmalar hariç tutulduğunda, Türkiye'de modern anlamda terörist hareketlerin ortaya çıkışı, dünyada 1960'ların sonunda yükselişe geçen sol ideoloji temelli hareketlerle olmuştur. Yeni sol dalga olarak anılan o dönemden günümüze Türkiye'de birbiri üzerine binerek ilerleyen dört farklı terörizm dalgasının etkili olduğu söylenebilir. 1970'lerin başlarında sol ideoloji temelli terörist örgütler ülke içinde eylemlerine devam ederken, etnik ayrılıkçı/milliyetçi bir özellik sergileyen Ermeni terörizmi 1973-1984 döneminde yurt dışında ve yurt içinde Türkiye'yi hedef almıştır. Diğer bir etnik ayrılıkçı/milliyetçi terörist örgüt olan PKK şiddeti ise 1984'te başlamış ve hâlen devam etmektedir. 1979'da İran İslam Devrimi ve SSCB'nin Afganistan'ı işgalinden sonra dünyada dinî terör dalgasının yükselişe geçmesi ile birlikte Türkiye'de İslam dinini referans din temelli terörist örgütler kurularak şiddete başvurmaya başlamışlardır. 2001'den itibaren de Türkiye kendi topraklarında din temelli küresel terörist örgütlerin saldırılarına hedef olmuştur.

Genel olarak değerlendirildiğinde, Türkiye'de terörizmin

tarihsel olarak süreklilik gösteren, rejim veya sınır değişikliğini amaçlayan, çoğunlukla dışa bağımlı, kırsaldan kente yayılan, ulusal ve uluslararası politika değişiklerine göre süratle strateji değiştirebilen, gelişen taktik ve teknikleri hızla benimseme kapasitesine sahip, diğer ulusal ve uluslararası yasa dışı oluşumlarla işbirliğine açık bir özellik sergiledikleri söylenebilir. Tarihsel olarak Türkiye’de faaliyet gösteren terörist örgütlerin amaçlarına ulaşamadıkları dikkate alındığında, uygulanan mücadele stratejilerinin de incelemeye değer olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Ağralı, B. (2019). *Türkiye'nin IŞİD ile Aktif Mücadelesi: Fırat Kalkanı Harekatı*, 11 Ocak 2019, <https://www.akademikparadigma.com/turkiyenin-isid-ile-aktif-mucadelesi-firat-kalkani-harekatı/> Erişim tarihi: 15 Mart 2019.
- Al-Khattar, A. M. (2003). *Religion and Terrorism: An Interfaith Perspective*, London: Praeger Publishers.
- Anadolu Ajansı Resmî İnternet Sitesi. <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/savci-kirazin-sehit-edilmesine-iliskin-iddianamenin-detaylari/1179965> Erişim tarihi: 05 Şubat 2019
- Anadolu Ajansı Resmî İnternet Sitesi. <https://www.aa.com.tr/tr/gunun-basliklari/salih-mirzabeyoglu-hayatini-kaybetti/1147738> Erişim tarihi: 05 Şubat 2019
- Avcı, E. (2011). *Radikal İslamcı Terörizmin Meşru Gösterilmesi: Türkiye Hizbullahı Örneği*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Bagasi, İ. (2004). *Kendi Dilinden Hizbullah ve Mücadele Tarihinden Önemli Kesitler*, <<http://www.huseynisevda.net>>, Erişim Tarihi: 15 Ağustos 2010.
- Basın İlan Kurumu Resmî İnternet Sitesi. <https://www.bik.gov.tr/15-temmuzdan-bugune-kamudan-ihrac-edilenlerin-sayisi/> Erişim tarihi: 05 Şubat 2019
- Çağlar, A. (2009). Türkiye'de Terör: Genel Bir Değerlendirme, Ali Çağlar (ed.) *Terör ve Türkiye*, Ankara: Gazi Kitabevi, 37-88.
- Çelen, M. S. (2016). *Eylemleriyle Türkiye Hizbullahı ve Legalleşme Süreci*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Çitlioğlu, E. (1998). *Yedekteki Taşeron: ASALA*. 2'nci Baskı, Ankara: Ümit Yayıncılık.
- Çitlioğlu, Ercan. (2001). *Tahran-Ankara Hattında Hizbullah*. Ankara: Ümit Yayıncılık .
- Daftary, F. (2008). *Alamut Efsaneleri*. (çev. Özgür Çelebi), Ankara: Yurt Kitap-Yayın.
- DDGMCB. Diyarbakır Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığı (DDGMCB) Hizbullah Terör Örgütü İddianamesi, Hazırlık Nu.: 2000/143, 24 Mayıs 2000.
- Demir, C.K. (2010). *Sebeplerinden Mücadele Yöntemlerine Avrupa'da Etnik Ayrılıkçı Terörizmin Analizi; PIRA, ETA, PKK*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Demir, C.K. (2017). *Sebeplerinden Mücadele Yöntemlerine Etnik Ayrılıkçı Terörizm: PIRA, ETA, PKK*, Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Faraç, M. (2002). *Batman'dan Beykoz'a Hizbullah'ın Kanlı Yolculuğu*, 2'nci

Baskı, İstanbul: Günizi Yayıncılık.

Global Terrorism Database. <<http://www.start.umd.edu/gtd/search/Results.aspx?search=pk&sa.x=-451&sa.y=-208&sa=Search>>, Erişim Tarihi: 19 Mart 2019.

Guelke, A. (1995). *The Age of Terrorism and The International Political System*, London: Tauris Academic Studies.

Gunn, C. (2012). Cinayetin Cezasız Kalması: Soghomon Tehlirian, ASALA VE Adalet Komandoları, 1921–1984, *Ermeni Araştırmaları*, 42, 125-146.

Günay, N. (2012). Ermenilerin Kurdukları Cemiyetler ve Komitelerin Maraş ve Çevresindeki Faaliyetleri, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 163, Aralık, 21-44.

Habertürk İnternet Sitesi. <<http://m.haberturk.com/gundem/haber/1264903-teror-orgutu-isidin-turkiyeye-yonelik-gerceklestirdigi-saldirilar>> Erişim Tarihi: 11 Şubat 2019.

Halaçoğlu, Y. (2001). *Ermeni Tehciri ve Gerçekler (1914-1918)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Hoffman, B. (1995). Holy Terror: The Implications of Terrorism Motivated by a Religious Imperative, *Studies in Conflict and Terrorism*, 18, 271-284.

Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu (HSKY) Genel Kurul Kararı, Karar No: 2016/426, 24 Ağustos 2016. <<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/08/20160825-5.pdf>> Erişim Tarihi: 15 Ocak 2017.

İçişleri Bakanlığı. *Bir Terör Örgütünün Bitmeyen Senaryosu Nuriye Gülmen ve Semih Özakça Gerçeği*, Temmuz 2017.

Juergensmeyer, M. (2003). *Terror in the Mind of God: The Global Rise of Religious Violence*, Berkeley: University of California Press.

Karaağaçlı, A. (2009). 11 Eylül Sonrası El Kaide, 07 Kasım 2009. Bilge İnsanlar Stratejik Araştırmalar Merkezi, <http://www.bilgesam.org/incele/1244/-11-eylul-sonrasi-el-kaide/#.XRPG6i3BJZo> Erişim tarihi: 17 Şubat 2019.

Karabudak, N. (2000). *THKP-C'den DHKP-C'ye Devrimci Sol Örgütü Üzerine Bir İnceleme*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Karaca, B. (2015). Terör Algısının ve Teröre Karşı Verilen Tepkilerin Değişim Sürecinde Ermeni Terörü, *Ermeni Araştırmaları*, 50, 215-230.

Karakoç, E. (2008). *Türk Basınında Ermeni Terörü (1973–1984)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

Koç, Y. ve A. Palabıyık. (2016). Türk Siyasal Yaşamında İslami Kürt Bir Muhalefet Partisi: Hür Dava Partisi Örneği, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(47), Aralık, 504-528.

- Kongar, E. (2005). *Küresel Terör ve Türkiye*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Körpe, Ö. (2013). *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Ayaklanmalar 1800-1938*, İstanbul: Paraf Yayınları.
- Köse, T. (2016). FETÖ ve PKK'nın Lider Kadrolarının Tasfiyesinin Terörle Mücadeleye Katkıları, *SETA Perspective*, 137, Temmuz, <<http://www.setav.org>> Erişim Tarihi: 16 Ocak 2017.
- Kurum, M. (2018). *Terörist Örgüt PKK Şiddeti ile Örgütün Desteklediği Siyasi Partilerin Oy Oranları İlişkisi*, Uluslararası 10. Uludağ Uluslararası İlişkiler Kongresi, Diplomasi ve Savaşın Değişen Rolü, 8-10 Ekim, Bursa, 711-742.
- Kurum, M. (2016). *Terörist Örgütlerin Güvenlik Ortamları ve PKK*. Ankara: Nobel Bilimsel Eserler.
- Lewitt, M.A. (2002). Political Economy of Middle East Terrorism, Aralık 2002, *Middle East Review of International Affairs*, 6(4), <<http://meria.idc.ac.il/journal/2002/issue4/jv6na3.hym1>>, Erişim Tarihi: 18 Kasım 2006.
- Ortaylı, İ. (2002). *Dünyada ve Türkiye'de Tarihte Terör*. Dünyada ve Türkiye'de Terör Konferansı Ekonomik ve Sosyal Yapıya Yansımaları, Ankara, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, 20-24 Mayıs, 5-13.
- Özcan, N.A. (2002). *Bir Terör Örgütü Olarak PKK; İdeolojisi, Yöntemi, Yükselişi ve Çöküşü*. Dünyada ve Türkiye'de Terör Konferansı Ekonomik ve Sosyal Yapıya Yansımaları, Ankara, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, 20-24 Mayıs, 107-120.
- Özcan, N.A. (2016). FETÖ'cü subay ifadelerinin düşündürdükleri-1. Milliyet Gazetesi İnternet Sitesi, <<http://www.milliyet.com.tr/feto-cu-subay-ifadelerinin-siyaset-ydetay-2358621/>> Erişim Tarihi: 09 Aralık 2016.
- Rapoport, D.C. (1984). Fear and Trembling: Terrorism in Three Religious Traditions, *The American Political Science Review*, 78(3), Eylül, 658-677.
- Rapoport, D.C. (2004). The Four Waves of Modern Terrorism, Audrey Kurth CRONIN ve James M. LUDS (eds.), *Attacking Terrorism: Elements of a Grand Strategy*, Washington: Georgetown University Press, 46-73.
- Savcı, S. (1985). *Ermeni Terörü ve Türk Kamuoyu*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Sayarı, S. (1987). The Terrorist Movement in Turkey: Social Composition and Generational Changes, *Conflict Quarterly*, 7(1), Kış, 21-32.
- Star İnternet Sitesi. (2013) *Gezi olaylarında yasa dışı örgütler koalisyon yaptı*, 20 Eylül, <https://www.star.com.tr/politika/gezi-olaylarinda-yasadisi-orgutler-koalisyon-yapti-haber-790878/> Erişim tarihi: 19 Mart 2019.
- Stern, J. (2004). *Terror in the Name of God: Why Religious Militants Kill*, New

York: Harper Collins Publishers.

Terör Örgütleri İnternet Sitesi. (2015) <[http:// www.terororgutleri.com](http://www.terororgutleri.com)>, Erişim Tarihi: 01 Mayıs 2015.

Terzi, M. (2016). *Din Referanslı Terörizm Üzerine*, Ankara: Edge&Elhan Kitap Yayın Dağıtım.

Tololyan, K. (1987). Martyrdom as Legitimacy: Terrorism, Religion and Symbolic Appropriation in the Armenian Diaspora. P. Wilkinson ve A.M. Stewart (ed.), *Contemporary Research on Terrorism*, Aberdeen: Aberdeen University Press, 89-103.

Topal, A.H. (2004). Uluslararası Hukukta Terörizmin Tanımlanması Sorunu, *E-Akademi.org*. 06 Ekim, 32, <www.e-akademi.org>, Erişim Tarihi: 21 Mayıs 2015.

Törel, T. (2002). PKK Terör Örgütü (Tarihsel ve Siyasal Gelişim Süreci Bakımından İncelenmesi) 1978-1998. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

TRT Haber Resmî İnternet Sitesi. <https://www.trthaber.com/haber/gundem/fetoden-tutuklu-ve-hukumlu-sayisi-31-bin-88-400107.html>_ Erişim tarihi: 07 Mart 2019.

Uluçevik, T. (2015). Dışişleri Bakanlığı'nın Emekli Mensuplarının Asala'nın Şehit Ettiği Devlet Görevlilerini ve Onların Aile Bireylerini Anmak İçin Düzenledikleri Saygı Yürüyüşü Vesilesiyle Emekli Büyükelçi Tugay Uluçevik Tarafından Yapılan Konuşma, 25 Nisan, http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakanligi_nin-emekli-mensuplarinin-asala_nin-sehit-ettiği-devlet-gorevli-ve-onlari-aile-bireylerini-anmak-icin.tr.mfa Erişim tarihi: 14 Mart 2019.

White, S. (2013). *Osmanlı'da İsyan İklimi Erken Modern Dönemde Celali İsyanları* (çev. Nurettin Elhüseyni), İstanbul: Alfa Basım.

Yalçınkaya, H. (2017). IŞİD'in Yabancı Savaşçıları ve Yarattığı Tehdit: Türkiye'nin Tecrübesi (2014-2016), *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 14(53), s. 23-43.

Yeşiltaş, M. ve N. Özçelik. (2016). *PKK Terörünün Yeni Dinamikleri: Radikalleşme ve Şehir Çatışması*, 157, Nisan, Ankara: Seta Yayınları.

¹ Kurtuluş Savaşı dönemindeki ayaklanmalar; Pontus Ayaklanması (1916-1923), Koçgiri Ayaklanması (1919-1921); Cumhuriyet dönemindeki ayaklanmalar; Nasturi Ayaklanması (1924), Şeyh Sait Ayaklanması (1923-1926), Ağrı Ayaklanmaları (1926-1932) ve Dersim Ayaklanması (1937-1938)'dir (Körpe, 2013: 293-342).

² 16'ncı yüzyıl sonlarında, günümüzdeki Karaman ili civarında başlayarak Anadolu'nun birçok bölgesini etkileyen Celali İsyanları; mağdur olduklarını düşünen halk kitleleri tarafından desteklenmiştir. Başlangıçta adalet elde etmek için yola çıktıklarını iddia eden bu gruplar zamanla adaletsizliğe neden olmuşlardır. Osmanlı Devleti'ni bir süre meşgul eden bu isyanlar Kuyucu Murat Paşa'nın sert tedbirleri ile bastırılmıştır (Ortaylı, 2002: 7-11). Bazı araştırmacılar

Celali İsyanları'nı 16'ncı yüzyıl sonlarında Doğu Akdeniz'i etkisi altına alarak büyük bir kuraklığa ve kıtlığa neden olan Küçük Buzul Çağı olarak adlandırılan dönemde ortaya çıkan eşkıyalığın yükselişiyle açıklamışlardır (White, 2013: 195-245).

3 Sol ideoloji temelli örgütler elemanlarını özgürlük savaşçısı ve gerilla olarak tanımlarlar. Bunun birinci nedeni olumsuz ve aşağılayıcı bir anlam taşıyan terörist kelimesinden kaçınmak; ikincisi ise Uluslararası Hukuk'un gerillaya tanıdığı statüden faydalanmaktır. Çünkü 1949 Cenevre Sözleşmeleri'ne Ek 1977 tarihli Protokollerde gerilla savaşçılarına belirli şartlar dâhilinde savaşan statüsü tanınarak savaş esirlerinin korunmasına ilişkin kurallarının uygulanması kabul edilmiştir (Topal, 2004). Dolayısıyla terörist örgütler mücadelelerinin Silahlı Çatışmalar Hukuku kapsamında olduğu iddiasını güçlendirmek için gerilla olarak anılmak ve savaşan statüsünü kazanmak isterler. Teröristlerin kendilerini gerilla olarak tanımlamasının Uluslararası Hukuk açısından bir bağlayıcılığı bulunmamaktadır.

4 1971 yılında Türkiye Halk Kurtuluş Partisi Cephesi (THKP-C) adıyla kurulan örgüt, 1994'te yaptığı kongrede DHKP-C adını almıştır. 1975'te başlayan fikir ayrılıkları nedeniyle, Devrimci Gençlik (DEV-GENÇ), Devrimci Yol (DEV-YOL) ve Devrimci Sol (DEV-SOL) gibi farklı kolları faaliyet göstermiştir (Karabudak, 2000).

5 Türkiye Komünist Partisi/Marksist-Leninist (TKP/ML), Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi (TİİKP) içindeki hizipleşmenin ürünü olarak 1972 yılında kurulmuştur. TKP/ML, Doğu Anadolu Bölge Komitesi (DABK), Türkiye İşçi Köylü Komünist Ordusu (TİKKO), Türkiye Marksist Leninist Gençlik Birliği (TMLGB) gibi alt birim ve fraksiyonlardan oluşmaktadır (Terör Örgütleri, 2015).

6 TKP/ML ve TİKKO'nun devamı niteliğinde olan MKP, 2002 yılında Tunceli'deki bir kongrede kurulmuştur. Halkın Kurtuluş Ordusu (HKO), Maoist Gençlik Birliği (MGB), Yeni Demokrat Gençlik (YDG) ve Devrimci Demokrat Sendikal Birlik (DDSB) gibi yapılanmaları mevcuttur (Terör Örgütleri, 2015).

7 1994'te TKP/ML ve Türkiye Komünist İşçi Hareketi (TKİH)'nin birleşmesiyle kurulmuştur (Terör Örgütleri, 2015).

8 1971 yılında kurulan THKO, 1972 yılında Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan'ın idamlarından sonra etkisiz hâle gelmiştir (Sayarı, 1987: 24).

9 Osmanlı Devleti Birinci Dünya Savaşı'na girdikten sonra Ermeni örgütlerinin düşmanla işbirliği yapmaları ve Anadolu'nun farklı bölgelerinde isyanlar çıkarmaları üzerine, alınan bölgesel tedbirler yetersiz kalınca, önce İçişleri Bakanı Talat Paşa'nın kararı ve daha sonra çıkarılan bir Kanun'la Ermenilerin isyan çıkaramayacak şekilde küçük gruplar hâlinde sınır dışına çıkarılmalarına karar verilmiştir. Bu olay, zorunlu göç anlamına gelen "Tehcir" adıyla anılmaktadır (Halaçoğlu, 2001: 45-53).

10 PFLP üyelerinin El Fetih Örgütü ve Suriye Askerî İstihbarat Örgütünün denetimindeki El Saika üyeleri ile birlikte 1970'li yıllarda Kırım'daki Sivastopol Rus Askerî Akademisinde eğitildikleri, Sovyet istihbarat servislerinden teorik eğitim aldıkları bilinmektedir (Çitlioğlu, 1998: 15).

11 Fransa (37), İsviçre (25), İtalya (20), Lübnan (17), ABD (15), Türkiye (13), İspanya (11), İran (7), Belçika (6), İngiltere (5), Danimarka (4), Kanada (4), Yunanistan (4), Batı Almanya (4), Hollanda (2), Portekiz (2), Avusturya (1), Irak (1), SSCB (1), Bulgaristan (1) ve Yugoslavya (1) Ermeni terörizminin saldırı gerçekleştirdiği ülkelerdir (Savcı, 1985: 42-43).

12 PKK dönem dönem ulusal ve uluslararası ortamdaki gelişmelere göre teşkilatlanmasında yenilikler yapmış ve 2002'de KADEK, 2003'te Kongra-Gel, 2005'te KKK (Kürdistan Demokratik Konfederalizmi), 2007'de KCK (Kürdistan Halklar Topluluğu) 2011'de PKK-KCK isimlerini kullanmıştır.

13 Literatürde dinî motifli terörizm, dinci terörizm, dinî motivasyonlu terörizm, din maskeli terörizm, din eksenli terörizm, din temalı terörizm, dinî söylemle açıklanan terörizm gibi birçok farklı kavrama rastlanılmaktadır. Bu çalışmada din temelli terörizm kavramı tercih edilmiştir.

14 Arapça kökenli "tebliğ" kelimesi; "bildirme, haber verme" anlamına gelmektedir (TDK, 2018).

15 Arapça kökenli "cemaat" kelimesi; "bir imama uyup namaz kılan kişiler; insan kalabalığı, topluluk; bir dinden veya bir soydan olanların topluluğu" anlamlarına gelmektedir (TDK, 2018). Radikal İslamcı teröristler kendilerini cemaat olarak tanımlayarak üyelerine yasal zeminde dinî

faaliyet gösteren topluluklar oldukları mesajını verirler.

¹⁶ Arapça’da “mücadele etmek ve çaba göstermek” anlamına gelen “jahada” fiilinden türetilen “cihat” kelimesi “muharebe etmek” anlamına gelen “qital” kelimesini de çağrıştırmaktadır. Fakat “qital” öldürme ve kan dökmeyi gerektirirken cihat kutsal amaçlar için çaba göstermeyi vurgulamaktadır. Cihat kavramının “kişinin kendisiyle mücadele etmesi” gibi bir anlam taşıdığı da bilinmesine rağmen, teröristler bu kavramı İslam düşmanı olarak gördükleri şahısları öldürmek için başvurdukları kutsal bir eylem olarak yorumlarlar (Avcı, 2011: 101-106).

¹⁷ Türkçeye Arapçadaki “hizb” kelimesinden geçen “hizip” kelimesi “bölük, kısım; bir siyasi partinin içinde, partinin izlemekte olduğu ana siyasi çizgiye karşı olan, ayrı bir teşkilat merkezi bulunan ve partinin çoğunlukla aldığı kararlara karşı savaşıyan parti içi grup, fraksiyon, klik” anlamlarına gelmektedir (TKD, 2018). Hizbullah kelimesinin türetildiği “Hizb-ul Allah” ise “Allah’ın partisi, Allah’ın taraftarı” anlamında kullanılmaktadır (DDGMCB, 2000: 15).

¹⁸ Salih Mirzabeyoğlu adıyla bilinen Salih İzzet Erdiş tarafından 1980 yılında kurulmuştur. 1997’de İstanbul’da düzenlenen operasyonlarda örgütün yönetici kadrosu ve elemanları yakalanarak cezaevine konulmuş; örgüt lideri Salih İzzet Erdiş “Anayasal düzeni silah zoruyla değiştirmek suçundan” idam cezasına çarptırılmıştır (Terör Örgütleri, 2015). Türk Ceza Kanunu’nda yapılan değişiklikle idam cezasının kaldırılması üzerine, yeniden yargılanma talebi kabul edilen Erdiş 2014 yılında tahliye edilmiş, 15 Mayıs 2018 tarihinde ölmüştür (Anadolu Ajansı, 2019).

¹⁹ Türkiye Hizbullahı ile PKK arasında yaşanan silahlı çatışmalar nedeniyle PKK, devletin Hizbullah’ı desteklediği yönünde iddialar ortaya atmış ise de Hizbullah tarafından kabul edilmeyen bu iddiaları doğrulayan bir delil ortaya çıkmamıştır.

²⁰ Arapça kökenli “hicret” kelimesi Türkçede “göç” anlamına gelmektedir. İslamiyet’in ilk yıllarında Müslümanların Mekke’den Medine’ye yaptıkları “hicret” ile Hizbullah üyelerinin batı illerine yaptıkları göç arasında ilişki kurularak bu eyleme kutsal bir anlam yüklenmeye çalışılmıştır.

EXTENDED SUMMARY

TERRORISM IN TURKEY FROM THE NEW LEFT WAVE TO THE GLOBAL WAVE

Terrorism studies generally starts with the French Revolution in 1789 or the anarchist movements emerged in the 1880s in Tsarist Russia, although the historical roots of terrorism date back to the first century AD. The terrorist attacks, carried out in the USA on 11th September, 2001 by Al-Qaeda that is a religious motivated terrorist organization has converted terrorism perception to a global threat. Thus, religious-based terrorism, which rose after the Iranian Islamic Revolution in 1979 and mostly referred to the Islam, evolved into a global dimension after the 9/11 attacks.

The phenomenon of terrorism in Turkey differs from the similar samples in other countries in many dimensions. Terrorism, a threat that most of the countries all around the World started to notice after 11/9, is not a new problem for Turkey. The aim of this study is to examine the historical development of terrorism in Turkey from the late 1960s to the present. In this context, a general framework is primarily drawn related to terrorism incidents in Turkey, based on data retrieved from the Global Terrorism Database (GTD). Subsequently, based on the information about the terrorist organizations which have been active in Turkey, a classification was generated as left-ideology-based, ethnic nationalist/separatist, religious-based and global terrorism. Within the framework of this classification, the most active terrorist organizations in Turkey were examined in the light of information obtained from open sources.

The rise of political violence in the world at the end of 1960s affected Turkey as well. Along with the New Left Wave, which is the third wave of terrorism erupted at that time, the number of left-ideologic and ethnic separatist/nationalist terrorist organizations increased rapidly. Additionally, together with the effect of the religious wave started in 1980s and evolved to a global dimension after 2001, Turkey was targetted by all types of terrorism. Since Turkey was attacked by ideologic, ethnic seperatist/nationalist, religious-based terrorism, it is one of the main target country of terrorism in the world. According to the GTD, Turkey became the target of 4.387 terrorist attacks carried out by nearly 70 different terrorist organizations or affiliated groups

between 1970 and 2017.

In case that the riots in Anatolia, emerged after the foundation of Turkish Republic are excluded, modern terrorism in Turkey came to existence along with the rise of left-ideology-based movements at the late 1960s. From that period known as New Left Wave to the present, it can be argued that four terrorism waves overlapping each other has affected Turkey. While left-ideology-based terrorist organizations are continuing their attacks inland, Armenian terrorism, a type of ethnic separatist/nationalist terrorist organization, started to target Turkey inland and abroad in 1973-1984. PKK, another ethnic separatist/nationalist terrorist organisation, started its violent acts in 1984 and still ongoing. Following that the rise of religious based terrorism in the world after Iranian Islamic Revolution and USSR invasion of Afghanistan in 1979, religious motivated terrorism in Turkey began to resort to violence. Since 2003, Turkey has been targetted in its own territory by religious based terrorist organisations.

Among the left ideological terrorist organisations active in Turkey are Revolutionary People Liberation Front (DHKP-C), Turkish Communist Party-Marxist Leninist (TKP/ML), Maoist Communist Party (MKP), Marxist Leninist Communist Party (MLKP), and Turkish People Liberation Army (THKO). Having common aims in terms of changing democratic regime to a socialist one, these organisations argue rural or urban guerilla strategies. The second terrorism wave in Turkey covers ethnic separatist/nationalist terrorism like Ermenian terrorism (ASALA, JCAG-ARA) or Kurdish terrorism like PKK. 75% of the terrorist attacks in Turkey was performed by ethnic separatist/nationalist terrorist organisations. The third terrorism wave which starts at 1980s, which overlaps with the second wave, is religious-based-terrorism. Turkish Hizbollah, IBDA-C and FETÖ/PDY can be listed as the most dangerous religious motivated terrorist groups in Turkey. The global terrorism wave, the fourth wave in Turkey, covers religious motivated groups like Al-Qaeda and DEASH.

The results show that terrorist organizations in Turkey have similar aims in terms of the regime and the border changes, that they are mostly dependent on foreign support and open to the cooperation with the national and international illegal entities, that they can revise their strategies periodically based on the regional and international developments, that they can adapt new tactics and techniques rapidly, that they use urban and rural

guerilla strategies and show continuity historically. Having observed that the terrorist organisations in Turkey could not reach their aims historically, it is thought that the counter-strategies of Turkey can be taken into consideration for further studies.

YAZARLAR İÇİN REHBER

Yayın İlkeleri

1. Dergiye alınan çalışmaların, özgün, bilimsel kuram ve metodolojiye uygun olması; mevcut uygulama ve kuramlara katkıda bulunması esastır. Çalışmalar Türkçe veya İngilizce hazırlanabilir ve daha önce yurt içi ve yurt dışında herhangi bir yerde yayımlanmamış ve yayın için gönderilmemiş olmalıdır. Bilimsel toplantılarda (kongre, sempozyum, seminer vb.) sunulmuş bir bildiriye dayanan aday makale, ilgili bildiri kitapçığında yayımlanmamış olması ve bu durumun belirtilmesi koşuluyla kabul edilebilir. Yazıların e-posta, **khobilimdergisi@kho.edu.tr** adresine gönderilmesi gerekmektedir.
2. Yayımlanan çalışmalardaki görüşler yazara aittir ve kesinlikle Türk Silahlı Kuvvetlerinin resmi görüşünü yansıtmaz. Çalışmanın içinde olabilecek hatalı, eksik atıflardan veya çarpıtmalardan yazar sorumludur. Yayımlanan her araştırmaya ait verilerin 5 yıl süre ile yazar tarafından saklanması zorunludur. Dergiye gönderilen yazılara telif hakkı ödenmez.
3. Dergiye gönderilen makaleler, Yazım kurallarında belirtilen şekil şartlarını taşıması ve konu/alan açısından Dergi Yayın Kurulunun uygun bulması halinde konunun uzmanı hakemlere (iki hakeme), yazara ait bilgiler gizlenerek gönderilir. Hakem değerlendirmelerinin ikisi de olumlu sonuçlanırsa yayına kabul edilir. Birinin olumlu, diğerinin olumsuz olması halinde ise, makale üçüncü bir hakeme gönderilir. Dergi editörlerinin veya hakemlerinin aday makale metninde biçim, yöntem ya da içerik açısından değişiklik/düzeltilme yapılması talebi halinde, bu durum yazara bildirilir ve en geç 15 gün içerisinde yeniden düzelterek teslim etmesi istenir. Düzeltilmiş metin, hakemin gerekli gördüğü durumlarda tekrar incelenebilir. KHO Bilim Dergisine gönderilen makaleler, iki alan uzmanının “yayımlanabilir” onayından sonra Yayın Kurulu’nun son kararı ile yayımlanır. Dergiye gönderilen makaleler, yayımlansın veya yayımlanmasın iade edilmez.
4. Dergimize gönderilen çalışmalar düzenli bir şekilde intihal (*plagiarism*) taramasına tabi tutulmaktadır. Bu amaçla akademik çalışmalardaki intihalleri tespit etmek amacıyla **iThenticate** adlı intihal engelleme programından istifade edilmektedir.

Metin Şekil Esasları

1. Dergimize gönderilen çalışmalar müteakip maddelerde açıklanan yazım kurallarına göre hazırlanıp gönderilmelidir. Kara Harp Okulu Bilim Dergisi yazım kurallarına uygun olmayan çalışmalar hakem değerlendirmesine gönderilmeden yazım kurallarına göre tekrar gözden geçirilmek üzere yazarlara geri gönderilecektir.

2. Çalışmaların sayfa uzunluğu 5000-7000 kelime alt-üst sınırları arasında olacak şekilde hazırlanmalı, Times New Roman 12 punto, iki yana yaslı, tek satır aralığında, A4 sayfa yapısına uygun yazılmalıdır. Sayfa numaraları sağ üst köşeye gelmeli, kenar boşlukları sağ:4 cm, sol:4 cm alt:4,6 cm ve üst:4,6 cm. ve cilt payı:0 olacak şekilde hazırlanmalıdır. Paragraflar bir sekme içeriden başlamalı ve Paragraf aralığı 6 nk, ikinci seviye başlıklarda ise 12 nk boşluk, önce ve sonrasında olacak şekilde metin yapılandırılır. Çalışmanın başlığı Times New Roman 14 punto, kalın ve ortalı olarak yazılmalıdır. Altına yan yana yazarların isimleri yazılmalı ve bir dipnot açılarak ⁽¹⁾ ilk sayfanın altında Times New Roman 9 punto olarak önce yazışma yapılacak irtibat yazarının; unvanı, bağlı olduğu kurum/kuruluş adresi (okul, üniversite, fakülte ve bölümler açık olarak belirtilmelidir.) ile e-posta adresi ve ORCID numarası, sonra diğer yazarların unvanı, bağlı olduğu kurum/kuruluş adresleri, e-posta adresleri ve ORCID numaraları yer almalıdır.

3. Türkçe çalışmalarda yazar isimlerinin altında 200 kelimelik bir Türkçe öz ve çalışmanın içeriğini yansıtacak şekilde anahtar kelimeler (3 ile 10 arasında) yer almalı ve alt satırda da JEL kodlama sistemine göre ilgili olduğu bilimsel alan kodu büyük harfle yazılmalıdır.

Ardından İngilizce başlık (12 punto, küçük harfle, ilk harfleri büyük), öz, anahtar kelimeler ve Jel kodu verilmelidir. İngilizce çalışmalarda da aynı kurallar geçerli olmak üzere önce İngilizce öz sonra Türkçe öz yer almalıdır. Çalışmadaki her iki öz de Times New Roman, 9 punto, italik ve tek satır aralığı olarak yazılmalıdır. Ayrıca kaynakça kısmından sonra bilimsel yazım kurallarına uygun 1000 kelimelik Genişletilmiş Özete (Extended Summary) yer verilecektir. Giriş, ana konu başlıkları ve sonuç olarak yapılandırılacak Genişletilmiş Özet, Türkçe makaleler için İngilizce, İngilizce makaleler için Türkçe olarak hazırlanacaktır.

4. Teknik terimler tırnak içinde yazılmalı veya açıklanmalıdır. Kavramlar için kısaltma kullanımından kaçınılmalıdır. Değişken isimleri metin içerisinde mümkün olduğunca kısaltmalarla değil, normal kelimelerle ifade edilmelidir. Kötüleyen, yanlış anlamalara sebep verecek ifade ve dil

kullanımından kesinlikle kaçınılmalıdır. Yazarken etken ifadeler (yaptığım, yaptık gibi) kullanılmalıdır.

5. Her tablo ve şekil için sıra numarası verilmeli (Tablo 1, Şekil 2 gibi); tabloların başlığı üstte, şekillerin başlığı ise altta yer almalı, başlıklar tablo veya şekle ortalanmış olarak ilk harfleri büyük yazılmalıdır. Tablo ve şekil içeriği Times New Roman 10 punto olarak yapılandırılacaktır. İstatistikler için virgülden sonra üç haneden fazlası yazılmamalıdır. Denklemlere sıra numarası verilmelidir. Sıra numarası ayrıç içinde ve sayfanın sağ tarafında yer almalıdır.

6. Kara Harp Okulu Bilim Dergisinde beş seviye başlık kullanılmaktadır. Zorunlu olmadıkça beş seviyenin dışına çıkılmamalıdır. Başlıklara numara verilmemelidir.

Birinci Seviye	[1. seviye]
İkinci Seviye	[2. seviye]
(1,25 cm)Üçüncü seviye	[3. seviye]
<i>Dördüncü seviye</i>	[4. seviye]
<i>Beşinci seviye</i>	[5. seviye]

7. Dipnot vermekten olabildiğince kaçınılmalıdır. Dipnot verilmesi gerekiyorsa dipnotlar numaralandırılarak makale sonuna son not olarak kaynakçadan önce verilmelidir. Sıralamalarda her madde bir sekme içeriden başlanarak numaralandırılmalıdır. Herhangi bir öncelik sırası gerek görülüyorsa örnekte gösterilen madde işareti de kullanılabilir.

1. Çalışanların bağlılığı,
 2. Çalışanların motivasyonu...
- Madde işareti kullanılabilir.

8. Test edilen her hipotez ayrı ayrı ifade edilmelidir. Her hipoteze ayrı numara verilmelidir (Hipotez 1 veya Hipotez 1a, 1b gibi). Hipotezler bir boşluk içeriden ve italik olarak yazılmalıdır. Örneğin:

Hipotez 1: Kamu örgütlerinde çalışan yöneticilerin özel kuruluşlarda çalışanlara göre güç mesafesi daha yüksektir.

9. Ekler başlıklandırılırken; “Ek A”, “ Ek B” şeklinde sıralanmalı ve ek içinde “Başlıklar” bölümünde ifade edilen başlıklandırma kurallarına uyulmalıdır. Ek içindeki tablolar “Tablo A1, B1” şeklinde sıralanarak isimlendirilmelidir.

10. Atıflar yazar soyadları esas alınarak alfabetik sıraya göre düzenlenmelidir. Aynı yazar veya yazarların farklı çalışmalarında, çalışma tarihi daha eski olan önce yazılmalıdır. Aynı yazarın veya yazarların aynı tarihlerdeki çalışmalarında “a”, “b” şeklinde harfler çalışmanın yapıldığı yılın yanına yazılmalıdır. Temel olarak atıf yapılan her çalışmanın referansı aşağıdaki örneğe uygun olarak verilir.

İsim ve yıl: Örgütsel nitelikteki öncüller, örgütsel adalet algısı (Brewer ve Kramer, 1986; Cremer, 2005a, 2005b; Lipponen, 2001, 2006) gibi faktörlerden...

Sadece yıl: Mael ve Ashforth (1992) tarafından geliştirilen...

Üç, dört ve beş yazarı olan çalışmalarda ilk atıfta tüm yazarların isimleri verilmeli, müteakip atıflarda “vd.” şeklinde kısaltılarak verilmelidir. Beşten fazla yazar varsa ilk yazarın soyadından sonra “vd.” şeklinde ifade edilebilir.

11. Bir yazarın düşüncelerinin yeniden ifade edilmesi zorsa veya anlamını yitirecekse 40 kelimedenden daha fazla olmayan atıflarda kaynaktan alınan ifade tırnak işareti içinde belirtilerek yazılmalı ve o ifadenin bulunduğu sayfanın numarası belirtilmelidir. Örneğin: (Öztürk, 2003: 147). Eğer 40 kelimedenden daha fazla atıf yapılması gerekiyorsa alıntı yapılan kısım, iki sekme içeriden, tırnak içinde yazılmalı, en sonuna alıntı yapıldığı yerdeki paragraf (para. 15) veya sayfa numarası (s. 25) belirtilmelidir.

12. Yazar ismi belirtilmemiş bir çalışmaya atıf yapılması gerekiyorsa ve bu çalışma süreli bir yayındaysa yayının ismi yazar olarak belirtilebilir. Örneğin; (Wall Street Journal, 2009), (Ticaret Bakanlığı, 1999). Aynı parantez içinde birden fazla çalışmaya atıf yapılacaksa çalışmalar alfabetik sıraya göre ve aralarına noktalı virgül konularak yazılmalıdır. Örneğin: (Abrams, 2000; Sullivan ve Hellman, 1999). İkincil kaynaklar, (Blau, 1964’ten akt. Tamer, 2003). Tamer’in (2003), Blau’dan (1964) aktardığına göre... şeklinde ifade edilerek ikincil kaynaklardan atıf yapıldığı belirtilmelidir.

13. Elektronik kaynaklara atıf yaparken genel atıf kuralları geçerlidir (Yazar soyadı, yıl). Eğer bu bilgi mevcut değilse, kaynağa ulaşılan web adresi parantez içinde verilmelidir. Yani yazarı belli olmayan bir elektronik kaynağa atıf yapmak gerektiğinde web sitesi parantez içinde verilmelidir. Şayet profesyonel bir web sitesine, veri tabanına veya bir projenin web sitesine atıf yapmak gerekiyorsa, elektronik adres parantez içinde verilmeli, kaynakçada da aşağıda ilgili bölümde verilen örnekte görüldüğü gibi belirtilmelidir. Örneğin: UNICEF web sitesi dünya çapında çocukların

iyiliği için çalışan çeşitli yararlı kaynaklara bağlantılar sunmaktadır (<http://www.unicef.org>).

14. Teşekkür notu: Eğer mali destek veya diğer yardımları için teşekkür etmek istediğiniz kişi veya kurumlar varsa, çalışmanın sonuna bir not ekleyerek teşekkürlerinizi iletebilirsiniz.

15. Kaynakça 11 punto olarak düzenlenecektir. Yazım kurallarıyla ilgili örnekler aşağıdadır.

Kitaplar

Brannick, M.T., Levine, E.L. ve Morgeson, F.P. (2007). *Job and work analysis*. London: Sage.

Bloch S. ve Whiteley P. (2010). *Düz bir dünyada yöneticilik*. (Çev. Ü. Şensoy), İstanbul: İş Bankası Yayınları.

O'Reilly, C., Snyder R. ve Boothe J. (1993). Effects of executive team demography on organizational change. İçinde G. Humber ve W. Glick (Ed.), *Organizational Change and Redesign: Ideas and Insights for Improving Performance* (ss. 147-175). New York: Oxford University Press.

Makaleler

Levine, E.L., Ash, R.A. ve Bennett, N. (1980). Exploratory comparative study of four job analysis methods. *Journal of Applied Psychology*, 3(1), 524-535.

Yayımlanmamış çalışmalar

Dağ, İ. (1990). *Kontrol odağı, stresle başa çıkma stratejileri ve psikolojik belirti gösterme ilişkileri*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Welch, K.E. (Baskıda). Technical communication and physical location: Topoi and architecture in computer classrooms. *Technical Communication Quarterly*, 14(3).

Kongre bildirileri

Gürbüz, S. (2008). *Stratejik insan kaynakları yönetiminin örgütsel performansa etkisi: Türkiye'nin en büyük 500 sanayi kuruluşu üzerinde bir araştırma*. 16. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi, 16-18 Mayıs, Antalya, 899-903.

E-kitaplar

Shotton, M.A. (1989). *Computer addiction? A study of computer dependency*. <http://www.ebookstore.tandf.co.uk/html/index> adresinden alınmıştır.

Yazarı belli olmayan web sitesi makalesi

New child vaccine gets funding boost. (2001). 21 Şubat 2011'de http://news.ninemsn.com.au/health/story_13178.asp adresinden alınmıştır.

Kaynakça ile ilgili ayrıntılı hususlar için APA (American Psychology Association)'nın bilimsel yazı kriterlerine, *Publication manual of American Psychological Association* (6. baskı, 2009)'a bakınız.

İletişim bilgileri:

Adres : Kara Harp Okulu Dekanlığı, 06654 Bakanlıklar/ANKARA.

Telefon: 0312 4175190 / 5599

E-posta: khobilimdergisi@kho.edu.tr

Web : <http://www.kho.edu.tr/akademik/dergiler.html>

AUTHORS' GUIDELINES

Publication Principles

1. To be accepted to the Journal, studies/articles should be unique, convenient to scientific studies and methodologies, and should contribute to current applications and theories. Studies/articles can be written either in English or in Turkish; but these studies/articles should not be published or sent to be published to any domestic or foreign party before. The submitted articles that were presented in scientific meetings such as congress, symposium, seminar etc. can be accepted if they have not been published in the related proceedings document and this must be explicitly stated by the article author(s). These studies/ articles should be sent to e-mail: **khobilimdergisi@kho.edu.tr**
2. Ideas and opinions in these studies completely belong to the author and do not represent the official declarations or statements of the Turkish Armed Forces. The author is completely responsible for erroneous information, deficient data or any other distortions. The data used on each study must be preserved by the author for following five years. There is no copyright payment for the article/study sent to the journal.
3. The Articles submitted to the Journal are forwarded to the referees (two referees) of the particular scientific by hiding the identity of the author if the articles meet the formatting requirement mentioned in the text formatting section below and the publication board finds it appropriate for the subject. If the evaluation of both referees turn out to be positive, the article is accepted for publication. In case one of the evaluation is positive and the other one is negative, the article is forwarded to a third referee. In the event that the editors or referees of the Journal request a change/correction in the text of candidate's article in terms of format, method or content, this situation is reported to the author and he/she is asked to amend the text again and deliver it in 15 days at the latest. The amended text can be reviewed again in case the referee deems it necessary. The articles submitted to the Journal of Defense Science are published with a final decision of the Publication Board after two referees give approval as "publishable". The articles submitted to the Journal are not given back even they are published or not.
4. Studies/articles sent to the journal are regularly examined against plagiarism. The application named **iThenticate** is used to prevent plagiarism.

Text Formatting

1. Studies/articles should be prepared and sent to the journal according to the writing rules being explained in the following steps below. Studies/articles that are not due to Science Journal of Turkish Military Academy Guidelines will be sent back to the author before the referees evaluation.

2. Articles/studies should be in 5000-7000 word limits, Times New Roman 12 font, justified, single-spaced and convenient to A4 sheet. Page numbers should be at the right top, and spaces should be right:4 cm, left:4 cm, bottom:4,6 cm, top:4,6 cm, and gutter:0. The paragraphs should start at an indent; spacing should be 6 nk for the first level and 12 nk for the second level titles and applied both before and after. The title of the study should be Times New Roman 14 font size, bold and centered. The names of the authors should be stated below the title with a footnote. In the footnote, the liaison author's title, address of author's organization(school, university, faculty, and departments should be stated clearly), e-mail, and ORCID number. Other authors' titles and the addresses of their organizations, e-mails, and ORCID numbers should be stated followingly. Related JEL code of the studies/ articles should be put at the end of the title with capital letters in paranthesis

3. The studies/articles prepared in Turkish should include a 200-word abstract and key words (3 to 10 words) in Turkish, followed by title(in small letters with first letters capital), abstract and key words in English. The rules for the studies/articles in English should follow the same rules but vice versa for the language. Both of these abstracts should be in Times New Roman 12 font, single-spaced, and in italics. In addition, a 1000-word Extended Summary that is convenient to scientific writing rules should be located after References. The Extended Summary (composed of Introduction, Main Titles, and a Conclusion) will be written in English for articles/studies in Turkish, and in Turkish for articles/studies in English.

4. Technical words should be in quotation marks or be explained. Abbreviations should not be used for concepts. Variations should be explained with general statements, rather than using abbreviations. Any language that may cause misunderstandings should be avoided. Active voice should be used.

5. The tables and figures should be numbered (Figure 1, Table 1). The titles of tables should be at the top, while the titles of figures should be at the bottom of the figure. These titles should be centered and the first letter should be uppercased. The content of the tables and figures should be in

Times New Roman 10 font size. For the statistics, no more than three numbers should be used after the comma. Equations should have a number that should be in brackets and located at the right side of the sheet.

6. Five title levels are used in Defence Sciences Journal and these levels should not be exceeded, if it is not compulsory. Titles should not have numbers.

First Level [1st Level]

Second Level [2nd Level]

(1,25 cm)Third Level [3rd Level]

Fourth Level [4th Level]

Fifth Level [5th Level]

7. Endnotes should be avoided at the most possible level. If it is necessary to use endnotes, those endnotes should be located at the end of the article before References. Each article in listings should be in one indent and numbered. If there is no priority between the articles, the symbol shown below is also applicable:

1. The devotion of workers,
2. The motivation of workers...

• This symbol is also applicable.

8. Each tested hypothesis should be indicated separately and numbered individually (Hypothesis 1, Hypothesis 1a, 1b). Hypotheses should be in one indent and in italics. For example;

Hypothesis 1: The managers working on public organizations have higher power space than the managers working on private institutions.

9. Appendixes should be titled as “Appendix A”, “Appendix B” and should be convenient to titling rules. The tables in appendixes should be titled as (Table A1,B1).

10. Citations should be arranged alphabetically according to the last names of authors. In different studies of the same author/authors, the study with previous date should be stated before. The same studies of the same author/authors should include “a”, “b” next to the year in which the study was completed. Fundamentally, any reference can be cited as in the example shown below:

Name and Year: Organizational Premises, Organizational Justice Perception (Brewer and Cramer, 1986; Cramer, 2005a, 2005b; Lipponen, 2001, 2006)

Only Year: Mael and Ashforth (1992)

In studies with multiple authors, the first citation should include the names of all authors. Following citations should be abbreviated by using “et. all” If there are six or more authors, it can be stated as “et. all” after the last name of the author.

11. If paraphrasing is difficult or causing vagueness, the quoted text with less than 40 words should be in quotation marks and the page number of the original document should be written. For example: (Ozturk, 2003:147). Quoted texts with 40 or more words should be in quotation marks, two times indented, and paragraph (para.15) or page (p.25) should be stated at the end.

12. In studies with no names, the name of the periodical can be used as the name of the author. For example (Wall Street Journal, 2009), (The Ministry of Trade, 1999). To state multiple sources in the same parentheses, they should be in alphabetical order, and each should be separated by a semicolon. For example: (Abrahams, 2000; Sullivan and Hellman,1999). Secondary sources should be stated as (Blau, from Tamer in 1963,2003), according to Tamer(2003) referencing Blau (1964).

13. When citing electronic sources, general rules are valid (last name, year). If these information are not reachable, the link of the source should be stated in parentheses. When citing a very professional web site, database or the website of a project, the link should be stated in parentheses and the source should be stated in the References as shown in the example. For example: The web site of the UNICEF facilitates to reach various sources which operates for the welfare of the children worldwide (<http://www.unicef.org>).

14. Acknowledgements: If there is any party that you would like to mention for their fiscal or other contributions, you are allowed to add a note at the end of the study and express your gratitude.

15. The References should be in 12 font size. Some examples of writing rules are given below:

Books

Brannick, M.T., Levine, E.L. ve Morgeson, F.P. (2007). *Job and work analysis*. London: Sage.

Bloch S. ve Whiteley P. (2010). *Düz bir dünyada yöneticilik*. (Çev. Ü. Şensoy), İstanbul: İş Bankası Yayınları.

O'Reilly, C., Snyder R. ve Boothe J. (1993). Effects of executive team demography on organizational change. İçinde G. Humber ve W. Glick (Ed.), *Organizational Change and Redesign: Ideas and Insights for Improving Performance* (ss. 147-175). New York: Oxford University Press.

Articles

Levine, E.L., Ash, R.A. ve Bennett, N. (1980). Exploratory comparative study of four job analysis methods. *Journal of Applied Psychology*, 3(1), 524-535.

Unpublished Studies

Dağ, İ. (1990). *Kontrol odağı, stresle başa çıkma stratejileri ve psikolojik belirti gösterme ilişkileri*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Welch, K.E. (Baskıda). Technical communication and physical location: Topoi and architecture in computer classrooms. *Technical Communication Quarterly*, 14(3).

Congress Announcements

Gürbüz, S. (2008). *Stratejik insan kaynakları yönetiminin örgütsel performansa etkisi: Türkiye'nin en büyük 500 sanayi kuruluşu üzerinde bir araştırma*. 16. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi, 16-18 Mayıs, Antalya, 899-903.

E-Books

Shotton, M.A. (1989). *Computer addiction? A study of computer dependency*. <http://www.ebookstore.tandf.co.uk/html/index> adresinden alınmıştır.

Articles with Unknown Authors

New child vaccine gets funding boost. (2001). 21 Şubat 2011'de http://news.ninemsn.com.au/health/story_13178.asp adresinden alınmıştır.

For detailed information, see APA (American Psychology Association) scientific writing rules at Publication Manual of American Psychological Association (edition 6, 2009).

Contact Information:

Adress : Kara Harp Okulu Dekanlığı, 06654 Bakanlıklar/ANKARA.

Phone : +90 312 4175190 / 5599

E-mail : khobilimdergisi@kho.edu.tr

Web : <http://www.kho.edu.tr/akademik/dergiler.html>